

การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย

MANAGEMENT OF CULTURAL CAPITAL OF NORTHERN THAI TRIBE

คู่มือนี้พิมพ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยรังสิต

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

MANAGEMENT OF CULTURAL CAPITAL OF NORTHERN THAI TRIBE

BY

CHAWADEE KOSON

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT

OF THE REQUIREMENTS FOR

THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY IN PUBLIC ADMINISTRATION

INSTITUTE OF PUBLIC ADMINISTRATION

COLLEGE OF GOVERNMENT

GRADUATE SCHOOL, RANGSIT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2018

คฤษฎีนิพนธ์เรื่อง

การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย

โดย

ชาติ โกศล

ได้รับการพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีการศึกษา 2561

ศ.ดร.ติน ปรัชญพฤทธิ
ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.วรวัลย์ช์ โรจนพล
กรรมการ

ผศ.ดร.จิตภา ถิรศิริกุล
กรรมการ

รศ.ดร.จุมพล หนิมพานิช
กรรมการ

ศ.(พิเศษ)ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษา

ศ.ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผศ.ร.ต.หญิง ดร.วรรณิ์ สุขสาตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

13 กรกฎาคม 2561

Dissertation entitled

MANAGEMENT OF CULTURAL CAPITAL OF NORTHERN THAI TRIBE

by

CHAWADEE KOSON

was submitted in partial fulfillment of the requirements
for the degree of Doctor of Philosophy in Public Administration

Rangsit University
Academic Year 2018

Prof. Tin Prachyapruit, Ph.D.
Examination Committee Chairperson

Asst. Prof. Wornwaluncha Rojanapol, Ph.D.
Member

Asst. Prof. Jidapa Thirasirikul, Ph.D.
Member

Assoc. Prof. Jumpol Nimpanich, Ph.D.
Member

Prof. Anek Laothamatas, Ph.D.
Member and Advisor

Prof. Somboon Suksamran, Ph.D.
Member and Co-Advisor

Approved by Graduate School

(Asst.Prof.Plt.Off. Vannee Sooksatra, D.Eng.)

Dean of Graduate School

July 13, 2018

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาให้คำปรึกษาทั้งทางด้านการเขียน และสอนให้รู้จักวิธีการเขียนงานวิจัยที่ดี เอาใจใส่ดูแลตลอดเวลาในการทำงาน สนับสนุนและให้กำลังใจจนงานเขียนชิ้นนี้สมบูรณ์ขึ้นมาได้ และใคร่ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ ที่ปรึกษาร่วม คุษฎีนิพนธ์ที่แนะนำแนวทางการเขียนที่ดี พร้อมทั้งให้แนวทางการคิดวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนงานเล่มนี้ ยิ่งไปกว่านั้นยังคอยติดตามดูแล ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยจนสามารถ เขียนสำเร็จลุล่วงมาได้ อีกทั้งขอใคร่กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ดิน ปรัชญพฤทธิ รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช ขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตภา ถิรศิริกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวลัยช์ โรจนพล ที่กรุณาให้คำแนะนำแนวทางในการเขียนงาน เมตตาให้คำปรึกษา และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยจนสามารถทำงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์

คุณงามความดี และบุญกุศลอันใดก็ตามที่เกิดจากคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ทั้งหมดนั้น ขอมอบแด่ ดร.จันทร์ โกศล-นางพาณี โกศล บิดา-มารดาของผู้วิจัย และนางสาวชาวดิ โกศล น้องสาว ดร.เดือนภา ภูทอง ที่ช่วยในการลงไปเก็บข้อมูลในการลงพื้นที่และที่เสียสละตนเองรับภาระหน้าที่ส่วนเกินอื่น ๆ อันเกิดจากการที่ผู้วิจัยต้องทำคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ โดยไม่เคยบ่นทอนให้เสียกำลังใจใด ๆ เลย กลับให้กำลังใจและผลักดันให้ผู้วิจัยสามารถก้าวข้ามผ่านการศึกษาในครั้งนี้จนสำเร็จ

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยสำนึกในบุญคุณของบิดา-มารดา ครูบาอาจารย์ ญาติพี่น้อง และเพื่อน ๆ ทุกคนที่มีได้เฝ้าหนุนในที่นี่ กำลังใจและความปรารถนาดีจากทุกคนรอบข้างเป็นส่วนสำคัญ อย่างยิ่งที่จะได้รับการจารึกในจิตใจของผู้วิจัยอยู่ตลอดไป

ชวดี โกศล
ผู้วิจัย

5709581 : สาขาวิชาเอก : รัฐประศาสนศาสตร์; ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

คำสำคัญ : ชาติพันธุ์, การจัดการ, การมีส่วนร่วม, ทูตทางวัฒนธรรม

ชวดี โกศล: การบริหารจัดการทูตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย (MANAGEMENT OF CULTURAL CAPITAL OF NORTHERN THAI TRIBE) อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก : ศ.(พิเศษ) ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศ.ดร. สมบูรณ์ สุขสำราญ, 176 หน้า.

กลุ่มชาติพันธุ์เป็นส่วนสำคัญของความมั่นคงขั้นพื้นฐาน และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจคนในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการทำประโยชน์ให้กับประเทศมากมาย ความหลากหลายทางชาติพันธุ์นี้ ส่งผลให้ประเทศไทยมีมรดก อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายล้วนมีคุณค่า ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อ วิถีชีวิต และประเพณีต่าง ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ ทูตทางวัฒนธรรม ที่ช่วยสร้างโอกาสให้ประชาชนทุกสาขาให้มีอาชีพ ส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและสถาบันภาครัฐ องค์กรต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการกำหนด “เป้าหมาย” ทางเศรษฐกิจ สังคม เป็นข้อมูลในการวางนโยบาย และแผนปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชนท้องถิ่นตามแบบแผนขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ไทยนิยม การศึกษาวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีผลต่อการอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) ศึกษากลยุทธ์ในการจัดการความรู้ เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมือง การปกครอง ผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อหาแนวทางในการธรรมาภิบาลอัตลักษณ์ อนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี และ 3) พัฒนารูปแบบนำมาประยุกต์ใช้เป็น โมเดลในการพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป วิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายรูปแบบ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) การศึกษาพบว่า ในการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังของกิจกรรมด้านการเมือง ในการต่อรองใช้พลังของการรวมตัวของชาติพันธุ์ ขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐร่วมกับคนในท้องถิ่นในเชิงสร้างสรรค์ ในทางเศรษฐกิจ ได้ต่อยอดที่มาจากทูตทางสังคม ได้กำหนดขอบเขต นำพื้นที่ทางวัฒนธรรมมารวมกลุ่ม โดยมีเป้าหมาย นำวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด ในเรื่องของสังคม คือการสร้างความเข้มแข็ง ความอบอุ่น สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมหล่อหลอม เป็นการสร้างรายได้และสามารถยึดเป็น

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อาชีพหลักและเสริม ซึ่งนำวัฒนธรรมไปผนวกกับเรื่องเศรษฐกิจ สร้างให้เป็นเมืองของการท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรม มีการวางแผนบริหารจัดการ โดยอาศัย “วัฒนธรรมรากฐาน” (Area Based Approach)

ลายมือชื่อนักศึกษา ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

5709581 : MAJOR: PUBLIC ADMINISTRATION; Ph.D.

(PUBLIC ADMINISTRATION)

**KEY WORDS : TRIBE, MANAGEMENT, PARTICIPATION, CULTURAL CAPITAL
CHAWADEE KOSON: MANAGEMENT OF CULTURAL CAPITAL OF NORTHERN
THAI TRIBE. DISSERTATION ADVISOR: PROF. ANEK LAOTHAMATAS, Ph.D.,
DISSERTATION CO-ADVISORS: PROF. SOMBOON SUKSAMRAN, Ph.D., 176 P.**

Group of tribes are importance to the stability foundation and the economic benefit. The tribe's people have important roles that benefit the country. They created Thailand's heritages which are based on variety of cultural identities value including language, art, food, dress, beliefs, way of life and customs. These cultures capital helps creating job opportunities for people, encouraging economic to the locals and government institutes. In addition, they have influence to set economic and social "goal", policy formation and the plan to improvement the quality of life for the people in the local community by following the Thai Economic Movement Planning. The purposes of this study are to: 1) study the economic, social and cultural contexts that influence by the tribes group; 2) Study strategies of knowledge management that exists in political system in finding ways to preserve tribes identity, restoration of customs and traditions through participation. 3) Develop a model to use for further development of the tribes group. The method of study is qualitative data collection including: 1) in-depth interview 2) focus group discussion and 3) participatory observation. The study results were; the local aggregation of people is the power of political activity for request and use the power of tribe aggregation to drive the government policy with the local people. The study shown that the economic has improved the social capital by setting the cultural area groups, bringing culture into a development basis. As for the society, it shown that molding the culture has strengthening the community, creating feeling of warm and unity among the people of the community. Through "culture area based approach", it was a way to create profitable income that created job for the community and building the cultural tourism town.

Student's Signature Dissertation Advisor's Signature
Dissertation Co-Advisor's Signature

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญรูป	ณ
บทที่ 1	
บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 คำถามของการวิจัย	7
1.3 สมมติฐานการวิจัย	7
1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย	8
บทที่ 2	
การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม	10
2.1 แนวความคิดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	10
2.2 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง	19
2.3 แนวคิดทฤษฎี การจัดการความรู้	25
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม	26
2.5 แนวคิดสิทธิของบุคคลร่วมกับชุมชน	27
2.6 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน-ไทลื้อ	28
2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา	34
บทที่ 3	
บริบทที่มีต่อการจัดการ ทุนทางวัฒนธรรม	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	ชาติพันธุ์ไทยพวน 51
4.1	บทบาทของชาติพันธุ์ไทยพวนในประเทศไทย 52
4.2	บริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง มีผลต่อความคงอยู่รอด ของชาติกลุ่มชาติพันธุ์ในสมัยอดีต 53
4.3	ความเป็นมาของ ไทยพวน หาดเลี้ยว ร่วมกับชนมไทยพวนประเทศไทยใน การหาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ 55
4.4	วิถีชีวิต ที่มีผลต่อความอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวไทยพวนบ้าน หาดเลี้ยว 61
4.5	สรุปวิธีการอนุรักษ์การทอผ้าตีนจกบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสำราญ จังหวัดสุโขทัย 83
4.6	วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวพวนบ้านหาดเลี้ยว 89
4.7	วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยพวนหาดเลี้ยว คนในประเทศ และต่างชาติเข้ามาศึกษาเรียนรู้สร้างรายได้ให้เศรษฐกิจภายในชุมชน 91
บทที่ 5	ชาติพันธุ์ไทลื้อ 102
5.1	อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย 105
5.2	อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมอาหาร 107
5.3	ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อพิธีกรรมสำคัญ 108
5.4	งานศึกษาและข้อถกเถียงเกี่ยวกับไทลื้อ 116
5.5	การปกครองและจำนวนประชากร 119
5.6	ผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อำเภอเชียงคำ 120
5.7	การวิเคราะห์บริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การบริหาร จัดการทุนทางวัฒนธรรม ที่มีผลต่อความอยู่รอดของชาติกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลื้อ 121

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 กลยุทธ์ในการบริหารจัดการโดยผ่านการมีส่วนร่วมเปรียบเทียบความสำเร็จ ในการจัดการเป็นต้นแบบโมเดลบูรณาการในการพัฒนาชาติพันธุ์ไทยพวน ไทลื้อ	132
บทที่ 7 อภิปรายผล	158
บรรณานุกรม	172
ประวัติผู้วิจัย	176

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1	9
2.1	15
2.2	22
4.1	84
4.2	85
5.1	119
5.2	120
6.1	135

สารบัญรูป

รูปที่	หน้า
2.1 โมเดลปลาทุกับการจัดการความรู้	25
2.2 โมเดลการบริหารจัดการของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน	31
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย	35
3.1 การใช้ทุนวัฒนธรรมในการสร้างระบบเศรษฐกิจในชุมชน	42
3.2 เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ ทุนวัฒนธรรม	44
4.1 เส้นสีแดง คือ พื้นที่ดำเนินโครงการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมืองเก่าศรีสัตนาลัย	52
4.2 แสดงเส้นทางการอพยพของชาวพวน	59
4.3 การคัดเลือกดอกฝ้ายและลักษณะของดอกฝ้ายพันธุ์ใหญ่หรือพันธุ์พื้นเมือง	63
4.4 การหีบฝ้าย	64
4.5 การดัดฝ้าย	65
4.6 การล้อมฝ้าย	65
4.7 การเงินฝ้าย	66
4.8 การเปียฝ้าย	67
4.9 การย้อมสีฝ้าย	67
4.10 การเข้าน้ำขี้าวหรือการนวดน้ำขี้าว	68
4.11 การตากฝ้าย	69
4.12 การกวักฝ้าย	70
4.13 การคั่นหูก	71
4.14 การสืบหูก	71
4.15 การแต่งหูก	72
4.16 การทอเป็นผืนผ้าตีนจก	73
4.17 โครงสร้างลวดลายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว	75
4.18 ลายผ้าชั้นตีนตก 9 ลายบ้านหาดเสี้ยว	76
4.19 แสดงถึงการแต่งกายของชาวไทยพวน	90
4.20 ประเพณีงานบวชช้างของไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว	92
4.21 ประเพณีกำฟ้าบ้านหาดเสี้ยว	94

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
4.22 การแต่งกายชุดพื้นท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน โดยฟ้าชินตินจก	97
4.23 โครงการประชาสัมพันธ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	98
5.1 การอพยพของไทลื้อ มาอยู่ที่ อำเภอเชียงคำ	104
5.2 การแต่งกายของชาวไทลื้อเชียงคำ	105
5.3 การแต่งกายของชาวไทลื้อเชียงคำ และศูนย์การเรียนรู้ของคนไทลื้อเชียงคำ	106
5.4 อาหารของชาวไทลื้อ	107
5.5 พิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว การที่ชาวไทลื้อประกอบพิธีกรรม	112
5.6 พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงเมืองที่มา	114
5.7 เป็นแผนสรุปการทำงานของอำเภอเชียงคำและคู่มือการท่องเที่ยว	121
5.8 บ้านของป่าแสงดา ไทลื้อ	124
5.9 เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมของไทลื้อเชียงคำ	125
5.10 การประชุมระดมสมอง ครั้งที่ 2 เรื่องการสร้างกิจกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจ จากทุนทางวัฒนธรรมของไทลื้อ อ.เชียงคำ	128
6.1 โมเดลปลาทุกับการจัดการความรู้	138
6.2 ภาพพิธีมิดสังคมไทยกลับชุมชนท้องถิ่น	144
6.3 ภาพพิธีมิด คว่า สังคมไทยกลับชุมชนท้องถิ่น	146
6.4 รูปแบบการบริหารทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์	149
6.5 รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนของไทยพวนและไทลื้อ	152
6.6 การบูรณาการส่วนราชการ โดยสานพลังภาคประชาชน +องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและแนวทางการดำเนินงาน	153
6.7 แนวทางในการดำเนินงาน	154
6.8 การบริหารจัดการในพื้นที่จังหวัด โดยใช้ข้อมูลความรู้ และเชื่อมโยง	155

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ประชากรไทยประกอบด้วยบุคคลที่มีภูมิหลังหลากหลายชาติพันธุ์ ดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวไว้ว่า คนไทยแทบทั้งหมดมาจากหลายเลือดเนื้อ หลายเชื้อชาติ แล้วจึงกลายเป็น “ชาติเชื้อ” ไทย คนในกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีบทบาท หน้าที่ และมีส่วนสำคัญในการทำประโยชน์ให้ประเทศมากมาย คนไทยจึงมีบรรพบุรุษที่หลากหลายอย่างไม่น่าเชื่อ แม้แต่ชาวไทยในหมู่บ้าน หรือตำบล ที่ดูเป็น “ชนบท” ที่จริงแล้วก็แทบจะไม่มี “ไทยแท้” หรือ “ไทยบริสุทธิ์” คนไทยแทบทุกคนมาจากหลายเลือดเนื้อ หลายชาติพันธุ์ จากตระกูลเดิมที่เป็นขุนนาง ลงมาที่คนชั้นสูง ชั้นกลาง และสามัญชน แล้วกลมกลืน หรือกลืนกลายเป็นชาติเชื้อ และสัญชาติ “ไทย” ซึ่งพวกเรามีความภูมิใจ และได้ใช้ประโยชน์จากภูมิหลังอันหลากหลายเหล่านี้ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2559 ก)

จากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มีมากถึง 3–4 ล้านคน ใน 37 จังหวัด ที่เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ จึงส่งผลให้ประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งล้วนมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง โดยกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ตามถิ่นที่อยู่ของแต่ละชาติพันธุ์ รวมทั้งตามแหล่งที่บุคคลเหล่านั้นได้อพยพ ไปอยู่หรือไปทำงาน วัฒนธรรมเหล่านี้ ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง อาหาร การแต่งกาย ความเชื่อ พิธีกรรม วิถีชีวิต และประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว คือ มรดกทางวัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะวัฒนธรรมเป็นผลงานที่มนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้น แล้วสั่งสม พัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือเข้าถึงความต้องการ และความจำเป็นในวิถีชีวิตของบุคคล และสังคม จนกลายเป็นมรดกตกทอดถึงปัจจุบัน และสืบสานสู่ออนาคต วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่า และมูลค่า เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมสู่เป้าหมายได้อย่างหลากหลาย โดย บูร์ดีเยร์ (Bourdieu, 2002 อ้างถึงในรุ่งนภา ชรรยงเกษมสุข, 2550) ได้กล่าวไว้ว่า “ทุนวัฒนธรรม เป็นคุณค่าที่บุคคลได้รับจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม จนกลายเป็นคุณสมบัติติดตัวที่เอื้อให้บุคคลสามารถนำไปเพิ่มพูนมูลค่าของตนได้ ซึ่งในแต่ละชาติพันธุ์จะมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นที่น่าสนใจที่แตกต่างกันออกไป แต่จากบนพื้นฐานของความแตกต่างดังกล่าว คนไทยก็ยังสามารถหลอมรวมทุนทาง

วัฒนธรรมให้เป็นสากลของสังคมไทยได้ ทำให้ประชากรไทยกลุ่มต่าง ๆ อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา แบบแผนพฤติกรรม ประเพณี ฯลฯ เป็นทุนหรือรากฐาน หรือเป็นพื้นฐานการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เข้าถึงความต้องการ และความจำเป็น ทั้งส่วนที่เหมือนกันและต่างกัน ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับการบริหารจัดการ กับระบบเศรษฐกิจ ทรอสบี (Throsby, 2001) อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมนั้นมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจหลายทางด้วยกัน ได้แก่ 1) ทุนทางวัฒนธรรมสามารถส่งเสริมประสิทธิภาพทางในทางเศรษฐกิจ (Culture Will Affect Economic Efficiency) คือ ทุนวัฒนธรรมช่วยสร้างโอกาสให้ประชาชนทุกสาขาให้มีอาชีพ มีธุรกิจที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม สร้างรายได้ให้คนจน และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่น เพิ่มรายได้ให้กับสถาบัน หรือองค์กร กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การแสดงทางวัฒนธรรมการจำหน่ายของที่ระลึก และสินค้า OTOP (One Tambon One Product) 2) ทุนทางวัฒนธรรมอาจช่วยส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคม (Culture May Affect Equity) ความเชื่อถือ เป็นการปลูกฝังตามคำสอนให้คนรุ่นสู่รุ่น ในการประพฤติปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้แม้ว่าเป็นนามธรรม และไม่มีตัวตน แต่สามารถแสดงออกเป็นกิจกรรมที่ประจักษ์ได้ และ 3) ทุนทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการกำหนด “เป้าหมาย” ทางเศรษฐกิจ และสังคมของปัจเจก และส่วนรวม ซึ่งความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในการนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนา ดังที่ สุวิไล เปรมศรีรัตน์ (2544, น. 1) กล่าวว่า ความรู้ ความเข้าใจ ในทุนวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นข้อมูลสำคัญในการวางนโยบาย และแผนปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชน

คนไทยได้ใช้คุณค่า ประโยชน์จากพื้นฐานความเป็นชาติพันธุ์สร้างความเป็นปึกแผ่น และช่วยพัฒนาประเทศ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ถ้าหากมองในทางรัฐประศาสนศาสตร์ ชาติพันธุ์สามารถทำให้เศรษฐกิจมีการพัฒนาได้ อาทิ จากการจำหน่ายสินค้า การท่องเที่ยว การใช้วัฒนธรรม ประเพณีเข้ามาเป็นจุดดึงดูด ทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เข้ามาเยี่ยมชม ศึกษา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในด้านวัฒนธรรม ประเพณี เป็นการสร้างรายได้หมุนเวียนให้กับชุมชน และต่อประเทศ ซึ่งในแต่ละปีเป็นรายได้จำนวนไม่น้อย ทั้งนี้ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2559 ข) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมที่มีความงดงาม โดดเด่น ที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่แตกต่างกัน ให้มาเป็นทุนทางเศรษฐกิจไว้ว่า แนวทางที่จะ “สร้างทุน” โดยใช้ความคิดประยุกต์ ในการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชน คือ ร่วมคิด คิดเอง ทำเองด้วย “จุดแข็งจริง” ให้กลายมาเป็นรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืน โดยการที่เน้นกำไรพอประมาณ สร้างสินค้าทางวัฒนธรรมให้เกิด คุณภาพ มากกว่าเน้นปริมาณ การขาย หรือการผลิตแต่สินค้าที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ไปตามความคิดของต่างชาติ สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มท้องถิ่นตนเองว่า มีสิ่งที่ดีพอ

สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ประยุกต์ให้เป็น “บูติก” คือ มีคุณภาพ พิถีพิถัน ผลิตพอประมาณ ให้ได้ราคาดีเป็นหลัก ทำด้วยความรู้ที่เป็นกระบวนการ ทำในสิ่งที่ถนัดหรือมีความพร้อม ใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นสร้างเป็น “การท่องเที่ยวบูติก” ที่เน้นคุณภาพ และสอดคล้องเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นเข้าไปด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันอยู่ในยุคแห่ง “กระแสวัฒนธรรมนิยม” เพราะวัฒนธรรมต่าง ๆ ถูกแปลงทำให้เป็นสินค้า ซึ่งจะทำให้คนไทยสามารถสร้างรายได้กระจายกันอย่างทั่วถึงทั้งประเทศ จากหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล้วนมีประวัติความเป็นมา มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ของลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ที่เห็นเด่นชัดคือ ปรางค์การณ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ได้แทรกซึมเข้าไปแทบทุกส่วนทั่วในประเทศไทย ทำให้เราได้เห็นถึงความสำคัญทางวัฒนธรรม ซึ่งก่อนหน้านี้อาจเป็นเรื่องที่พูดถึงเพียงคนบางกลุ่ม แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นเรื่องที่ประชาชนให้ความสนใจกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้น ณ เวลานี้หากพอจะมีอะไรที่จัดได้ว่าเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม ในแต่ละท้องถิ่น ก็จะเลือกสรรและหยิบยกมานำเสนอเป็นภาพตัวแทนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง ไม่ว่านับแต่การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเมื่อก่อนอาจเป็นสิ่งที่ถูกเบียดไปไว้ที่ชายขอบของความ เป็นไทย

แต่จากกระแสโลกาภิวัตน์ รวมทั้งมีการขยายความร่วมมือระหว่างประเทศทำให้สังคมความเป็นอยู่มีการพัฒนาหลาย ๆ รูปแบบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ซึ่งทุกประเทศต่างหลีกเลี่ยงหนีกระแสการพัฒนาประเทศเช่นนี้ไม่พ้น อีกทั้งยังมีการกระจายความเจริญไปสู่ทุกท้องถิ่น จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวัฒนธรรม ก็ได้เปลี่ยนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ที่เน้นการบริโภค ซึ่งส่งผลให้ความเป็นวัฒนธรรมที่แท้จริงที่มีมาแต่ดั้งเดิมถูกลบเลือนไปตามกระแสการพัฒนาของประเทศ รวมทั้งยังได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ยังผลให้หลาย ๆ วัฒนธรรมถูกกลืนหรือค่อย ๆ เลือนหายไป นับว่าเป็นปรากฏการณ์ที่น่าเป็นห่วงที่คนในชาติ และประเทศของเราจะต้องสูญเสียเอกลักษณ์ที่งดงาม โคดเด่น หรือสูญเสียทุนทางวัฒนธรรมที่สั่งสมไปมาในที่สุด ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญ และแนวทางในการอนุรักษ์ของสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว ให้แก่คนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เป็นเจ้าของทุนวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้ทราบสถานการณ์ ผลกระทบที่จะตามมา รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา ซึ่งจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นความร่วมมือของคนในชาติพันธุ์นั้น ๆ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน

ในอดีตคนไทยไม่ได้รับการปลูกฝัง และไม่คุ้นชินกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงาน โดยส่วนมากภาครัฐจะเป็นหน่วยงานที่จัดการแบบเบ็ดเสร็จ ดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2554, น. 158-159) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมชุมชนนั้น ไม่ได้เน้นให้ท้องถิ่นเป็นเวทีฝึกให้ประชาชนปกครองตัวเอง ซึ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เปิดให้ประชาชนร่วมพัฒนาด้วยตัวเองนั้นจะเข้าไปเสริมวัฒนธรรมชุมชน ทั้งยังเชื่อด้วยว่าแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นในการสร้างเศรษฐกิจที่รอบด้าน จะมีความสมบูรณ์ในตัวเอง รวมทั้งจะช่วยเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่างจากแนวคิดในการพัฒนาทุนวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้ และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพึ่งพาตนเองที่จากภูมิปัญญาของคนในชุมชนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งจากการการศึกษาของ ฟนจิงกง และฟนจง (Fonchingong and Fonjong, 2002 อ้างถึงในกมลวรรณ วรรณชนง, 2553) เรื่องแนวคิดของการพึ่งพาตนเองในประเทศคาเมรูน พบว่าแนวคิดการพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเอง ในการที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ ที่เริ่มด้วยประชาชนเอง และได้รับการส่งเสริมเล็กน้อยจากภาครัฐ และลดการแทรกแซงจากภาครัฐ โดยชุมชนพยายามที่จะสร้างสมรรถนะของท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ภาครัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ สามารถที่จะยื่นความช่วยเหลือให้กับชุมชน เพียงแต่เรื่องเทคโนโลยีที่สำคัญ และการเงินเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง เพราะนอกจากจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขแล้ว ยังสามารถเสริมสร้างความเข้าใจอันดี ความสามัคคี ความร่วมมือ รวมทั้งการอยู่ร่วมกันในประชาคมอาเซียนอีกด้วย เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นสังคมไทย ปัจจุบันได้กระจายตัวไปเป็นองค์ประกอบของสังคมอื่น ๆ เช่น ในประเทศประชาคมอาเซียน ซึ่งที่ผ่านมามีกระบวนการของการทำวิจัย ค้นคว้าทุนทางวัฒนธรรมมีอยู่ใน 2 ลักษณะ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2549) คือ ผ่านองค์กรที่เป็นชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและเศรษฐกิจ ประเพณี และเป็นเรื่องของรัฐที่เข้ามาอุดหนุนในเชิงประเพณีสำคัญที่เป็นเรื่องของการหาฐานเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีกระบวนการที่ชาวบ้านฟื้นฟูวัฒนธรรมด้วยตัวเอง เป็นเรื่องที่ทำเพื่อให้เป็นภูมิปัญญา ซึ่งการฟื้นฟูดังกล่าวทำให้เกิดพลังทุนทางสังคม วัฒนธรรม ซึ่งการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมเดิมนั้นเพื่อรักษาความเป็นชาติพันธุ์ตนเอง

ไทยวนและไทยลื้อเป็นชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ของประเทศไทยที่มีประชากรกระจายกันอยู่หลายจังหวัดของประเทศ รวมทั้งได้มีกิจกรรมที่พยายามจะอนุรักษ์ ฟื้นฟูทุนทางวัฒนธรรมของตนเองเอาไว้ โดยแกนนำที่มีทุนทางสังคม การเมืองและความเป็นพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์

ท่านแรก คือ ฯพณฯ พลเอกสายหยุด เกิดผล ท่านมีชาติพันธุ์ไทยพวน บ้านหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย อดีตเป็นผู้บังคับบัญชาการทหารสูงสุด และเป็นนายกสมาคมไทยพวนแห่งประเทศไทย ท่านเป็นผู้จัดตั้งชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยและเป็นผู้ปรับเปลี่ยนการเรียก “ลาวพวน” เป็น “ไทยพวน” ส่วนนายกสมาคมไทยพวนแห่งประเทศไทยคนปัจจุบัน คือ พลโทธนภัทร ศรีกุลชัยภัทร ท่านมีชาติพันธุ์ไทยพวน บ้านหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย เช่นกัน อีกท่านหนึ่ง คือ คุณดลวาลลี วงศ์ศรีวงศ์ ท่านมีชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านเชียงคำ จังหวัดพะเยา อดีตเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ปัจจุบันเป็นนายกสมาคม ไทลื้อแห่งประเทศไทย ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านเชียงคำ จังหวัดพะเยา ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ชั้นสูง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ตำบลหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย เป็นชุมชนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนได้ยอดเยี่ยมชุมชนหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย เคยได้รับรางวัล OTOP Champion Village ประจำปี พ.ศ.2549 มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ และได้รับการคัดเลือกด้านภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์จากการแข่งขันทั่วประเทศทั้งหมด 28 ภาษา เหลือเพียง 4 ภาษา ที่จะนำไปใช้แข่งขันในโรงละครแห่งชาติ คือ 1) ภาษาไทยพวน 2) ภาษาอูยกูร์ 3) ภาษาสุพรรณบุรี และ 4) ภาษาเชียงใหม่ อีกทั้งยังมีความโดดเด่นทางด้านผ้าทอ ซึ่งลายผ้าทอของไทยพวน เป็นลายที่มีความประณีตงดงามและทรงคุณค่าด้านศิลปะ วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าตีนจก ซึ่งมีทั้งหมด 9 ลาย เป็นผ้าทอที่มีมูลค่าราคาสูง ด้วยเป็นดินแดนของการทอผ้า จึงเคยมีคำพูดจนชินหูของคนพวนหาดเลี้ยวว่า “ผู้หญิงตำหูก (ทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก)” นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปีมาแล้ว ประเพณีที่เป็นที่รู้จักของคนไทยและต่างชาติ ได้แก่ ประเพณีบวชช้าง ประเพณีกำฟ้า ประเพณีแห่เสื่อช่วง เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีความเป็นอัตลักษณ์ที่หลากหลาย เช่นเดียวกับไทยพวน เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย และประเพณี เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในภาคเหนือ มีการรวมกลุ่มจัดกิจกรรมงานสืบสานตำนาน ไทลื้อโลกในทุก ๆ ปี และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านเชียงคำนี้ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นเป็นต้นแบบในด้านการบริหารจัดการทางด้าน ทูทางวัฒนธรรมของภาคเหนือด้วย โดยมีดำเนินกิจกรรมภายใต้หัวข้อว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมภายใต้วิถีวัฒนธรรมไทย ของภาคเหนือ เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมอาทิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเที่ยว 11 สถานที่ ใน 1 วัน เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยใช้ทูทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ

จากที่กล่าวมาข้างต้น การรวมกลุ่มของชาติพันธุ์ได้ก่อให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมขึ้นอย่างหลากหลาย ไม่เฉพาะแต่ชาวไทยพวนและไทลื้อเท่านั้น แต่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็มีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นองค์กรทางชาติพันธุ์เช่นกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีการบริหารจัดการของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเป็นประเด็นในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณี โดยดูว่าชาติพันธุ์ใดมีการดำรงประเพณี และมีพลังในการดำเนินกิจกรรม โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู โดยมีชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจ ในการระดมเงินทุน มีการประชุมวางแผน ในการส่งเสริมอนุรักษ์ชาติพันธุ์ของตนเอง และบรรลุความสำเร็จ เกณฑ์ในการเลือกหน่วยการวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ที่ในครั้งนี้ คือ 1) เป็นหน่วยงานที่ได้รับรางวัลการบริหารการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมในระดับประเทศ หรือระดับโลก 2) มีจำนวนกลุ่มประชากรชาติพันธุ์ในพื้นที่ภาคเหนือมากที่สุด 3) ประสบความสำเร็จในการบริหารองค์กร และ 4) เป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการฟื้นฟูประเพณี วิถีชีวิต

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการรวมตัวในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทลื้อ เนื่องจากความน่าสนใจที่ได้กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งคนพวนและคนลื้อมีความกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรม สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชาวพวนและชาวลื้ออย่างเข้มแข็งในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ยังมีการเก็บรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ตลอดจนมีการจัดตั้งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิต แล้วนำมาจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้านต่าง ๆ ตามศักยภาพ ตามบริบทของแต่ละชุมชน ปรากฏการณ์ดังกล่าวจัดเป็นพลวัตของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมีกระบวนการสลับซับซ้อน มีกลุ่มระดับใหญ่เชื่อมโยงกลุ่มระดับเล็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการรวมกลุ่มของคนในระดับหมู่บ้านที่ไม่ใช่เป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มชาติพันธุ์แบบเป็นทางการ แต่มีโครงสร้างทางสังคม มีการใช้ชีวิตประจำวัน และมีความสัมพันธ์กับคนภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวพัน การรวมตัวดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงได้เรื่อย ๆ ทั้งนี้ชุมชนแต่ละแห่งจะมีการปรับตัวได้ในระดับใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับรากเหง้าทางวัฒนธรรมหรือทุนทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม รวมทั้งภูมิปัญญา ความเชื่อที่สืบทอดกันมา ซึ่งสจ๊วต (Steward) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงนี้ว่าเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมี “วัฒนธรรม” เป็นเครื่องมือช่วยให้นุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและชุมชน นอกจากนี้ ชศ สันตสมบัติ กล่าวว่าในแต่ละแห่งจะมีการปรับตัวได้ในระดับใดส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับรากเหง้า ทางวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม รวมทั้งทั้งภูมิปัญญาและความเชื่อเรื่องในเรื่องสิ่งแวดล้อม (ชศ สันตสมบัติ, 2537, น. 34)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็น บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กลยุทธ์ในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู จารีตประเพณี และอัตลักษณ์ที่ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงชุมชนมีวิถีในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง มีพลังในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ความร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในการระดมเงินระดมทุน ประชุมวางแผนในการส่งเสริมอนุรักษ์ชาติพันธุ์ของตนเอง รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบความสำเร็จและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม แล้วนำมาเปรียบเทียบกัน

1.2 คำถามของการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

- 1) บริบทของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง มีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม มีผลต่อความคงอยู่รอด ของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร
- 2) กลยุทธ์ในการบริหารจัดการความรู้ทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทยพวน และไทลื้อ มีอะไรบ้างและมีผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร
- 3) แนวทางในการธรมรงค์รักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์และการ นำมาประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างไร

1.3 สมมติฐานการวิจัย

- 1) การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม เป็นไปตามบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และมีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติกลุ่มชาติพันธุ์
- 2) การมีส่วนร่วมถูกนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารจัดการความรู้ เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง ทุนทางวัฒนธรรม โดยผ่านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีตประเพณี และอัตลักษณ์ดั้งเดิม

3) รูปแบบการจัดการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและดำเนินการโดยชุมชนเป็นหลัก

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามของการวิจัยไว้ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม บริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง มีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติกลุ่มชาติพันธุ์
- 2) เพื่อศึกษา กลยุทธ์ในการบริหารจัดการความรู้เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง ทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูจารีตประเพณีและอัตลักษณ์ดั้งเดิม
- 3) เพื่อหาแนวทางในการธรมรงค์รักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนารูปแบบ การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม นำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบโมเดลบูรณาการ ในการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

งานวิจัยนี้จะศึกษาวิธีการศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้โดยใช้วิธีการ เก็บข้อมูลการวิจัยแบบมีส่วนร่วมหลายรูปแบบ คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เรียงลำดับความสำคัญของปัญหา (Matrix Ranking) ทั้งภาครัฐและประชาชนในเขตพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) การสำรวจพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชุมชน
- 2) การจำแนกกลุ่มบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่
- 3) การสัมภาษณ์เจาะลึกโดยการสืบค้นหาผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับ ทรัพยากร ทั้งด้านการผลิต การจัดการ การใช้ประโยชน์
- 4) การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion)
- 5) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลท้องถิ่นในชุมชน รวมถึงหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องการสังเกตการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชุมชน

ตารางที่ 1.1 สรุปวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในประเด็นการวิจัยต่าง ๆ

ประเด็นการศึกษา	เป้าหมาย	เครื่องมือ	กลุ่ม Key Informants
1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม บริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง มีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติ กลุ่มชาติพันธุ์	- เพื่อความคงอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ การที่คงอยู่ได้ ต้องมีเศรษฐกิจดี ต้องมีความมั่นคงของเผ่าพันธุ์	- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เจาะลึก - การสนทนากลุ่ม	1) กลุ่มองค์กรชุมชน/ประชาชน 2) กลุ่มภาครัฐ 3) กลุ่มการปกครองส่วนท้องถิ่น
2) เพื่อศึกษา กลยุทธ์ในการบริหารจัดการความรู้ เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง ทุนทางวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วม เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณีและอัตลักษณ์ดั้งเดิม	- เพื่อดำรงอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง ทุนของประเทศที่อาศัยอยู่	- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เจาะลึก - การสนทนากลุ่ม	1) กลุ่มองค์กรชุมชน/ประชาชน 2) กลุ่มภาครัฐ 3) กลุ่มการปกครองส่วนท้องถิ่น
3) เพื่อหาแนวทางในการธรมรงค์รักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม นำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบโมเดลบูรณาการ ในการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป	- ธรรมรงค์ อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ คือเป้าหมายหลัก ของการบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่	- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม - การสัมภาษณ์เจาะลึก - การสนทนากลุ่ม	1) กลุ่มองค์กรชุมชน/ประชาชน 2) กลุ่มภาครัฐ 3) กลุ่มการปกครองส่วนท้องถิ่น

บทที่ 2

การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม

การบริหารจัดการทางด้านทุนทางวัฒนธรรมนั้น มีความสำคัญไม่เพียงแต่ เป็นแนวทางหรือวิธีการที่ รัฐ/ประชาชน นำมาใช้เพื่อเป็นวิธีการหรือแนวทาง การบริหารงานที่เป็นระบบเป็นทิศทางที่ชัดเจน ครอบคลุมและช่วยสร้างความมั่นใจให้กับภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น สภาพสิ่งแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม การบริหารทั้งภายในและภายนอกพื้นที่อีกด้วย เป็นการนำแนวคิดของรัฐประศาสนศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในด้านกระบวนการทางการบริหาร เป็นศาสตร์ทางการบริหารงานสาธารณะที่ต้องนึกถึงประโยชน์ของประชาชนหรือคนในหน่วยงานองค์กรเป็นหลัก

2.1 แนวความคิดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.1 ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)

มีความหมายในเชิงนามธรรมและรูปธรรม จริยอยู่ที่ทุนทางวัฒนธรรมบางประเภท มีลักษณะเป็นนามธรรม ตัวอย่างเช่น ค่านิยม คติความเชื่อ คำสั่งสอน เป็นต้น แต่วัฒนธรรมบางประเภทสามารถแสดงออกได้เป็นรูปธรรม เช่นเดียวกันโดยผ่านกิจกรรมของสังคม เช่น ประเพณี ศิลปะการแสดง หรือแสดงออกในรูปของวัตถุ เช่น ศิลปะ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าทางศิลป์ หรือการจัดตั้งเป็นองค์กร/สถาบัน โดยการมีสมาชิกในสังคมยอมรับ มีระบบอุปถัมภ์ ในวัฒนธรรมย่อมมี “ผู้แสดงทางวัฒนธรรม” (Actor) และมี “ผู้เสพวัฒนธรรม” (Consumer) มีการเรียนรู้สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น (Intergenerational Transfer of Knowledge and Culture) รวมทั้งการต่อเติม คัดแปลง และการพัฒนาใหม่

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นว่ามีคุณค่า (Value) มีบทบาท (Functioning) ในทางใดทางหนึ่งของสังคม ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสมานฉันท์ ไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ช่วยป้องกันมิให้นำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลมากเกินไป ให้ใช้ตามเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ไม่เป็น Fee-rider ไม่หยิบฉวยมาเป็นผลประโยชน์ตนมากเกินไป

ประโยชน์อีกแง่หนึ่งของทุนวัฒนธรรม คือ “ความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล คือ ผู้แสดงทางวัฒนธรรม สามารถถ่ายทอดผ่านจากครูถึงศิษย์ ผ่านคนรุ่นต่อรุ่น ความรู้เหล่านี้สามารถเอามาเสริมความสามารถ (Capability) ของกลุ่มชาติพันธุ์และระบบเศรษฐกิจ ได้อย่างแน่นอน เป็นมิติหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development) ที่สำคัญยิ่ง หากได้การบริหารจัดการที่ดี ในแง่ระบบข้อมูลทางวัฒนธรรม จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้รู้ว่า “ของดีที่มีอยู่นั้น” คืออะไร อยู่ในพื้นที่ใด ใครเป็นเจ้าของภูมิปัญญา ใครเริ่มหรือเป็นผู้นำ หากเขาชวนสนใจต้องการจะได้รับการถ่ายทอดความรู้จะไปเรียนรู้ได้จากที่ใคร ที่ไหน

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ยังมีปฏิสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและการจัดการภายในทางบวก กล่าวคือ ความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้ถูกนำมาปรับใช้ในระบบเศรษฐกิจ เช่น ความรู้ความสามารถในด้านอาชีพ และเป็นความภาคภูมิใจประจำถิ่น (ชุมชน) ได้ในเวลาเดียวกัน ทุนทางวัฒนธรรมยังกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว นำเงินเข้าท้องถิ่นและประเทศอย่างมหาศาล คนเราสามารถนำความรู้จากภูมิปัญญามาปรับปรุงผลิตภัณฑ์และสินค้า ส่งเสริมอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับประชาชน ส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม (ร่วมกันนำธุรกิจชุมชน ครัวช่างและศิษย์ทำงานร่วมกัน และถ่ายทอดความรู้ควบคู่การปฏิบัติ) ทำให้เกิดระบบการผลิตหลากหลายเป็นสินค้าฝีมือที่มีคุณค่าสูง (High Quality/high Value From Hand-mand) พร้อมกับสอดแทรก “เอกลักษณ์” “และ ‘อัตลักษณ์’ ของท้องถิ่นอันเป็นความภูมิใจ ซึ่งแตกต่างการผลิตแบบโรงงาน

จริงอยู่ ถึงแม้ว่าการผลิตงานศิลปะ วัฒนธรรมที่อิงทุนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจจะเป็นการผลิตขนาดเล็ก (Small Scale) จำนวนไม่มากแต่ทำให้คุณค่าสูง ได้ราคาดี การใช้วัสดุตามธรรมชาติที่อยู่ในท้องถิ่น ในแง่จึงนับเป็นทางเลือกใหม่ที่ น่าสนใจ ความจริงเมื่อนับรวมกิจกรรมจากฝีมือคน ธุรกิจชุมชน สินค้าจากภูมิปัญญาเข้าด้วยกัน ก็พบว่ามีความสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าระบบผลิตของวิสาหกิจขนาดใหญ่

ในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคใหม่ ต่างตระหนักว่าการผลิตภาคบริการ (Service Sector) ในแง่นี้เองทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสามารถสร้าง “มูลค่าเพิ่ม” ให้กับสังคมในชุมชนและประเทศ รวมถึงเศรษฐกิจในพื้นที่และประเทศได้อย่างแน่นอน นอกจากนี้ยังเป็น

ผลดีในแง่รายได้ ทั้งนี้ควรมีนโยบายระดับชาติระดับภาคและท้องถิ่น โดยสร้างองค์ความรู้ ฐานข้อมูล ยกย่องเชิดชูผู้ที่แสดงออกทางวัฒนธรรม คำนึงการบริหารจัดการที่ดี ชักนำให้เยาวชน และคนรุ่นใหม่ นำทุนวัฒนธรรม และปฏิสัมพันธ์กับทุนทางสังคมและทุนมนุษย์

ปัจจุบันมีคำศัพท์เกี่ยวกับคำว่า “ทุน” (Capital) ใบบริบทอื่น ๆ มากกว่าความเข้าใจดั้งเดิม ที่มีจะนึกถึง โรงงาน-เครื่องจักร-เครื่องมือ-เงินทุนที่เป็นปัจจัยการผลิต ซึ่งเป็นการอธิบายทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์ดั้งเดิม มีคำศัพท์ใหม่เกิดขึ้นหลายคำใน 2-3 ทศวรรษมา เช่น ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) สะท้อนถึงจินตนาการ และมุมมองใหม่ว่า มีทุนหลายรูปแบบ

ทุนทางวัฒนธรรม เป็นหัวข้อหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิพลวัต เพราะในโลกปัจจุบันมีการแลกเปลี่ยนและการถ่ายเททุนทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้คนทั่วโลกได้มีโอกาสเรียนรู้และซึมซับวัฒนธรรมข้ามประเทศ ประเด็นเชิงนโยบายที่น่าเป็นห่วงกับสิ่งเหล่านี้ คือ 1) ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมอาจจะถูกมองข้ามหรือละเลย เพราะเหตุว่าด้วยรสนิยมของประชาชนเปลี่ยนแปลง เช่น การที่เยาวชนหันไปชื่นชมค่านิยม และวัฒนธรรมแบบใหม่ ซึ่งอาจจะไม่เหมาะสมและ ขัดแย้ง ความเชื่อของค่านิยมดั้งเดิม 2) กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางครอบครัวสมัยปัจจุบัน อ่อนแอกว่าในอดีต (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2549)

2.1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom) หมายถึง วิธีการจัดการ การชี้นำ และการริเริ่มเสริมต่อของนักปราชญ์ของในท้องถิ่นหรือในชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านสั่งสม งดงาม จากความรอบรู้ ประสบการณ์ อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องและความเป็นพื้นบ้านของท้องถิ่น ซึ่งมีสาระเชิงนามธรรมที่ให้ความบันเทิง ให้คติความเชื่อ สั่งสอน (อย่างไม่เป็นทางการ) หรือองค์ความรู้ ทักษะ ข้อมูลข่าวสาร ที่แสดงออกถึงความคิด เทคโนโลยี วัตถุสิ่งของ หรือวิถีที่มีเอกลักษณ์ในชุมชน หรือวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ โดยที่ประชาชนหรือองค์กรในชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์สังเคราะห์ หรือปรับปรุงขึ้นจากประสบการณ์ และการทดลองอย่างไม่เป็นทางการ

เอกวิทย์ ฌ กลาง อธิบายว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัว และการดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการสืบสานกันมา และภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักและสร้างถิ่นฐานแล้ว ก็มีการแลกเปลี่ยนสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น ๆ เมื่อมีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วก็การรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้น ภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและการเปลี่ยนแปลง” (เอกวิทย์ ฌ กลาง, 2540)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการพัฒนาขึ้นหลายชั่วอายุรุ่นต่อรุ่นด้วยการเล่าต่อกัน (ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการบันทึกเป็นเอกสารหรืออย่างเป็นทางการ) ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการต่อเติมและพัฒนาเพื่อสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสภาพสิ่งแวดล้อมใหม่ของแต่ละยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลง ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยทั่วไปเกิดจากรากฐานปรัชญาของตัวเอง ดังนั้น อาจจะไม่สอดคล้องกับความรู้กระแสหลัก

สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ (2547 อ้างถึงในกิตติศักดิ์ ปกรติ, 2550) อธิบายว่า “ภูมิปัญญา คือ กระบวนการ และสิ่งที่ได้จากกระบวนการเข้าถึงความจริง แล้วเกิดประจักษ์แจ้งต่อสิ่งหนึ่ง ๆ หรือสภาพการณ์หนึ่ง ๆ จนสามารถนำสิ่งที่ได้นั้นไปสานต่อให้เกิดคุณค่า/มูลค่าเพิ่มพูนขึ้นกว่าเดิม ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงได้แก่ส่วนที่เป็นกระบวนการเข้าถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใด และสิ่งที่ได้ใหม่จากกระบวนการนั้น”

2.1.3 ทูทางสังคม (Social Capital)

ทูทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งบนพื้นฐานของความเชื่อถือ การสนับสนุนซึ่งกันและกันในลักษณะต่างตอบแทน และกิจกรรมเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์เป็นคุณประโยชน์ต่อสมาชิก Social Capital is Usually Defined in Terms of Social Relations That are Based on a Network of Trust and Reciprocity and for The Purpose of Providing Benefit to The Members of Network (Newton, 1997)

ทุนทางสังคม หมายถึง ปรัชญาการร่วมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสมาชิก Social Capital Describes Circumstances in Which Individuals Can use Membership in Groups and Networks to Secure Benefits (Sobel, 2002, p. 139 อ้างถึงในกมลวรรณวรรณชนง, 2553)

ทุนทางสังคม สะท้อนถึงคุณลักษณะการร่วมมือของปัจเจกในกลุ่ม ซึ่งแสดงในรูปแบบกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ การที่จะทำเช่นนั้นได้ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของคนต่อสังคมความสัมพันธ์และเครือข่าย Social Capital is an Attribute of an Individual in Social Context. One Can Acquire Social Capital Through Purposeful Action and Can Transform Social Capital into Conventional Economic Gains. The Ability to do so, However, Depends on the Nature of the Social Obligations, Connections, Networks Available to You (Bourdieu, 1986)

ทุนทางสังคม สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตในสังคมผ่านเครือข่าย ฐานคติและความเชื่อที่ช่วยให้เกิดการทำงานแบบสหการและความร่วมมือเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน Social Capital : Features of Social-Network, Norms and Trust-that Facilitate Cooperation in Mutual Benefit (Putnan, 1997, p. 31, อ้างถึงในกมลวรรณวรรณชนง, 2553)

สรุปได้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะของการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ทั้งนี้ตั้งอยู่ในพื้นฐานความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Mutual Trust) ของสมาชิก มีการทำดีต่อกันในลักษณะตอบแทนกัน (Reciprocity) ในระหว่างสมาชิก การทำงานที่เกื้อกูลกันที่ไม่ใช่การแลกเปลี่ยนทางการเงิน (Monetary Exchange) หรือการทำสัญญาอย่างเป็นทางการ (Formal Contract) ความช่วยเหลือหรือเอื้ออาทรกันส่วนใหญ่เกิดขึ้นในลักษณะไม่เป็นทางการ (Informal Contract) คุณลักษณะเช่นนี้มีผลต่อภาคเศรษฐกิจและการจัดการในทางบวก กล่าวคือ ความไว้วางใจเชื่อในกัน ในทางส่งเสริมให้แลกเปลี่ยนค้าขายได้ง่ายขึ้น ลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการกำกับหรือตรวจสอบ

2.1.4 ทุนวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์อันเกิดการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมถึงค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัด

ระเบียบทางสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่ง ตัวอย่างของทุนวัฒนธรรมมีมากมาย เช่น ภาษา งานศิลปกรรม ซึ่งเป็นความภูมิใจของคนส่วนรวม ความรู้ที่สั่งสมมาในอดีต (เรื่องราวต่าง ๆ เช่น การทอผ้า การทำอาหาร ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อ เครื่องนุ่งห่ม) กติกาที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันแบบมีความสุขและเอื้ออาทรมากกว่าการเอาใจเอาเปรียบ ผลงานวรรณกรรม คำบอกเล่า คนตรี วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ฯลฯ เหล่านี้เป็นรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรม

สรุปคือ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมมีความใกล้เคียงกัน ทุนทางสังคมสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย คือ ทุนทางสังคม เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เป็นวัฒนธรรมที่ดีของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม นอกจากนี้ กล่าวได้ว่าชุมชนทุกชุมชน องค์การทุกทางสังคมอยู่แล้ว ได้แก่ ภูมิปัญญา สติปัญญา ความคิด ความรู้ แรงงาน แรงกาย รวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมหรือวัดเป็นมูลค่าได้ในชุมชน

ตารางที่ 2.1 การสังเคราะห์การบริหารทุนวัฒนธรรม

ประเด็น	ลักษณะ
เนื้อหา	1) คุณค่าที่มาพร้อมกับค่านิยม ความเชื่อ ความรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่น
รูปแบบ	1) ความรู้ที่ไม่เป็นทางการ 2) ทักษะที่ถ่ายทอดให้เยาวชนหรือลูกหลานที่สืบทอดไปในอนาคต 3) การยอมรับกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมหรือชนบประเพณีที่เป็นคุณต่อสังคม 4) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการและดูแลคุณค่าวัฒนธรรมชุมชน 5) กิจกรรมร่วมกันในลักษณะพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือกัน 6) เป็นกิจกรรมร่วมหรือวัดที่มีคุณค่า
คุณสมบัติ	1) เป็นการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นต่อรุ่น สนับสนุนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม 2) ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มได้ทางอ้อม เช่น สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 3) มีคุณค่าในฐานะเป็นอรรถประโยชน์และความภาคภูมิใจร่วมกัน 4) ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิพลวัต อาจจะมีมูลค่าหรือลดคุณค่าได้ 5) ทุนวัฒนธรรมทำให้การเป็นอยู่ของคนมีท้องถิ่นราบรื่น ลดความขัดแย้ง ลดโอกาสการกระทำในลักษณะการเอาเปรียบ

ตารางที่ 2.1 การสังเคราะห์การบริหารทุนวัฒนธรรม (ต่อ)

ประเด็น	ลักษณะ
คุณสมบัติ	6) ในกรณีทุนทางวัฒนธรรมนั้นเป็นที่รู้จักกว้างขวางมีผลดึงดูดใจให้คนอื่นมาเรียนรู้ มาศึกษา
การใช้ประโยชน์	1) เป็นคุณค่าที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างสมดุล พึ่งพาอาศัยกัน สร้างสินค้า สาธารณะเพื่อให้ร่วมกันแทนที่จะเป็นสังคมแห่งการแข่งขัน 2) ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ เช่น ศิลปหัตถกรรม งานฝีมือ การแสดง 3) มีผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น สนับสนุนเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในชุมชน 4) การถ่ายทอดความรู้ ผ่านทักษะและความชำนาญที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปอีกรุ่นหนึ่ง (เยาวชน) 5) ช่วยจัดระเบียบสังคม

ที่มา: ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2549

สิ่งหนึ่งที่จะทำให้ “รัฐ” “สังคม” และ “ชุมชน” ความคิดเห็นที่หลากหลายมาก ทุกคนต้อง ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในการดำรงชีวิต ปฏิบัติตามให้เป็นประโยชน์ต่อ สังคม ซึ่งการสร้างความเป็นพลเมืองไม่ใช่การทำให้ประชาชนรู้สึกถึงสิทธิและหน้าที่ของตัวเอง มีแต่สิ่งที่จะต้องทำให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจอย่างถูกต้อง สิ่งแรก คือ พื้นฐานความเป็น พลเมือง ในโครงสร้างของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ทั้งนี้เงื่อนไขของความซับซ้อนนี้ ส่งผล ด้านบวก และ ด้านลบ ภายใต้สถานการณ์ ต่าง ๆ ดังแนวคิดดังต่อไปนี้

แนวคิดด้านรัฐประศาสนศาสตร์หรือวิชาการบริหารรัฐกิจนั้นแท้ที่จริงมีมานานแล้ว ตั้งแต่ สมัยโบราณเมื่อมีการจัดองค์การทางการเมืองเป็นรัฐ ไม่ว่าจะเป็นจีนโบราณ อินเดีย กรีก เป็นต้น ซึ่งในอดีตนั้นวัตถุประสงค์ของรัฐประศาสนศาสตร์มิใช่เป็นการศึกษาหาแนวทาง เพื่อการบริหาร ในแนวทางของภาครัฐให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนสูงสุดวิวัฒนาการของ รัฐประศาสนศาสตร์ มีการปรับปรุงมาเรื่อย ๆ ผสมผสานทั้งการบริหารงานภาครัฐ การจัดการ ภาคเอกชน การปฏิบัติงาน ของฝ่ายการเมือง จนถึงการจัดการของกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายแก่ความพึงพอใจ ของประชาชนเป็นสำคัญ

ซึ่งแนวคิดของรัฐประศาสนศาสตร์ในอดีตนั้นมองประชาชนเป็นบุคคลวัตถุ (Object) เป็นผู้มารับการรักษาเยียวยา (Client) เป็นผู้รับบริการ เป็นผู้เดินตามภาครัฐ ไม่มีสิทธิ์ไม่มีเสียง

เข้าร่วมในกิจการบริหารงานบ้านเมือง ปล่อยให้เป็นที่ในการบริหารงานภาครัฐเป็นของเจ้าหน้าที่รัฐ/หน่วยงานภาครัฐเท่านั้น ความพยายามปรับปรุงแนวทางการบริหารรัฐกิจที่ผ่านมาในยุคก่อนนั้น ก็เป็นไปเพื่อหาวิธีการท างานที่ดีที่สุดในการตอบสนองความต้องการประชาชนเท่านั้น

จนกระทั่งมาถึงยุคการกำเนิดรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ (New Public Administration) จัดว่าเป็นยุคแห่งวิกฤตการณ์ด้านเอกลักษณ์ของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จึงต้องมีการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อมาปรับใช้ในการบริหารงานภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ (New Public Administration : NPA) นี้ เกิดขึ้นจากการประชุมที่ Minnowbrook มหาวิทยาลัยซีราคิวส์ (Syracuse) ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ. 1968 ที่จัดขึ้นโดย Dwight Waldo เพื่อค้นหาปัญหาของการบริหารงานราชการ เป็นการรวมตัวของนักรัฐประศาสนศาสตร์ที่ถูกเรียกว่า “คลื่นลูกใหม่” เปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในแวดวงรัฐประศาสนศาสตร์เกิดขึ้นในช่วง 1980's ภายใต้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (The New Public Management : NPM) ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์นโยบายการจัดการภาครัฐเป็นแนวคิดเพื่อลดขนาดราชการ การให้บริการด้วยระบบตลาด และเทคนิคการจัดการสมัยใหม่ ซึ่งได้รับอิทธิพลรากฐานมาจากนักคิดการจัดการนิยม (Managerialism) เน้นหัวใจสำคัญของการใช้หลักการทางธุรกิจเอกชน เข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการสาธารณะ ถือเป็นบทบาทใหม่ของการดำเนินกิจกรรมภาครัฐ ที่ให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะ “ลูกค้า” ซึ่งแนวคิด NPM ในขณะนั้นสามารถยกระดับ คุณค่าประชาชนขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้ H.George Frederickson จะเคยเสนอ ให้ยึดหลักปรัชญาที่ว่า พลเมืองทุกคนควรได้รับการบริการสาธารณะอย่างเท่าเทียมให้ข้าราชการหรือนักบริหารเล็กลงตัวเป็นกลางและทำงานอย่างมีอุดมการณ์เพื่อนำความเสมอภาคมาสู่สังคม และเฟรดเดอริกสันยังเคยได้กล่าวถึง “สำนึกพลเมืองใหม่” (A New Civicism) ไว้ในงานเขียนของตนเอง เอาไว้บ้างก็ตาม แต่ยังไม่ส่งผลสะท้อนวงการรัฐประศาสนศาสตร์มากนัก (Frederickson, 1996)

กระทั่งมาถึงแนวคิด New Public Service ของ Denhardt, J. & Denhardt, R. (2007) ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองอย่างแท้จริง จัดว่าเป็นข้อเสนอเกี่ยวกับพลเมืองและการคืนอำนาจให้ประชาชน ภายใต้กระบวนทัศน์ใหม่ที่เรียกว่า New Public Service (NPS) หรือการบริการสาธารณะแนวใหม่ ซึ่งนักคิดทั้งสองมองว่ารัฐบาลไม่ต้องกุมทิศทางหรือชี้นำประชาชนเพียงอย่างเดียว ควรให้ความสำคัญกับ “Public Spirit” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็น

เครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นจิตวิญญาณสาธารณะด้วย สารสำคัญของแนวคิดนี้มีแนวทางทั้งหมด 7 ข้อ ได้แก่

1) “มุ่งรับใช้พลเมือง ไม่ใช่รับบริการลูกค้า” (Serve Citizens, Not customers) ประชาชนต้องได้รับการปฏิบัติในฐานะพลเมืองโดยการแสดงความห่วงใยถึงชุมชนและความตั้งใจจริงในการรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับเพื่อนบ้านและชุมชน ในทางกลับกันภาครัฐต้องตอบสนองต่อความต้องการและความสนใจของพลเมือง ข้อนี้ยังมีไว้เพื่อเสริมแรงประชาชนให้เต็มเต็มความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง และผู้บริหารงานภาครัฐก็ต้องยอมรับเสียงของพวกเขาด้วย

2) “รัฐต้องมุ่งบริหารให้เกิดสาธารณะประโยชน์” (Seek the Public Interest) ผู้บริหารงานภาครัฐต้องสร้างความร่วมมือและร่วมแสดงความคิดเห็นในความต้องการสาธารณะ เป้าหมายเพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในผลประโยชน์และร่วมรับผิดชอบร่วมกันโดยถือเป็นบทบาทของภาครัฐในกระบวนการที่จะนำประชาชนมาอยู่ร่วมกันเพื่อจัดตั้งทิศทางที่สังคมควรจะเป็น ภาครัฐควรสนับสนุนให้พลเมืองกล้าออกเสียงความคิดเห็นในทุก ๆ เวทีของกระบวนการธรรมาภิบาล

3) ให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมืองและช่วยกันทำสาธารณประโยชน์มากกว่า การสร้างนักการเมืองและข้าราชการให้เป็นเสมือนผู้ประกอบการในราชการ (Value Citizenship Over Entrepreneurship) ผลประโยชน์สาธารณะเป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนต้องประสานงานให้เกิด ความหมาย (เกิดประโยชน์) ต่อสังคม เจ้าหน้าที่รัฐต้องเรียนรู้ที่จะเชื่อใจพลเมืองให้โอกาสแล้วจะได้ตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและต้องมีบทบาทในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อสร้างบรรยากาศของการเสวนาและบรรยากาศการเรียนรู้ของผลประโยชน์ร่วมกัน

4) “ทำด้วยวิถี ประชาธิปไตยและคิดในเชิงยุทธศาสตร์” (Think Strategically, Act Democratically) นโยบายและโครงการที่สามารถตอบสนองความต้องการสาธารณะจะต้องมีคุณภาพและใช้ได้จริง จะต้องมาจากความร่วมมือและกระบวนการความพยายามร่วมมือกันภาครัฐต้องกระตุ้นสำนึกพลเมือง ให้เกิดความภาคภูมิใจ และความรับผิดชอบต่อพลเมือง พร้อมทั้งพัฒนาความรู้ของพลเมือง

5) “รัฐประศาสนศาสตร์นั้นต้องขึ้นต่ออะไรหลายอย่าง ไม่ใช่ขึ้นต่อฝ่ายการเมือง เท่านั้น” (Recognize the Accountability Isn't Simple) เจ้าหน้าที่บ้านเมืองต้องใส่ใจให้ความสำคัญกับค่านิยมชุมชน กฎหมายรัฐธรรมนูญ บรรทัดฐานการเมือง มาตรฐานความเป็นมืออาชีพและผลประโยชน์ของพลเมือง เป็นต้น แนวคิดนี้ตระหนักถึงความสำคัญของความเชื่อมั่นในระบบอภิบาลประชาธิปไตย และยังหมายถึงการรวบรวมแนวความคิดใหม่ในบทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐในฐานะผู้นำ ผู้ให้บริการ ผู้อำนวยความสะดวกของผลประโยชน์สาธารณะที่ไม่ใช่แค่ผู้ประกอบการ

6) “รัฐต้องรับใช้ ไม่ใช่คุมทิศหรือนำทาง” (Serve Rather than Steer) มีความจำเป็นมากขึ้นเรื่อย ๆ สำหรับเจ้าหน้าที่รัฐในการช่วยสนับสนุนพลเมืองให้พวกเขาได้รับผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าที่จะพยายามควบคุมหรือสั่งการสังคม ให้เป็นไปในทิศทางใหม่ ๆ นักบริหารรัฐกิจต้องยอมรับหน้าที่ความรับผิดชอบในการรับใช้ (Serve) พลเมืองโดย การเป็นผู้ให้บริการจัดหาทรัพยากรสาธารณะ ผู้อำนวยการความสะดวกแก่พลเมืองและก่อให้เกิดการ สนทนาประชาธิปไตย (Democratic Dialogue) ภาวะผู้นำของแนวคิดนี้ต้องอยู่บนฐานของค่านิยมร่วมกัน (Shared Values) และเจ้าหน้าที่รัฐต้องตระหนักระวังและมีการติดต่อกับแหล่งอื่น ๆ อยู่เสมอเพื่อการสนับสนุนช่วยเหลือ พลเมืองที่เกี่ยวข้องและจัดการชุมชน

7) “ให้ความสำคัญกับประชาชนมาก ไม่ใช่สนใจแต่ผลผลิตภาพของงาน” (Value People, not Just Productivity) องค์การสาธารณะและเครือข่ายที่มีการมีส่วนร่วมมีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จในระยะยาว หากพวกเขาร่วมมือกันภายใต้กระบวนการของความร่วมมือและภาวะผู้นำร่วมกันบนฐานของความเคารพประชาชนทุกคน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่รัฐยังต้องเป็น ผู้ขับเคลื่อนให้กำลังใจ และให้รางวัลมากกว่าที่จะเฝ้าดูหรือปกป้องคนนั้น

2.2 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

เมื่อกล่าวถึงการเมืองภาคพลเมือง คือ การใช้อำนาจของพลเมืองในกิจกรรม ทางสังคม กิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิของพลเมือง เกิดขึ้น ได้ในระดับชุมชนหรือ ระดับชาติใน ประชาธิปไตยไทยที่มีตั้งแต่ทศวรรษ 2510 ได้พัฒนามาสู่กิจกรรมทาง การเมือง สิทธิเสรีภาพ สิ่งแวดล้อม ความรู้ภูมิปัญญา สุขภาพอนามัย สิทธิทางเพศ หรือ อาจจะกล่าวโดยรวมคือพลเมือง ได้ใช้อำนาจของตนในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต จัดการชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการไปหนุนเสริมกับรัฐ บางกิจกรรมอาจจะทำทาบ กับอำนาจรัฐ การแสดงออกนี้ในมิติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองที่ส่งผลต่อ การจัดการความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐใหม่ พลเมืองจึงเป็น ตัวกระทำทางการเมืองใหม่ ในรัฐพหุนิยมที่เน้นบทบาทของกลุ่มองค์กรทางสังคมในกระบวนการทางนโยบาย ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าเป็น การเมืองของพลเมือง

พลเมืองและการเมือง ภาคพลเมืองพบประเด็นสำคัญ ๆ หลายประเด็น สามารถสรุปได้ชัดเจนว่ามีลักษณะ ร่วมกัน 4 ประเด็น หรือ 4 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง กลุ่ม องค์กร หรือขบวนการทางสังคม

ประการที่สอง คุณลักษณะของผู้นำ แกนนำ

ประการที่สาม คุณลักษณะของสมาชิก
 ประการที่สี่ การเชื่อมโยงเครือข่าย

จากลักษณะทั้ง 4 ประการ ดังกล่าวแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นฐานคิดที่สำคัญ การเมืองภาคพลเมืองจะเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายในทางสังคมที่มีระบบคุณค่า มีความรู้สึก ความเชื่อร่วมอยู่อย่างไม่อาจจะแยกได้ แต่ในสังคมยุคใหม่ภายใต้กระบวนการบริหารจัดการแบบใหม่ที่มีอิทธิพลในการบริหารจัดการแบบใหม่โดยเฉพาะประเด็นสาธารณะ กิจกรรมรวมหมู่ของสมาชิกในสังคมต้องเข้าใจสภาพสังคมอย่างแท้จริง เพื่อลดความบิดเบือนไปจากสภาพที่เหมาะสม และเป็นจริง รวมถึงทำให้สังคมมีทัศนคติที่เหมาะสมและถูกต้องทั้งต้องสร้างวัฒนธรรม ขยายฐานความเข้าใจอย่างมีเหตุผลของประชาชนในเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมให้กว้างขึ้น องค์ความรู้ที่สมคุณระหว่างการเคลื่อนไหวทางความคิด กับการเคลื่อนไหวทางกิจกรรม จึงต้องสร้างให้ประชาชนมีคุณลักษณะที่หลากหลายได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมให้ชุมชนพัฒนาต่อยอดได้

คำว่า “รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง” (Civic Public Administration) ในความหมายของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) ที่ได้เขียนไว้ในหนังสือรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง หมายถึง การบริหารงานภาครัฐที่เน้นการบริหารที่สร้างพลเมือง ส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐ

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) มีคุณลักษณะที่สำคัญ เป็นการบริหารงานภาครัฐกับชุมชนประชาชนร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง มุ่งปรับบทบาทของภาครัฐให้เป็นผู้รวบรวม สนับสนุน สนใจที่จะนำประชาชน พลเมือง รวบรวมความคิดและทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น มาช่วยกันพัฒนา พร้อมกับการช่วยตัวเองและช่วยกันเองในชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ

คุณลักษณะสำคัญของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ข้อต่อมา ก็คือ ไม่ปฏิเสธข้าราชการ นักวิชาการ นักวิชาชีพ และนักการเมือง ซึ่งนักการเมืองที่รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมองว่า นักการเมืองดังกล่าวควรเป็นนักการเมืองที่เป็นพลเมืองด้วย (Citizen Politicians) ซึ่งหมายถึงสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชน ขณะเดียวกันก็เรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นด้วยในเวลาเดียวกัน ขณะเดียวกันรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ก็มุ่งให้ข้าราชการ

เป็นพลเมืองในขณะเดียวกัน (Citizen Officias) ซึ่งหมายถึง การเป็นข้าราชการที่เห็นประชาชนเป็นสินทรัพย์ (Assets) ไม่ใช่เป็นภาระหรือหนี้สิน (Burdens or Liabilities)

คุณลักษณะสำคัญของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) อีกประเด็นสำคัญ คือ มีความต้องการทั้งวิชาความรู้และวิสัยทัศน์ ต้องการให้พลเมืองฉลาด รอบรู้ และลึกซึ้งในศาสตร์และวิชาการด้วยเกิดเป็นวิชาชีพต่าง ๆ ที่เป็นพลเมือง (Citizen Professionals) ทั้งนักวิชาการหรือนักศึกษาที่เป็นพลเมือง (Citizen Academics/Academicsans) ด้วย ต้องการทั้งการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Analysis) กับการเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ ๆ (Creative/Visionary Proposal) พร้อมกับการมีพื้นที่สาธารณะที่เสรีด้วย (Public Deliberation)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) ยังได้แสดงความคิดเห็นในหนังสือ รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ที่น่าสนใจอีกว่า พื้นฐานในการสร้างพลเมืองและเป็นที่มาของการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) ใช้พัฒนารูปแบบการปกครองประชาธิปไตยหรือแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) ที่ใช้ในการปกครองระดับท้องถิ่น ประเด็นที่มีการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหาร การปรึกษา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม สร้างความรู้ความเข้าใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่นร่วมกัน ชุมชนท้องถิ่น สร้างการชักจูงเพื่อให้ทุกคนยอมรับ

การบริการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Service) และรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ถือได้ว่าเป็นแนวคิดการจัดการภาครัฐที่ลดข้อจำกัดของแนวคิดแบบแผนวิธีการจัดการภาครัฐที่มีผลต่อแนวคิด แบบแผน และวิธีการในการจัดบริการสาธารณะ (Public Service) ที่ผ่านมานในอดีต ซึ่ง เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) ได้ใช้คำว่า “รัฐประศาสนศาสตร์แบบฉบับ” ซึ่งหมายรวมถึงแต่รัฐประศาสนศาสตร์ยุคดั้งเดิม (Civic Public Administration) การบริหารรัฐกิจแนวใหม่ (New Public Administration) และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) รวมเข้าด้วยกัน มีความแตกต่างกันโดยให้ทัศน์ว่า รัฐประศาสนศาสตร์แบบฉบับเน้นข้าราชการนักการเมือง และส่งเสริมประชาธิปไตยโดยที่ประชาชน หรือประชาชนช่วยกันดูแลจัดการและพัฒนาบ้านเมืองด้วยตัวเอง ส่วนการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) และรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) ใช้คำว่า “รัฐประศาสนศาสตร์แบบใหม่” สนใจพลเมืองที่เป็นชุมชน ประชาสังคมท้องถิ่นด้วย สนับสนุนการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการ

ตัวเองของชุมชน ประชาสังคมและท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธผู้นำ หรือการนำจากบุคคล กลุ่มอื่น แต่ต้องเป็นการนำที่กระตุ้น สามารถระดมพลังและผู้นำที่แบ่งปันบทบาทกับประชาชน ในขณะเดียวกัน เป็นการบริหารภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน ประชาชนปกครองตัวเอง มีประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน เน้นว่าประชาชน ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์นั้นควรทำอะไร เน้นส่วนร่วม พลเมืองและคนที่อยู่ในระบบการเมืองและสังคมเป็นผู้ควบคุมการบริหาร รัฐเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและอำนวยความสะดวก เน้นการกระตุ้น (Catalyst) มุ่งแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่นสร้างเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหา

เป็นการบริหารของภาครัฐแบบผู้แทน (Representative Democracy) ที่ให้ความสำคัญกับผู้นำ นักการเมือง ข้าราชการ รัฐบาลเป็นหลัก เป้าหมายคือ การบริหารจัดการร่วมกันระหว่างรัฐกับประชาชน เน้นว่ารัฐบาลจะทำอะไร หรือควรทำอะไรเพื่อให้ให้นักการเมืองหรือผู้นำเป็นที่ยอมรับให้ประชาชนได้เป็นกลุ่มช่วยคิดและพัฒนาาร่วมกัน ได้ผลประโยชน์ร่วมกัน มุ่งเน้นประสิทธิภาพ

เพื่อให้ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนในการบริหารจัดการแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวัลย์พร รัตนเศรษฐ (2557) ได้อธิบายรัฐประศาสนศาสตร์ ทั้งสองแนวคิด ดังนี้

ตารางที่ 2.2 การบริหารจัดการแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง

คำถามที่น่าสนใจ	รัฐประศาสนศาสตร์แบบฉบับ	รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง
ใครเป็นนักรัฐประศาสนศาสตร์	เป็นผู้ชำนาญการ(คนนอก) ที่ไม่จำกัด เป็น พลเมือง (Outside Expert)	นักวิชาชีพที่เป็นพลเมืองด้วย (Citizen Expert)หรือพลเมืองที่รัฐประศาสนศาสตร์ด้วย
มีใครหรือมีอะไรเป็นแรงจูงใจในการริเริ่มงาน	Outside Expert เป็นผู้สร้างแรงจูงใจเป็นตัวแทน (Model) แรงจูงใจจากการชำนาญการ	สร้างอะไรร่วมกัน แก้ปัญหาอะไรร่วมกัน
ใครเป็นผู้รับผิดชอบ	Outside Expert รับผิดชอบ ผู้ชำนาญการภายนอก	พลเมืองที่เป็น Expert และไม่เป็น Expert
เป้าหมายของการทำงาน	แก้ปัญหาใหญ่และน้อย	แก้ปัญหาและสร้างเครือข่ายชุมชนร่วมกันด้วย

ตารางที่ 2.2 การบริหารจัดการแบบรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (ต่อ)

คำถามที่น่าสนใจ	รัฐประศาสนศาสตร์แบบฉบับ	รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง
วิธีการทำงานเป็นหลัก	ใช้ผู้เชี่ยวชาญมาแก้ไขปัญหา (Expert Intervention)	เป็น Public Work ให้ชุมชน สังคมร่วมกันแก้ไขปัญหา
วิธีทำความเข้าใจให้ผู้ร่วมงาน	สอนและบรรยายเป็นหลัก	ฝึกงาน สร้างความสัมพันธ์ซึ่ง อาจไม่ใช่ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการเสมอไป
ที่มาของความรู้ในการทำงาน	นามธรรม เรียนรู้จากหนังสือ	ให้ความสำคัญกับสถานการณ์ ความเป็นจริงในท้องถิ่น ชุมชน พอ ๆ กับให้ความสำคัญกับ ทฤษฎี
ทักษะหรือความชำนาญของ นักรัฐประศาสนศาสตร์หน้าที่หลักของรัฐประศาสนศาสตร์	ใช้การวิเคราะห์แยกแยะเป็น สำคัญ ทำงาน - บริการ - ทำแทน ประชาชน	ใช้การบูรณาการ สังเคราะห์ มองภาพรวมให้มากขึ้น Catalyst กระตุ้นให้พลเมือง เข้ามาทำงานให้ส่วนร่วมและ คืบคลาน

ที่มา: เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวัลย์พร รัตนเศรษฐ, 2557, น. 70

“รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง” (Civic Public Administration) แนวคิดนี้ ถูกนำเสนอขึ้นมาในงานวิจัยของสถาบันพระปกเกล้าโดยนักวิชาการ 2 ท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อธิการวิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลย์พร รัตนเศรษฐ คณบดี คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ซึ่งการนำเสนอหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ พลเมืองนี้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันที่เน้น “ประชาชนเป็นใหญ่” เน้นพลเมืองเป็นหลักในการปกครองตนเอง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมประชาธิปไตย ในอนาคต

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ทำให้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของพลเมืองหรือ การสร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งต่างจากรัฐประศาสนศาสตร์ในความเข้าใจโดยทั่วไปที่เป็นความรู้ ในการบริหารภาครัฐหรือภาคสาธารณะ ที่ประชาชนมีฐานะเป็นผู้รับเท่านั้น พลเมืองในมุมมองนี้ คือ บุคคลผู้ที่ไม่ปรารถนาไปครอบงำใคร แต่ก็ไม่ต้องการให้ใครครอบงำ บงการหรืออุปถัมภ์ค้ำจุน

ตนเอง อาจกล่าวได้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน ด้วยประชาชนมีความตื่นตัว มีความพร้อมร่วมบริหาร พัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติมากขึ้น นอกจากนี้แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองยังมีความสำคัญและสอดคล้องกับแนวคิดสมัยใหม่ในเรื่องของการผูกโยงเข้ากับชีวิตและสิทธิเสรีภาพของประชาชนและชุมชน “รัฐประศาสนศาสตร์แบบใหม่ (รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง) สนใจพลเมืองที่เป็นชุมชน ประชาสังคมท้องถิ่นด้วย แต่รัฐประศาสนศาสตร์แบบนี้ ก็ไม่ปฏิเสธผู้นำหรือการนำ แต่เอาเฉพาะผู้นำที่กระตุ้น ผู้นำที่สามารถระดมพลังเพียงสาธารณะประโยชน์และผู้นำที่แบ่งปันบทบาทกับประชาชน”

ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าการบริการภาครัฐแนวรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองนั้น เป็นการบริหารงานภาครัฐที่เน้นการบริหารที่สร้างพลเมือง รวมถึงการบริหารที่เปลี่ยนคนจนหรือคนชั้นล่างให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี สนใจทดแทนบุญคุณแผ่นดิน สามารถแนะนำรัฐและราชการได้ด้วย ส่งเสริมเติมพลังให้ชุมชนท้องถิ่น และเปลี่ยนบทบาทภาครัฐให้เป็นผู้ระดมผู้สนับสนุน ผู้นำ พลเมือง มาช่วยตนเองและช่วยกันเอง รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองเป็นการบริหารงานภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน ประชาชนปกครองตนเอง เป้าหมายคือ สังคมประชาธิปไตยที่ดี (Good Democratic Society) เน้นที่การจัดการตนเองของประชาชน (Self-Government) ให้ตั้งมั่นอยู่บนประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ที่หล่อเลี้ยงด้วยคุณธรรมแห่งพลเมือง (Civic Virtue) ให้ประชาชนเห็นว่าบ้านเมืองเป็นของร่วมกัน (Commonwealth) เป็นผลลัพธ์การจัดการตนเองปัญหาสาธารณะควรได้รับการแก้ไขอย่างที่เป็นศักยภาพของพลเมือง ส่วนเจ้าหน้าที่ภาครัฐนั้นต้องยอมรับและเคารพในศักยภาพของประชาชน รับฟังความคิดเห็นของประชาชน มีทัศนคติว่าประชาชนเป็นพลัง เลิกสั่งการแบบอำนาจนิยม ไม่สั่งการแบบรวมศูนย์อำนาจ แต่ให้เน้นย้ำความสัมพันธ์จากล่างขึ้นบน (Bottom-Up) นำโดยสังคม ท้องถิ่นและชุมชนได้ด้วย โดยดำเนินการในลักษณะผู้สร้าง หุ่นส่วนและการต่อรอง ส่วนพลเมืองเองต้องเข้าร่วมในแง่บวกเสมอ ยอมรับความเป็นจริงของสังคม ไม่ปฏิเสธภาครัฐ เน้นรูปแบบปกครองอำนาจเพื่อทำให้เกิดอะไรขึ้นมาไม่ใช่อำนาจเหนือผู้อื่น (Power To, Not Power Over) เพียงแค่นี้ก็จะสามารถเปลี่ยนจากสภาพขาดแคลนไปสู่สภาพที่แก้ปัญหาได้

รัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองนั้นไม่ได้มีเฉพาะที่การบริหารราชการในระดับส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังมีอยู่ในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งปรากฏในกฎหมายรัฐธรรมนูญนับแต่ปี พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระจายอำนาจในปี พ.ศ. 2542 จะเห็นได้ว่าทิศทางการเติบโตของท้องถิ่นสอดคล้องกับการสร้างพลเมืองมากขึ้น มีช่องทางหรือ

กลไกให้ประชาชนสามารถเข้าร่วมในการบริหารราชการในลักษณะองค์กรกึ่งรัฐที่ เรียกว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น การกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความหมายลึกไปถึงการคืนอำนาจให้แก่ประชาชนด้วย คืนความเป็นพลเมือง และความเป็นเจ้าของสิทธิผลประโยชน์ต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นพลเมืองท้องถิ่นอีกด้วย (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557)

2.3 แนวคิดทฤษฎี การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ถึงความหมายของการจัดการความรู้ ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กิจกรรม หรือกระบวนการสร้าง รักษา จัดเก็บความรู้ขององค์กร ที่ทำให้นุคคลในองค์กรเกิดความรู้ใหม่ และเป็นเครื่องมือในการรวบรวมความรู้ และสติปัญญา เพื่อให้องค์กรก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง และเป็นการประเมินทุนทางปัญญาให้คงอยู่ไม่ถดถอย โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการความรู้ ถ่ายโอน และเผยแพร่ความรู้ไปยังผู้ปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพความรู้

รูปที่ 2.1 โมเดลปลาหูกับการจัดการความรู้

ที่มา: สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้, 2551, น. 10

สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (2551, น. 10 – 11) ได้เปรียบเทียบการจัดการความรู้เหมือนปลาหูหนึ่งตัว มี 3 ส่วน คือ หัวปลา ตัวปลาและหางปลา ดังนั้น ถ้านำกระบวนการความรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน ข้างต้น อธิบายให้สอดคล้องกับส่วนของปลาหู ได้ดังนี้

1) ส่วนหัวปลา หมายถึง ที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ (Knowledge Vision: KV) หรือทิศทางของการจัดการความรู้ เป็นส่วนหัวส่วนตาคือมองว่าเราจะไปทางไหน โดยก่อนที่จะทำกิจกรรมการจัดการความรู้ ต้องตอบให้ได้ว่า “เราจะทำ KM ไปเพื่ออะไร” ดังนั้นหัวปลาจึงเป็นความมุ่งมั่นความสำเร็จของ “คุณกิจ” คือ กลุ่มคนผู้ปฏิบัติในองค์กรหรือผู้ดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ทั้งหมด เช่น ตัวผู้นำชุมชนที่เป็นคน คิดในการวางแผนการพัฒนา หรือ ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น ส่วนผู้ที่ส่งเสริมให้เกิดหัวปลาที่ชัดเจน คือ คุณเอื้อ (ระบบ)

2) ส่วนตัวปลา เป็นส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing: KS) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการ เป็นส่วนของหัวใจ ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน จะมีบทบาทในการกระตุ้นให้ “คุณกิจ” ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้ที่ซ่อนเร้นในตัว “คุณกิจ” ออกมาแบ่งปันให้กับเพื่อนร่วมงานในชุมชน

3) ส่วนหางปลา เป็นส่วนของคลังความรู้หรือขุมความรู้ (Knowledge Assests: KA) Knowledge Assests: KA ที่ได้จากการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแก่นความรู้ เพื่อเก็บสะสมแล้วนำมาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี นำความรู้ที่เด่นชัดไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้ระหว่างกันต่อไปเปรียบเสมือนหางปลาที่ปลงในการขับเคลื่อนให้กับชุมชนนักปฏิบัติ

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นคำที่มีการกล่าวถึงและใช้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เข้มแข็งในการร่วมรับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมถึงคิดลึนใจ และร่วมในการติดตามตรวจสอบ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกระบวนการที่ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมืองชุมชนอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมนั้น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1) การให้สาธารณะได้รับรู้ (Inform the Public) โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในประเด็นที่สำคัญนั้นแก่ประชาชนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเป็นเบื้องต้นต่อประเด็นที่ประชาชนจะมีส่วนร่วม ข้อมูลดังกล่าวนี้อาจรวมถึงข้อดี ข้อเสีย ทางเลือกต่าง ๆ

2) การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Listen to the Public) ผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นนั้นซึ่งก็มีทั้งเห็นด้วย สนับสนุนหรือไม่เห็นด้วยคัดค้าน ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ต้องมีการเปิดให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเพื่อเสนอแนะทางร่วมกันในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน

3) การร่วมกันแก้ไขปัญหา (Engage in Problem Solving) เป็นการร่วมกันของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการปรึกษาหารือเพื่อหาทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างเป็นทางการ (Partnership) เนื่องจากประเด็นนั้นเป็นประเด็นสาธารณะที่มีผลต่อประชาชน จึงจำเป็นที่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในขั้นตอนการแก้ไขปัญหา

4) การจัดทำข้อตกลง (Develop Agreement) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาที่สมบูรณ์

จากทั้งสี่ขั้นตอนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมกระบวนการที่จะนำไปสู่ข้อตกลงร่วมกันในการแก้ไขปัญหาของคนชุมชนเพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมในอนาคต (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552)

2.5 สิทธิของบุคคลร่วมกับชุมชน

ลักษณะสำคัญของสิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการฟื้นฟูจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดี หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นก็คือสิทธิที่จะ “รักษาเอกลักษณ์ทางจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมอันดีของตน” ไว้หรือสิทธิที่จะ “ดำรงความแตกต่างทางจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม” ที่เป็นอันต่างจากชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นหรือในเขตประเทศหนึ่งเอาไว้นั่นเอง กล่าวถึงที่สุดแล้ว สิทธิในการอนุรักษ์ฟื้นฟูฟื้นฟูจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของ

ชุมชนก็คือสิทธิที่ตัดสินใจหรือกำหนดชะตากรรมตนเอง หรือที่เรียกกันว่าเป็น Self Determination ในแง่วัฒนธรรมนั่นเอง

ในทางปฏิบัติคำว่า “วัฒนธรรม” ย่อมหมายรวมไปถึงจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ความเคยชินและทัศนคติที่ตกทอดกันมาแต่โบราณกาล ความรู้สึกนึกคิดของคนในครอบครัว ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ความรู้สึกของคนทั่วไป ความเข้าใจและความสำนึกเกี่ยวกับศีลธรรม อันดี เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่นเดียวกับเรื่องครอบครัว เรื่องการให้การศึกษาอบรมผู้เยาว์ เกี่ยวกับประเพณีและความเคยชินในการกินอยู่ การแต่งกาย การรักษาโรค เรื่องของโลกทัศน์ของคนทั่วไป เกี่ยวกับคุณค่าที่ยอมรับนับถือกัน หรือเกี่ยวกับวิถีคิด เกี่ยวกับเกียรติยศ ศักดิ์ศรี เป็นต้น กล่าวโดยสรุป วัฒนธรรมก็เกี่ยวกับแบบแผนหรือแนวทางการดำเนินชีวิตและแบบแผนแนวความประพฤติของคนในแต่ละชุมชนหรือแต่ละสังคมที่ตกทอดกันมาแต่อดีต

นอกจากนั้นคำว่าวัฒนธรรมยังรวมความไปถึง “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ด้วยในแง่ทั้งแบบแผนวิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องของจารีตประเพณี และวัฒนธรรม แต่ในทางท้องถิ่นมีนัยทางกฎหมายในแง่ที่เป็น “งานสร้างสรรค์” ทางศิลปะ วรรณกรรม หรือวิทยาการ และงานช่างเคียงอื่น ๆ เช่น การแสดงดนตรีกรรม นาฏกรรม ประติมากรรม ฯลฯ รวมทั้งวิธีประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ และเครื่องหมาย สัญลักษณ์ อันเป็นทั้งสิทธิโดยธรรม (Moral Right) และสิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Right) ที่ได้รับความคุ้มครองในฐานะที่เป็นสิทธิในความวิริยะ อุตสาหะที่สืบเนื่องกันมาของชุมชน หรือทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนในท้องถิ่นดั้งเดิมอันพึงได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย (ถวิลวดี บุรีกุล, 2552)

2.6 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน-ไทลื้อ

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งหมายถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แสดงถึงวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) และจุดมุ่งหมาย (Goal) เพื่อการพัฒนาในอนาคต โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ และนโยบายของผู้บริหาร แผนพัฒนาที่ ซึ่งเป็นแผนที่จะต้องสอดคล้องกับแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นมีลักษณะเป็นการกำหนดอีกนัยหนึ่ง ก็คือ เป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ

นั่นเอง หลักการจัดทำแผนพัฒนาในปัจจุบัน เน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ประสานความร่วมมือ และการใช้ทรัพยากรในพื้นที่เพื่อตอบสนอง ปัญหา และความต้องการของประชาชนเป็นหลักในการที่จะพัฒนาท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของการวางแผนได้ดังต่อไปนี้

1) นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น จะจัดให้มี สถานที่แสดงวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการเผยแพร่งานประเพณีท้องถิ่น ให้ความสำคัญแก่ ผู้สูงอายุและ ผู้ทรงความรู้ของท้องถิ่น ส่งเสริมการรักษาประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม การแต่งกายที่ เหมาะสมปลูกฝังมารยาทอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน ดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุในเขต เทศบาลจัดขึ้นทะเบียนปราชญ์ท้องถิ่น จะส่งเสริมให้พระภิกษุมาอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ ประชาชนในวันสำคัญต่าง ๆ

2) นโยบายด้านเศรษฐกิจ จะพัฒนาให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนของทุกภาคส่วนอย่างลงตัว เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้ทำงานมากขึ้น สนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน จัดสถานที่ค้าขายอย่าง เหมาะสม ส่งเสริมการมีงานทำอย่างทั่วถึง ส่งเสริมธุรกิจภาคเอกชน อบรมอาชีพแก่แม่บ้าน จัดตั้ง กลุ่มออมทรัพย์ ปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว สร้างอุตสาหกรรมในครอบครัวให้มากขึ้น

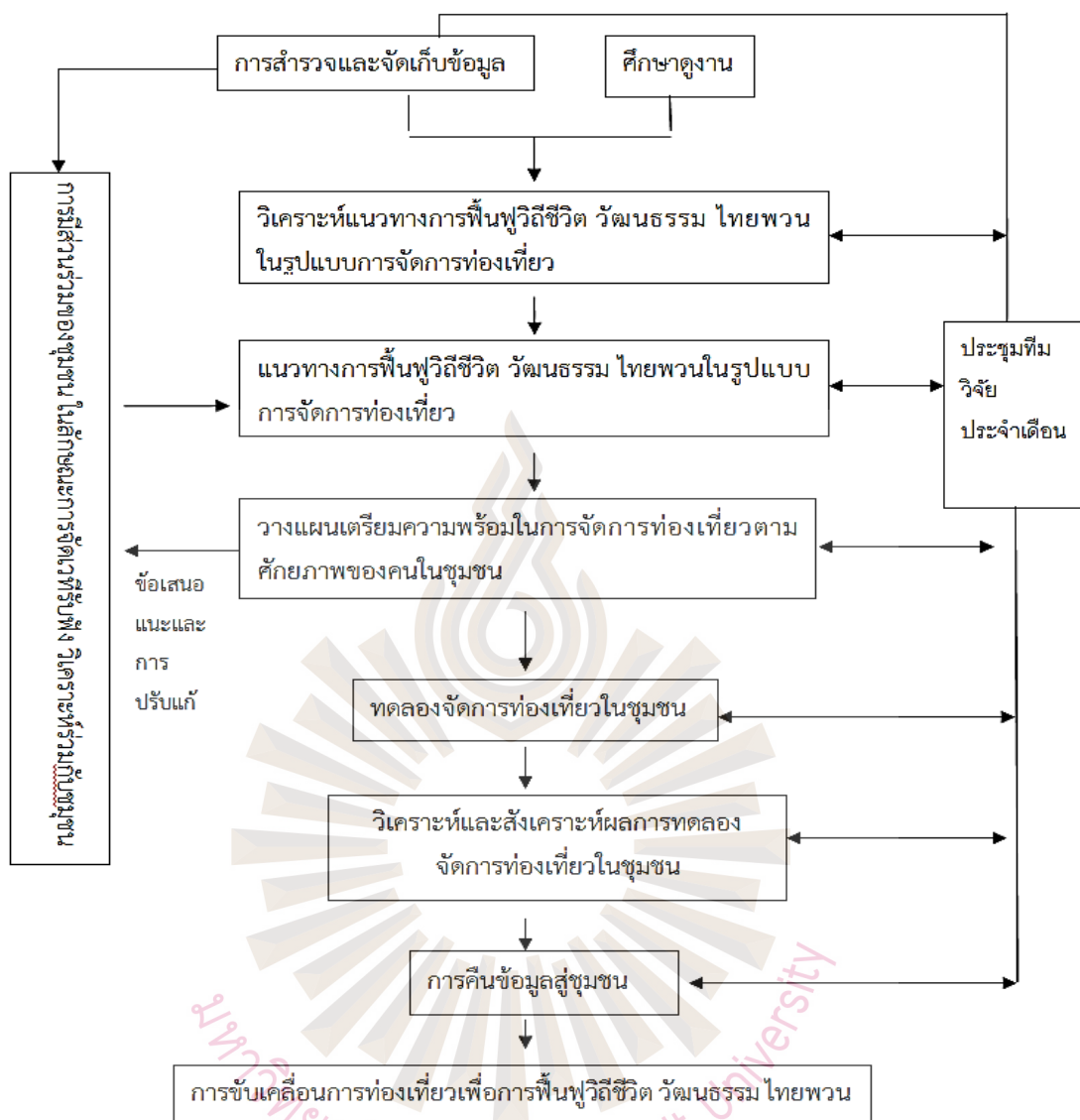
3) นโยบายด้านสังคม โดยการส่งเสริมความรักความสามัคคีในชุมชน ท้องถิ่นส่งเสริม บทบาทและคุณค่าของบุคคลในท้องถิ่น ให้มีสันติสุขบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย สร้างความ เสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม

4) นโยบายด้านการเมือง กระจายอำนาจให้มากขึ้น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี บทบาทในการร่วมคิดกับภาครัฐ กระตุ้นความคิดของคนในชุมชน ให้ประชาชนเข้าร่วมรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ จัดกิจกรรมเพื่อบริหารจัดการอย่างสม่ำเสมอ ร่วมมือกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ อบรมความรู้ และส่งเสริมให้สมาชิกเข้ารับการอบรม สนับสนุนกิจกรรม การเมืองอื่น ๆ ให้ชาวบ้านเข้าร่วมวางแผนยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น พัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของ ตนที่มีต่อยอดเชื่อมโยงกับเหตุผลทางการเมือง มีการติดต่อกันทางอำนาจ การจัดสรรอำนาจ การปกป้องผลประโยชน์ต่าง ๆ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

2.6.1 กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์และโอกาสในการพัฒนาส่งเสริมด้านวัฒนธรรมประเพณีการท่องเที่ยว ของชุมชนไทยพวนประกอบด้วยแนวทางการพัฒนา ดังนี้ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2560)

- 1) ผู้นำชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
- 2) มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นผ้าพื้นเมือง วิถีชีวิตของชาวไทยพวนสามารถนำมาเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยว
- 3) มีสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงแพร่หลาย ได้แก่ ผ้าทอพื้นเมือง
- 4) มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน เช่น ประเพณีแห่ช้างบวชนาค ประเพณีแห่กฐินทางน้ำ ฯลฯ
- 5) เป็นเมืองมรดกโลกที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่
- 6) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ประทับใจมากยิ่งขึ้น
- 7) ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้มีความปลอดภัยสะดวกสะอาดร่มรื่นสวยงาม
- 8) ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของบ้านเมืองให้สวยงามและปรับปรุงระบบสาธารณสุขมูลฐาน
- 9) ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการขายและการตลาดการท่องเที่ยว
- 10) รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป
- 11) การต้อนรับและบริการ
- 12) พัฒนาและปรับปรุงสินค้าและของที่ระลึก
- 13) พัฒนาเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว

รูปที่ 2.2 โมเดลการบริการจัดการของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน

ที่มา : เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว, 2560

ดังนั้นในทุกชาติพันธุ์ การที่กลุ่มคนกลุ่มนี้จะอยู่ได้ต้องมีแผนยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการของภาครัฐ กลุ่มชาติพันธุ์นั้นก็ต้องพึ่งพารัฐ ในทางรัฐประศาสนศาสตร์นั้น ทูตทางวัฒนธรรมเหล่านี้หากบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำทุนเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างอาชีพให้กับตัวเองรวมถึงรัฐเองก็ได้ประโยชน์ อันนี้คือ “รัฐประศาสนศาสตร์” ประชาชนการมีส่วนร่วมของประชาสังคมเพื่อจะจัดการหรือบริหารกิจการที่เป็นหน้าที่ทั้งของภาครัฐและที่เป็นประชาชนเอง โดยที่รัฐอาจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้อง แต่สิ่งที่ประชาชนเข้าไปร่วมกันทำหรือ

ดำเนินงานเอง คือ ประชาชนได้รับผลประโยชน์ รัฐเองก็ได้ประโยชน์เช่นกัน นำแนวคิดของท่าน เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ว่าด้วยยุทธศาสตร์หนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ คือ “ยุทธศาสตร์พลเมือง”

2.6.2 กรอบยุทธศาสตร์การพัฒนา

ยุทธศาสตร์และโอกาสในการพัฒนาส่งเสริมด้านวัฒนธรรมประเพณีการท่องเที่ยว ของชุมชนไทลื้อพวนประกอบด้วยแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- 1) สร้างสัมพันธ์ไมตรีไทลื้อทั่วประเทศ
- 2) อนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อให้ยั่งยืน
- 3) เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพคุณธรรม
- 4) จะสืบสานอายุพระพุทธศาสนา
- 5) มุ่งทำนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอัตลักษณ์ท้องถิ่นไทลื้อ และกลุ่มชาติพันธุ์

เป้าประสงค์: เป็นหลักในการขับเคลื่อนทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและส่งเสริมอัตลักษณ์ ล้านนา และกลุ่มชาติพันธุ์

ผลลัพธ์

- 1) ได้ความรู้และประสบการณ์ เกิดความรักและเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทาง วัฒนธรรมของชาติสำหรับเยาวชน ประชาชนไทย
- 2) เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
- 3) ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับนานาชาติในภาคเหนือผ่านกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ล้านนาไทลื้อ ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จัก โดยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม กระตุ้นความ สนใจและเกิดความประทับใจกับศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของไทย

2.6.2.1 การพัฒนาสังคม

อนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานคุณค่า ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป้าหมายเพื่อธรรมรงค์ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง และสืบสานอัตลักษณ์ของตนเองไว้ ผลลัพธ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรม

2.6.2.2 การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างอาชีพให้ ประชาชนและชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์และสินค้าชุมชนสนับสนุนและส่งเสริมการผลิต การตลาด สินค้าพัฒนาต่อยอดมูลค่าสินค้าให้ได้มาตรฐาน พัฒนาประสิทธิภาพพัฒนาองค์กร สาธิตสินค้าและบริการที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.6.2.3 ความสัมพันธ์กับชุมชน

วัตถุประสงค์และแรงงานทั้งหมดมาจากชุมชนพึ่งพาอาศัยกันและกัน แบ่งงานกันทำ เช่น การข้อม การทอและการแปรรูป รายได้จากการจำหน่ายจะนำมาแบ่งปันกันทำ เช่น การข้อม การทอ และการแปรรูป รายได้จากการจำหน่ายจะนำแบ่งปันกันโดยกันไว้ส่วนกลางเพื่อใช้สำหรับการพัฒนาองค์กรและสวัสดิการของสมาชิก อีกทั้งมีการสืบทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน

ผ้าทอไทลื้อ เป็นผ้าที่มีคุณภาพดีเป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ลวดลาย/สี สันสวยงามเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น จากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มอาชีพก้าวหน้าของจังหวัดพะเยา เมื่อปี 2545 ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ 4 ดาว ตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับประเทศปี 2546 และได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว ปี 2547

การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญา ละครสร้างมูลค่าเพิ่มของผ้าทอ

ผ้าทอไทลื้อลายคำก้าว เป็นส่วนประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้ประดับบนชุดครุยวิทยฐานะของมหาวิทยาลัยพะเยา เนื่องจากเป็นลวดลายเก่าแก่ของชาวไทลื้อ ที่ได้รับการสร้างสรรค์มาอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสำหรับชาวไทลื้อ และเชื่อกันว่าถ้าใครได้ครอบครองจะถือได้ว่าได้รับของมีค่ายิ่ง จากลักษณะของชุดครุยวิทยฐานะของมหาวิทยาลัยพะเยา จะเห็นได้ว่าลวดลายที่นำมาประดับบนชุดครุยนั้น มีความเป็นเอกลักษณ์ คือใช้ลวดลายที่ความเป็นพื้นเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีของวัฒนธรรมพื้นถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาที่ค่อย ๆ พัฒนาจากธรรมชาติ ทั้งวัสดุที่นำมาถักทอ กรรมวิธีการทอ ตลอดจนลวดลายต่าง ๆ จากลายพื้นมาเป็นยกดอก ยกลาย และ

ที่สำคัญคือ เป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในจังหวัดพะเยาให้มีรายได้เพิ่มขึ้น (กัลยา จำปาทอง, 2560)

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องการบริหารรัฐกิจในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

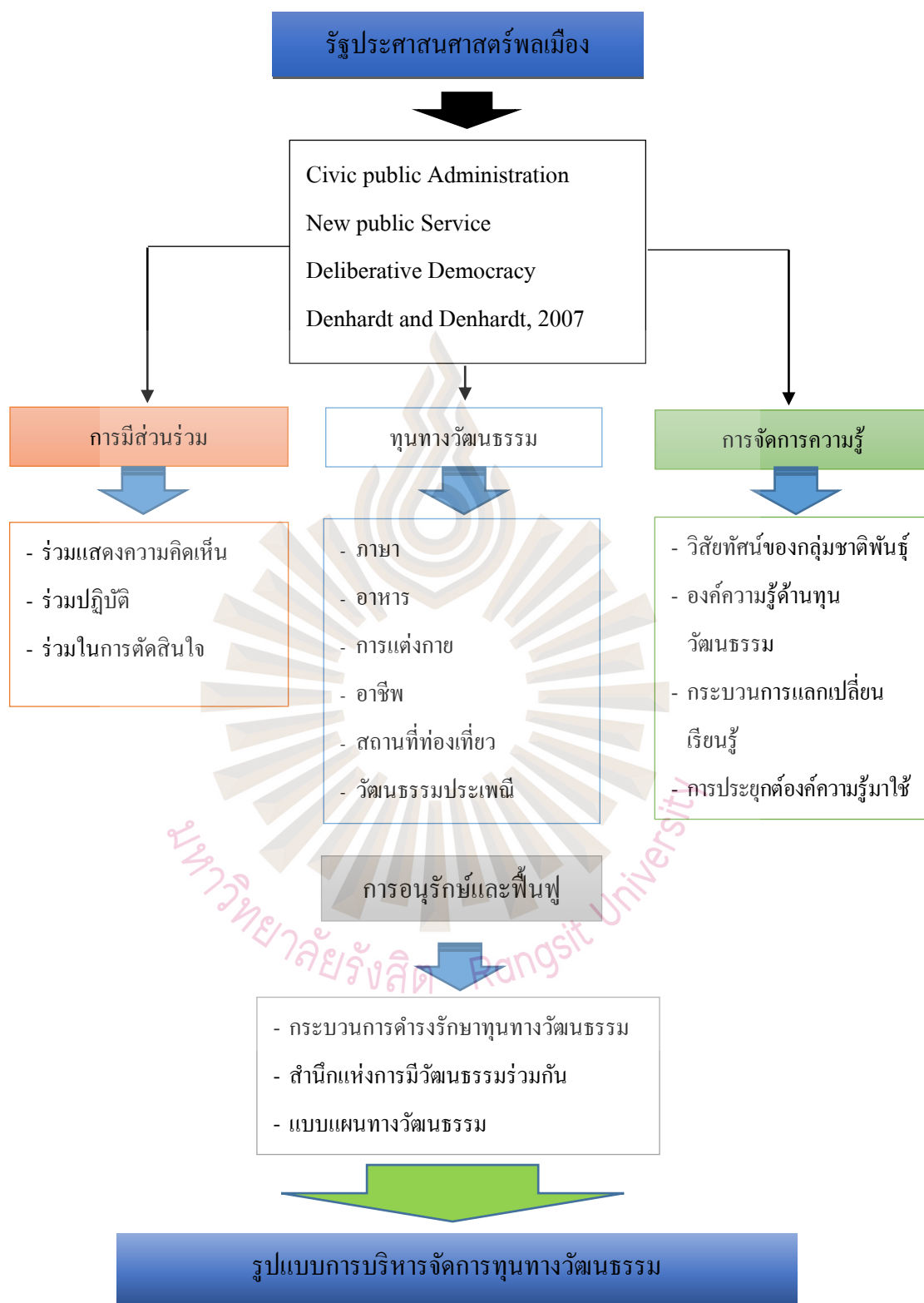
1) ทุนทางวัฒนธรรมนั้นประกอบด้วย ภาษา อาหาร การแต่งกาย อาชีพ สถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

2) การจัดการความรู้ โดยศึกษาการใช้การจัดการทุนทางวัฒนธรรมศึกษา คำว่าวิสัยทัศน์ (Vision) เป้าหมายของแต่ละชาติพันธุ์เป็นการสร้างองค์ความรู้ หรือนำองค์ความรู้ ที่สั่งสมกันมา ตั้งแต่อดีต นำมาใช้พัฒนาให้คนรุ่นปัจจุบันทางด้านทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร กระบวนการในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านทุนทางวัฒนธรรม มีมารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อร่วมสร้างความเข้าใจและเป็นการพัฒนาแนวปฏิบัติ รวมถึงนำทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้หรือต่อยอดทางความคิดให้กับชุมชนอย่างไรเช่นการพัฒนาสินค้าของตนให้มีความทันสมัยหรือแตกต่าง เพื่อต่อยอดทางความคิดของคนในชุมชน

3) แนวทฤษฎีการมีส่วนร่วม เข้ามาศึกษาว่าคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น มีส่วนร่วมและกระบวนการในการแสดงความคิดเห็นในการสร้างทุนของชุมชนของตน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือร่วมในการตัดสินใจอย่างไร

4) นำแนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์ฟื้นฟูเข้ามาในการพัฒนารูปแบบกระบวนการดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรม หรือสำนักของการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างแบบแผนในการพัฒนาหาแนวทางในการบริหารจัดการวางแผนทางวัฒนธรรมในแนวคิดของ รัฐประศาสนศาสตร์ ออกมาเป็นรูปแบบโมเดลการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมนั่นเอง

5) รูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์ 4 แนวคิดทฤษฎี ในการใช้ศึกษานำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวแบบในการพัฒนาการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

รูปที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการจัดการโดยประชาชนในพื้นที่ โดยนำแนวคิดการมีส่วนร่วม คือ ร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมกันบริหารจัดการทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ นำภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ส่วนราชการ เอกชน เข้ามาช่วยกันบูรณาการกันทางความคิด ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ทั้งภาคประชาชนและประโยชน์ต่อภาครัฐ โดยรัฐมีหน้าที่สนับสนุน ด้านงบประมาณ ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านสถานที่ ส่วนภาคประชาชนมีหน้าที่สร้างสรรค์กิจกรรม ประเพณี หรือประยุกต์พัฒนา เพื่อเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ของท่านอาจารย์เอก เหล่าธรรมทัศน์ และวัลลภ รัตนเศรษฐ กล่าวไว้ว่า “รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง” คือ การที่พลเมืองเข้ามาจัดการงานที่รัฐทำ โดยที่รัฐอาจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้อง แต่สิ่งที่ประชาชนเข้าไปร่วมกันทำหรือดำเนินงานเองนั้น ประชาชนได้รับผลประโยชน์ รัฐเองก็ได้ประโยชน์เช่นกัน

องค์ความรู้เหล่านี้ทำให้เกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญา สติปัญญา ความคิด ความรู้ แรงงาน แรงกาย รวมถึงสิ่งที่ไม่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมหรือวัดเป็นมูลค่าได้ในชุมชน ในการขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้

ดังนั้น ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้หากบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ สามารถใช้เพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดผลในการกระจายรายได้ให้กับชุมชน สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับชาวบ้านที่นำทุนเหล่านั้นมาใช้ในการสร้างอาชีพให้กับตัวเอง การที่จะเป็นรูปแบบนี้ได้ นั้น ต้องขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำมาใช้ได้จริง การบริหารจัดการนั้นหมายความว่า การบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพ กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษานี้ จึงได้นำแนวคิดด้วยยุทธศาสตร์หนึ่งที่เอก เหล่าธรรมทัศน์ กล่าวว่า ท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องตาม “ประเทศ” แต่ความจริงนั้นท้องถิ่นเองควรที่ “นำ” ทุกส่วนราชการในทางความคิด สติปัญญา และในทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาคนด้วย ยุทธศาสตร์นี้คือ คือ “ยุทธศาสตร์พลเมือง”

บทที่ 3

บริบทที่มีต่อการจัดการ ทูทางวัฒนธรรม

ในสภาวะปัจจุบัน สิ่งที่มีความสำคัญต่อชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น คือ การบริหารจัดการของจังหวัดและอำเภอ รวมไปถึงตัวหน่วยในส่วนราชการของจังหวัด ซึ่งที่จริงแล้วการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานซึ่งเป็นแขนงเป็นขา หรือกลไกรัฐบาลโดยตรงนั่นเอง การปฏิรูปท้องถิ่นใด ๆ จะมีผลได้ต้องปรับการปกครองส่วนภูมิภาคด้วย

รัฐประศาสนศาสตร์ พลเมืองที่ขับเคลื่อนจากชุมชนท้องถิ่น การขับเคลื่อนของชุมชนหรือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน หากมองไปที่แนวคิดของ ต็อกเกอวิล (Tocqueville) ได้มองว่าเมืองขนาดเล็กหรือขนาดกลางซึ่งมีประชาชนรวมกันเป็นกลุ่มก้อน (Association) ต่าง ๆ ร่วมกันดูแลกันและกัน โดยแทบไม่ต้องพึ่งพิงนักการเมืองหรือข้าราชการนั้น มีความสำคัญยิ่ง พลเมืองมักจะมีสำนึกสาธารณะสูง นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมอยู่เสมอ และประโยชน์เฉพาะส่วน เฉพาะที่ เฉพาะเมืองนี้เอง (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ, 2557, น. 97)

การบริหารจัดการทูทางวัฒนธรรมโดยใช้หลักการของรัฐประศาสนศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องภายใต้การจัดการทูทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในท้องถิ่นของกลุ่มไทยพวนและไทยลื้อก็คือ การสร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citiens) โดยการร่วมตัวของคนเป็นกลุ่มต่าง ๆ ทำให้การขับเคลื่อนโดยชุมชนในการบริหารจัดการทูทางวัฒนธรรมของตนเอง จัดการปัญหาของตนเอง เรื่องของตน เรื่องของพื้นที่ชุมชนของตน โดยเริ่มจากตัวท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อน ผลักดันสู่ภูมิภาคและจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ

การบริหารจัดการตนเองตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านทรัพยากรชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะการพัฒนาท้องถิ่นเหล่านี้ของชุมชน อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการทูทางวัฒนธรรมของชุมชนในมิติต่าง ๆ ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ที่ที่น่าสนใจ เพราะเกิดขึ้นมาจากการสังสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบทำให้ชุมชนส่วนหนึ่งยังเข้มแข็งอยู่ได้ และชุมชนอีกส่วนหนึ่งก็ยังคงฟื้นความเป็นชุมชนขึ้นมา

ด้วยวิธีการใหม่ที่ยังคงรักษารากฐาน วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ เพื่อสร้างเป็นฐานทุนของชุมชนในการต่อสู้ ยืนหยัดกับสภาวการณ์ของเศรษฐกิจทุนนิยม ที่ส่งผลให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการเรียนรู้ระบบ รูปแบบ วิธีการ แนวคิด ฐานคิด และประสบการณ์ของชุมชนเพื่อจะให้เป็นฐานความรู้ในการสร้างระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเองจึงเป็นประเด็นที่ท้าทายวัฒนธรรมชุมชนที่โดดเด่นขึ้นมาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนรวมทั้งครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเพราะการขยายความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมให้ครอบคลุมไปถึงวิถีการดำเนินชีวิต แบบแผนแห่งพฤติกรรมและทัศนคติของบุคคลที่มีต่อตนเอง

วิธีการบริหารจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นด้านทุนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นต้องอาศัยการเรียนรู้ที่เป็นระบบและครอบคลุม อีกทั้งยังต้องอาศัยประสบการณ์ของชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนสามารถพัฒนาเป็นความรู้ได้ในระดับหนึ่ง เพราะการบริหารจัดการชุมชนในมิติทรัพยากร ทุน วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นการจัดการรูปแบบที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับชีวิตทุกชีวิต เหล่านี้ล้วนอยู่กันอย่างเป็นระบบชีวิตที่อยู่ร่วมกันอย่างเป็นขำโย ดังนั้นหลักการบริหารจัดการ จึงต้องจัดแบบแผนของวัฒนธรรมแบบแผนของชุมชน

การบริหารจัดการกันนั้นต้องคำนึงถึงหลักความเป็นจริงของชุมชนด้วย เพราะการจัดการชุมชนในประเด็นต่าง ๆ นั้น ต้องทำความเข้าใจธรรมชาติของชุมชนว่า ชุมชนนั้นไม่ได้มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว เพราะชุมชนย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ชุมชนมีลักษณะเป็นพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง ชุมชนมีหลานมิติที่ซับซ้อน ชุมชนมีลักษณะองค์กรรมไม่แยกส่วน ดังนั้นการบริหารจัดการ ทุนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสรุปแนวทางบริหารจัดการ โดยวิธีการจัดการหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้ (โกวิท พวงงาม, 2551, น. 406-408)

1) วิธีการจัดการเบบองค์รวม (Holistic Management) เป็นกระบวนการที่พยายามอธิบายถึงรูปแบบวิธีการจัดการที่ต้องพิจารณาทุกมิติอย่างรอบด้าน โดยไม่มีอคติว่าอะไรดีกว่าหรือเหนือกว่าอะไร และทุกมิติต้องได้รับการพิจารณาและให้ความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งในทุกมิติต้องได้รับการมองแบบเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2) วิธีการจัดการแบบบูรณาการ (Integrated Management) เป็นวิธีการจัดการลักษณะอย่างเป็นระบบซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นสหวิชาการ (Multidisciplinary) และใช้วิธีคิดแบบ

องค์รวมเข้ามาผสมผสานเพื่อทำให้สามารถกำหนดรูปแบบการจัดการเชิงบูรณาการ ได้อย่างชัดเจน เป็นการนำความรู้ภายในชุมชน และปัจจัยสนับสนุนภายนอกมาผสมผสาน เพื่อช่วยในการจัดการ

3) วิธีการจัดการแบบเครือข่าย (Networks Management) เป็นวิธีการจัดการที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่มีลักษณะภาคีความร่วมมือซึ่งต้องผนึกกำลังทุกส่วนเข้าด้วยกัน โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกันในการจัดการ มีการวางยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะเมื่อพิจารณาถึงระบบชุมชน จะพบว่าระบบชุมชนทั้งหมดมีการติดต่อเชื่อมกันและกัน (Interconnected)

4) วิธีการจัดการแบบกระบวนการระบบ (Systemic Management) แนวคิดการจัดการนี้เป็นผลมาจากทฤษฎีระบบกับลักษณะของชุมชนยุคใหม่ที่ผสมผสานกัน ดังนั้นวิธีการแบบนี้ต้องคำนึงถึงบริบทปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน (Input) ซึ่งต้องพิจารณาให้รอบด้านตั้งแต่สถานะแวดล้อมของชุมชน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงปัจจัยภายใน เช่น สภาพพื้นที่ การประกอบอาชีพ กลุ่มองค์กรชุมชน สถาบันชุมชน และความสัมพันธ์ภายในชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น ยุคกระแสที่เปลี่ยนไป รัฐบาล หน่วยงานราชการ รวมทั้งกระบวนการจัดการที่เป็นวิธีการจัดการที่ต้องพิจารณาถึงบริบท ปัจจัย และความสัมพันธ์ส่วนอื่น ๆ อาทิเช่น กระบวนการมีส่วนร่วม ภาคความร่วมมือ ทูตทางทรัพยากร นอกจากนั้น อาจพิจารณาผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ที่เป็นผลสืบเนื่องจากวิธีการดังกล่าวข้างต้น (Outcome)

อีกนัยหนึ่งวิธีการจัดการแบบกระบวนการระบบเป็นวิธีการจัดการแบบจุดเริ่มต้นตั้งแต่การคำนึงถึงบริบทสภาพแวดล้อม สภาพปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาและหาทางออกร่วมในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งวิธีการจัดการปัญหาซึ่งต้องใช้กระบวนการจัดการ (Process Management) มีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกเข้ามาบูรณาการร่วมกันจนกระทั่งนำไปสู่เป้าหมาย (Goal) ของวิธีการจัดการแนวนี้ก็คือ การทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้โดยเฉพาะการทำให้ชุมชนท้องถิ่นของตนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ดังนั้น วิธีการจัดการตนเองของท้องถิ่น ด้านทุนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจึงเป็นเสมือนการเชื่อมกลไกการจัดการ เช่น ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ (Networks) ทุนชุมชน (Community Capital) วัฒนธรรมชุมชน (Community Culture) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่ประสานเชื่อมโยงกันอันเป็นวิธีการจัดการที่นำไปสู่การจัดการตนเองได้ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจรากฐานมั่นคง ปัจจุบันคำว่าท้องถิ่น ทั้งในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรม และสังคมวิชาการ เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคม

ตลอดจนลักษณะชุมชนท้องถิ่น มีความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการและแนวคิดที่หลากหลาย เช่น ผู้นำชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชน และอำนาจชุมชน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าบทบาทการขับเคลื่อนจากชุมชนหรือองค์กรชุมชน มีความเข้มแข็งมากขึ้น ชุมชนขับเคลื่อนรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเป็นพลเมืองที่พึ่งตนเองได้ โดยการมีส่วนร่วมกันในชุมชนอย่างมีคุณภาพ และเป็นส่วนหนึ่งของการบริการจัดการกิจการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการดำเนินการและงบประมาณจากรัฐบาล ซึ่งให้เห็นว่าบทบาทของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองจะเกิดขึ้นได้อย่างดี หากรัฐบาลสนับสนุนการเกิดขึ้นของพลเมือง โดยบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับพลเมือง

ดังนั้นการที่จะสร้างท้องถิ่นในรูปแบบของการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องขึ้นอยู่กับทางด้านบริบทในการขับเคลื่อน ดังนี้

1) บริบททางด้านเศรษฐกิจ

บริบททางเศรษฐกิจ ในท้องถิ่นและประเทศ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม บริบททางด้านเศรษฐกิจนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีอยู่ เช่น ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ของฝากที่ระลึกที่เป็นภูมิปัญญาจากคนในท้องถิ่น รวมถึงรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีเชิงวัฒนธรรมในชุมชน นำมาดัดแปลงให้เกิดคุณค่า นำมาสร้างมูลค่าให้เกิดการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ภายในชุมชนท้องถิ่น ถ้าเศรษฐกิจภายในชุมชนดี ก็ส่งผลต่อ การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ดีขึ้นด้วย เป็นกลไกที่เชื่อมโยงต่อกัน ต้องมีการประยุกต์รูปแบบวิธีการในการสร้างกิจกรรมของคนในท้องถิ่นด้วย ที่จะคิดรูปแบบออกมาอย่างสร้างสรรค์ นำทุนที่มีมาออกแบบเชื่อมโยงกับ บริบททาง สังคมและเศรษฐกิจภายในพื้นที่ ดังนั้นถ้าเศรษฐกิจในชุมชนดี ก็ส่งผลต่อการอยู่รอดของคนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ติดตามมาเช่นกัน ในเมื่อการเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นดีแล้ว ก็จะส่งผลต่อมาถึงกระบวนการบริหารจัดการที่ดีด้วย

โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิด ในเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในการนำเรื่องเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ที่ใช้อัตลักษณ์ หรือภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ผสมเข้ากับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อก่อให้เกิดเป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น ซึ่งแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดจากการให้ความสำคัญเฉพาะแค่ปัจจัยในการดำรงชีวิต คือ ยังไม่ได้ใช้ทุนของท้องถิ่นที่มีอยู่ มาทำให้เกิด

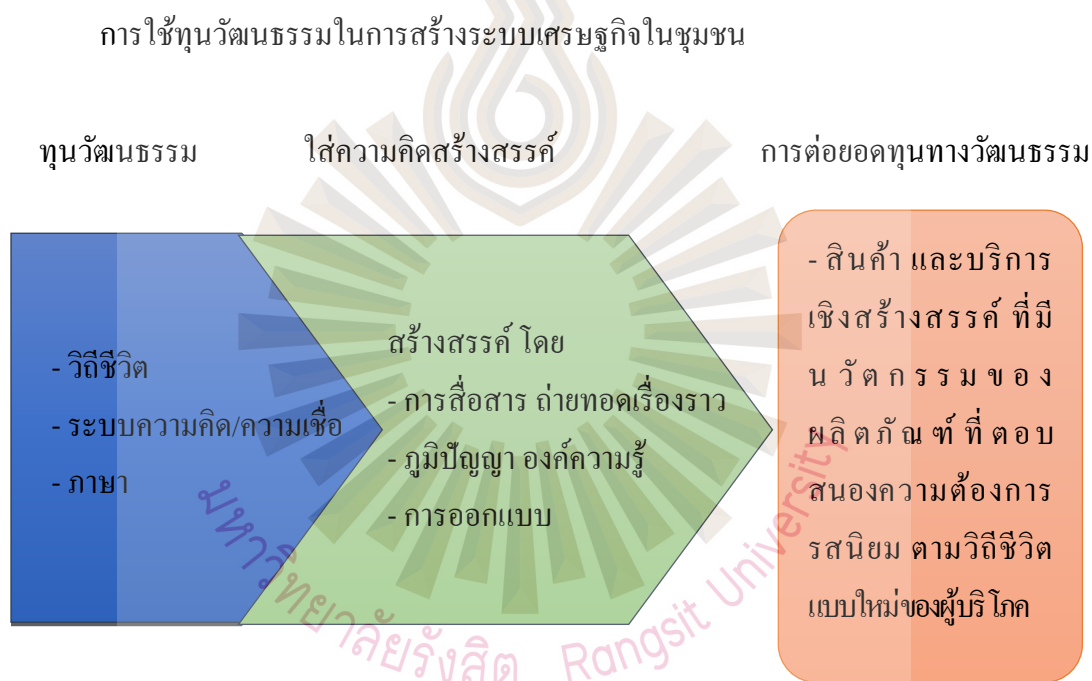
ประโยชน์และคุณค่า ทำให้ทุนที่มีอยู่ไม่เกิดการพัฒนาต่อระบบ เศรษฐกิจภายใต้ชุมชนท้องถิ่น แต่หลักแนวคิดทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์นี้สามารถเปลี่ยนความคิด โครงสร้างท้องถิ่น “ทุน” ที่มีอยู่ นำมาเพื่อประยุกต์ รวมถึงการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สินค้าซึ่งเป็นทุนทางท้องถิ่นที่มาจาก ทางด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนและไทลื้อ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่สร้างความแตกต่างและสร้างแนวคิด โดยเพิ่มการจัดการความรู้เข้าไปใน การบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดีการเลือกใช้ทุนทางวัฒนธรรม มาทำให้เกิดผลทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ต้องอาศัยผู้นำที่เป็นนักคิด นักพัฒนา เป็นแกนนำ หรือบุคคลต้นแบบของท้องถิ่น พร้อมทั้งจะพัฒนา ศักยภาพตามแนวทาง เศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ นำอัตลักษณ์ท้องถิ่น นำวัฒนธรรมท้องถิ่น จุดเด่น หรือคุณลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากเดิม พัฒนาทางด้านนำอาหาร เครื่องแต่งกาย วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น สร้างโอกาส จุดเด่นให้ตัวเองในการพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจอย่างสร้างสรรค์ ให้เกิดผลต่อการจัดการและส่งผลต่อ บริบททางเศรษฐกิจชุมชน (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาด กลางและขนาดย่อม, 2553)

วัฒนธรรมกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์

รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แลกต่อสถานีวิทยุแห่งชาติ (สนช.) วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557 (ราชกิจจานุเบกษา, 2557) เดิมในบรรณานุกรมให้พี่ด้วยข้อ 4 การศึกษาและเรียนรู้ การทำนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม (ข้อ 4.8) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และ เผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมภาษาไทย และภาษาถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของ ศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อการเรียนรู้ สร้างความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ และความเป็นไทย นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีในระดับประชาชน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับ นานาชาติ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ อีกทั้งนายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2558-2563 ให้ทุกหน่วยงาน สร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้ประชาชน และประเทศชาติ ประกอบกับกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนด ยุทธศาสตร์ ข้อ 3 การนำทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาสินค้าและบริการทางวัฒนธรรม เพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ถือเป็นแนวทางที่สำคัญในการ พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย

เพื่อดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 กระทรวงวัฒนธรรมได้ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย โดยการสนับสนุนให้มีการนำมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผู้ประกอบการในท้องถิ่น ตระหนักและเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งใกล้ตัวที่สามารถนำมาสร้างเอกลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มทางเลือกในการประกอบการ มีความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด และสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป กล่าวคือ เป็นผลิตภัณฑ์ที่แฝงไว้ด้วยเรื่องราวทางวัฒนธรรม (อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, 2554)

รูปที่ 3.1 การใช้ทุนวัฒนธรรมในการสร้างระบบเศรษฐกิจในชุมชน
ที่มา: อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, 2554

ไม่ใช่แค่ทุนวัฒนธรรมที่มีรูปลักษณะเท่านั้นที่พัฒนาเป็นธุรกิจภายในชุมชนสร้างสรรค์ได้ ทุนวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปลักษณะก็เป็นวัตถุดิบสำคัญในการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์วัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเรื่องโบราณเท่านั้น วัฒนธรรมร่วมสมัยก็สามารถพัฒนาเป็นธุรกิจภายในชุมชนสร้างสรรค์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้ (อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, 2554)

จากการวิเคราะห์ ร่วมกับคำจำกัดความของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ สามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดจากสองปัจจัยหลัก นั่นคือ ทูทางความปัญญา ร่วมกับทักษะความสร้างสรรค์ 1) ทูน (Capital) ได้แก่ รูปแบบของทูนต่าง ๆ อันเป็นฐานความรู้และทูทางปัญญา เพื่อจะนำไปใช้ต่อยอดทักษะทางความคิด ซึ่งได้แก่ ทูนมนุษย์ (Human Capital) ทูทางวัฒนธรรม (Culture Capital) ทูทางสังคม (Social Capital) ทูนสถาบัน (Institutional Capital) และทูนด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Capital) 2) ทักษะ (Skills) ได้แก่ ทักษะที่สนับสนุนการนำความรู้และทูทางปัญญามาประยุกต์ให้ เกิดผลงานหรือคุณค่าเชิงรูปธรรม ตามนโยบาย และยุทธศาสตร์ ดังกล่าวเป็นการ ส่งเสริมสนับสนุนให้รวบรวมองค์ ความรู้ ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทูทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่นำมาทำให้เกิดคุณค่า องค์ความรู้ ศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ และเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตามหลักเศรษฐกิจเพียงพอ เน้นให้ประชาชนพึ่งพาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน นำมาเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว มุ่งใช้มิติทางวัฒนธรรมเป็นกลไก สร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัวและชุมชนซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของรัฐในการบริหารประเทศ

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ ทุนวัฒนธรรม

รูปที่ 3.2 เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ ทุนวัฒนธรรม

ที่มา: อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ, 2554

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานการเพิ่มคุณค่าของสินค้าทางวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจนจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิต แนวทางการพัฒนาดังกล่าวมีความสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ ที่เน้นกระบวนการ “คิดอย่างสร้างสรรค์” และ “สร้างแรงบันดาลใจจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมของสังคม” เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและเชื่อมโยงไปสู่การสร้างคุณค่าทางสังคมและทุนทางปัญญาในการความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2) บริบททางด้านสังคม

รัฐเริ่มให้การพัฒนาสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะเป็นส่วนที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ตามกรอบนโยบายด้านสังคมของอำเภอสรีสะเกษซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและอำเภอเชียงคำซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อนั้น มีนโยบายที่สอดคล้องกันในด้านบริบททางสังคม โดยการส่งเสริมความรักความสามัคคีในชุมชน ท้องถิ่นส่งเสริมบทบาทและคุณค่าของบุคคลในท้องถิ่นให้มีสันติสุขบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย สร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม สร้างคุณค่าของคน ส่งเสริมและสนับสนุนการเสริมสร้างความเข้มแข็งครอบครัวและชุมชน

เนื่องจาก ผู้วิจัยเองเป็นคนในพื้นที่ตำบลบ้านหาดเลี้ยว ซึ่งเป็นชาวไทยพวน ผู้วิจัย พบว่า นอกจากคนไทยพวนบ้านหาดเลี้ยวที่สามารถพูดภาษาไทยพวน แต่งกายไทยพวน หรือการสืบทอดความเป็นประเพณีทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของที่นี่แล้วนั้น ยังไม่คนที่อยู่นอกพื้นที่ ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเป็นอัตลักษณ์ของไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว เช่น คนที่เป็นเขยหรือสะใภ้ของชาวไทยพวนที่ได้มาแต่งงานและอยู่ที่นี่ หรือผู้ที่เข้ามาเรียนที่นี่ รวมทั้งคนที่ย้ายมาทำงานที่นี่ ก็ได้ซึมซับทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ใ้ภาษาไทยพวน ทำให้บุคคลเหล่านี้กลมกลืนทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นคนไทยพวนขยายใหญ่ขึ้น ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้บุคคลเหล่านั้น รักและหวงแหนความเป็นวัฒนธรรมของคนไทยพวน เสมือนตัวเองได้เป็นคนที่นี่ เป็นที่ เป็นเพื่อน เป็นน้อง เป็นคนที่แตกหน่อ ออกไป

แต่ในขนาดเดียวกัน คนไทยพวนเอง ที่พูดภาษาพวน หรือแต่งกายซึ่งแสดงถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พวน จะมีกลุ่มบางคนที่คิดว่าเป็นปมด้อย เหมือนดูว่าตัวเองเป็นคนที่ไม่ทันสมัย เพราะฉะนั้นจะมีกลุ่มหนึ่งที่ทำให้ชาติพันธุ์พวน ที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณี ภาษา การแต่งกาย สูญหายไป

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้เราต้องสร้างตระหนักให้กลุ่มคนเหล่านี้ว่า ความเป็นไทยพวนนั้นมีทุนทางวัฒนธรรมที่ดีหลายอย่าง จึงควรที่จะรักและหวงแหนต้นกำเนิดของบรรพบุรุษเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด แทนที่จะรู้สึกว่าเป็นปมด้อยของสังคม ความสำคัญของพื้นฐานครอบครัวก็เป็นส่วนสำคัญ ถ้าครอบครัวไหนที่มีความรักในความเป็นชาติพันธุ์ของตน ก็จะส่งผลที่ดีต่อการถ่ายทอด เป็นแบบอย่างของความเป็นไทยพวนให้กับรุ่นลูก ฐานครอบครัวจึงเป็นส่วนสำคัญอย่างแรกในการผลักดันการรักในชาติพันธุ์ของตนเอง ถึงแม้ว่าคนในท้องถิ่นจะเน้นให้

คนรับราชการ แต่ความเป็นราชการนั้น ก็สามารถแสดงตัวตน แสดงอัตลักษณ์ความเป็นพวน มาร่วมแรงร่วมใจกันในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของ ไทยพวนเอาไว้

3) บริบททางด้านการเมือง

ในการรวมตัวกันของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังกิจกรรมทางด้านการเมือง การเมือง เช่น การต่อรอง หรือการสร้างสรรค์ทางการเมือง ใช้พลังของการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยพวน ขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐของนโยบายท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีฐานะในทางสังคม มีบทบาทและหน้าที่สำคัญของท้องถิ่นในระดับสูง จะมีทุนทางด้านสังคมและการเมืองในด้านการเป็นผู้นำ ในการช่วยขับเคลื่อน ในการส่งเสริม พัฒนา ชุมชนท้องถิ่นให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ หรือนโยบายของท้องถิ่น

บางครั้ง บุคคลที่จะลงสมัครทางการเมืองในระดับประเทศ หรือท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้ใช้ นโยบายในการส่งเสริม เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยแฝงวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองได้รับความนิยมน เพื่อที่จะลงเล่นทางการเมือง

กลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทและหน้าที่เป็นบุคคลสำคัญ ที่มีส่วนทำประโยชน์ในการพัฒนา ประเทศ และเป็นกำลังสำคัญในการผลักดัน อนุรักษ์ ฟื้นฟูความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่กำลังหายไป ตามเวลาของกระแสการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย บุคคลที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยพวน คือ พลเอก สายหยุด เกิดผล อดีตผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด และดำรงตำแหน่งสำคัญของประเทศอีกหลายด้าน ซึ่งก่อนหน้าที่ได้เสนอทางออกให้บ้านเมืองมาหลายครั้งท่านเป็นคน ไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จึงสืบเชื้อสาย ลาวพวน หรือไทยพวน รวมถึงเล็งเห็นความสำคัญของ ความเป็นชาติพันธุ์ของตน จึงเป็นผู้จัดตั้งชมรมไทพวนแห่งประเทศไทยขึ้น และเป็นผู้เรียก “ลาวพวน” เป็น “ไทยพวน” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ได้เขียนหนังสือและข้อคิดให้เป็นมรดกแก่ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษา เป็นแกนนำในการรวบรวมคนพวนทั่วประเทศ 19 จังหวัด ให้มาพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้าน ภาษา วัฒนธรรมอัตลักษณ์ของไทยพวน โดยเฉพาะบ้านเกิด ตำบล หาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ได้มีการสร้างโรงเรียนและมอบทุนการศึกษาในทุก ๆ ปี ซึ่งผู้วิจัยจำได้ว่า กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษา ท่านได้สร้างห้องสมุดและเป็นแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาชุมชนไทยพวนอีกมากมาย เป็นความภูมิใจที่มีผู้นำซึ่งเป็นไทยพวน ที่เป็นบุคคลที่มีตำแหน่ง และเป็นบุคคลในระดับประเทศ

บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่ง ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลื้อบ้านเชียงคำคือ ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ปัจจุบันเป็นนายกสมาคมไทลื้อแห่งประเทศไทย ที่เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมไทลื้อโลกที่จังหวัดพะเยาจนเป็นที่รู้จักทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนจนเชียงคำเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและนอกชุมชน ในการจัดการงานไทลื้อโลก ในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี

เป็นการใช้พลังทุนทางการเมืองเข้ามาขับเคลื่อนความเป็นพลเมืองทำให้เกิดพลังทางสังคม ส่งผลต่อทุนทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ และทุนทางสังคมส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่นโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมของไทยพวนและไทลื้อ คือ “การเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ให้กลายมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ” ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ คือ การใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ขับเคลื่อนทุนทางเศรษฐกิจ ออกมาเป็นรูปแบบของการจัดการ “การบริหารทุนวัฒนธรรม”

4) บริบททางด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมใดนั้นที่มีความโดดเด่น ก็จะได้รับการสนใจ และจะได้รับการส่งเสริมสนับสนุน และจะถูกนำเสนอ ทั้งจากตัวชุมชนเองและจากภาครัฐ เช่น บวชช้าง กิจกรรมเหล่านี้เริ่มมีการบริหารจัดการโดยประชาชนเอง แต่เมื่อประเพณีนี้ ถูกนำเสนอเป็นที่รู้จัก จึงทำให้ได้รับความสนใจทั้งจากภาครัฐ และจากเอกชน เข้ามาร่วมส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งผ้าทอ ซึ่งเมื่อก่อนนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักจากคนภายนอก แต่มาในยุคกระแสวัฒนธรรมนิยม ผ้าทอบ้านหาดเสี้ยวกลับเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยวและสามารถสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ภาครัฐจึงเข้ามาร่วมสนับสนุนส่งเสริม ให้เป็นจุดขายของจังหวัด

ในขณะเดียวกัน ประเพณีไหนที่จะเริ่มเลือนหายก็จะถูกสร้างความตระหนัก โดยผู้นำรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์พวน กระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญ และร่วมกันฟื้นฟู เช่น ประเพณีจุดบั้งไฟ ในช่วงก่อนเข้าพรรษา ประเพณีแห่เฮือช่วง และประเพณีกำฟ้า เป็นต้น

ในการบริหารจัดการตนเองของท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์นั้น มีหลักพื้นฐานดั้งเดิมว่าเป็นกระบวนการ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยตนเองได้ (Self-Help) ทั้งในความคิด ให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ หรือช่วยตนเองได้ ทั้งในความคิด การตัดสินใจและการดำเนินแก้ปัญหาตนเอง ตลอดจนตอบสนองความต้องการตนเองและ

ส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) กับกระบวนการกระตุ้นจิตสำนึก (Consciousness Process) เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2551, น. 125)

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในมิติวัฒนธรรม การศึกษาการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนมิติวัฒนธรรมแนวคิดและปรัชญาเบื้องต้น ที่เน้นวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของบุคคลและชุมชน หากคนเราไม่รู้จักตนเอง ไม่เคารพตนเองก็ไม่สามารถทำให้การพัฒนาเป็นไปได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมคือ พลังสำคัญการพัฒนาทั้งในแง่การรวมตัวเป็นกลุ่มก่อนที่มีวัฒนธรรมและประเพณีร่วมกัน ซึ่งแนวคิดการพัฒนาก่อตัวขึ้นในหมู่นักพัฒนา โดยมองเห็นว่า ท้องถิ่นชนบทมีวัฒนธรรมที่ดี และมีศักยภาพในการพัฒนาหรือที่จะต่อต้านกระแสทุนนิยมได้ แนวคิดที่มองเห็นปรากฏการที่เป็นผลของระบบทุนนิยมซึ่งเน้นการพัฒนาด้วยวัตถุ การพัฒนาชุมชนจึงต้องหันมาเน้นคุณธรรมที่ให้ความสำคัญกับจิตใจ การพึ่งพาตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นหลักธรรมในการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนบนมิติวัฒนธรรมเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ รวมทั้งคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั่นก็คือ คนในชุมชนมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ถูกรอบงำจากความคึกจากใคร โดยอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ก่อนแล้วทั้งสิ้นในรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่ศีลธรรม ศิลปะและภูมิปัญญาโดยอาศัยกระบวนการเสริมพลังทางสังคม โดยหลักแนวคิดพื้นฐานของยุทธศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนที่ปฏิเสธพัฒนาการที่เน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ (ขยายตัวของ GDP) โดยถือเอาความสูงสุดของมนุษย์เป็นเป้าหมายหรือเรียกว่า (Human-Centered Development) อีกแนวทางหนึ่งเป็นแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองโดยเฉพาะวิธีการในการแก้ไขปัญหา แต่แตกต่างจากเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยที่ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นและด้านวัฒนธรรมค่อนข้างมาก ซึ่งต้องถือว่าปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดแนวคิดการพัฒนาในมิติใหม่บนฐานวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาแบบวัฒนธรรม อันสืบเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น 1) เกิดการคุกคามของระบบทุนนิยมต่อชุมชนท้องถิ่นและแนวโน้มในการสลายตัวของชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่วัฒนธรรมชุมชนยังเข้มแข็งอยู่ 2) เกิดความตื่นตัวของปัญญาชนและผู้มีการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประเทศ

ในขณะเดียวกัน ประเวศ วะสี (2544) นักคิดสายพัฒนาชุมชนคนสำคัญของสังคมไทย ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในมิติวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสรุปได้ 2 ประเด็น ได้แก่

1) รัฐหรือระบบราชการไม่เข้าใจท้องถิ่น รัฐจึงออกกฎระเบียบมากมายเพื่อผูกมัด ทำให้ปิดกั้นการแสดงออกทางความคิด การมีส่วนร่วมของประชาชน รัฐมักจะชี้ขาด และครอบงำ จึงเสนอว่า ต้องลดอำนาจรัฐและข้าราชการ โดยให้ชุมชนมีสิทธิมีเสียงที่จะวางแผน หรือตัดสินใจ ที่จะลงมือกระทำ อันเป็นการโอนอำนาจ คืนอำนาจการตัดสินใจไปให้ประชาชนในท้องถิ่น

2) การส่งเสริมชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจไม่พึ่งพาทภายนอก เป็นวัฒนธรรมชุมชนแห่งการช่วยเหลือ พึ่งพากัน ควรจะพัฒนาความรู้ความสามารถจากความรู้เดิม ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่นผสมกับวิชาการสากล ดังนั้น การผสมผสานและเชื่อมโยง วัฒนธรรมเข้ากับสากล ถือว่าเป็น “กลวิธีที่สำคัญในการพัฒนาแบบสมดุลและมีประสิทธิภาพ” และเสนอการเมืองคักร์ที่เข้มแข็ง เพื่อให้มีการรวมตัว การให้ความช่วยเหลือ และการสร้างความเข้มแข็ง ให้กับคนในท้องถิ่นหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

พจนานุกรมทั้ง 4 ความเป็นไปและเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ประสงค์การพัฒนา ซึ่งตอบสนองพื้นฐานความต้องการของกลุ่มคนในท้องถิ่น “ความรักถิ่นฐานบ้านเกิด” อยากจะสร้าง บ้านแปลงเมือง นำพาความเจริญให้กับท้องถิ่น นับวันเริ่มจะมีบทบาทมากขึ้น แต่ความต้องการ เหล่านี้ หากได้แสดงออกทางการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ตรงกันข้าม ชาวบ้านและ กลุ่มผู้นำ ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยกลุ่มคนที่มีความรู้สึกรักว่า “ตนเองเจ้าของท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการปกครอง หรือดูแลท้องถิ่นให้มากขึ้น” อาศัยกำลัง ปัญญาความรู้ความสามารถ และ ทรัพยากรที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มี นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ฝึกให้ ประชาชน เป็น “พลเมือง” ผู้ที่มีศักดิ์ศรี ผู้ที่มีความรักและห่วงแหน สิทธิทางการเมือง อิสระจาก ภาระหรือหนี้ทางสังคม จิตสำนึกชุมชน (Communal Spirit) นี้ไม่เพียงแต่ทำให้ ประชาชนท้องถิ่น นั้นเรียกร้องถึงความเจริญก้าวหน้ามาสู่ท้องถิ่นและชุมชนเท่านั้น หากยังทำให้ขอเรียกร้องดังกล่าว ที่ได้รับการตอบสนอง เพราะมีจิตสำนึกเช่นนี้เอง

ตัวนี้มาสรุปรวมกันนั้นเริ่มตั้งแต่พื้นฐานบริบททางด้านสังคมนั้นก็ คือทางด้านครอบครัว มีความภาคภูมิใจ มีความตระหนัก และรักในความเป็นไทยพวนั้นก็จะเป็นการเริ่มต้นให้กับ คนรุ่นใหม่ที่จะมีจิตสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองมากขึ้น และอยากจะรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีทางด้านวัฒนธรรมภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ต่างให้ต่อรุ่นสู่รุ่น ต่อ ๆ ไป และนำมาสู่บริบททางเศรษฐกิจภายในชุมชนท้องถิ่นดี ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี ก็จะไม่มุ่ง แต่หาเงินเพื่อเลี้ยงตนเอง จะมีเวลาที่มาให้ความสนใจ ส่งเสริมและสนับสนุน กิจกรรมการอนุรักษ์ พื้นฟู วัฒนธรรมประเพณี มาจนถึงบริบททางวัฒนธรรมนั้น ถ้ามีความโดดเด่น มีความเป็น

อัตลักษณ์ที่ชัดเจน คนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะเกิดความภูมิใจ และเกิดความหวงแหนที่จะดำรงไว้
สุดท้ายทางด้านบริบททางการเมือง ถ้าหน่วยงานของรัฐ เห็นความสำคัญและมีนโยบาย ส่งเสริม
สนับสนุนในการ อนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นบริบทที่กล่าวมาทั้งสามตัวนี้คือ บริบททางเศรษฐกิจ
บริบททางสังคมและบริบททางวัฒนธรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะช่วยให้ส่งผลต่อการอยู่รอด
ในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

บทที่ 4

ชาติพันธุ์ไทยพวน

กลุ่มชนไทยพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ใช้ภาษาสกุลไท-กะได มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในพื้นที่แขวงเวียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อพยพเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยเริ่มตั้งแต่วัยรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ชาวไทยพวนได้มาลงหลักปักฐานในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2387 ชาวไทยพวนได้ลงหลักปักฐานในบริเวณริมแม่น้ำยมบ้านหาดเสี้ยว ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในปัจจุบันพื้นที่ตำบลบ้านหาดเสี้ยว มีสภาพทางภูมิศาสตร์ มีพื้นที่ 44 ตารางกิโลเมตร เป็นตำบลสุดท้ายของเขตที่ราบภาคกลาง ทางตอนเหนือติดกับตำบลป่าจู้ ทางใต้ติดกับตำบลหนองอ้อ มีแม่น้ำยมไหลผ่านกลางตำบล มีลักษณะเป็นพื้นที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึง ประชากรทั้งหมด 6,932 คน ส่วนมากประกอบอาชีพข้าราชการ ค้าขาย รับจ้างและเกษตรกรรม ตามลำดับ ชุมชนไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวเป็นชุมชนใจกลางย่านการค้าของอำเภอศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นเส้นทางจราจรระหว่างจังหวัดสุโขทัยไปยังจังหวัดอุตรดิตถ์จึงทำให้เป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น การเดินทางสะดวกมีถนนสาย 101 ตัดผ่าน มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาตลอดทั้งปี เนื่องจากอยู่ใกล้กับอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ชุมชนไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวเป็นชุมชนที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม ชุมชนหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย ได้รับรางวัล OTOP Champion Village ประจำปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลท้องถิ่นและผู้นำชุมชนยังคงเล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวและทางด้านภาษาที่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ปี 2558 รวม 32 รายการใน 7 สาขา ที่หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บ่ายวันที่ 8 ก.ย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม จัดพิธีประกาศผลการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติประจำปี 2558 พร้อมมอบโล่และเงินรางวัลเชิดชูเกียรติให้ชุมชนหน่วยงาน องค์กรที่เป็นแบบอย่างด้านการเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาด้านการพัฒนาศักยภาพบุคคลและด้านการอนุรักษ์พื้น สาขาภาษาถิ่น จำนวน 2 รายการ ภาษาที่ได้รับเลือกจากทั่วประเทศที่ได้

รางวัลขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมทางด้านภาษานั้นก็คือ ภาษากูย/กวย และภาษาพวน และมีเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังรูปภาพด้านล่าง ดังนี้

รูปที่ 4.1 เส้นสีแดง คือ พื้นที่ดำเนิน โครงการภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมืองเก่าศรีสะเกษ
ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2558

4.1 บทบาทของชาติพันธุ์ไทยพวนในประเทศไทย

ผ้าทอไทพวนบ้านหาดเลี้ยว เป็นงานหัตถศิลป์ชุมชนสะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน บ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสะเกษ จังหวัดสุโขทัย เป็นชุมชนทอผ้าขนาดใหญ่ที่สุดในจังหวัดสุโขทัย มีการพัฒนาจากการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน เป็นการผลิตเพื่อส่งจำหน่ายไปยังชุมชนโดยรอบ ผ้าทอไทพวนบ้านหาดเลี้ยวยังมีเอกลักษณ์ความโดดเด่นในด้านของรูปแบบ สี สัน และลวดลาย จากการปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมโดยรอบ ทั้งรักษารูปแบบดั้งเดิมและพัฒนาไปตามบริบทสังคมทำให้ชุมชนไทพวนบ้านหาดเลี้ยวมีความแตกต่างจากผ้าทอของชุมชนโดยรอบ และแตกต่างจากผ้าทอของชาวไทพวนชุมชนอื่น

ชาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในราชอาณาจักรไทยจะถูกควบคุมอยู่ภายใต้ระบบไพร่ การควบคุมเช่นนี้ส่งผลดีแก่รัฐ เพราะสามารถควบคุมชาวไทยพวนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนได้ ชาวพวนเหล่านี้จะถูกแบ่งออกเป็น 2 สถานะ คือ มูลนาย และไพร่ ซึ่งชาวไทยพวนเหล่านี้ไม่ว่าอยู่ในสถานะมูลนายหรือไพร่ก็ตาม ต่างล้วนแต่มีบทบาททั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยทั้งสิ้น

ในทางสมัยก่อนนั้นหน้าที่หลักของประชากรชาวไทยที่อยู่ในประเทศ คือ การป้องกันบ้านเมือง แต่เนื่องจากประชากรของไทยไม่เพียงพอ ดังนั้นชาวต่างด้าวที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทย เช่น ชาวเขมร มอญ และลาว จึงจำเป็นต้องรับใช้บ้านเมืองโดยเข้าร่วมกับกองทัพไทยต่อสู้ป้องกันข้าศึกศัตรูด้วย และด้วยเหตุนี้ชาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจึงถูกเกณฑ์ไปราชการทัพศึกโดยมีมูลนายลาวเป็นผู้ควบคุมไปเข้ากับกองทัพที่ต้นสังกัด การเกณฑ์ชาวไทยพวนไปออกราชการศึกมีหลายครั้ง โดยเฉพาะรัชกาลที่ 3

การเกณฑ์ชาวพวนไปราชการทัพศึกกับญวนนั้น ชาวพวนปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตใจได้รับการไว้วางใจจากทางการ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าชาวพวนได้ก่อการกระด้างกระเดื่อง ก่อความวุ่นวายให้กับไทย ดังนั้นทางการไทยจึงปฏิบัติต่อชาวพวนเช่นเดียวกับประเทศไทย โดยเฉพาะชาวพวนในระดับมูลนายซึ่งควบคุมไพร่พลในกองก็จะได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด

4.2 บริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง มีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ในสมัยอดีต

4.2.1 บทบาททางเศรษฐกิจ

รัฐบาลได้จัดการปกครองและควบคุมชาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในราชอาณาจักรไทย โดยการจัดชาวไทยพวนเหล่านี้ออกเป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า กองลาว ซึ่งกองลาวเหล่านี้มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป กองลาวที่สำคัญในจำนวนกองลาวต่าง ๆ คือ กองลาวนอก ซึ่งมีหน้าที่ส่งส่วยรัฐที่ได้กำหนดไว้เหล่านี้มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย เพราะส่วยเป็นสินค้าส่งออกไปขายต่างประเทศ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 ดังนั้นจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการเก็บส่วยจึง ได้แก่ การเรียกเก็บส่วยของที่เป็นสินค้า บรรทุกสำเภาออกไปขายต่างประเทศ และเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายในราชอาณาจักรไทย

นอกจากส่วนเร็วแล้วชาวพวนยังมีหน้าที่ทำส่วยทองส่งให้แก่รัฐ ทองคำเป็นส่วยอีกประเภทหนึ่งที่รัฐต้องการเป็นอย่างยิ่ง รัฐจะนำทองคำไปใช้ในการก่อสร้างที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น สร้างวัด บูรณะวัด และสิ่งสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชาวพวนเหล่านี้ยังส่งเงินตราให้ทางการด้วย เนื่องจากในบางครั้งชาวพวนไม่สามารถนำส่วยมาส่งให้ครบตามจำนวนที่ทางการกำหนด ดังนั้นทางการจึงอนุญาตให้ชาวพวนเหล่านี้ส่งเงินแทนสิ่งของ

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าชาวพวนนั้นเป็นกำลังทางเศรษฐกิจของรัฐไม่ว่าจะเป็นการส่งส่วยสิ่งของหรือเงินตราที่ล้วนแต่เป็นการช่วยให้สภาวะทางเศรษฐกิจและการค้าของราชอาณาจักรไทยดำเนินไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ส่วยและเงินตราที่ชาวพวนส่งให้รัฐจะมีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจไทยแล้ว ชาวพวนเหล่านี้ยังเป็นแรงงานสำคัญของรัฐบาลไทยอีกด้วย

4.2.2 บทบาททางสังคม

ชาวพวนในราชอาณาจักรไทยนอกจากจะมีบทบาทสำคัญทางด้านการเมือง และเศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น ชาวพวนเหล่านี้ยังมีบทบาทหน้าที่สำคัญทางสังคมอีกด้วย กล่าวคือชาวพวนที่มีความสามารถและเป็นที่รักใคร่นับถือของชาวพวนด้วยกันเองภายในชุมชน จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำหน้าที่ปกครองดูแลชาวพวนในชุมชนของตนเอง ผู้นำชาวพวนเหล่านี้นอกจากจะช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของชาวไทยแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการทำให้การปกครองชาวพวนในรัฐบาลไทยเป็นไปด้วยความสะดวกและราบรื่น ยังมีผลทำให้เกิดความสงบขึ้นในสังคมไทย

การที่รัฐบาลเคยแต่งตั้งให้ชาวพวนทำการปกครองกันเองนั้น ได้ส่งผลดีแก่รัฐบาลไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองมีเชื้อสายเดียวกัน และอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน จึงทำให้ผู้ปกครองและผู้อยู่ภายใต้การปกครองมีความผูกพันมีความสนิทสนมกันและเข้าอกเข้าใจกันมาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐบาลไทยสามารถปกครองชาวพวนในราชอาณาจักรไทยได้อย่างราบรื่น ซึ่งผู้นำทางการเมืองพวนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการที่ทำให้ชาวพวนสามารถอยู่ในสังคมไทยได้อย่างที่ความสงบสุข

4.2.3 บทบาททางสังคม

ชาวพวนมิได้อยู่เฉพาะเพียงการทำผลประโยชน์ให้แก่รัฐบาลเท่านั้น แต่ยังหมายความไปถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของชาวพวนในไทย ทั้งทางด้านการประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา การแต่งกาย และที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนได้อย่างโดดเด่น

จากการดำเนินการวิจัยถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ได้พบว่าในปัจจุบันชาวไทยพวนมีการรวมตัวเป็น “ชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทย” ซึ่งตั้งอยู่ในวัดอมรินทร์าราม ถนนอรุณอมรินทร์

ฝั่งศิริราชนี่เอง จากนั้นผู้วิจัยได้มีการติดต่อกับเครือข่ายกับชมรมไทยพวนอย่างกว้างขวางขึ้น ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวพวนในจังหวัดต่าง ๆ

การสร้างเครือข่ายไทยพวน 19 จังหวัด แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมไทยพวนขึ้นที่กรุงเทพฯ แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนอยากรู้ก็คือ พวกเขามีพี่น้องอยู่ที่ไหนบ้างในประเทศไทย? ดังนั้นจึงมีความพยายามเสาะหาคนไทยพวน โดยชมรมไทยพวนได้ประสานกับคนรู้จักที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ให้สอบถามว่ามีใครรู้จักชาวพวนที่ไหน หรือมีชุมชน หมู่บ้านของชาวพวนตั้งอยู่ที่ใดบ้าง เมื่อทราบแล้วทางชมรมจะส่งคนไม่สำรวจ ตรวจสอบว่าใช่ชาวพวนจริงหรือไม่ ถ้าเป็นชาวพวนก็จะมีการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือข่าย เชื่อมโยงกับชมรมไทยพวนต่อไป

4.3 ความเป็นมาของไทยพวนภาคใต้ร่วมกับชมรมไทยพวนประเทศไทยในการหาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พวน

เนื่องจากชมรมไทยพวนเปรียบเสมือนองค์กรกลางของชาวพวนทั่วประเทศ พันธกิจหนึ่งคือการพยายามฟื้นฟูขนบธรรมเนียมของชาวพวน ทั้งนี้เพราะชุมชนชาวพวนอาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ มิได้มีการจัดประเพณีการทุกที่ อาจเนื่องจากบางแห่งมีชาวพวนอาศัยอยู่น้อย บางแห่งชาวพวนเพิ่งอพยพมาจากที่อื่น จึงมิได้ดำเนินตามขนบประเพณีดั้งเดิมที่เคยมีทางชมรมมีการให้นโยบายไปตามแต่ละจังหวัดเพื่อฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีว่าอันไหนที่ทำได้ก็ให้ทำ แต่ละจังหวัดก็ตื่นตัว ผลที่ได้จากการรวมตัวของลาวพวน ก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการส่งเสริมและร่วมมือระหว่างลาวพวนที่อยู่ในท้องถิ่น กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยพวนเองและสังคมส่วนรวม กิจกรรมที่จัดขึ้นก่อให้เกิดการผนึกตัวกันอย่างเข้มแข็ง เป็นการเผยแพร่ข่าวสารไปยังไทยพวน มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมทั้งทางด้านศาสนา สังคม การศึกษา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดความคุ้นเคยและสร้างความสามัคคี ซึ่งส่งผลทำให้ไทยพวนรุ่นใหม่ตระหนักถึงความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และการติดต่อเผยแพร่ข่าวสารระหว่างไทยพวนจังหวัดต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง และเกิดพลังที่จะรักษาความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ให้กับชนรุ่นหลังต่อไป

แม้ว่าชาวไทยพวนในประเทศไทยจะรู้สึกว่าเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์แล้วก็ตาม แต่สำนึกับรู้อากเหง้าของตนเองย่อมมีอยู่ ทั้งนี้เพราะภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่บรรพบุรุษบอกเล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมา ตอกย้ำให้คนกลุ่มนี้รับรู้อยู่เสมอว่าตนเองเป็นใคร มาจากไหน ผ่านการ

วิเคราะห์ทางการสำนึกรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และสำนึกรับรู้ความเป็นอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พวน

สรุปจากการศึกษาการให้นิยามความหมายตัวตนของคนพวนในประเทศไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น โดยเริ่มแรกเข้ามาสู่ในประเทศไทย เพราะในสมัยนั้นรัฐผู้ปกครองส่วนใหญ่ต้องการกำลังคนจำนวนมากเพื่อมาสร้างบ้านแปลงเมือง คนลาวพวนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยนานวันเข้าก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย กลายมาเป็นคนไทยตามนโยบายในสมัยรัชกาลที่ 5 อัตลักษณ์พวนเริ่มปรากฏชัดเจนมากขึ้นเริ่มมีการเขียนงานบอกเล่าถึงเรื่องราวกลุ่มชาติพันธุ์พวน โดย “คนใน” ซึ่งเป็นการบันทึกตัวตนของพวกเขาลงเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านความทรงจำที่บรรพบุรุษได้บอกเล่า และผ่านประสบการณ์ของผู้วิจัยเอง

อนึ่งความเป็นพวนในเริ่มแรกนั้นได้ผูกไว้กับการเป็นลาว ทำให้คนที่มีเชื้อสายพวนได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากคนไทย เจกเช่นคนที่มีเชื้อสายลาว การเป็นพวนจึงถือว่าเป็นสถานภาพชายขอบในช่วงเวลาหนึ่ง ดังนั้น ชาวพวนจึงมีการต่อรองจากสังคมด้วยการยกระดับตัวตนของพวกเขา โคนตอกย้ำความเป็นพวนที่แต่เดิมเคยเป็นปมด้อยให้กลายเป็นปมเด่นที่เป็นคน “ไทยพวน” ซึ่งแม้ว่าจะอพยพมาจากประเทศลาว แต่ก็เป็นคนละกลุ่มกับ “ลาว” ซึ่งได้รับการรังเกียจเพราะแพ้สงครามในสมัยเจ้าอนุวงศ์ เพราะพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เก่าแก่ มีคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างน่ายกย่อง อีกทั้งยังเป็นพวกเดียวกับคนไทย ตลอดจนการสร้างความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มคนที่มีเชื้อสายเดียวกันในประเทศไทย

เมื่อมีการรวมกลุ่มของคนพวน ทำให้ทราบว่าคนที่มีเชื้อสายพวนในประเทศไทยนั้นมีจำนวนไม่น้อย คนจำนวนมากมาผสมกัน ก็สามารถสร้างอำนาจต่อรองกับกลุ่มใหญ่ในสังคม การสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยพวน แม้ไม่ได้เป็นการจงใจแสดงตัวตนเพื่อเรียกร้องสิทธิที่พึงมีพึงได้จากรัฐ เพราะคนไทยพวนถือได้ว่าเป็นพลเมืองไทยที่มีสิทธิเท่าเทียมคนไทยอื่น ๆ ทุกประการ เมื่อคนไทยพวนได้เริ่มประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์และแสดงความเป็นตัวตนก็ไม่ได้ขัดแย้งกับการปกครองของรับไทย เพราะชาวไทยพวนเลือกที่จะบรรจุตัวเองลงในฐานนะพลเมืองที่ดีของรัฐ เป็นคนไทยที่ไม่ได้สร้างปัญหา แต่สร้างความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐยอมรับได้ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งยังส่งเสริมให้นำเสนอ เพื่อตอบสนองต่อกระแสการท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย

นอกจากพยายามดึงตัวเองออกมาจากการเป็นชายขอบแล้ว การสร้างอัตลักษณ์ของพวน เป็นไปเพื่อยืนยันความต่อเนื่องของตัวตนที่ทีในอดีต (Continuity of Self) ซึ่งถือเป็นกลุ่มคนไม่ใช่ กลุ่มคนที่ไร้ราก ไร้วัฒนธรรม เมื่อพวกเขาสร้างประวัติศาสตร์ของตนเองให้สังคมยอมรับเขาก็จะมี พื้นที่ในสังคมเพื่อต่อรองให้สังคมยอมรับ มีความภูมิใจในตัวเอง พร้อมทั้งจะอยู่ในสังคมได้อย่าง แข็งแกร่งขึ้น ทั้งยังมีโอกาสในการแสวงหาประโยชน์อื่น ๆ เพื่อเป็นรายได้มาพัฒนาเศรษฐกิจของ กลุ่ม ตลอดจนสามารถยกฐานะของกลุ่มชาติพันธุ์พวนให้สูงขึ้น ไปเรื่อย ๆ ด้วย

ความเข้าใจในประเพณีต่าง ๆ ของไทยพวนได้ถูกถ่ายทอดออกมาเป็นหนังสือหลายเล่มที่ได้ เขียนโดยบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการสร้างภาพบุคคลสำคัญที่มีเชื้อสายพวน ซึ่งมี ฐานะทางสังคมสูง เช่น นายทหารชั้นผู้ใหญ่ พระภิกษุชั้นผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ผู้ที่มีความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ คนพวนภูมิใจที่มีส่วนร่วมสายเลือดเป็นที่ยกย่องสรรเสริญในสังคม ทำให้เกิดการสร้างอุดมคติของ ชาวพวนที่ดี ผ่านสื่อวารสารไทยพวน เช่น ภาษิตคำสอนพวน มารยาทต่าง ๆ ตลอดจนผูกโยงเข้ากับ วิถีชีวิตที่ถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมอันดีงาม

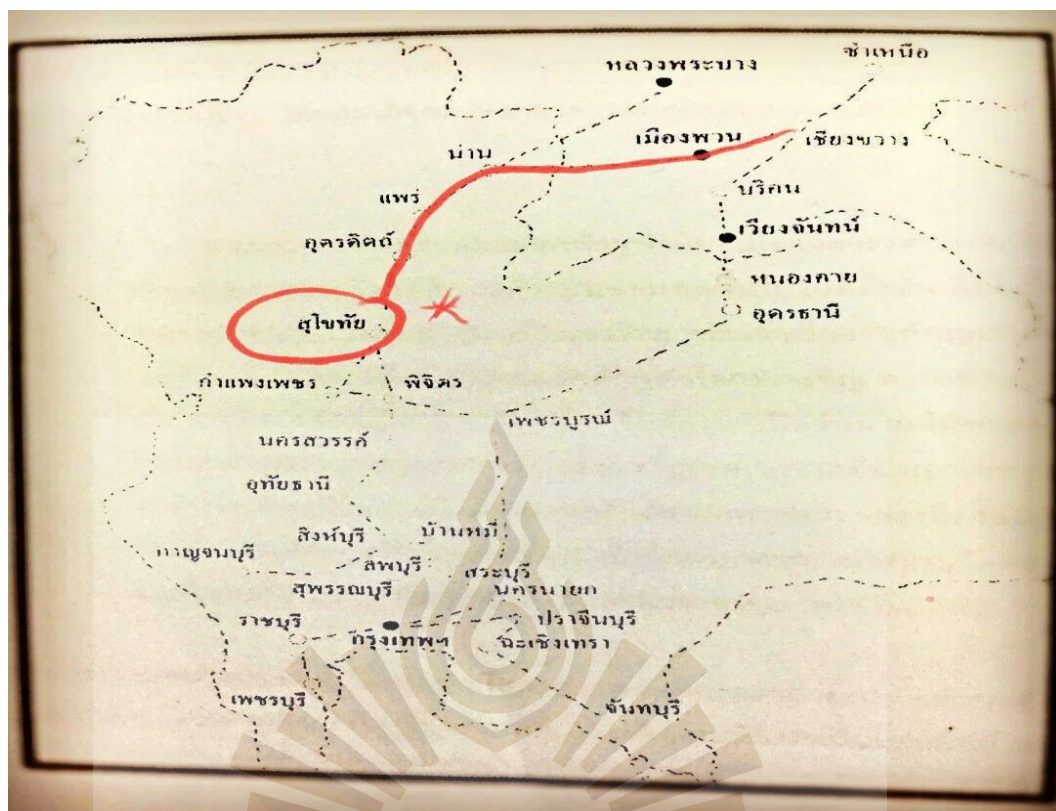
นอกจากนี้ยังเริ่มมีความสนใจเสาะหาชาวพวนในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เพื่อสร้าง ความสามัคคีของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ มีสายสัมพันธ์เครือญาติ อีกทั้งยังพยายามทำความเข้าใจตัวตน ของพวนร่วมกัน แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ ปรากฏการณ์ตัวของคนพวนในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีความ ต้องการแตกต่างกันออกไป เพราะคนพวนและคนไทยในพื้นที่ต่าง ๆ ก็ย่อมมีความสัมพันธ์ ถ่ายเท วัฒนธรรมของภูมิภาคสู่กัน ความเป็นพวนจึงเริ่มเห็นความต่างในพื้นที่ เช่น พวนในภาคอีสานก็ไม่ เหมือนพวนในภาคเหนือ สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สำเนียงภาษา และประเพณี ต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นว่าความเป็นพวนร่วมกันนั้นปราถเลือนยิ่ง มีภาษาและประวัติศาสตร์ชุดใหญ่ เท่านั้นที่ยึดโยงคนในกลุ่มชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน

เมื่อมีการสนับสนุนทางด้านการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม ชาวพวน ก็นำเสนอวัฒนธรรมพวนเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนไทยเชื้อสายพวน ซึ่งพวนในแต่ละพื้นที่ ก็เลือกหยิบสิ่งที่เป็นภาพตัวแทนความเป็นพวนของพวกเขาแตกต่างกันไป สิ่งเหล่านี้แม้แต่ละที่ ก็แตกต่างกัน ซึ่งดูเหมือนจะทำให้ความเป็นพวนเกิดความแตกแยก แต่ทว่ากลับกลายเป็นสิ่งที่ ยอมรับได้ และนำชื่นชมของบรรดาชาวพวนที่ภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันของพวกเขา ก็ยังมีความ แตกต่างหลากหลายที่น่าดึงดูด อันความหลากหลายนี้เองที่เป็นผลพวงมาจากกระแสการท่องเที่ยว

ซึ่งต้องการให้คนไทยทุกกลุ่มมี “สินค้า” ทางวัฒนธรรมเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอย่างเพียงพอ

ปัจจุบัน ชาวพวนมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากมาย เพราะเป็นยุคส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นพวน(ที่ขายได้) มีการปรับตัวตามความต้องการของผู้ซื้อและผู้ชมแต่ละกลุ่ม พวนในจินตนาการของคนนอกและคนในถูกแสดงออกตามโอกาสต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งก็เป็นสิ่งเดียวกัน เพราะอยู่ในกระแสนิยมในสังคมไทยร่วมกัน เช่น ผ้าทอ เป็นต้น ท้ายที่สุดความเป็นพวนเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ ลื่นไหล และพรวนเลื่อน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คนพวนปรากฏตัวอยู่ ซึ่งในบางสถานการณ์คนพวนไม่แสดงตัวตนพวนเลยก็เป็นได้

“ความเป็นไทยพวน” นับเป็น “ประดิษฐกรรม” ใหม่จากการเสริมตัวตน หีบองค์ประกอบที่เป็นพวนตามความเข้าใจของกลุ่มสร้างอัตลักษณ์ใหม่ เพื่อยืนยันความต่อเนื่องของตัวตนที่มี อติตราเหง้า ให้สังคมยอมรับ ทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง และความสามารถยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างแข็งแกร่ง ทุกวันนี้ “ความเป็นไทยพวน” จึงไม่ใช่ขายขอบของความเป็นไทยที่คนพวนเคยรู้สึกเมื่อในอดีต แต่กลับถูกหีบเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอความเป็นไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การแสดงออกของตัวตนของไทยพวนจึงเป็นความพยายามของคนที่มีรากเหง้าทางภาษาและวัฒนธรรมของตน โดยบรรจุตัวเองลงในฐานะพลเมืองที่ดีของรัฐ สอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมความหลากหลายของวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้เป็นการตอบโต้ ต่อรอง หรืออุดมการณ์ที่ผิดแผกไปจากอุดมการณ์ของรัฐไทย อีกทั้งคนไทยพวนยังเก็บลักษณะไทยสมัยใหม่ อาทิเช่น การส่งเสริมผ้าทอของไทย เข้าเสริมอัตลักษณ์ใหม่ดังกล่าว เพื่อจะได้ไม่ตกยุค ทั้งยังมีประโยชน์ สร้างรายได้ในยุคกระแสวัฒนธรรมนิยมในปัจจุบันด้วย

รูปที่ 4.2 แสดงเส้นทางการอพยพของชาวพวน

ที่มา: โปธิ์ แซมล่าเจียก, 2537

การอพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่นั่น กลุ่มใหญ่ยึดเอาแนวที่ราบลุ่มแม่น้ำยมฝั่งตะวันออก เริ่มตั้งแต่คอยเขามุ่งทางทิศใต้ ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านแม่ราก บ้านหาดเลี้ยว เพราะบ้านหาดเลี้ยวเป็นหมู่บ้านใหญ่ จึงแบ่งคุ่มบ้านออกเป็น บ้านเหนือ บ้านกลาง และบ้านใต้ อีกกลุ่มหนึ่งระหว่างที่ราบเชิงภูพ้างอมจรดริมฝั่งแม่น้ำยมทิศตะวันตก ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านใหม่และบ้านหาดสูง ปัจจุบันตำบลหาดเลี้ยว แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านหาดเลี้ยว (บ้านเตื่อ) หมู่ที่ 2 บ้านหาดเลี้ยว (บ้านกลางและบ้านเหนือ) หมู่ที่ 3 บ้านหาดสูง หมู่ที่ 4 บ้านใหม่ (บ้านเหม่อ) และหมู่ที่ 5 บ้านป่าไผ่ (ไม่ใช่อุไทยพวน) ส่วนไทยพวนบ้านแม่รากนั้น ขึ้นอยู่กับเขตการปกครองของตำบลป่าไผ่ อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย แต่ยังมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตและภาษาพูดที่แบบคนพวนเหมือนกัน

คนพวนบ้านหาดเลี้ยวเป็นชาวพุทธที่เคร่งศาสนา มีความรู้ เคารพผู้อาวุโส รักครอบครัว รักสงบ รักความก้าวหน้า และสามัคคีพวนมักให้เกียรติภรรยา พวนหาดเลี้ยวจึงไม่มีเหตุรุนแรง เพราะคนพวนยึดมั่นในศาสนาจนบจารีตและยึดหลักอาวุโสอย่างเคร่งครัด

ชาวไทยพวนมักจะนำชื่อหมู่บ้านเดิมที่เมืองพวนมาตั้งชื่อหมู่บ้านตามพื้นที่แต่ละแห่งที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทย เช่น บ้านหาดเลี้ยว เป็นชื่อหมู่บ้านใหญ่ที่เมืองเชียงขวาง นำมาตั้งชื่อเป็นบ้านหาดเลี้ยว ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และชื่อบ้านหาดเลี้ยวที่ตำบลแก่งค้อย อำเภอแก่งค้อย จังหวัดสระบุรี ซึ่งก็มีเชื้อสายเป็นคนพวนเหมือนกัน

นอกจากตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านหาดเลี้ยว” เพื่อระลึกถึงบ้านหาดเลี้ยวที่มาจากมาแล้ว คำว่า “หาดเลี้ยว” ยังสันนิษฐานว่ามีที่มาจากสาเหตุอื่นอีกจึงขอบันทึกไว้เพื่อความทรงจำดังนี้คือ ความหมายของคำว่าหาดเลี้ยว (ชื่อตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย) หมายถึง ทำน้ำที่มีหาดเลี้ยว คือ แหว่งไซ ประกอบกับแม่น้ำในช่วงนั้นได้ไหลเป็นสองสาย เพราะมีสันดอนทรายอยู่ตรงกลางและบริเวณหาดทรายมีต้นส้มเลี้ยว (ต้นกาหลง) เกิดขึ้นมากมาย จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหาดเลี้ยว

และตามคำเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่บางคนเล่าว่า สมัยก่อนธิดาสาวเจ้าเมืองเชียงรายได้เสด็จลงเรือมาด (เรือขุดแบบพื้นเมืองขนาดใหญ่ 4 คนแจว) ที่เมืองแพร่ และล่องเรือมาตามลำน้ำยมเพื่อไปเยี่ยมบิดาเจ้าเมืองตาก ซึ่งเป็นสหาย เมื่อผ่านหมู่บ้านนี้ยังบังเอิญเกิดเรือรั่วจึงได้แวะจอดเรือยาวที่นี้ ครั้นเมื่อเสด็จเยี่ยมเยียนหมู่บ้านทรงถามชาวบ้านว่า หมู่บ้านนี้มีชื่ออะไร แต่ก็ไม่มีใครตอบได้ เพราะอาจจะยังไม่ได้ตั้งชื่อหรือไม่กล้าตอบ จึงรับสั่งให้หัวหน้าหมู่บ้านตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหาดเลี้ยว” ด้วยทรงเห็นว่าเป็นหมู่บ้านที่มีน้ำไหลแรงหรือน้ำผ่านเป็นสองสาย แบ่งหาดออกเป็นเลี้ยว ชาวบ้านที่นี้จึงเรียกหมู่บ้านหาดเลี้ยวตลอดมา

จนถึงปี พ.ศ. 2460 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้เสด็จมาที่วัดโพธิ์ไทร (ชื่อเดิมวัดหาดเลี้ยว) โปรดให้เปลี่ยนชื่อ “บ้านหาดเลี้ยว” เป็นบ้านหาดเลี้ยว ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

อำเภอศรีสัชนาลัยมีความเป็นมาดังนี้ แต่เดิมชื่อ อำเภอดัง (ตั้งอยู่ที่บ้านปลายนา หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านตึกในปัจจุบัน) ตั้งอยู่นานกว่า 12 ปี เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกจึงย้ายออกมาอยู่บ้านป่าจั่ว (ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยม) หมู่ที่ 10 ตำบลป่าจั่วในปัจจุบัน และใช้ชื่อเดิมตั้งอยู่ได้นานถึง 5 ปี เกิดเหตุการณ์โจรปล้นและเผาที่ว่าการอำเภอ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2441 หรือ ร.ศ.118 (ตามบันทึกของพระยาพิสารศิริทัฬห นายอำเภอคนแรกของอำเภอศรีสัชนาลัย) จึงย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ที่บ้านหาดเลี้ยว (ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยม) และเรียกอำเภอดังตามเดิม ต่อมาสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้เสด็จมาที่วัดโพธิ์ไทร (วัดหาดเลี้ยว) เมื่อปี 1460 ทรงให้เปลี่ยนชื่อ “อำเภอดัง” เป็น “อำเภอหาดเลี้ยว”

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการปกครอง ระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบประชาธิปไตย แล้วคณะรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีนโยบายว่าจะนำชื่อปูชนียสถาน หรือชื่อสิ่งสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งเป็นชื่ออำเภอ/จังหวัดในประเทศไทย จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อจากอำเภอหาดเสี้ยว เป็น “อำเภอศรีสัชนาลัย” เพราะเมืองศรีสัชนาลัยเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์คู่กับสุโขทัย คำว่า “ศรีสัชนาลัย” เดิมมี ช ซ้ำ 2 ตัว จนถึงวันที่ 10 มิถุนายน 2510 ทางกรมได้นำเอาชื่ออำเภอ/จังหวัดต่าง ๆ ขึ้นมาเขียนใหม่ให้เข้ากับอักษรโรมัน อำเภอศรีสัชนาลัย ได้รับการเปลี่ยนแปลงด้วย โดยให้ตัด ช ซ้ำ ออก 1 ตัว จึงเป็น “ศรีสัชนาลัย” มาจนถึงทุกวันนี้

4.4 วิถีชีวิต ที่มีผลต่อความอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว

เมื่อโยกย้ายจากถิ่นฐานบ้านเดิมเข้ามาตั้งหลักแหล่งแห่งใหม่ในแผ่นดินสยามนั้น ชาวพวนกลุ่มหนึ่งได้เลือกเอาพื้นที่ที่ราบลุ่มด้านทิศใต้ของเชิงเขาโคยเขามุ่ง ริมฝั่งแม่น้ำยมด้านทิศตะวันออก และที่ราบเชิงภูฟ้าอมรินฝั่งน้ำยมด้านทิศตะวันตกเป็นที่ตั้งบ้านเรือน พื้นที่ดังกล่าวนี้ขึ้นกับเมืองสวรรคโลก ชาวพวนได้ตั้งบ้านเรือนอยู่สองฟากฝั่งแม่น้ำยม ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหาดเสี้ยว, บ้านหาดสูง, บ้านใหม่ และบ้านแม่ราก ได้ “สร้างบ้านแปงเมือง” ตามแบบของชาวไทยพวนดั้งเดิม ชาวไทยพวน 4 หมู่บ้านนี้ คือ ชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวทุกวันนี้

บ้านเรือนของชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวนิยมปลูกสร้างให้ติด ๆ กันเพื่อความอบอุ่น และเพื่อการพึ่งพาอาศัยกันลักษณะของบ้านจะเป็นบ้านไม้ยกพื้นสูงเพื่อใช้ใต้ถุน ซึ่งจะโปร่งอากาศถ่ายเทได้สะดวก ให้ประโยชน์ใช้สอยหลายประการ เช่นเป็น คอกวัว-ควาย เล้าเป็ด-ไก่ ตั้งที่ทอผ้าให้แม่บ้านและลูกสาว ตั้งเตาดีเหล็กให้พ่อบ้านและลูกชาย ใช้เก็บถ่านไม้ฟืน ตั้งแคร่ไม้ไผ่ไว้พักผ่อน และ “ลมกัน” (คูกัน) กับเพื่อนบ้าน เป็นต้น

ลักษณะตัวบ้านของชาวไทยพวนนั้นจะมี 4 ส่วน คือ เมื่อขึ้นบันไดไปจะมี “ชานห้อง” (ชานเรือน) “เฮือนใหญ่” (เรือนหลังใหญ่) “เงียเค้า” (ยุ้งข้าว) และ “เฮือนครัว” (เรือนครัว) ซึ่งเฮือนใหญ่นั้นจะกั้นแบ่งส่วนเรียกว่า “กวางเฮือน” หรือกวางซั่ม เพื่อให้ลูกสาวนอนในห้องนี้จะมีหิ้งบูชาผีเรือนเรียกว่า “ผีพ่อเลี้ยง” ห้อง “กวางเฮือน” จะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกล่วงล้ำเข้าไป เพราะจะผิดผีพ่อเลี้ยง ถ้ามีการล่วงล้ำเข้าบ้านจะต้องนำดอกไม้ธูปเทียนไปขอขมา ปัจจุบันนี้บ้านแบบพวนนับวันแต่จะเลือนหาย เพราะลูกหลานนิยมบ้านทรงสมัยใหม่

ชาวไทยพวนมีภูมิปัญญาที่ควรยกย่องอย่างยิ่งในเรื่องการทำให้ “กวางเฮือน” เย็น เพราะมีลมพัดผ่านด้วยการเจาะรูไม้ “กะทอด” จะเจาะเป็นระยะ ๆ ตามลูกสาวในยามค่ำคืน อาจจะมีคูรัก หรือ

“อ้ายบ่าว” ไปยืนบน “เชื่อนควาย” (ไม้คอกควาย) เอาไม้เหยงเข้าไปในช่องที่เจาะไว้เพื่อหยอกล้อ “พี่สาว” หรือเพื่อเรียกให้พี่สาวออกมาคุยกันที่ “ป่องเอี่ยม”

บริเวณรอบตัวบ้านเรียก “กางบ้าน” แล้วแต่ว่าบ้านใครจะมี “กางบ้าน” กว้างขวางมากน้อย บริเวณ “กางบ้าน” จะใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น มุมสวนครัวปลูกข่า, “หัวดึงเคอ” (ตะไคร้), “หมาเผ็ด” (พริก), “หม่านาว” (มะนาว), “หมาเชื้อ”, (มะเขือ), แคน, “หม่ามี” (ขมิ้น), “ผักเน่า” (ชะอม) ฯลฯ และไม้ล้มที่จะปลูก “เดาะคำเดาะคอน” (ดอกดาวเรือง), “เดาะสามปี” (ดอกบานไม่รู้โรย) และ “เดาะพุด” (ดอกพุด) เพื่อ “พี่เต้า” (คำเรียกปู่ย่าตายาย) เก็บไปไหว้พระที่วัด กางบ้าน ทำเป็นที่ตากผ้า เล่นนางกวักในประเพณีกำฟ้า ชาวไทยพวนจะทำรั้วบ้านด้วยไผ่ผ่าซีกจะปลูก “ผักเน่า” (ชะอม), ตำลึง, ต้นย่านาง, บวบ, พัก ฯลฯ ให้ทอดเถาเลื้อยพันรั้ว ผักเหล่านี้จะทอดยอดชูใบให้แดดไป ประกอบอาหาร เจ้าของเต็มใจที่จะแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน โดยมีต้องซื้อหา รั้วบ้านชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวจึงเป็นรั้วแบบกินได้มานานแล้ว

นับย้อนเวลาขึ้นไป สายน้ำยังไม่ได้เงินสองฟากฝั่งยังไม่สูงชันนัก หลังฤดูน้ำหลากแม่น้ำจะทิ้งโคลนตมอันจะกลายเป็นเนื้อดินที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุไว้ให้ ชาวไทยพวนจะลงมาปลูกพืชผักต่าง ๆ เช่น หอม, กระเทียม, “มันค้าง” (มันเทศ), “หมาฮือ” (ถั่วลิสง), ใบยาสูบ เป็นต้น เวลาเช้า-เย็น สองฝั่งน้ำจะมีผู้คนมากหน้าหลายตาทั้งเด็กผู้ใหญ่ หนุ่มสาวลงมาที่ดั่งแม่น้ำ บ้างก็เล่นน้ำ บ้างก็ต้มน้ำรดพืชผักที่ปลูกไว้ “ท่า” (ท่าน้ำ) บ้างก็ต้มน้ำขึ้นไปใช้สอยที่บ้าน กลางแม่น้ำจะมีเรือหาปลาเล็กน้อยที่เจ้าของกำลังลงขายหรือ “ขว้างแห” (ทอดแห) ปลาที่ได้นำมาเป็นอาหารในครอบครัว ถ้าได้มากก็แบ่งขายหรือแจกจ่ายพี่น้อง อาชีพของคนไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวในอดีตนั้นจะทำนา ทำไร่ตามฤดูกาล

มรดกล้ำค่าผ้าทอและดินจก แนวทางในการใช้ทุนวัฒนธรรมในการบริหารจัดการความรู้ เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟู อัตลักษณ์ จกเก่าลายไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว

1) การอนุรักษ์วิธีการทอผ้าดินจกแบบดั้งเดิมของชาวพวน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

1.1) กระบวนการผลิตผ้าทอดินจก

ในกระบวนการผลิตผ้าทอดินจกและการเก็บรักษาอุปกรณ์ทอผ้าดินจกหลังจากเสร็จจากการทอแล้วในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการผลิตนั้นมีวิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิมของ

ชาวพวน ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีษะนาถ จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าตีนจกในเรื่อง กระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกของชาวพวนบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีษะนาถ จังหวัดสุโขทัยนั้น พบว่า ขั้นตอนของการผลิตผ้าทอตีนจกนั้นแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมฝ้าย

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมเส้นด้ายยืน (การเตรียมหูก)

ขั้นตอนที่ 3 การทอเป็นผืนผ้าตีนจก

ในกระบวนการการผลิตผ้าทอตีนจกนั้นแต่ละขั้นตอนมีกรรมวิธีที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความชำนาญและการสืบทอดความรู้ความสามารถของบุคคลจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลานหลายชั่วอายุคน ซึ่งขั้นตอนในการผลิตผ้าทอตีนจกนั้นยังนำมาใช้จนถึงปัจจุบันนี้จึงถือได้ว่าชาวพวนบ้านหาดเลี้ยวได้ทำการอนุรักษ์กระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกจากการสืบทอดต่อกันมาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตซึ่งได้ข้อมูล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมฝ้าย

ในการศึกษาผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากชาวพวนบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีษะนาถ จังหวัดสุโขทัย ในการบันทึกภาพขั้นตอนกระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกแบบดั้งเดิม

รูปที่ 4.3 การคัดเลือกดอกฝ้ายและลักษณะของดอกฝ้ายพันธุ์ใหญ่หรือพันธุ์พื้นเมือง

ที่มา: ภาพพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

รูปที่ 4.4 การหีบฝ้าย

ที่มา: ภาพจาก ชาญจะงาม, 2552

1) การแยกเมล็ดออกจากปุยฝ้าย ชาวพวนบ้านหาดเลี้ยว เรียกว่า การหีบฝ้าย จากการสัมภาษณ์ ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจก จะเห็นได้ว่าชาวพวนนั้นใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์สร้างสรรค์และแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ทอผ้าโดยใช้วัสดุท้องถิ่นที่มีอยู่ในครัวเรือนของตนเองในการแก้ปัญหา และยังอนุรักษ์วิธีการหีบฝ้ายจนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันซึ่งยังมีการใช้ อีว ในการหีบฝ้ายในขณะเดียวกันในขั้นตอนการหีบฝ้ายโดยใช้ อีว นั้นเป็นการอนุรักษ์ขั้นตอนการผลิตอย่างหนึ่งและอุปกรณ์ที่ถือว่ามีความสำคัญในขั้นตอนนี้คือ อีว ซึ่งทำมาจากไม้ทั้งหมดในการดูแลรักษาอุปกรณ์นั้นต้องให้พ้นจากความชื้นเพื่อป้องกันเชื้อรา

รูปที่ 4.5 การดัดฝ้าย

ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

2) การดัดฝ้าย หมายถึง การนำปุยฝ้ายใส่ตะลุ่มแล้วใช้ไม้กง ดัดฝ้ายให้แตกเป็นปุยฟู จากกรรมวิธีการดัดฝ้ายของชาวพวน จะเห็นได้ว่า ฝ้ายที่มีลักษณะปุยฟูนั้น ได้จากการดัดไม้ดัดขนาดพอดีมือและไม้กงที่ขึงด้วยเส้นด้ายไนลอนและจากการสังเกตพบว่า ปุยฝ้ายที่ได้จากการดัดแล้ว เมื่อนำไปล้อมความฟองของปุยฝ้ายจะมีผลต่อการนำไปขึ้นเป็นเส้นฝ้ายในขั้นตอนต่อไป จึงถือได้ว่า ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกนั้น ได้ทำกรอนุรักษกรรมวิธีการดัดฝ้ายโดยใช้ตะลุ่มและไม้กง สำหรับดัดฝ้ายให้เป็นปุยเพื่อต้องการให้ได้โครงสร้างของปุยฝ้ายที่มีความยาวพอที่จะนำไปทำเป็นเส้นฝ้ายได้

รูปที่ 4.6 การล้อมฝ้าย

ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

3) การคลึงปุยฝ้ายกับไม้กระดานให้เป็นแท่ง ชาวพวนบ้านหาดเลี้ยว เรียกว่า การล้อมฝ้าย จากการสัมผัสและการสังเกตในการคลึงปุยฝ้ายมีวิธีการที่จะทำให้แท่งฝ้ายมีความหนาแน่นหรือง่ายต่อการนำไปปั่นเป็นเส้นนั้นขึ้นอยู่กับน้ำหนักของอุ้งมือที่จะต้องเท่ากันในการคลึงปุยฝ้ายให้เป็นแท่ง ในการอนุรักษ์นั้นขั้นตอนการล้อมฝ้ายนั้นผู้ที่ทำการเงินฝ้ายจะต้องเป็นคนเดียวกับคนล้อมฝ้ายเพราะสามารถรู้ถึง โครงสร้างของปุยฝ้ายที่จะผสมกันเป็นเส้นฝ้ายที่มีขนาดและความยาวที่มีความสม่ำเสมอ

รูปที่ 4.7 การเงินฝ้าย

ที่มา: ภาพวงศ์ ข้างจะงาม, 2552

4) การปั่นฝ้ายหรือการเงินฝ้าย หมายถึง การทำฝ้ายให้เป็นเส้นโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า หลา จากการสังเกตและการสัมผัส ในการอนุรักษ์ขั้นตอนของการเงินฝ้ายนั้นจะเห็นได้จากการใช้หลา ซึ่งเป็นอุปกรณ์ในการเงินหรือปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นออกที่มีความยาวสม่ำเสมอ และนอกเหนือจากอุปกรณ์ดังกล่าวนี้ไม่สามารถที่จะนำอุปกรณ์อื่นมาทดแทนในการเงินฝ้ายได้เลย ดังนั้นในการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นเมืองจึงต้องอนุรักษ์อุปกรณ์ที่ใช้เตรียมในการทอผ้าพื้นเมืองด้วย

รูปที่ 4.8 การเปียฝ้าย

ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

5) การเปียฝ้าย หมายถึง การพันเส้นฝ้ายให้เป็นใจด้วยอุปกรณ์ที่เรียกว่า เปีย จากการสังเกตการเปียฝ้ายซึ่งเป็นการนำเส้นฝ้ายพันกับ เปีย ให้ได้เป็นใจแล้วม้วนเป็นเกลียว สอดเก็บไว้ในถุงข่ามหรือถุงพลาสติก จะเห็นได้ว่าในการเปียฝ้ายนั้นเป็นขั้นตอนที่ควรจะมีการ สืบทอดวิธีการเปียฝ้ายเพื่อให้ขั้นตอนนี้ยังคงอยู่และเพื่อเป็นความรู้แก่ผู้สนใจ

รูปที่ 4.9 การข้อมลีฝ้าย

ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

รูปที่ 4.10 การเข้าน้ำข้าวหรือการนวดน้ำข้าว
ที่มา: ภาพพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

6) การย้อมและตากผ้า หมายถึง การย้อมผ้าที่เป็นใจด้วยสีแดงแล้วตากจึงด้วยไม้ไผ่ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าตีนจก พบว่า การทอผ้าตีนจกในปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีต ที่เนื่องจากปัจจุบันมีเส้นฝ้ายที่สำเร็จรูปสามารถทอได้แต่ยังคงใช้กรรมวิธีเดิมในการทำให้เส้นฝ้ายนั้นมีความคงทนและได้เส้นฝ้ายที่เหนียวแน่น ไม่ขาดง่ายระหว่างทอ การเข้าน้ำข้าวหรือการนวดน้ำข้าวก็ถือว่ายังใช้กันอยู่ในสังคมชาวพวนแต่ในปัจจุบันด้านเทคโนโลยีได้ก้าวล้ำนำสมัย วิทยาการต่าง ๆ เกิดขึ้นมาเรื่อย ๆ จนทำให้การอุปโภคบริโภคเปลี่ยนแปลงไป การหุงข้าวแบบเช็ดน้ำจึงได้เปลี่ยนมาใช้หม้อหุงข้าวแทน น้ำข้าวที่ได้จากการหุงข้าวก็ลดหายไป

รูปที่ 4.11 การตากผ้า

ที่มา: ผู้วิจัย

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและวิทยาการเทคโนโลยีต่าง ๆ ทำให้วิถีชีวิตของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวนั้นเปลี่ยนไปแต่ยังคงรูปแบบ กรรมวิธีขั้นตอนในการเตรียมผ้าไว้คงเดิม โดยยังมีการนวดผ้ากับน้ำข้าว

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมเส้นด้ายยืน (การเตรียมหูก)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในการบันทึกภาพขั้นตอนกระบวนการผลิตผ้าทอพื้นจกแบบดั้งเดิม

รูปที่ 4.12 การทอผ้าฝ้าย

ที่มา: ภาพจาก พงษ์ ช่างจะงาม, 2552

1) การทอผ้าฝ้าย หมายถึง การม้วนเส้นฝ้ายจากเครื่องปั่นฝ้าย (กง) โดยการม้วนเข้ารอบทอ จากการผลิตฝ้ายที่ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจก การทอผ้าฝ้ายในปัจจุบันการทอผ้าฝ้ายโดยใช้อุปกรณ์ ที่เรียกว่า ขี่เห็ญ ที่ใช้ควบคู่กับทอ นั้นลดน้อยลง แต่ยังมีชาวพวนบางหมู่บ้านที่ยังคงใช้อุปกรณ์ดังกล่าวเพราะเห็นว่าอุปกรณ์ที่เคยใช้นั้นยังคงใช้ได้ดีเหมือนเดิมและสิ่งที่ยังคงใช้เพราะเคยทำอย่างไร ก็จะทำตามแบบแผนอย่างนั้นจึงถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์อุปกรณ์ในการทอผ้าไว้ใช้งานตลอดไป

2) การกรอฝ้าย หมายถึง การม้วนฝ้ายเข้าแกนหลอดด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า (หลา) เพื่อนำไปสู่กระสวยสำหรับทอเป็นเส้นพุ่ง จากการสังเกตการกรอเส้นฝ้ายม้วนเข้ากับแกนหลอดพบว่า การปั่นเส้นฝ้ายในแต่ละหลอดนั้นต้องให้พอดีกับช่องของกระสวยและความยาวของแกนหลอด ถ้ามีลักษณะฟูมากเกินไปขณะทอเป็นเส้นพุ่งกระสวยอาจติดกับเส้นยืนได้ ในการเลือกแกนหลอดนั้นต้องเลือกแกนที่มีลักษณะพอดีขนาดรูไม่เล็กหรือใหญ่กว่าเหล็กแหลมที่อยู่กับหลาและผิวของแกนหลอดนั้นไม่ต้องเรียบจนเกินไปเพราะจะทำให้เส้นฝ้ายลื่นไม่ติดกับแกนทำให้เส้นฝ้ายหลุดได้ง่าย

รูปที่ 4.13 การคั่นหูก
ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

3) การคั่นหูก หมายถึง การจัดเรียงเส้นด้ายขึ้นโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า เพื่อเป็นการนำเส้นด้ายที่ทำกรอไว้แล้วมาคั่นหรือเรียงกันจนเป็นเครื่องหูก โดยมีอุปกรณ์ที่เรียกว่า เพื่อที่มีลักษณะเป็นซี่ห่างสำหรับเกี่ยวหรือคล้องเส้นด้ายไว้จำนวนของเส้นด้ายที่จะทำเป็นเส้นยืนเท่ากับจำนวนช่องฟืม จากการสังเกตการคั่นหูก พบว่า การคั่นหูกนั้นต้องใช้ความชำนาญเป็นพิเศษในการไขว้หรือสลับเส้นด้ายต้องไปในทิศทางเดียวกันและการดึงเส้นด้ายนั้นจะต้องไม่ดึงหรือหย่อนมากเกินไปเพราะจะทำให้เส้นด้ายขาดและยากต่อการถอดออกมาเพื่อทำการสับหูกต่อไป

รูปที่ 4.14 การสับหูก
ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

4) การสืบทอด หมายถึง การร้อยด้ายเส้นยืนใส่ช่องรูฟืม จากการสังเกตในการต่อเส้นฝ้ายโดยวิธีการมัดทั้ง 2 แบบนั้น ยังมีการใช้วิธีการลักษณะดังกล่าวจนมาถึงปัจจุบันถือเป็นการอนุรักษ์วิธีการต่อฝ้ายของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวที่มีการสืบทอดต่อกันมาและผู้ทอผ้าเป็นนั้น จำต้องเป็นผู้ต่อฝ้ายหรือสืบทอดเป็นด้วยเพราะขณะที่กำลังทอนั้นอาจมีฝ้ายที่ขาดจากกันจึงต้องทำการต่อฝ้ายที่ขาดก่อนที่จะทำการทอต่อไป

รูปที่ 4.15 การแต่งทูก

ที่มา: ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม, 2552

5) การจัดเรียงเส้นด้ายยืน การแต่งทูกเมื่อนำฟืมที่ร้อยเส้นยืนแล้วยึดมัดติดกับที่ทอผ้าแล้วหลังจากนั้นทำการหวีหรือสาวให้เป็นเส้น โดยให้เป็นระเบียบพร้อมในการทอ จากการสัมภาษณ์และสังเกต ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกนั้นทำการสาวหรือหวีฝ้ายเส้นยืนโดยใช้หวีขนหมูที่มีลักษณะแข็ง สลับกับใช้ไม้ท่อนยาวที่ทากิจ้างแล้วถูบนเส้นยืนอีกครั้งเพื่อให้เส้นด้ายยืนนั้นมีความเสียดสีกับช่องรูฟืมให้น้อยที่สุด แต่ปัจจุบันหวีขนหมูนั้นลดน้อยลงไปจึงปรับเปลี่ยนมาใช้แปลงซักผ้าในการหวีสาวแทน หลังจากนั้นจึงจัดแต่งมัดเชือกทูกให้แน่นหนาโดยการมัดนั้นจะมัดแบบเงื่อนพืดสามารถขยับปรับเปลี่ยนตำแหน่งเครื่องทูกได้เสมอ

ขั้นตอนที่ 3 การทอเป็นผืนผ้าตีนจก

ในการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในการบันทึกภาพขั้นตอนกระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกแบบดั้งเดิม

รูปที่ 4.16 การทอเป็นผืนผ้าตีนจก
ที่มา: ภาพุงศ์ ข้างจะงาม, 2552

การทอผ้าตีนจกให้เกิดลวดลายด้วยวิธีการจกหรือจกเส้นด้ายขึ้นด้วยขนเม่น แล้วสอดเส้นพุ่งที่มีสีสันและลักษณะพิเศษเข้าไปเป็นช่วง ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าตีนจก ในการทอนั้นเมื่อประกอบเครื่องทอเข้าที่ทอผ้าแล้วจะต้องทำการทอกก หรือการตัมก โดยใช้ตอกเส้นขึ้นประมาณ 1 – 2 เส้น หลังจากนั้นจึงทอกกความกว้าง 2 – 4 นิ้ว เพื่อให้เส้นขึ้นและเส้นพุ่งมีความสม่ำเสมอที่หน้าตัดก่อนจะเริ่มขึ้นลายทุกครั้ง หลังจากนั้นขึ้นลายจากด้านซ้ายไปยังด้านขวาโดยเริ่มจากลายพันคิง ลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายดอกหมี่หรือลายโงะ ลายพันปลา ลายเรือขอ ลายหลัก หลังจากนั้นกลับเป็นลายเดิม คือ ลายเรือขอ ลายพันปลา ลายนกคาบ ลายนกคุ้ม และลายสร้อยสาซึ่งเป็นลายที่ถือว่าเป็นโครงสร้างลายประกอบในการทอผ้าตีนจก 1 ผืน เมื่อทอใกล้จะเสร็จแล้วทำการทอแบบผ้าพื้นหรือเป็นการทอเหมือนกับการทอตั้งแต่ต้นแล้วจึงทำการตัดผ้าตีนจกนั้นออกจากฟืมและยังคงเหลือที่ได้จากการทอกกหรือการตัมกความยาวของผ้ายเส้นขึ้นประมาณ 6 – 7 นิ้ว เพื่อใช้ในการต่อเส้นขึ้นกับเครื่องทอใหม่ที่จะทำการทอผ้าตีนจกในครั้งต่อไป

จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าตีนจก คุณจันทร์เพ็ญ เกิดผล ให้ข้อมูลว่า

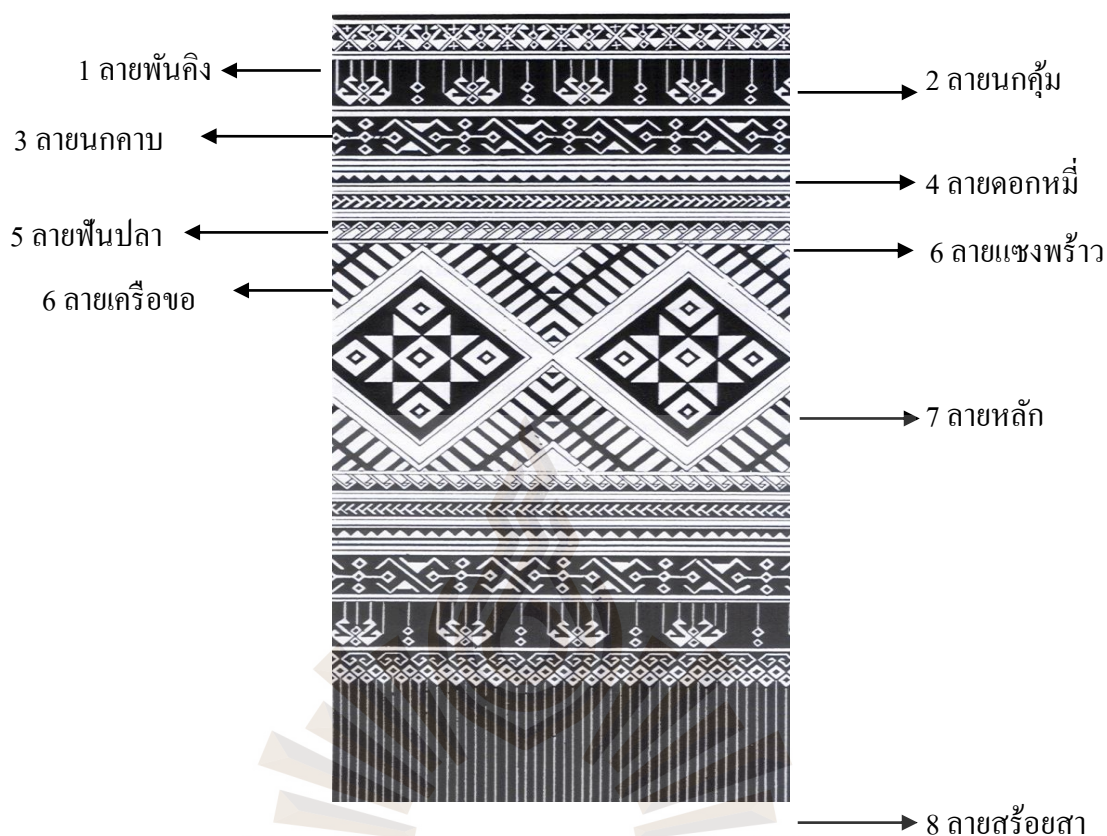
“ในการทอผ้าตีนจกในแต่ละครั้ง กรรมวิธีหรือขั้นตอนที่จะต้องปฏิบัติเหมือนกันของผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าตีนจกทุกคนคือก่อนและหลังการทอนั้นจะต้องมีการทอที่เรียกว่า การตัมกหรือเป็นการทอผ้าพื้นซึ่งจะต้องทอก่อนขึ้นลายเพื่อปรับให้เส้นขึ้นและเส้นพุ่ง

หน้าตัดเท่ากันเมื่อทอเสร็จจะต้องทอเพื่อเหลือฝ้ายไว้ที่พิมพ์ใช้ในการสืบทอทุกครั้งต่อไป” (จันทร์เพ็ญ เกิดผล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

ลายประกอบซึ่งเป็นลวดลายที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ในการทอผ้าตีนจก แต่ครั้งนั้นจำต้องมีลวดลายประกอบอยู่ เช่น ลายพันคิง ลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายดอกหมีหรือ ลายโงะ ลายพันปลา ลายเรือขอ ลายหลัก และลายสร้อยสา ซึ่งลวดลายดังกล่าวเป็นลายประกอบ ที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยวและลายหลัก 9 ลาย ได้แก่ ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบหกขอหรือมนสิบหก ลายน้าอ่าง ลายสองห้อง ลายสิบสองหน่วยตัด ลายเครือน้อย ลายเครือกลางและลายเครือใหญ่ ซึ่งลวดลายทั้งลายหลักและลายประกอบของผ้าทอตีนจกนั้น ชาวพวนบ้านหาดเลี้ยวได้อนุรักษ์ลวดลายดังกล่าวโดยการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษ ในการทอผ้าเพื่อใช้สวมใส่ การรณรงค์ให้มีการสวมใส่ผ้าทอตีนจก การถ่ายทอดความรู้เรื่อง การทอผ้าตีนจกให้แก่ลูกหลานตลอดจนการนำลวดลายจากผ้าทอตีนจกไปใช้ประดับตกแต่ง เครื่องนุ่งห่ม ของใช้ประเภทต่าง ๆ

1.2) โครงสร้างลวดลายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว อำเภอศรีสะเกษ จังหวัด สุโขทัย

ลวดลายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว มีลักษณะสมมาตร (Symmetry) กล่าวคือ มีลายหลักอยู่ตรงกลางมีลายประกอบที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันขนานข้างแม้ว่าลวดลายประกอบ บนและล่างของลายหลักจะมีความแตกต่างในด้านลวดลายก็ตามแต่ขนาดของลวดลายทั้งสองนั้น เท่ากัน จึงทำให้ลวดลายโดยรวมอยู่ในกรอบของโครงสร้างของสี่ที่เป็นเอกลักษณ์คือเป็นลักษณะ เป็นพหุรงค์ (Polychrome) ที่ใช้สีตัดกัน เช่น สีเขียว แดง ขาวและเหลือง ความสัมพันธ์ของลวดลาย ที่เป็นองค์ประกอบของลายผ้าตีนจกจะถูกจัดระเบียบไว้ นับตั้งแต่ส่วนบนของตัวชิ้นการเรียงลำดับ ลงมาจนถึงส่วนล่างสุดของตีนจกขึ้นเป็น โครงสร้างเดียวกันของลายตีนจกทั้งหมดซึ่งลายผ้าตีนจก ที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหาดเลี้ยวจะประกอบด้วยลวดลาย ดังนี้

รูปที่ 4.17 โครงสร้างลวดลายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว

ที่มา: สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2534

“...เมื่อลูกหลานจะลาจากเมืองพวนอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนมาอยู่เมืองไกลนั้น พ่อแม่ปู่ย่า ตายายคงพริ้วสั่งสอนก่อนอำลาว่า “ลูเอ๊ยโตจ้ไปอยู่บ้านเมืองเพิ่น อันพิเหลอก็บมีติดโตไป มีแต่วิชาตำหุ ดีเหล็กอย่าไปลีม ไปอยู่กะเลอกก่อขอเหอเอ็ดไว้เชื่อไว้ขายอย่าลีมเนื้อเหอโตนำ ลายผ้าเก่าติดลิโตไปนำเนื้อ จี้ได้จ้อจ่าลายได้...” (สาธิต โสรัจประสพสันติ, การสื่อสาร ส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

ลูกหลานชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวได้นำ “มูนม้ง” ดังกล่าวติดตัวมาเมื่อมาอยู่ ถิ่นฐานบ้านใหม่ การตีเหล็กทอผ้าจึงมีอยู่แทบทุกใต้ทุกเรือน

ผ้าทอไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวนี้มี 2 ประเภท คือ ผ้าทอเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ผ้าประเภทนี้จะไม่เน้นความประณีตสวยงามนักแต่จะเน้นความแน่นความหนาของ เนื้อผ้า เพื่อให้คงทนให้ใช้ได้ยาวนานวันผ้าทอประเภทนี้ได้แก่ ผ้าชิ้นลายต่าง ๆ ผ้าขาวม้า ผ้าห่ม ผ้านวม ผ้าพื้นข้อมครามหรือข้อมมะเกลือ ผ้าทำถุงย่าม เป็นต้น

ส่วนผ้าทออีกประเภทหนึ่งนั้นทออย่างประณีตงดงาม เพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ หรือโอกาสสำคัญ ผ้าทอประเภทนี้ ได้แก่ “ผ้าซิ่นตีนจก” ซึ่งสร้างชื่อเสียงและสร้างเกียรติภูมิให้ ชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวเป็นอย่างยิ่ง ลายตีนจกที่นิยมทอมีเก๋าลาย ซึ่งมีชื่อเรียกกันว่า ลายเครือ น้อย ลายเครือกลาง ลายเครือใหญ่ ลายมนสิบหก ลายสิบสองหน่วยตัด ลายน้าอ่าง ลายสองห้อง ลายแปดขอ และลายสี่ขอ

ผู้ซิ่นคนพวนบ้านหาดเสี้ยวนั้นจะมีส่วนประกอบอยู่สามส่วน คือ หัวซิ่น ตัวซิ่น และตีนซิ่น ทั้งนี้เพราะสมัยโบราณนิยมทอด้วยพื้หน้าแคบ “ตัวซิ่น” จะสั้นต้อง “ต่อหัว ต่อตีน” จึงจะนุ่งได้

ตีนจกทั้งเก๋าลายมีความวิจิตรงดงามแฝงไว้ด้วยแง่คิดอันทรงคุณค่า เป็นลายตีนซิ่น ที่หญิงชาวไทยพวนศรีสัตนาลัยประดิษฐ์ประดอยมาเป็นตีนซิ่นของตนเอง และด้วยภูมิปัญญาที่ชาญฉลาดจึงบังเกิดตีนจกถึงเก๋าลายอันควรแก่การบันทึกไว้มิให้หลงลืม

รูปที่ 4.18 ลายผ้าซิ่นตีนจก 9 ลายบ้านหาดเสี้ยว

ที่มา: สูดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2534

(ผ้าซิ่นตีนจกนี้เหลือเพียงการถ่ายทอดมาที่บ้านหาดเสี้ยวแห่งเดียวในประเทศ เนื่องจากการอพยพมาจากเมืองเชียงของประเทศลาว ได้นำภูมิปัญญานี้คิดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งประเทศลาวไม่หลงเหลือผู้ที่สืบทอดการทอผ้านี้) แนวทางการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกที่เหมาะสม ของชาวพวน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัตนาลัย จังหวัดสุโขทัย

การอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกของชาวพวน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัตนาลัย จังหวัดสุโขทัย ในการเก็บรวบรวมผ้าทอตีนจกของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว นั้น จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่อง

ผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกบ้านหาดเลี้ยว และผู้ประกอบการร้านค้าจำหน่ายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว นั้น นำเสนอข้อมูลในการวิเคราะห์เป็น 4 หัวข้อ ดังนี้

- 1) การป้องกันดูแลรักษาผ้าทอตีนจก
- 2) การปฏิบัติการโดยการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจก
- 3) วิธีการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจก ได้แก่ การสงวนรักษา การซ่อมแซมและการอนุรักษ์
- 4) การพัฒนาผ้าทอตีนจกให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชุมชนบ้านหาดเลี้ยว

1) การป้องกันดูแลรักษาผ้าทอตีนจกของชาวพวนนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว ให้ข้อมูลว่า

“ในเรื่องของผ้าทอตีนจกที่ต่อเป็นเส้นและที่ยังไม่ได้ต่อนั้นส่วนใหญ่มักจะพับผ้าทอตีนจกไว้ในตู้เสื้อผ้าโดยการพับนั้นจะพับเป็น 3 ส่วน และจะกลับด้านลายเข้าด้านในและผ้าเก่าที่มีการใช้งานแล้วเป็นมรดกจากรุ่นยายสู่ลูกหลานที่ถือว่าเป็นผ้าเก่าหรือผ้าโบราณ” (สาธิต ไร่จรัสประสพสันติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

ชาวบ้านหาดเลี้ยวจะนิยมพับเก็บไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ดูและทราบถึงประวัติความเป็นมาของผ้าทอตีนจก ในการเก็บไว้ในตู้เสื้อผ้านั้นก็ใส่สบู่เพื่อให้มีกลิ่นหอมและป้องกันแมลง จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านค้าจำหน่ายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว

“ในเรื่องของการเก็บรักษาผ้าทอตีนจกร้านค้าส่วนใหญ่จะนำผ้าทอตีนจกใส่ถุงพลาสติกเพื่อจำหน่ายเพื่อป้องกันฝุ่นละอองและง่ายต่อการจำหน่าย” (เริง พวงชวลวงศ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 พฤษภาคม 2560)

จากการสังเกตชาวพวนบ้านหาดเลี้ยวมักจะสวมใส่ผ้าทอตีนจกที่ต่อกับตัวชิ้นและหัวชิ้นที่เรียกกันว่า ชิ้นตีนจก ในการใช้งานนั้นมักจะสวมใส่ผ้าทอตีนจกในโอกาสสำคัญ ๆ ในงานเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เช่น งานบุญสลากภัต งานแต่งงาน งานบวชพระ เป็นต้น หลังจากใช้งานแล้วจะผึ่งแดดอ่อน ๆ หรือลมเพื่อคลายจากกลิ่นเหม็น แล้วหลังจากนั้นจึงกลับด้านแล้วพับเก็บไว้ในตู้เสื้อผ้าเมื่อสวมใส่หลาย ๆ ครั้งแล้วจึงทำการซักด้วยมือโดยใช้ผงซักฟอกหรือบั้งก็ใส่เพียงแค่น้ำยาปรับผ้านุ่ม จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุพบว่าในสมัยก่อนนั้น มักจะซักผ้าชิ้นตีนจกด้วยขี้เถ้า (เพราะขี้เถ้า

มีความเป็นต่าง) ทำให้สีของฝ้ายนั้นสดใสอยู่เสมอและหลังจากนั้นจึงนำไปตากในที่ร่มเพื่อป้องกันสีของลายผ้าติดจกซีดและการตากผ้าทอติดจกในแต่ละครั้งนั้นต้องกลับลายด้านในออกตาก

ดังนั้นในการป้องกันดูแลรักษาผ้าทอติดจก จึงเป็นขั้นตอนหนึ่งในการอนุรักษ์ผ้าทอติดจก จึงต้องทำความสะอาดวัตถุก่อนทุกครั้งก่อนที่จะมาเก็บรักษาเพื่อความคงทนและคงสภาพของวัตถุ ทั้งนี้ทั้งนั้นถึงอยู่กับสภาพของวัตถุเป็นสำคัญ

2) การปฏิบัติการ โดยการอนุรักษ์ ในการอนุรักษ์ของชาวพวนบ้านหาดเลี้ยวเรื่องการจัดเก็บผ้าทอติดจก ผ้าทอติดจกที่ต่อแล้วและยังไม่ได้ต่อกับตัวชิ้นหัวชิ้นนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอติดจก ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าติดจกและผู้ประกอบการร้านค้าจำหน่ายผ้าทอติดจก ในการเก็บรักษาผ้าทอติดจก ส่วนใหญ่ทำการเก็บไว้ในตู้เสื้อผ้าหรือตู้โชว์ต่าง ๆ สำหรับร้านค้าที่ทำการจำหน่ายผ้าทอติดจกนั้นจะทำการรีดแล้วพับครึ่งตามความยาวแล้วใส่ไม้แขวนโชว์ไว้ในตู้สำหรับจำหน่ายหรือพับไว้ในตู้โชว์ เช่น ในพิพิธภัณฑ์สาธิตผ้าทอทองคำที่มีการจัดแสดงผ้าทองคำและผ้าชนิดอื่น ๆ ของชนเผ่าต่าง ๆ

“ในการดูแลผ้าทอติดจกกว่าในการจัดแสดงผ้าทอชนิดต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์นั้นต้องคอยดูแล โดยการนำผ้าที่จัดแสดงนั้นออกมาทำความสะอาดเพื่อป้องกันจากแมลงและเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของผ้าในการจัดแสดงเพื่อไม่ให้ผ้านั้นซีดและกรอบหรือสีตายด้าน” ประกอบกับในการจัดแสดงผ้าทอติดจกนั้นภายในตู้พิพิธภัณฑ์จัดแสงสว่างโดยใช้ไฟฟ้าภายในตู้จัดแสดงผ้าทอติดจก (สาทร โสรัจประสพสันติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอติดจก ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าติดจกและผู้ประกอบการจำหน่ายผ้าทอติดจกบ้านหาดเลี้ยว พบว่า ชาวพวนบ้านหาดเลี้ยวถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ ลวดลายแปลกใหม่อยู่เสมอ ได้แก่ ลายแปดขอ ลายสี่ขอ ลายสิบสองหน่วยตัด ลายมนสิบหก หรือลายสิบหกขอ ลายน้าอ่าง ลายสองห้อง ลายเครือ่น้อย ลายเครือกลาง และลายเครือใหญ่ ซึ่งลายประกอบนั้นมีลายเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ลายพันกิ่ง ลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายเครือขอ ลายพันปลา ลายดอกหมี ลายสร้อยพรวัว ลายโงะ ลายผีเสื้อ ลายนกแถวหรือลายนกหมู่มุและลายสร้อยสา ในการเรียงลำดับของลวดลายจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอติดจกและผู้ประกอบอาชีพทอผ้าติดจก พบว่า ชาวพวนบ้านหาดเลี้ยวนี้มีวิธีการอนุรักษ์ลวดลายของผ้าทอติดจกโดยการทอผ้าติดจกนั้นในแต่ละผืนยังมีโครงสร้างเดิมหรือ

ลวดลายนั้นยังคงแบบเดิมที่มีการสืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งในการทอแต่ละครั้งนั้นขนาดของลายนั้นขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทอตีนจก และความเหมาะสมกับขนาดของฟืมทอด้วยซึ่งในปัจจุบันการทอผ้าตีนจกนั้นมักจะทอขึ้นเพื่อการจำหน่ายเป็นส่วนใหญ่ ลวดลายที่จะทอจึงขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าจึงพบว่า ผ้าทอตีนจกในแต่ละผืนนั้นในองค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างของผ้าทอตีนจกที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหาดเล็ยวมีไม่ครบอีกทั้งมีการนำลวดลายอื่นเข้ามาผสมผสานจึงทำให้ลวดลายเดิมนั้นผิดเพี้ยนไปจากเดิม

สีสันทของผ้าตีนจก ในการทอผ้าตีนจกของชาวพวนบ้านหาดเล็ยวนั้น สีที่ใช้ในอดีตจะใช้สีธรรมชาติในการย้อมเส้นฝ้าย ได้แก่ สีแดง ได้จากรากยอ สีคราม ได้จาก ต้นคราม สีเหลืองได้จาก ขมิ้น สีเขียวได้จากใบไม้ต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากปัจจุบันนั้นเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากขึ้น สีสังเคราะห์จึงเข้ามาทดแทนเนื่องจากเป็นสีสำเร็จรูปมีขั้นตอนในการย้อมสะดวกสบายและในปัจจุบันมีเส้นฝ้ายสำเร็จรูปหรือเรียกว่า ฝ้ายประดิษฐ์หรือ ไหมประดิษฐ์จำหน่ายจึงทำให้ขั้นตอนในการย้อมของกระบวนการผลิตนั้นหายไปเหลือเพียงขั้นตอนการย้อมน้ำข้าวหรือภาษาไทยพวนเรียกว่า การเข้าน้ำข้าว เป็นการนวดฝ้ายที่เชื่อมกับน้ำข้าวหรือน้ำแป้งเพื่อให้เส้นฝ้ายมีความเหนียวทนทาน จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอตีนจก ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกและผู้ประกอบการร้านค้าจำหน่ายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเล็ยวพบว่า ในการให้สีหรือใส่สีบนลวดลายต่าง ๆ ของผ้าทอตีนจกในแต่ละผืนนั้น ยังคงใช้สีเลียนแบบตามโบราณ โดยย้อมสีเหลือง สีแดง สีเขียว สีพุงรงค์ เป็นหลักในการทอผ้าตีนจก จนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันมีการใช้สีสันทกันมากยิ่งขึ้น เช่น สีฟ้า สีชมพู สีดำ สีน้ำเงิน ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าหรือผู้สวมใส่ บ้างก็ทอตามแบบความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกว่าจะใช้สีอะไรหรือแบบใดในการทอผ้าตีนจก ซึ่งในปัจจุบันมีการทอขึ้นเกี๊ยะหรือเกี๊ยะเกิดขึ้นในชุมชนบ้านหาดเล็ยวจากการคิดสร้างสรรค์ของสาทร โสรัจประสพสันติ ที่มีแนวคิดจากขึ้นเกี๊ยะ ดอกเกี๊ยะ ซึ่งคล้ายคลึงกับขึ้นเกี๊ยะของลับลแฉ จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยการทอนั้นมีการคัดทอนของลวดลายบางส่วนจากตีนจก และการผสมผสานลวดลายใหม่เกิดขึ้นนั้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันและความต้องการของลูกค้า ตามแฟชั่นสมัยนิยม จึงทำให้ขึ้นเกี๊ยะเป็นที่นิยม และสีสันทของพื้นหรือเส้นยืนของผ้าตีนจกนั้นต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับความต้องการจากการทอสีแดงเป็นสีพื้น ก็มีการทอสีฟ้า สีเขียว สีชมพู สีเหลือง สีน้ำเงิน เป็นต้น

ในการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกให้คงรูปแบบเดิมทั้งลวดลายและสีสันทให้คงเดิมตลอดไปนั้น ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีบางกลุ่มที่ต้องการสีสันทและลวดลายเลียนแบบของโบราณ แต่ในลักษณะการอนุรักษ์ของที่มีอยู่เดิม ซึ่งเป็นของเก่าที่ใช้งาน

แล้วนั้นมีการเก็บรักษาและบันทึกภาพไว้ในพิพิธภัณฑ์紗紡通คำ เพื่อเป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ของชิ้นดินจกลายโบราณของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวทั้งหมด 9 ลาย เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปมีการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ฝ้ายดินจกจึงต้องมีการบันทึกเป็นภาพถ่ายไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงเพื่อการศึกษาต่อไป และเพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของผู้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ลวดลายฝ้ายทอดินจกจึงเกิดการรวบรวมฝ้ายทอดินจกที่กำลังเลือนหายไปจากสังคมบ้านหาดเสี้ยวขึ้นมา

3) วิธีการอนุรักษ์ฝ้ายทอดินจก โดยการสงวนรักษา การซ่อมแซมและการอนุรักษ์ ซึ่งทั้ง 3 วิธีการนี้ เป็นวิธีการอนุรักษ์โบราณวัตถุ ฝ้ายโบราณหรือฝ้ายเก่าถือเป็นวัตถุโบราณอย่างหนึ่ง ซึ่งในประเภทของโบราณวัตถุที่แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ อินทรีย์วัตถุที่ได้จากสิ่งที่มีชีวิตหรือเป็นผลผลิตของสิ่งมีชีวิต และอนินทรีย์วัตถุ หมายถึง วัตถุที่ทำมาจากสิ่งที่ไม่มีชีวิตโดยฝ้ายทอดินจกนั้นถือว่าเป็นหนึ่งในอินทรีย์วัตถุที่ผลิตจากเส้นธรรมชาติ เมื่อมีการใช้งานหรือการสวมใส่หลาย ๆ ครั้ง กาลเวลาผ่านไปทำให้ฝ้ายนั้นเป็นฝ้ายเก่าจึงเรียกว่า ฝ้ายโบราณ จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องฝ้ายทอดินจกบ้านหาดเสี้ยว การสงวนรักษาฝ้ายทอดินจกนั้น เพื่อให้ฝ้ายทอดินจกอยู่ในสภาพเดิม ในการเก็บรักษานั้นชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวมีวิธีการโดยการพับฝ้ายดินจกเก่าไว้โดยกลับด้านลวดลายแท้ไว้ด้านในโดยการพับตามยาวแล้วแขวนไว้ในตู้หรือพับซ้อนทับไว้ในตู้โชว์หรือตู้เสื้อผ้า ในการเก็บฝ้ายทอดินจกเก่าไว้ในพิพิธภัณฑ์ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมฝ้ายทอชนิดต่าง ๆ หนึ่งในจำนวนของฝ้ายที่รวบรวมนั้น ฝ้ายชิ้นดินจกลายโบราณ 9 ลาย ของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวได้ถูกรวบรวมไว้เพื่อเป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการสำหรับผู้สนใจและอีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

“ในเรื่องการเก็บรักษาฝ้ายทอดินจกซึ่งจัดแสดงฝ้ายไว้ในพิพิธภัณฑ์紗紡通คำ การเก็บรักษาฝ้ายเก่าที่ยังไม่ได้นำมาจัดแสดงนั้นจะทำการพับไว้ในถุงพลาสติกหรือในตู้อีกใบหนึ่ง ส่วนฝ้ายที่จัดแสดงนั้นจะพับครึ่งเป็น 2 ส่วน ตามยาวแล้วทำการแขวนไว้กับลวดสลิง (ลวดแขวนฝ้ายมาน) และมีการนำฝ้ายออกมาทำความสะอาดบ้าง ทำการเปลี่ยนตำแหน่งหรือเปลี่ยนฝ้ายชนิดอื่น ๆ ขึ้นจัดแสดงแทนบ้าง” (สารธ โสรัจประสพสันติ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

การซ่อมแซมฝ้ายทอดินจกที่มีการใช้งานแล้วหรือหลังจากใช้การแล้วนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องฝ้ายทอดินจก ผู้ประกอบอาชีพทอฝ้ายดินจกและผู้ประกอบการร้านค้าในเรื่องของการ

ซ่อมแซมผ้าทอตีนจกที่เกิดการชำรุดพบว่า มักมีการซ่อมแซมโดยการเก็บรวบรวมชิ้นส่วนของผ้าทอตีนจกแล้วนำมาต่อเหมือนเดิม ซึ่งชิ้นส่วนที่หายไป เช่น เส้นฝ้ายที่ลายนั้นขาดหรือหายไปจะทำการต่อรอยโดยการลอยเส้นฝ้ายสีเดิมเพื่อให้ลายนั้นต่อกันเป็นลายเดิม ในกรณีที่ชิ้นส่วนของผ้าชิ้นตีนจกขาดออกจากกันเป็นชิ้นส่วนนั้น ชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวนั้นจะไม่นิยมนำมาสวมใส่อีก เพราะถือว่าตนเองมีความสามารถในการทอผ้าตีนจกได้อยู่เสมอและถือว่าผ้าที่ขาดนั้นไม่ควรสวมใส่ ซึ่งอาจเป็นความเชื่อของบุคคลในการสวมใส่เครื่องนุ่งห่ม ในการซ่อมแซมผ้าทอตีนจกให้มีความแข็งแรงและคงรูปแบบเดิมนั้น เมื่อโครงสร้างหรือตัวพื้นที่เป็นรอยต่อนั้นขาดชำรุด เป็ยแล้วนั้น จะนำผ้าฝ้ายที่มีสีใกล้เคียงกันเย็บต่อเพื่อเป็นการเสริมโครงสร้างให้มีความแข็งแรงและสามารถใช้งานต่อไปได้

ดังนั้นในการซ่อมแซมผ้าทอตีนจกที่เกิดจากการชำรุดเล็กน้อยนั้น ในส่วนของลวดลายนั้น ถ้าขาดหายไปจะทำการสอยให้มีลวดลายเดิมฝ้ายที่ชิ้นนั้นเป็นฝ้ายที่มีลักษณะเดียวกันและสีนั้นต้องเป็นสีที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด แต่ถ้ามีการขาดชำรุดขนาดใหญ่จะไม่มีการซ่อมแซม ในส่วนรอยต่อระหว่างผ้าตีนจกหรือตีนชิ้นขาดออกจากตัวชิ้นนั้นมักจะนำผ้าที่มีสีที่ใกล้เคียงกันมาทาบต่อเพื่อเสริมโครงสร้างของผ้าตีนจกให้คงรูปแบบเดิมไว้เท่านั้น ในการทอผ้าตีนจกในปัจจุบันมีการเลียนแบบของเก่าเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าที่ต้องการผ้าเก่าไว้ครอบครองแต่เนื่องจากปัจจุบันผ้าเก่านั้นมีจำนวนลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ ในการสะสมผ้าเก่านี้จึงต้องเลียนแบบให้เหมือนจริงเท่านั้น

4) การพัฒนาผ้าทอตีนจกให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมชุมชนบ้านหาดเสี้ยว จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกบ้านหาดเสี้ยวและผู้ประกอบการร้านค้าจำหน่ายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว พบว่า ในการพัฒนาลวดลายและสีสันของผ้าทอตีนจกนั้นข้อมูลที่ได้

“ในเรื่องของลวดลายผ้าทอตีนจกนั้นมีลายโบราณที่ทอกันสืบทอดกันมา 9 ลาย แต่ในปัจจุบันมีการดัดแปลงลวดลายให้เข้ากับยุคสมัย เช่น ลายชาววังหรือลายกระเบื้อง ลายดอกทานตะวัน ลายดอกเกี๊ยะหรือดอก เตี้ย และลายต่าง ๆ” (วิโรจน์ เกิดผล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

ที่มีการผสมผสานกันของลวดลายเพื่อทำให้ผ้าทอติดจกนั้นเกิดความน่าสนใจและขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภคแต่ยังคงมีการทอผ้าติดจกที่เป็นลวดลายโบราณตามโครงสร้างของผ้าทอติดจกของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวที่น้อยมากในส่วนของสีสันทันนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอติดจก

“ในการทอผ้าติดจกนั้นยังให้มีการอนุรักษ์เรื่องสีสันทันที่มีการใช้หลักได้แก่ สีเหลือง สีเขียว และสีแดง ซึ่งปัจจุบันนั้นได้สอดแทรกสีอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและเข้ากับสีของตัวชิ้น จึงทำให้สีสันทันนั้นผิดเพี้ยนไปจากเดิม” (สุนทร วิจิตนาค, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม, 2560)

การสืบสานผ้าทอติดจกบ้านหาดเสี้ยวในด้านการอนุรักษ์นั้นจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าติดจก

“ในการถ่ายทอดความรู้ในสมัยก่อนความรู้จากการทอผ้าติดจกนั้นมีการสืบทอดต่อกันมา โดยผู้เป็นยายนั้นจะสอนแม่และแม่ก็จะนำความรู้ที่สั่งสมมาถ่ายทอดแก่ลูกอีกครั้งหนึ่ง ทั้งวิธีการและขั้นตอนที่เคยทำตามความรู้ความสามารถของบุคคล” (จันทร์เพ็ญ เกิดผล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 ธันวาคม 2560)

ซึ่งในปัจจุบันสังคมดังกล่าวนี้เปลี่ยนแปลงไป การสืบทอดความรู้จึงเป็นเพียงผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าเท่านั้นที่มีความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าติดจกซึ่งในปัจจุบันผู้ที่ประกอบอาชีพทอผ้าติดจกนั้นลดน้อยลงเรื่อย ๆ เนื่องจากการประกอบอาชีพดังกล่าวต้องใช้เวลาอันทั้งขั้นตอนและวิธีการ อีกทั้งผ้าทอติดจกที่ทอเสร็จแล้วไม่สามารถหาแหล่งจำหน่ายได้การแข่งขันในเรื่องของธุรกิจผ้าทอติดจกนั้นก็ยังมีจำนวนผู้จำหน่ายมากขึ้นจึงทำให้ผ้าทอติดจกบ้านหาดเสี้ยวลดความสำคัญลงไป กระแสผ้าทอติดจกที่มีการเลียนแบบผ้าทอติดจกบ้านหาดเสี้ยวเข้ามาแทนที่ทั้งราคาและคุณภาพที่มีความใกล้เคียงกัน การเลียนแบบของพ่อค้าต่างถิ่นที่ต้องการทำให้ตลาดสินค้าผ้าทอติดจกนั้นมีความเฟื่องฟูขึ้นมาและกระแสดังกล่าวได้รับความนิยมมาถึงปัจจุบันและจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าติดจกนั้นอยากที่จะให้ลูกหลานมีความสนใจในการเรียนรู้เรื่องการทอผ้าติดจกตั้งแต่กระบวนการผลิต การเก็บรักษาและการอนุรักษ์ผ้าทอติดจกเพื่อให้ลูกหลานนั้นได้ซึมซับความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผ้าทอติดจกและในการอนุรักษ์นั้นเพื่อให้คนมาสนใจในเรื่องราวของผ้าทอติดจกกันมากยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเรื่องผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าตีนจกบ้านหาดเสี้ยว และผู้ประกอบการร้านค้าจำหน่ายผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยวในเรื่องของการทำให้คนในชุมชนบ้านหาดเสี้ยวหันมาสนใจผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยวและทำให้ผ้าตีนจกบ้านหาดเสี้ยว นั้นเป็นที่นิยมของคนในชุมชน โดยมีแนวคิดในการรณรงค์ให้มีการสวมใส่ผ้าทอตีนจกหรือผ้าไทย กันมากยิ่งขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชนมีการสนับสนุนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกเพื่อให้นักในสังคมชุมชนบ้านหาดเสี้ยวหันมาสนใจผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว นั้นผู้ใหญ่อายุจึงต้องมีการปลูกฝังเด็ก ให้มีความสนใจในเรื่องการทอผ้าตีนจกถือเป็นความสามารถพิเศษอย่างหนึ่งและการทำให้ผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยวเป็นที่นิยมในปัจจุบันภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนการประชาสัมพันธ์ ผ้าทอตีนจกที่เป็นสินค้าให้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รับรู้ถึงสินค้า ความงามของสินค้า และควรจัดหาแหล่งตลาดรองรับเพื่อจำหน่ายผ้าทอตีนจกหลังจากการทอเป็นจำนวนมาก

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการร้านค้า ให้ข้อมูลว่า

“ในเรื่องของการแนะนำลูกค้าเกี่ยวกับวิธีการเก็บรักษาผ้าทอตีนจกที่ซื้อจากร้านจำหน่ายผ้าทอตีนจก บ้านหาดเสี้ยว ให้คำแนะนำหลังจากการสวมใส่ควรผึ่งลมหรือแดด ก่อนเพื่อให้คลายกลิ่นเหม็นแต่เมื่อสวมใส่หลายครั้งแล้วควรซักด้วยมือและใช้ผงซักฟอกหรือน้ำยาปรับผ้านุ่ม ในการซักและกลับด้านเพื่อให้ลายนั้นอยู่ด้านในป้องกันสีซีด เมื่อตากเสร็จแล้วจึงทำการพับเก็บไว้ในตู้เสื้อผ้าเพื่อป้องกันแมลงและสัตว์ต่าง ๆ” (เรียง พวงชวลวงศ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 พฤษภาคม 2560)

4.5 สรุปวิธีการอนุรักษ์การทอผ้าตีนจกบ้านหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

กระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยวแบบดั้งเดิมนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสรุปมาเทียบเคียงจากธนาคารแห่งประเทศไทยหอแสดงผ้าไทยพื้นเมืองเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งได้ตารางดังนี้

ตารางที่ 4.1 กระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยวแบบดั้งเดิม

ขั้นตอนการผลิตผ้าทอตีนจก	วิธีการอนุรักษ์
1) การเตรียมฝ้าย	
1.1) คัดเลือกดอกฝ้าย	1.1) นิยมปลูกฝ้ายพันธุ์ใหญ่หรือพันธุ์พื้นเมืองและนำไปใช้ใน งานประเพณีจุลกฐิน
1.2) หีบฝ้าย	1.2) อ้าว เครื่องมือที่ใช้ในการหีบฝ้ายนั้นยังมีการอนุรักษ์ไว้ใช้งาน และก่อนหลังใช้งานจะใช้น้ำมันปลาหยอดบริเวณกลีบมะเฟือง
1.3) ดัดฝ้าย	1.3) กงคิด สายกงคิดที่ทำมาจากเชือกปอใช้ขี้ผึ้งเพื่อ ความเหนียวแน่นและง่ายต่อการคิด
1.4) ล้อมฝ้าย	1.4) ขนาดของแผ่นไม้ต้องเหมาะสม มีที่แขวน การเก็บรักษาไว้ที่แห้ง
1.5) เจ็นฝ้าย	1.5) หลา เครื่องมือที่ใช้ในการเจ็นฝ้ายยังมีการอนุรักษ์ไว้ใช้งาน และก่อนหลังใช้งานจะใช้น้ำมันน้ำมันหมูหยอดบริเวณ เหล็กแหลม
1.6) เปียฝ้าย	1.6) เปีย เครื่องมือในการเปียฝ้าย
1.7) ย้อมและตากฝ้าย	1.7) ย้อมสีธรรมชาติ <ul style="list-style-type: none"> - สีแดงย้อมได้จาก รากขย - สีคราม ได้มาจาก ต้นคราม - สีเหลือง ได้มาจาก ขมิ้น การใช้น้ำข้าวหรือการนวดน้ำข้าว เพื่อให้เส้นฝ้ายมีความเหนียวและคงทน
2) การเตรียมทูก	
2.1) การกวักฝ้าย	2.1) บ้าเห้งน เก็บไว้ไม่ให้ถูกแดดฝนและกวักเครื่องมือในการ กวักฝ้าย การเก็บรักษาโดยการแขวนใส่ไม้ซ้าว (ไม้ไผ่ยาว)
2.2) การกรอฝ้าย	2.2) หลาและแกนหลอด (อุปกรณ์กรอฝ้าย) หลาห้อยไว้ตามซื่อ ใต้ถุนบ้านและเก็บแกนหลอดไว้ในตะกร้าหรือซ้าหลอด
2.3) การคั่นทูก	2.3) การคั่นฝ้ายโดยใช้เผื่อ (อุปกรณ์คั่นทูก) เก็บไว้ใต้ถุนบ้าน ไม่ให้ถูกแดดฝน
2.4) การสืบทูก	2.4) วิธีการต่อฝ้ายเส้นอื่นเข้ากับเส้นฝ้ายที่เหลือค้างฟืมโดยการ ต่อแบบหักหัวปลาซื่อและการต่อแบบมัดปมและการเก็บรักษา ฟืมโดยการห้อยไว้ตามเสาใต้ถุนบ้าน

ตารางที่ 4.1 กระบวนการผลิตผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยวแบบดั้งเดิม (ต่อ)

ขั้นตอนการผลิตผ้าทอตีนจก	วิธีการอนุรักษ์
3) การทอเป็นผืน	<ul style="list-style-type: none"> - การทอจกโดยใช้ชนม่นในการจกหรือล้วง - การต้มกกหรือทอเป็นลายสานลวดลายพื้นชั้นด้วยเส้นตอก - การทอที่ยังคงโครงสร้างของลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตีนจกบ้านหาดเลี้ยว ได้แก่ ลายพันกิ่ง ลายนกคุ้ม ลายนกคาบ ลายดอกหมี่หรือลายโงะ ลายพันปลา ลายเรือขอ ลายหลัก และลายสร้อยสา ลายหลัก 9 ลายที่ยังมีการทออยู่ ลายสี่ขอ ลายแปดขอ ลายสิบสองหน่วยตัด ลายสิบหกขอหรือมนสิบหก ลายน้ำอ่าง ลายสองห้อง ลายเรื่อน้อย ลายเรือกลาง และลายเรือใหญ่

ที่มา: นวรัตน์ เลขะกุล, 2547, น. 136-137.

การอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยวผู้วิจัยได้เทียบเคียงจากธนาคารแห่งประเทศไทย หอแสดงผ้าไทยพื้นเมือง เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งได้ตารางดังนี้

ตารางที่ 4.2 การอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว

หลักการอนุรักษ์	วิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม	แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม
1) การป้องกันดูแลรักษาผ้าทอตีนจก		
- การเก็บไว้ในตู้	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บไว้โดยการพับและเอาสบู่ใส่ภายในตู้ - ผ้าเก่าเก็บพับไว้ซ้อนๆ กัน - เก็บรักษาผ้าทอตีนจกไว้ในถุงพลาสติก 	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บไว้ในตู้และปิดให้มิดชิด - ควรพับเก็บไว้ไม่ควรซ้อนกันโดยนำกระดาษสาห่อไว้เพื่อคงสภาพเดิมของผ้าเก่า - ควรวางผ้าราบกับพื้นอากาศจะได้ถ่ายเทได้สะดวก เพราะอากาศที่อยู่ในถุงพลาสติกทำให้เกิดละอองน้ำทำให้เกิดเชื้อราได้

ตารางที่ 4.2 การอนุรักษ์ผ้าทอพื้นจกบ้านหาดเสี้ยว (ต่อ)

หลักการอนุรักษ์	วิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม	แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม
- หลังจากการสวมใส่	- ผึ่งแดดหลังจากสวมใส่และสวมใส่หลายๆครั้งแล้วจึงทำการซัก	- ควรซักทำความสะอาดเพื่อลดสารเกลือจากเหงื่อสะสม
- การทำความสะอาด	- ผ้าเก่าที่ โข้วหรือเก็บสะสมไว้ไม่ได้ทำความสะอาด	- ควรทำความสะอาดผ้าก่อนเก็บรักษาเพราะอาจเกิดรอยเปื้อนความชื้นที่จะนำไปสู่การเกิดเชื้อรา
2) การปฏิบัติการโดยการอนุรักษ์		
- การเก็บไว้ในตู้โชว์จัดแสดงต่าง ๆ	- จัดไว้ในตู้โชว์ที่มีแสงสว่างธรรมชาติหรือแสงสว่างจากไฟฟ้า - แขนงใส่ไม้โชว์ผ้าทอพื้นจก	- ควรเก็บไว้ในที่อุณหภูมิไม่สูงปลอดจากฝุ่น ความชื้น สะอาดไม่มีสัตว์รบกวนห่างจากผู้คนที่จะสัมผัส ถูกต้องผ้าหรือผ้าจะสัมผัสแสงโดยตรง - ควรใช้กระดาษแข็งปลอดสารเคมีหุ้มด้วยผ้าฝ้ายที่ติดกาวทางด้านหลังตรึงผ้าโบราณลงบนกระดาษนั้น
- ลวดลายและสีสันทนของผ้าทอพื้นจก	- ทอสีสันทนตามความต้องการของลูกค้าแต่ยังคงรูปแบบและโครงสร้างลายเดิม - ทอลวดลายที่ง่ายและจำหน่ายได้ดี	- ควรใช้สีสันทนเดิมอยู่บ้างเพื่อเป็นการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นจกบ้านหาดเสี้ยวและยังคงลวดลายโครงสร้างเดิม - ควรทอให้ครบ 9 ลายเพื่อมีให้ลายนั่นเลื่อนหายไปจากชุมชนบ้านหาดเสี้ยว

ตารางที่ 4.2 การอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว (ต่อ)

หลักการอนุรักษ์	วิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม	แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม
3) การอนุรักษ์ผ้าทอ ตีนจก		
- การสงวนรักษาผ้าทอ ตีนจก	- แขนหรือพับผ้าเก่าโดยเอาด้าน แท้เข้าไปและเก็บไว้ในตู้	- ควรใช้วิธีการวางราบกับพื้นใน กล่องกระดาษที่ไม่ได้ใช้น้ำยาเคมี กัดสีขาว อาจใช้กระดาษสาซึ่งจะ ไม่ทำปฏิกิริยาเมื่อสัมผัสกับ เนื้อผ้าเพื่อป้องกันฝุ่นละอองและ ป้องกันการหักงอจนคืนตัวยาก การแขวนผ้าที่มีน้ำหนัก อาจทำ ให้ผ้าขาดได้
- การซ่อมแซมผ้าทอ ตีนจก	- ผ้าทอตีนจกเมื่อขาดจะไม่นิยม สวมใส่และผ้าเก่าที่ขาดจะไม่มี การซ่อมแซมเก็บไว้ในสภาพเดิม	- ผ้าทอตีนจกที่ขาดขาดหายไป ควรซ่อมโดยใช้เส้นฝ้ายที่มีสี เหมือนเดิม เย็บประสานกันให้ มิดชิดส่วนผ้าที่ขาดแห่งซ่อม โดยทำซับบนชิ้นใหม่และเย็บติด กับผ้าซับบนให้อยู่ในสภาพเดิม
- การอนุรักษ์ผ้าทอ ตีนจก	- การนำผ้าทอตีนจกเก่ามาสวมใส่ ในชีวิตประจำวัน	- ควรเก็บรักษาและอนุรักษ์ไว้ เพราะผ้าเก่านั้นเมื่อถูกอากาศและ ความชื้น แสงสว่างที่ไม่เหมาะสม จะทำให้ ผ้าทอ ตีน จ ก นั้น เสื่อมสภาพได้เร็วทั้งลวดลายและ สีสันทัน
	- การทอผ้าตีนจกใหม่เลียนแบบ ของเก่าและประยุกต์ลวดลาย ดั้งเดิมให้ร่วมสมัยมากขึ้น	- ควรใช้สีสันทัน ลวดลายโครงสร้าง เดิมเพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ ของผ้าทอตีนจกบ้านหาดเลี้ยว และปรับใช้ให้เหมาะสมกับการ นำไปใช้ประโยชน์

ตารางที่ 4.2 การอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว (ต่อ)

หลักการอนุรักษ์	วิธีการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม	แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสม
4) การพัฒนาผ้าทอตีนจกให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในชุมชนบ้านหาดเสี้ยว	- การทอผ้าตีนจกแบบทำตามกันมา	
- ลวดลายและสีสันท	- การใช้ลวดลายและสีสันทเดิม	- ควรมีการศึกษาที่มาของลวดลายองค์ประกอบของลวดลายผ้าทอตีนจกและสีสันทที่ใช้ในแต่ละลาย
- การสืบสานผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยว	- การสืบสานโดยแม่สอนลูกขยายสอนหลาน	- ควรปลูกฝังให้ลูกหลานได้เรียนรู้ในเรื่องของการทอผ้าตีนจก
- คนในชุมชนบ้านหาดเสี้ยวสนใจผ้าทอตีนจกและเป็นที่นิยมของคนในชุมชน	- ส่งเสริมให้คนทอผ้าตีนจกในแต่ละครัวเรือน	- ภาครัฐและเอกชนมีการส่งเสริมให้มีการทอผ้าตีนจกมากขึ้น
	- สวมใส่ผ้าทอตีนจกในโอกาสพิเศษและงานบุญต่างๆ	- รมรณรงค์ให้มีการสวมใส่ผ้าทอตีนจก
		- การสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่โดยใช้ผ้าทอตีนจกเป็นส่วนประกอบ
		- การสอดแทรกวิชาการทอผ้าตีนจกในการเรียนการสอน
		- การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสินค้าผ้าทอตีนจก
		- การจัดหาตลาดรองรับผ้าทอตีนจก
		- การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตผ้าทอตีนจกเพื่อลดต้นทุนในการผลิต

ที่มา: นวรัตน์ เลขะกุล, 2547, น. 136-137.

4.5.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1) ในการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว นั้นจึงต้องมีการศึกษาในกระบวนการอนุรักษ์ให้เป็นอย่างดีเพื่อคงสภาพผ้าทอตีนจกทั้งลวดลายและสีสันทให้มีสภาพเหมือนเดิมเพื่อรักษาโครงสร้างของผ้าทอตีนจกให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหาดเสี้ยวสืบต่อไป ซึ่งรวมไปถึงกระบวนการผลิตที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ ความชำนาญของผู้ทอผ้าตีนจกเป็นสำคัญ อีกทั้งในการเก็บรักษาอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตผ้าทอตีนจกเพื่อยืดอายุการใช้งานจึงต้องมีการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง

2) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกซึ่งได้แก่ ชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว ลูกหลานบ้านหาดเสี้ยว และผู้สนับสนุนทั้งภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมการทอผ้าตีนจกและรณรงค์ให้คนชุมชนสวมใส่ผ้าชิ้นตีนจกกันมากขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกให้คงอยู่กับลูกหลานชาวพวนบ้านหาดเสี้ยวตลอดไป

3) ในการอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกนั้นทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการผลิตผ้าทอตีนจกควรเข้ามาให้การสนับสนุน อบรมให้ความรู้ที่เกี่ยวกับขั้นตอนของการผลิต การเก็บรักษาผ้าทอตีนจกอย่างถูกวิธีและการจัดหาแหล่งจำหน่ายผ้าทอตีนจกเพื่อทำให้การผลิตผ้าทอตีนจกนั้นเป็นที่รู้จักกันมากยิ่งขึ้นทั้งชาวไทยและต่างประเทศซึ่งส่งผลไปสู่การขยายตัวของธุรกิจการทอผ้าตีนจกอีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนบ้านหาดเสี้ยวหันมาให้ความสนใจประกอบอาชีพผ้าทอตีนจกกันมากขึ้น

4) การพัฒนาลวดลายและสีสันทของผ้าทอตีนจกนั้นในหลักการของการอนุรักษ์ควรรักษาคุณค่าเดิมของผ้าตีนจกพร้อม ๆ กับการพัฒนาของลวดลายแต่ยังคงรูปแบบเดิมไว้เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอตีนจกบ้านหาดเสี้ยวไว้จึงต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำคุณค่าที่ได้

4.6 วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวพวนบ้านหาดเสี้ยว

การแต่งกายในวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว มีการแต่งกายที่คล้ายกันในแต่ละหมู่บ้าน คือ ผู้ชายจะสวมใส่เสื้อม่อฮ่อมผ้าขาวม้าคาดเอวในวันปกติที่ทำงานหนักและไปร่วมงานศพเมื่อไปทำบุญต่าง ๆ จะใส่เสื้อคอกลมแขนยาวบ้างแขนสั้นบ้าง สีสุภาพ มีผ้าขาวม้าคาดเอวและพาดบ่า ผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมผ้าถุงดินแดงและคาดอกหรือใส่เสื้อด้วยสีสันทที่สวยงาม มวยผมเสียบผมด้วยขนเม่น หรือผู้ที่มีฐานะพอสมควรก็จะเสียบด้วยปิ่นเงิน ส่วนผู้หญิงที่

แต่งงานมีครอบครัวแล้วจะคาดอกด้วย “ฟ้าชะหัวแล้” (ฟ้าคาดอกสีน้ำเงิน) หรือฟ้าชะหัวสีขาว
นุ่งซิ่นเงิน ซิ่นมุกดำ

รูปที่ 4.19 แสดงถึงการแต่งกายของชาวไทยพวน

“ความปะ” (คำพูด) ของไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว

มรดกล้ำค่าของชาวพวนนั้นคงจะไม่มีสิ่งใดจะยิ่งใหญ่ไปกว่าการมีภาษาพูดเป็นของตนเอง เพราะภาษาเป็นเครื่องชี้ว่ากลุ่มชนเจ้าของภาษานั้นมีความเจริญเป็นอารยชน

ภาษาพวนมีท่วงทำนองที่ไพเราะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ถึงแม้ว่าคำพวนบางคำใช้
อย่างเดียวกับไทยอีสานก็ตามลักษณะเด่นของคำพวน เช่น ถ้าใช้ ก เป็นตัวสะกดจะไม่ออกเสียง
ตัวสะกด ดังเช่น หุก เป็น หุ, ปาก เป็น ปะ, แบก เป็น แบะ คำที่ใช้สระ ใ- ไม่มีวรรณจะออกเสียง
ส่วนใหญ่เป็นสระเออ เช่น บ้านใต้ – บ้านเต๋อ, ไล่ – เส่อ, ให้ – เหื้อ ส่วนสระ ใ- ไม่มีวรรณจะออก
เสียงตามรูป เช่น ผัดไทยไล่ไข จะพูดว่า ผัดไทยเส่อไข จะไม่พูดว่า ผัดเทอเส่อไข ใช้เสียง ซ แทน
เสียง ช เช่น ช้าง – ซ้าง, ช่วย – ซ่อย ไม่มีเสียงควบกล้ำ ร ล ว ใช้ตัว ฮ แทน ร เช่น เรือน – เอือน,
เรา – เฮา, ร้าเรียน – ฮ่อเรียน

ผู้สืบเชื้อสายไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวมรดกล้ำค่าที่ปู่ย่าตายายชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว
มอบไว้ให้ลูกหลานนั้นมีมากมายสำคัญที่สุดคือภาษาพวนอันไพเราะ ประเพณีการเล่นแบบต่าง ๆ
ตลอดจนการทอผ้า เพื่อให้สอยในครอบครัว และเพื่อจำหน่าย มรดกเหล่านี้ทรงคุณค่าเกินคำบรรยาย

ดังนั้น จึงมีลูกหลานชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว “หลายผู้หลายคน” ได้อนุรักษ์มรดก
ดังกล่าวเอาไว้ด้วยการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยการสืบทอดฝีมือหลายมือ ด้วยการเก็บรักษา

อนุรักษ์ผลงาน และหนึ่งในบรรดาลูกหลานที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สะสม มรดกนี้ คือ นายสาทร โสรจประสพสันติ เจ้าของร้านสาทรจำหน่ายผ้าพื้นเมือง และเจ้าของสาทรพิพิธภัณฑ์ ผ้าทองคำ ศูนย์อนุรักษ์ผ้าทอศรีสังขาลย์และเครื่องมือเครื่องใช้ชาวไทยพวนหาดเลี้ยว (ยุพิน เข็มมุกต์, 2556)

4.7 วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของไทยพวนหาดเลี้ยว คนในประเทศ และต่างชาติเข้ามาศึกษาเรียนรู้สร้างรายได้ให้เศรษฐกิจภายในชุมชน

4.7.1 ประเพณีแห่ช้างบวชนาค บ้านหาดเลี้ยว: ที่มาและคติความเชื่อ

การบวชหรือบรรพชาอุปสมบทของชายชาวไทยพวนบ้านหาดเลี้ยวมีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากที่อื่น คือ มีการแห่ช้างบวชนาค ชาวหาดเลี้ยวระบุว่า เป็นอัตลักษณ์ชั้นสูงหนึ่งของชาวพวนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีต ตั้งแต่เมื่อครั้งที่บรรพบุรุษชาวพวนอาศัยอยู่ที่เมืองพวน แขวงเมืองเชียงขวาง สปป.ลาว กว่า 700 ปีมาแล้ว เป็นวิถีชีวิตที่กำหนดให้ประพฤติปฏิบัติตลอดชีวิต และมีพิธีกรรมหรือประเพณีให้ประกอบทุกเดือนในแต่ละปี ประเพณีที่สำคัญมากประเพณีหนึ่งที่อยู่ในเดือน 5 ของชาวพวนคือ “ประเพณีแห่ช้างบวชนาค” หรือ “ประเพณีแห่ช้างบวชนาคด้วยขบวนช้าง” หรือแห่ช้างบวชนาค หรือการบวชช้างของชาวบ้านหาดเลี้ยว นั้น เป็นการจัดงานบวชที่ให้นาคขี่คอช้าง พร้อมด้วยญาติมิตรนำัฐบริวารขึ้นบนหลังช้าง แห่เป็นริ้วขบวนการบวชนาคในลักษณะนี้อาจมาจากคติความเชื่อเรื่องพระเวสสันดร เป็นการบำเพ็ญทานบารมีก่อนจะบวช จากเหตุการณ์พระเวสสันดรให้ทานช้างปัจฉิมกาลเคนทร์ (ปัจฉิมกาล) ซึ่งเป็นช้างเผือกที่ชาวเมืองเราถือว่าเป็นมงคล

รูปที่ 4.20 ประเพณีงานบวชช้างของไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว

ในบรรดาเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานคู่บ้านคู่เมืองสยามประเทศ จังหวัดสุโขทัยเมืองแห่งมรดกโลก ที่มีหลักฐานทางโบราณสถาน ที่สำคัญแหล่งกำเนิดอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทุกด้านในฐานะ อาณาจักรแห่งแรกของประเทศไทย ที่นี้ยังเป็นดินแดนเมืองพุทธ เป็นจุดกำเนิดศิลปวัฒนธรรม และประเพณีประจำถิ่นที่มีเอกลักษณ์เป็น

มรดกตกทอดและในบรรดางานประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์อันเป็นเสน่ห์ของชาวสุโขทัย ภาพของ ฟ่อนาคและขบวนช้างพลาง ช้างพลาย เป็นมนเสน่ห์ของประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี ผ่านหลายชั่วอายุคน

ด้วยแต่เดิมคนพื้นที่นี้เป็นชาวไทยพวนที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาปักหลักอาศัยอยู่ทั่วพื้นที่ของจังหวัดสุโขทัยเมื่อครั้งอดีตทำให้วิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ มีวัฒนธรรมและภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์และสืบสานผ่านชั่วอายุคน เป็นสีสันทางวัฒนธรรม ช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ชาวตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย จะมีประเพณีที่ชาวไทยพวนในพื้นที่อนุรักษ์ สืบสานเรื่อยมาตั้งแต่ครั้งอดีตสมัย เป็นศาสนาประเพณีเดิมของชาวไทยพวน ซึ่งคนส่วนใหญ่มักจะเรียกสั้นๆ งานบวชช้างหาดเสี้ยว หรืองานบวชนาคแห่ด้วยขบวนช้าง ชาวไทยพวนถือว่าถ้าบวชลูก แห่ด้วยขบวนช้างเก้าถือว่าจะได้นุญเฮอร์ คือสืบเนื่องกันมา 200 กว่าปีแล้ว ในประเทศไทยใน ประชาชนเกิน 90 % นับถือศาสนาพุทธและสัญลักษณ์ทางศาสนาที่มีชีวิต แต่สำหรับชาวไทยพวนที่จังหวัดสุโขทัย งานอุปสมบทพระภิกษุสามเณรที่นี้ยังรวมไปถึงความหมายที่จะสืบสานประเพณี ท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากงานบวชทั่ว ๆ ไป ช้างเปรียบเสมือนมีคุณค่าของชาว หาดเสี้ยวเพราะสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ พวนนำเอาการแห่ของพระเวชสังครที่ยิ่งใหญ่เข้าเมือง ชาวบ้านที่นี้ใช้ชีวิตกันแบบเรียบง่าย ผู้คนมีความรักในถิ่นกำเนิดและมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก่อนแต่งตัวนาค ก็จะแต่งตัวช้างเขียนตกแต่งให้สวยงาม แล้วทุกบ้านก็จะแห่ช้าง มารวมกันที่วัดหาดเสี้ยวเพื่อนำนาคไปปรับศาลตามประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยพวน ทุกคนใน หาดเสี้ยวจะร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมบุญทำให้บรรยากาศที่หาดเสี้ยวดูคึกคักและมีสีสัน พอทุกบ้านมาพร้อมกันแล้วจะแห่ออกจากวัดพร้อม ๆ กัน เพื่อแห่ช้างไปรอบหมู่บ้านหาดเสี้ยวและ พาช้างลงข้ามแม่น้ำยมและด้วยเหตุนี้เองจึงเป็น สีสันที่เป็นเอกลักษณ์กลายเป็นงานประเพณี ระดับประเทศ ที่มีผู้ให้ความสนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ต้องการมาสัมผัสด้วยตัวเองสักครั้ง หนึ่ง (เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว, 2551)

4.7.2 ประเพณีกำฟ้า

เป็นประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไทยพวน หาดเสี้ยว ที่สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ดั้งเดิมของคนไว้ได้อย่างเหนียวแน่นตลอดมา

คำว่า “กำ” ในที่นี้เป็นภาษาพวน หมายถึง การนับถือ สักการบูชา คำว่า “กำฟ้า” จึงหมายถึง การนับถือ สักการบูชาฟ้าสาเหตุที่เกิดประเพณีกำฟ้า เพราะชาวพวนมีความสามารถทางด้านเกษตร โดยเฉพาะการทำนา ในสมัยก่อน การทำนาต้องพึ่งพาธรรมชาติอย่างเดียว ชาวพวนจึงมีความเกรงกลัวต่อฟ้ามาก ไม่กล้าทำให้ผีฟ้าโกรธ โดยเชื่อว่าจะไม่มีฝนตกต้องตามฤดูกาล หรือฟ้าจะผ่าคนตาย ทุกข์โศกจะบังเกิดแก่ประชาชนทั่วไป จึงต้องมีการเซ่นไหว้ สักการบูชาฟ้า หรืออีกนัยหนึ่ง ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพการเกษตรกรรมต่างรู้สึกสำนึกในบุญคุณของฟ้าที่ให้น้ำฝน อันหมายถึง ความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ และความมีชีวิตของคน สัตว์และพืชพันธุ์ต่าง ๆ จึงเกิดประเพณีกำฟ้าขึ้นแต่เดิมนั้น ถือเอาวันที่มีผู้ไต่ยีนฟ้าร้องครั้งแรกเดือน 3 เป็นวันเริ่มประเพณีกำฟ้า เพราะถือกันว่า เป็นวันที่ฟ้าเปิดประตูน้ำ แต่การยึดถือตามแนวนี้มักเกิดข้อโต้แย้งกันอยู่เสมอว่า คนนั้นไต่ยีน คนนี้ไม่ได้ยีน หาข้อยุติไม่ได้ โดยมากหัวหน้าหมู่บ้านจะถือเอาการไต่ยีนฟ้าร้องของคนहुตึงในหมู่บ้านเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นเสียงฟ้าร้องที่ดังจริง ๆ จนคนไต่ยีนกันทั่วถึง อยากรู้ตามมักไม่สะดวกต่อการปฏิบัติ เพราะในแต่ละปีวันกำฟ้าเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน ภายหลังจึงมีกำหนดเป็นที่รับรู้กันทั่วไปว่า วันกำฟ้า คือวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เท่ากับเดือนกุมภาพันธ์ของไทยพวนทุกปี (เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว, 2551)

รูปที่ 4.21 ประเพณีกำฟ้าบ้านหาดเสี้ยว
ที่มา: เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว, 2551

เหตุที่บุญกำฟ้าในเดือนสามมีความสำคัญมากสำหรับคนพวนเพราะมีเรื่องเล่าที่สามารถเกี่ยวข้องกับคนพวนได้

“เรื่องเล่ามีอยู่ว่าเจ้าเมืองชมพู่ ซึ่งเป็นเจ้าเมืองพวนรบกับเจ้าเมืองเวียงจันทร์ เจ้าเมืองเวียงจันทร์จับเจ้าเมืองชมพู่ได้และจะนำไปประหาร ขณะที่ประหารเจ้าเมืองชมพู่ นั้นฟ้าก็ผ่าดาบของเพชรฆาต เจ้าชมพู่รอดชีวิตและเจ้าเมืองเวียงจันทร์เห็นว่าเจ้าชมพู่มีบุญเลยให้ไปครองเมืองพวนต่อ จึงเชื่อกันว่าฟ้ามีอิทธิพลทำให้คนเชื่อในเรื่องฟ้ามาก” (เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว, 2551)

ปัจจุบันผู้บริหารเทศบาล มีนโยบายสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจชุมชนให้กับท้องถิ่น โดยการส่งเสริมอาชีพให้มีการกระจายรายได้และสร้างอาชีพ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีเอกลักษณ์โดดเด่น ให้มีการบริการขั้นพื้นฐานครอบคลุมทุกพื้นที่ จัดการสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพเป็นบ้านเมืองน่าอยู่ ชาวชุมชนมีความเอื้ออาทรสมานฉันท์ ดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาโดยระดมความคิดเห็นจากหัวหน้าส่วนบริหารราชการต่าง ๆ ตัวแทนประชาคม ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อวิเคราะห์ในการพัฒนา สรุปได้ดังนี้

การวิเคราะห์รอบการจัดทำยุทธศาสตร์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กลุ่มชาติพันธุ์ของไทยพวน บ้านหาดเสี้ยวนี้ มีจุดแข็ง คือ มีโครงสร้างพื้นฐานที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีความครอบคลุม และสนองความต้องการของประชาชน การส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยผู้นำชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมเข้ามาพัฒนาเทศบาล มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นผ้าพื้นเมือง วิถีชีวิตของชาวไทยพวน สามารถนำมาเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยว มีสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงแพร่หลาย ได้แก่ผ้าทอพื้นเมือง ประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน เช่น ประเพณีแห่ช้างบวชนาค ประเพณีแห่กฐินทางน้ำ ฯลฯ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในระดับสูง เป็นเมืองมรดกโลกที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง สามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ การเมืองมีความสงบเรียบร้อย

แต่ก็มีทางด้านปัญหาหรือด้านจุดอ่อนของทางภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ ในส่วนของทางภาครัฐนั้น (1) มีงบประมาณที่จำกัดไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน (2) บุคลากรยังขาดความรู้ความชำนาญในงานเฉพาะด้าน (3) ระบบสารสนเทศยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ (4) การบริหารงานขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลจัดสรรมาให้ (5) การให้บริการประชาชนมีขอบเขตจำกัดในด้านระเบียบกฎหมาย ข้อบังคับ และขั้นตอนของทางราชการบังคับ

ส่วนทางด้านของประชาชนในท้องถิ่นนั้นยังมีปัญหาประเด็น คือ (1) ประชาชนยังไม่เข้าใจในในแผนพัฒนาท้องถิ่น (2) ขาดการร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรม

การพัฒนากระบวนการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการท่องเที่ยว ซึ่งการศึกษานั้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการปลูกฝังให้เยาว์ รุ่นต่อ ๆ มา ได้มีความสำนึกรักในความเป็นท้องถิ่น รักในวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ของตนเอง การพัฒนาทางการศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าภายในเขตเทศบาลตำบลหาดเลี้ยว มีสถานศึกษาภาคบังคับ 2 โรงเรียน มีโรงเรียนมัธยม 1 โรงเรียน มีโรงเรียนอนุบาลเอกชน 1 โรงเรียนและมีศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำนวน 1 แห่ง และเทศบาลได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลอีก 1 แห่ง ทำให้ประชาชนร้อยละ 99 ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง

ซึ่งทางเทศบาลได้มีการส่งเสริมทางการเรียนรู้และปลูกฝังทางด้านวัฒนธรรมประเพณีในเรื่องภาษา การแต่งกาย ตั้งแต่การเรียนในชั้นอนุบาลในโครงการของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลคือ มีงบประมาณในการส่งเสริมให้เด็กแต่งกายเป็นชุดพื้นเมืองในทุกวันพฤหัสบดี โดยมีการให้ผ้าพื้นเมืองกับผู้ปกครองไปตัดรวมถึงในระดับชั้นประถมและมัธยมศึกษาที่มีการประยุกต์นำผ้าไทยพวนมาใช้ในการแสดงกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังให้กลุ่มคนรุ่นใหม่รักและหวงแหน อัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ไม่เพียงแต่คนในพื้นที่ที่มาเรียนที่อำเภอศรีสัชนาลัยเท่านั้นที่สามารถ อนุรักษ์ความเป็นไทยพวนจากการพูดและการแต่งกาย รวมถึงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น แต่เด็กนักเรียนที่อยู่ต่างอำเภอ ที่มาเรียนที่นี่ก็สามารถพูดภาษาไทยพวนได้เช่นกันและซึมซับความเป็นพวนได้

รูปที่ 4.22 การแต่งกายชุดพื้นท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน โดยผ้าชิ้นดินจก

ตำบลหาดเลี้ยวเป็นหมู่บ้านไทยพวน มีวิถีชีวิตของชาวไทยพวน มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมากมาย เช่น งานประเพณีบวชช้างบ้านหาดเลี้ยว, งานประเพณีแห่กฐินทางน้ำ, งานประเพณีกำฟ้า และมีพิพิธภัณฑ์ สารผ้าทองคำ ฯลฯ ซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี การมีถนนสายหลักและสายรองที่สำคัญ และมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ข้างเคียง เช่น อุทยานแห่งชาติศรีสังขาลย์ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสังขาลย์ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย สามารถพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลาง การท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ในส่วนตัวทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัจจุบันชุมชนในเขตเทศบาลตำบลหาดเลี้ยว มีสินค้าซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว คือ การทอผ้าพื้นเมือง ถ้าหากได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือ การจัดการด้านตลาด การรวมกลุ่มเพื่อสร้างมาตรฐานคุณภาพสินค้า การหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนและปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จะเป็นช่องทางช่วยเพิ่มรายได้และสร้างงานภายในชุมชนได้อย่างดียิ่งขึ้น และสุดท้าย การเมือง การบริหารและการพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดนโยบายตัดสินใจทางการเมืองการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองรวมทั้งตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและ

รัฐต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่ท้องถิ่น ให้มีความก้าวหน้า และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ

รูปที่ 4.23 โครงการประชาสัมพันธ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม

4.8 การวิเคราะห์บริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ที่มีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติกลุ่มชาติพันธุ์

4.8.1 บริบททางสังคม

เนื่องจาก ผู้วิจัยเองเป็นคนในพื้นที่ ตำบลบ้านหาดเลี้ยว ซึ่งเป็นชาวไทยพวน ผู้วิจัยพบว่า นอกจากคนไทยพวนบ้านหาดเลี้ยวที่สามารถ พูดภาษาไทยพวน แต่งกายไทยพวน หรือการสืบทอดความเป็นประเพณีทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ของที่นี่แล้วนั้น ยังไม่คนที่อยู่นอกพื้นที่ ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเป็นอัตลักษณ์ของไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว เช่น คนที่เป็นแขกหรือสะใภ้ของชาวไทยพวนที่ได้มาแต่งงานและอยู่ที่นี่ หรือผู้ที่เข้ามาเรียนที่นี่ รวมทั้งคนที่ย้ายมาทำงานที่นี่ ก็ได้ซึมซับทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ใช้ภาษาไทยพวน ทำให้บุคคลเหล่านี้กลมกลืนทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นชาติพันธุ์ไทยพวนขยายใหญ่ขึ้น ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้บุคคลเหล่านั้น รักและหวงแหนความเป็นวัฒนธรรมของคนไทยพวน เสมือนตัวเองได้เป็นคนที่นี่ เป็นพี่ เป็นเพื่อน เป็นน้อง เป็นคนที่แตกหน่อ ออกไป

แต่ในขนาดเดียวกัน คนไทยพวนเอง ที่พูดภาษาพวน หรือแต่งกายซึ่งแสดงถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์พวน จะมีกลุ่มบางคนที่คิดว่าเป็นปมด้อย เหมือนคิดว่าตัวเองเป็นคนที่ไม่ทันสมัย

เพราะฉะนั้นจะมีกลุ่มหนึ่งที่ทำให้ชาติพันธุ์พวน ที่ทำให้วัฒนธรรมประเพณี ภาษา การแต่งกาย สูญหายไป

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้เราต้องสร้างตระหนักให้กลุ่มคนเหล่านี้ว่า ความเป็นไทยพวนนั้น มีทุนทางวัฒนธรรมที่ดีหลายอย่าง จึงควรที่จะรักและหวงแหน ต้นกำเนิดของบรรพบุรุษเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้สืบทอด แทนที่จะรู้สึกว่าเป็นปมด้อยของสังคม ความสำคัญของพื้นฐานครอบครัวก็เป็นส่วนสำคัญ ถ้าครอบครัวไหนที่มีความรักในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง ก็จะส่งผลที่ดีต่อการถ่ายทอด เป็นแบบอย่างของความเป็นไทยพวนให้กับรุ่นลูก หลานครอบครัว จึงเป็นส่วนสำคัญอย่างแรกในการผลักดันการรักในชาติพันธุ์ของตนเอง ถึงแม้ว่าคนในท้องถิ่นจะเน้นให้คนรับราชการ แต่ความเป็นราชนิกุลนั้น ก็สามารถแสดงตัวตน แสดงอัตลักษณ์ความเป็นพวน มาร่วมแรงร่วมใจกันในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรม ที่ส่งผลต่อการรักษาทุนทางวัฒนธรรมของไทยพวนเอาไว้

4.8.2 บริบททางการเมือง

ในการรวมตัวกันของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังกิจกรรมทางการเมือง เช่น การต่อรอง หรือการสร้างสรรคทางการเมือง ใช้พลังของการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน จับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐของนโยบายท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีฐานะในทางสังคม มีบทบาทและหน้าที่สำคัญของท้องถิ่นในระดับสูง จะมีทุนทางด้านสังคมและการเมืองในด้านการเป็นผู้นำ ในการช่วยขับเคลื่อน ในการส่งเสริม พัฒนา ชุมชนท้องถิ่นให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ หรือนโยบายของท้องถิ่น

บางครั้ง บุคคลที่จะลงสมัครทางการเมือง ในระดับประเทศ หรือท้องถิ่น บุคคลเหล่านี้ใช้นโยบายในการส่งเสริม เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยแฝงวัตถุประสงค์เพื่อให้ตนเองได้รับความนิยมน เพื่อที่จะลงเล่นทางการเมือง

4.8.3 บริบทด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมใดนั้นที่มีความโดดเด่น ก็จะได้รับการสนใจ และจะได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และจะถูกนำเสนอ ทั้งจากตัวชุมชนเองและจากภาครัฐ เช่น บวชช้าง กิจกรรมเหล่านี้เริ่มมีการบริหารจัดการโดยประชาชนเอง แต่เมื่อประเพณีนี้ ถูกนำเสนอเป็นที่รู้จัก จึงทำให้ได้รับ

ความสนใจทั้งจากภาครัฐ และจากเอกชน เข้ามาร่วมส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งฝ่าทอ ซึ่งเมื่อก่อนนี้ ยังไม่เป็นที่รู้จักจากภายนอก แต่มาในยุคกระแสวัฒนธรรมนิยม ฝ่าทอบ้านหาดเสี้ยวกลับเป็นที่นิยมจากนักท่องเที่ยวและสามารถสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ภาครัฐจึงเข้าร่วม สนับสนุน ส่งเสริม ให้เป็นจุดขายของจังหวัด

ในขณะเดียวกัน ประเพณีไหนที่จะเริ่มเลือนหาย ก็จะถูกสร้างความตระหนัก โดยผู้นำ รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์พวน กระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญ และร่วมกันฟื้นฟู เช่น ประเพณีจุดบั้งไฟ ในช่วงก่อนเข้าพรรษา ประเพณีแห่เรือช่วง และ ประเพณีกำฟ้า เป็นต้น

พอนำบริบททั้ง 4 ตัวนี้มาสรุปรวมกันนั้นเริ่มตั้งแต่พื้นฐานบริบททางด้านสังคมนั้น ก็คือ ทางด้านครอบครัว มีความภาคภูมิใจ มีความตระหนัก และรักในความเป็นไทยพวนก็จะเป็นการ เริ่มต้นให้กับคนรุ่นใหม่ที่จะมีจิตสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองมากขึ้น และอยากจะรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีทางด้านวัฒนธรรมภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ต่างให้ต่อรุ่นสู่รุ่น ต่อ ๆ ไป และนำมาสู่บริบททางเศรษฐกิจภายในชุมชนท้องถิ่นดี ผู้คนมีความเป็นอยู่ที่ดี ก็จะไม่มุ่ง แต่หาเงินเพื่อเลี้ยงตนเอง จะมีเวลาที่มาให้ความสนใจ ส่งเสริมและสนับสนุน กิจกรรมการอนุรักษ์ ฟื้นฟู วัฒนธรรมประเพณี มาจนถึงบริบททางวัฒนธรรมนั้น ถ้ามีความโดดเด่น มีความเป็น อัตลักษณ์ที่ชัดเจน คนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะเกิดความภูมิใจ และเกิดความหวงแหนที่จะดำรงไว้ สุดท้ายทางด้านบริบททางการเมือง ถ้าหน่วยงานของรัฐ เห็นความสำคัญและมีนโยบาย ส่งเสริม สนับสนุนในการ อนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นบริบทที่กล่าวมาทั้ง สามตัวนี้คือ บริบททางเศรษฐกิจ บริบททางสังคมและบริบททางวัฒนธรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะช่วยทำให้ส่งผลต่อการอนุรักษ์ ในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ในช่วงตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ชาวพวนมีบทบาทสำคัญต่อ สังคมไทยทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม ทางด้านการเมืองนั้น ชาวพวน จัดว่าเป็นพลังสำคัญในการร่วมต่อสู้กับไทย นอกจากนั้นชาวพวนยังเป็นกำลังสำคัญในการรักษา ความสงบเรียบร้อยภายในประเทศด้วย

ทางด้านเศรษฐกิจตั้งแต่ในสมัยอดีต รัฐบาลได้อาศัยแรงงานชาวพวนในการก่อให้เกิด ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งในรูปแบบแรงงานเพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ เงิน และสิ่งของ นอกจากนี้การประกอบอาชีพต่าง ๆ ของชาวพวน ได้ก่อให้เกิดผลผลิตอันนำไปสู่การซื้อขาย แลกเปลี่ยน ตลอดจนการหมุนเวียนของเครื่องอุปโภคบริโภค และเงินตรา จนถึงในยุคปัจจุบัน

ผ้าทอของชาวไทยพวน ก็ได้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจภายในชุมชนและเศรษฐกิจในประเทศเป็นจำนวนมาก รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเรียนรู้ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในท้องถิ่นชุมชน มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ทางด้านสังคม มีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากในสมัยอดีตรัฐบาลมีนโยบาย ให้ชาวพวนปกครองพวนด้วยตนเอง ทำให้ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครองมีความเข้าใจกันเป็นอย่างดี อยู่ในสังคมไทยได้อย่างปกติสุข โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือความวุ่นวายในสังคมไทย ปัจจุบันสังคมไทยพวนก็จัดกิจกรรมเพื่อให้ลูกหลานชาวไทยพวน ได้ทราบถึงภูมิหลัง การพูดภาษาท้องถิ่น อาหารพื้นบ้านชาวไทยพวนได้ตระหนักถึงคุณค่าและร่วมกัน สืบทอด อนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี ที่ดีงามให้คงอยู่สืบต่อไป

ส่วนทางด้านศิลปวัฒนธรรม ชาวพวนได้สร้างสรรค์งานทางศิลปะ เช่น สร้างวัด ทอผ้า ซึ่งผลทางด้านศิลปะเหล่านี้ไม่เพียงพอแต่ยังแฝงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชาวพวนเท่านั้น แต่ยังคงสอดแทรกเรื่องราววิถีชีวิตของชาวพวนเอาไว้อย่างกลมกลืน ผลงานทางศิลปวัฒนธรรมของชาวพวนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์ เพื่อเป็นมรดกทางศิลปะ วัฒนธรรมของชนรุ่นหลังต่อไป

บทที่ 5

ชาติพันธุ์ไทลื้อ

เชียงคำ อยู่ในหุบเขาเล็ก ๆ ลุ่มแม่น้ำลาว กับลุ่มแม่น้ำอิง ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เดิมเป็นเมืองขนาดเล็ก มีคูน้ำ คันดินล้อมรอบ ตั้งอยู่ที่บ้านเวียงและบ้านพระนั่งดิน ตำบลเวียง ประชากรดั้งเดิมเป็นกลุ่มไตยวน อยู่ในเขตการปกครองเมืองน่าน มีวัดสำคัญของกลุ่มคนไตยวน คือ วัดพระแก้ว วัดพระนั่งดิน เมืองสิบสองปันนาเกิดจลาจลมีสงครามกลางเมือง ล้านนาถือโอกาสขึ้นไปกวาดต้อนชาวไตลื้อลงมา เชียงคำเป็นเมืองหนึ่งที่ไตลื้อลงมาปักหลักตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่นจนกลายเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของเมืองน่าน ไตลื้อจึงเป็นประชากรกลุ่มใหม่ในเชียงคำที่เติบโตขึ้นถึงมีการบูรณะวัดสบแว่นขึ้นเป็นวัดของไตลื้อ (รวมพลคนฮักเชียงคำ, 2560)

วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ชุมชนเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อเชียงคำ ที่สามารถสร้างตัวตนและพื้นที่ทางวัฒนธรรมขึ้นมา ผ่านการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์และการจัดตั้งทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ผลพวงของการพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจของเมืองเชียงคำ ส่งผลต่อกระบวนการรื้อฟื้นสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชาวไทลื้อเชียงคำ ผนวกกับบริบทของสังคมไทยได้เริ่มเปิดพื้นที่ให้แก่ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตลอดจนนักวิชาการภายนอกเข้ามาศึกษาเรื่องราวของชาวไทลื้อ ได้มีอิทธิพลต่อปัญญาชนและนักวิชาการท้องถิ่น จนนำมาสู่การขยายแนวคิดและวิธีการในการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาวไทลื้อไปสู่คนกลุ่มต่าง ๆ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนและกลุ่มนักการเมือง ทำให้สำนึกความเป็นลื้อกลับมามีความสำคัญต่อชุมชน ความเป็นลื้อเชียงคำเริ่มโดดเด่นมากขึ้นผ่าน “งานสืบสานตำนานไทลื้อ” ทำให้ความเป็นลื้อเชียงคำมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น การแสดงตัวตนของชาวไทลื้อเชียงคำ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็น “ลื้อใหม่” ที่ไม่ใช่ลื้อในอดีตอีกต่อไป หากแต่เป็นชาวไทลื้อในบริบทใหม่ในการนำเสนอตัวตนผ่านการจัดงานเทศกาล จึงนำมาสู่การจัดตั้งทางวัฒนธรรม ที่อาศัยรากเดิมทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อผ่านการนำเสนอตัวตนออกสู่พื้นที่สาธารณะ ซึ่งวัฒนธรรมที่นำเสนอออกไปนั้น ไม่ได้ตอบสนองวิถีชีวิตจริงของชาวไทลื้อ หากแต่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อการสร้างพื้นที่และแสดงความเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้การรื้อฟื้นวัฒนธรรมผ่านการจัดงาน “สืบสานตำนานไทลื้อ” ได้ขยายฐาน

ของความเป็นชาติพันธุ์ออกไปสู่ระดับท้องถิ่นและระดับสากล ผลจากการรื้อฟื้นวัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้ความเป็นลี้ลับกลายเป็นทรัพยากรสำคัญ ที่ทำให้คนหลายกลุ่มเข้ามามีบทบาทในการจัดการวัฒนธรรมไทยลื้อ ผ่านการแสวงหาผลประโยชน์ ช่วงชิง ต่อรองแลกเปลี่ยน จนนำมาสู่การบริหารจัดการทุนวัฒนธรรม เพื่อจะจรจรโยงวัฒนธรรมไทยลื้อให้ดำรงอยู่สืบไป

ไทยลื้อ หมายถึง คนเชื้อสายไทยที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนาน ประเทศจีน ส่วนใหญ่ประจักษ์อาชีพทางการเกษตรและทอผ้าแม่พื้นเพของคนไทยลื้อจะอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาตอนใต้ของประเทศจีนแต่คนไทยลื้อก็ย้ายถิ่นฐานบ้าง อพยพบ้างถูกกวาดต้อนยามสงครามบ้าง ดังนั้นจึงพบกลุ่มคนไทยลื้ออาศัยอยู่ในรัฐฐานของประเทศพม่าด้วย ส่วนในประเทศไทยมีชาวไทยลื้อเข้ามาอาศัยอยู่เมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา แพร่ น่าน

ภาษาถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยลื้อ เพราะคนไทยลื้อมีภาษาพูดและตัวอักษรเขียนเองมานาน โดยภาษาไทยลื้อนั้นจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลไท (ไต) และมีบางคำที่คล้ายภาษาเหนือ อาจเป็นไปได้ที่ภาษาเหนืออาจจะมีรากฐานมาจากภาษาไทยลื้อ จึงไม่น่าแปลกใจที่คนอุ้มคำเมืองได้ มักจะสามารถพูดคุยสื่อสารกับชาวไทยลื้อสิบสองปันนาได้เข้าใจ ชาวไทยลื้อยึดมั่นในพระพุทธศาสนามีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนามากมาย วิถีชีวิตและความเป็นอยู่หลาย ๆ อย่างของชาวไทยลื้อ ถือเป็นลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง

อาจกล่าวได้ว่า เมืองเชียงคำเป็นเมืองของคนลื้อ เนื่องจากเชียงคำมีหมู่บ้านไทยลื้ออยู่เป็นจำนวนมากในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำลาว แม่น้ำหยวน และแม่น้ำแวน แม้แต่ที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ ก็เป็นชุมชนไทยลื้อกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในเมืองเชียงคำ นั่นคือบ้านหยวนบ้านมาง และบ้านธาตุ โดยเลือกบ้านธาตุสบแวน บ้านทุ่งมอก บ้านแพด บ้านแวน และบ้านลำ เป็นกรณีศึกษา

กรณีบ้านธาตุสบแวน มีวัดธาตุสบแวนเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่สำคัญของชาวไทยลื้อในอำเภอเชียงคำ เนื่องจากเป็นที่ตั้งของชุมชนไทยลื้อกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากในเมืองเชียงคำ ในหอประวัติศาสตร์ไตลื้อบ้านธาตุสบแวน ในวัดได้บอกเล่าเรื่องราวพร้อมภาพวาดสีน้ำ 13 ภาพเกี่ยวกับการอพยพ และสร้างบ้านแปลงเมืองของไทยลื้อที่เมืองเชียงคำ โดยเฉพาะลื้อจากเมืองหยวนในสิบสองปันนาที่มาตั้งในพระธาตุสบแวนซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์การอพยพย้ายถิ่นของชาวไทยลื้อในเขตเมืองน่าน

จากการสำรวจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหมู่บ้านไทลื้อในเชิงคำได้ชี้ให้เห็นว่าการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของลื้อเชิงคำไม่ได้เกิดขึ้นตรงตามที่ประวัติศาสตร์กระแสหลักกล่าวไว้ทั้งหมด ทว่าในแต่ละหมู่บ้านก็จะมีประวัติการอพยพและตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกันบ้าน อาทิเช่น กล่าวถึงช่วงเวลาที่แตกต่างกัน หรือในกรณีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานบ้านสบแวนที่ยังไม่ชัดเจนนั้น ทำให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานของลื้อเชิงคำมีความหลากหลายทั้งช่วงเวลาและสถานที่ที่อพยพมา ไม่ได้อพยพมาครั้งใหญ่เป็นกลุ่มเดียวและในช่วงเวลาเดียวกัน

รูปที่ 5.1 การอพยพของไทลื้อ มาอยู่ที่ อำเภอเชิงคำ

ที่มา: จารุวรรณ พรมวัง, 2536

ในระดับความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นนั้น ชาวไทลื้อสัมพันธ์แนบแน่นกับชาวไทยวน (คนเมือง) ในดินแดนล้านนามาตั้งแต่อดีต ต่างฝ่ายต่างได้รับอิทธิพลทางความเชื่อและวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ดังตัวอย่างของการเลี้ยงผีเมือง (พญาคำแดง) นอกจากนั้นแล้วชาวไทลื้อยังมีความสัมพันธ์เจ้าปกครองรัฐแสงเทียน กับรัฐชาติไทยที่ในระยะหนึ่งมีปฏิบัติการผ่านเทคโนโลยีทางอำนาจในรูปแบบและหน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้โครงสร้างของรัฐ โดยเฉพาะกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ

5.1 อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมการแต่งกาย

การแต่งกายชาวไทลื้อ แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ โดยตัวเสื้อมีลักษณะเป็นเสื้อผ่าอก ป้ายเฉียงด้านหน้า เอวลอย แขนยาว สวมใส่อย่างผ้าซิ่นหรือกางเกง และมีผ้าโพกหัวทั้งหญิงและชาย เครื่องแต่งกายของชาวไทลื้อแสดงความโดดเด่นไม่เหมือนใคร โดยผู้ชายจะสวมเสื้อแขนยาวแล้ว สวมทับด้วยเสื้อกั๊กที่ปักลวดลายสวยงาม ส่วนผู้หญิงจะสวมเสื้อแขนยาวที่เรียกว่า “เสื้อปัก” และ นุ่งซิ่นทั้งชายและหญิงจะมีผ้าโพกศีรษะ

รูปที่ 5.2 การแต่งกายของชาวไทลื้อเชียงคำ

ที่มา : ศูนย์เรียนรู้ชาติพันธุ์ไทในล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560

ผู้หญิงไทลื้อมีการแต่งกายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และบ่งบอกได้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ ไทลื้ออย่างชัดเจน เหตุที่ซิ่นใช้เป็นอัตลักษณ์เพื่อบอกความเป็นชาติพันธุ์นั้น เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มแม่น้ำโขง เป็นกลุ่มวัฒนธรรมสายแม่ (Maternal Lineage) จากภาษิตลาวที่ว่า ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชาย ตีเหล็ก บทบาทของผู้หญิงเป็นผู้ผลิตผ้า การนับถือผีและการสืบสายตระกูลทางฝ่ายแม่ ความเป็น หญิงและความเป็นแม่ กำหนดให้ผู้หญิงเป็นผู้ครอบครอง ภูมิปัญญาในการทอผ้า และเป็นผู้ผลิตวัตถุ ที่เกี่ยวกับผ้าทั้งหมด รวมทั้งผ้าของผู้ชายและผ้าในพิธีกรรมด้วย การทอผ้าทำให้ผู้หญิงผูกพันใน

พื้นที่บ้านเรือนของตนเอง การทอผ้าคือพื้นที่ของผู้หญิง ฉะนั้นความเป็นหญิง จึงถูกแสดงผ่านผ้าชิ้น เครื่องแต่งกายของผู้หญิงจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อที่จะแบ่งแยกและสร้างความเป็น ตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะเป็นสิ่งแรกที่คนนอกกลุ่มจะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน

รูปที่ 5.3 การแต่งกายของชาวไทลื้อเชียงคำ และศูนย์การเรียนรู้ของชนไทลื้อเชียงคำ

โดยทางอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีศูนย์เรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมและเป็นที่พักด้านการ ทอผ้าให้ทั้งเด็กเยาวชน ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่น และผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานเพื่อนำเอาความรู้ด้านการทอผ้า ของไทลื้อไปประยุกต์ใช้ และฝึกอาชีพของชาวไทลื้อ โดยเฉพาะผ้าของชาวไทลื้อที่มีลวดลายและ สีสันทัน

ผ้าทอมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ผ้าทอจึงมีรูปแบบทางภูมิปัญญาที่ สัมผัสมาแต่โบราณอย่างเด่นชัดในแต่ละกลุ่มชนอย่างมีเอกลักษณ์ อีกทั้งการผลิตผ้า ยังทำให้เกิด กระบวนการทำงานร่วมกันภายในครอบครัวและรวมถึงในสังคมชุมชน กระบวนการดังกล่าวทำให้ เกิดการพัฒนาอย่างมากมาย ทั้งกระบวนการผลิต ผ้าทอ รูปแบบ รูปแบบ ลวดลาย สีสันทัน ฯลฯ อย่างต่อเนื่องด้วยระบบการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิม ผ้าทอสามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ได้มากมาย ได้แก่ บอกเอกลักษณ์เฉพาะของเผ่าพันธุ์ ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด บอกแหล่งอาศัยซึ่งเป็นรูปแบบเฉพาะของ ถิ่นนั้น ๆ ว่าอยู่แห่งหนตำบลใดหรือบ้านใด บอกเล่าเรื่องของถิ่นกำเนิดจากลวดลายของความเชื่อ และสีสันทัน บอกถึงคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์โดยรูปแบบของลวดลายและสัญลักษณ์ ที่ทอลง

บนพื้นผ้า ผ้าทอจึงเป็นมรดกหรือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาในหมู่ชนชาติอันนำ
 ภาคภูมิใจที่สามารถสะท้อนถึง สังคมและเศรษฐกิจของท้องถิ่น ได้อย่างดียิ่ง อีกทั้งสามารถสะท้อน
 ถึงวิธีการทอ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการทอผ้า ถึงเป็นเครื่องมือยืนยันถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ
 ที่สั่งสมมาแต่อดีตและตกทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน

5.2 อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมอาหาร

อาหารไทลื้อคล้ายกับภาษาไทยเหนือของไทย ชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทานข้าวเหนียว
 เป็นหลัก เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ อาหารที่นิยมรับประทานมักจะเป็นแกงผัก ประกอบ
 จากผักหรือพืชพรรณธรรมชาติ หรืออาหารที่หาได้ง่าย เช่น เห็ด หน่อไม้ ไช้ผัดแดง สาหร่ายน้ำจืด
 ส่วนพืชผักสวนครัวทั่วไปมักจะปลูกตามข่วงบ้าน ใช้พริกแกงเป็นเครื่องปรุงหลักประกอบด้วย พริก
 ตะไคร้ หอม กระเทียม ปลาร้า หากเป็นอาหารประเภทหน่อไม้จะใส่น้ำปลูกลงไปด้วย เช่น ยำหน่อไม้
 แกงหน่อไม้ เป็นต้น อาหารของชาวไทลื้อจะไม่ค่อยมีส่วนผสมของไขมัน แต่ถ้ามองโดยรวมใน
 ยุคสมัยปัจจุบันก็จะเป็นอาหารที่เหมือนของคนล้านนา เพราะวัฒนธรรมอาหารที่คล้ายคลึงกันและ
 การผสมกลมกลืนไปตามยุคสมัย

รูปที่ 5.4 อาหารของชาวไทลื้อ

5.3 ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวไทลื้อได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในล้านนามายาวนาน ทำให้เกิดการผสมผสานด้านวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน แต่ชาวไทลื้อยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น ประเพณี พิธีกรรมของชาวไทลื้อ เป็นพิธีเลี้ยงผีอารักษ์เรียกว่าเข้ากำพิธีเลี้ยงผีอารักษ์เรียกว่าเข้ากำหรือเข้ากรรม มีตั้งแต่กำเขื่อน หรือกรรมเรือน ไปจนถึงกำเมืองหรือกรรมเมือง ชาวไทลื้อให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สืบสานงานประเพณี ในแต่ละพื้นที่ เช่น งานจุลกฐิน ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ การรวบรวมเครือข่ายไทลื้อจาก 12 อำเภอในจังหวัดภาคเหนือ ได้แก่ ลำพูน เชียงใหม่ น่าน และเชียงราย ในงานสืบสานประเพณีไทลื้อของอำเภอแม่สาย เป็นต้น

5.3.1 ไทลื้อ บ้านเชียงคำพะเยา

เป็นคนที่มียี่สิบฐานเดิมมาจากบ้านหยวน ในสิบสองปันนา ในเมืองพงค์ ประเทศจีนเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งอยู่ในสิบสองปันนา ฉะนั้นเมืองหยวนพอดอพยพมาประเทศจีน เป็นการกวาดต้อนผู้คน คือ เจ้าครน่าน กวาดต้อนมาคนหยวนเมื่อมาอยู่ในจะบีดแม่น้ำลาว ก็ยังตั้งชื่อเป็นหมู่บ้านหยวนอยู่ จะมีบ้านม่วง หมู่ 4 หมู่บ้านนี้อพยพมาจากเมืองม่วง เป็นเมืองที่ค่อนข้างจะใหญ่ อยู่ในแขวงเมืองพงค์ พอแยกออกมาแล้วก็เปลี่ยนมาใช้ชื่อว่าท่าสบแวง หมู่ 1 ขยายการปกครองเป็นบ้านธาตุหมู่ 2 ฉะนั้นใน 4 หมู่บ้านนี้เป็นไทลื้อที่มีถิ่นฐานมาจากที่เดียวกันในเมืองเดียวกัน ในสี่หมู่บ้านนี้มีการตั้งชุมชนวัฒนธรรมไทลื้อ มีการร่วมกันผลักดันชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทลื้อ แล้วยังมีตำบลเชียงบาน บ้านทุ่งมอก ที่มีชื่อเสียงทางด้านการท่องเที่ยว

ความเป็นอัตลักษณ์ของคนไทลื้อที่เป็นที่รู้จักก็คือ เครื่องแต่งกายไทลื้อ ยิ่งเห็นชัดที่สุดว่าเป็นไทลื้อเชียงคำเพราะไทลื้อเชียงคำจะเป็นการแต่งกายที่มีเอกลักษณ์เลยก็คือ ลายผ้าถุงจะเป็นลายผักแว่น หรือเรียกว่าเกาะผักแว่น รวมถึงภาษา อาหาร การแสดง มีวรรณกรรม พิธีกรรม ค่อนข้างจะโดดเด่น จำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเชียงคำภายใน 10 ตำบล มีการร่วมมือกันในการประสานกิจกรรมร่วมกันผลักดันและพัฒนาประยุกต์ใช้ความโดดเด่นของแต่ละตำบลเข้ามาเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โคนการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ช่วยกันส่งเสริม การขายสินค้า ส่งเสริมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนของตนเอง รวมถึงมีการติดต่อเข้าร่วมงานสืบสานตำนานไทลื้อโลกของทุกจังหวัดใน 7 จังหวัดภาคเหนือทุกปี

โดยมีสมาคมไทลื้อของแต่ละจังหวัดในจังหวัดประเขาก็จะมีสมาคมไทลื้อพะเยา ท่านนายกสวัสดิ์หอมมาน เป็นผู้นำของกลุ่มไทลื้อ

ในด้านวัฒนธรรมของไทลื้อเชียงคานี้ด้านความเชื่อ การเลี้ยงบวงสรวงเทวดา คือ พิธีประจำหมู่บ้าน ต่อมาศาสนาที่เรียกเทวดาหรือเจ้าฟ้าที่บ้านมังกีจะมีประเพณีที่ชัดเจนและยังอนุรักษ์อยู่จะมีตงเทวดาเมืองมีต้นไม้ใหญ่ก่อนข้างจะสมบูรณ์แต่มีบ้านหยวนเป็นหมู่บ้านเริ่มแรก จะมีการกระจายกันออกไปเป็นบ้านธาตุ จะมีการเส้นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านทุกทีในวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 8 เป็นความเชื่อที่ว่าที่มาตั้งบ้านเมืองอยู่ไทลื้อก็จะนำผีประจำเมืองมาด้วยมีการเคารพนับถืออยู่ จะมีการเล่นไหว้ด้วยหมู ลาบเลือด แกงฟัก มีหมอข้าวจิ้ม เข้าไปได้เฉพาะผู้ชายมีการเลี้ยงทายเป็นการมีส่วนร่วมของคนในครอบครัวและคนในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นประเพณีประจำหมู่บ้าน

แต่ปัญหาของสองกลุ่มชาติพันธุ์ คือ คนที่ถ่ายทอดและทำอยู่เริ่มอายุเยอะขึ้น จำนวนคนถ่ายทอดเริ่มหายไปทีละคน เนื่องจาก หายไปโดยสิ้นเชิง นั่นคือเสียชีวิตไปแล้ว อีกส่วนหนึ่งหายไปเพราะสุขภาพไม่เอื้ออำนวยอายุมากขึ้น อีกอย่างหนึ่งหายไปเพราะลูกหลานมีฐานะที่ดีขึ้นแล้วไม่ให้ผู้สืบทอดนั้นทำ อันสุดท้ายหายไปเพราะว่าเนื่องจากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากมายเป็นอุปสรรคส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่หายไปจริงๆคนที่จะมาต่อยอดอันนี้เป็นกลุ่มรุ่นใหม่ คือ ครอบครัวมีน้อยลงมีลูกแค่คนสองคนความคาดหวังของครอบครัวมีสูง หวังว่าให้ลูกหลานได้เรียนสูงๆมีงานดีๆ เมื่อเด็กถูกเข้าครอบครอง โอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอดจึงไม่มีและในครัวเรือนก็ไม่มีแล้วทำให้เด็กไม่ได้ซึมซับ

การบริหารจัดการของกลุ่มไทลื้อนั้นมีคณะกรรมการในการบริหารจัดการ มีกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายอำนวยการ ความทั้งท่านพระครูและคนเฒ่าคนแก่ มีการร่วมกันคิดร่วมกันพัฒนาปรึกษาด้านวัฒนธรรมชุมชน แยกย่อยเป็นคณะทำงานแยก โขลเป็นกลุ่มดูแลคนที่ทอผ้า กลุ่มที่ผลิตเส้นด้าย กลุ่มที่บรรยายให้ความรู้ กลุ่มฝ่ายตลอดกลุ่มฝ่ายขายของ ส่วนมากชาวบ้านไทลื้อที่เชียงคันทอผ้าเพื่อใช้เองภายในครัวเรือน ต่อมาพัฒนาชุมชน เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มมีบทบาทเข้ามา มีการรับรองผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ขึ้น 5 ดาวเป็นโอท็อปของชุมชนที่ทำจากธรรมชาติเน้นธรรมชาติในการแปรรูป เป็นตัวกระตุ้นที่ส่งเสริมการขายให้ได้เยอะ บางคนยึดเป็นอาชีพหลัก มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อโดยชุมชนเอง จากแนวคิดของเจ้าอาวาสวัดหยวนกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านจากแนวคิดที่ช่วงแรกการทอผ้าเริ่มหายไปเลยมีการร่วมกันฟื้นฟูภูมิปัญญาของไทลื้อขึ้นมาใหม่เนื่องจากเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เปลี่ยนไปในปี 2553 เริ่มมีการผลักดันงบประมาณจังหวัดเป็นบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเข้ามาพัฒนาตรงนี้สร้างอาคารที่เก็บอนุรักษ์ชุมชนไทลื้อขึ้นสองชั้น ชั้นบนเป็นที่เก็บรักษาตำรา โหราศาสตร์ แสดงถึงวิถีชีวิต ในที่นี้คือการใช้การมีส่วนร่วม

ของเจ้าอาวาส ของชุมชน ทุกวันนี้เป็นการบริหารจัดการ โดยชุมชนเองจะไม่มีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันในสองปี เริ่มมีการทำร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่าขอให้เป็นที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เมื่อเป็นที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน จะได้งบประมาณสนับสนุนเดือนละ 3,500 บาท

ปัจจุบันไทลื้อเชียงคำได้รับคัดเลือกเป็นชุมชนวัฒนธรรมไทลื้อ ใน 4 หมู่บ้าน เรียก ถนนสายวัฒนธรรมไทลื้อ โดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ชุมชน ภายใน 4 ชุมชนนี้จะมีจุดเด่นที่ต่างกัน บ้านบาง จะเป็นการท่องเที่ยวชมบ้านไทลื้อโบราณจะมีประวัติความเป็นมาของบ้านไทลื้อต่างมาอีกหมู่บ้านก็จะเน้นเครื่องแต่งกายเสื้อผ้าทอ อีกหมู่บ้านจะเป็นของเรื่องอาหาร จะเป็นศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร สุดท้ายก็จะมาซื้อปจูดรวมสินค้าของ Otop จากที่เป็นชุมชนไทลื้อที่มีการพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านเองก็จะเสริมด้านศิลปะการแสดงดนตรี สร้างจุดยืน ให้เป็นตัวโมเดลออกมา จากแต่ก่อนที่มีอัตลักษณ์ด้าน การแต่งกาย ภาษา อาหารแล้ว ทางชุมชนก็จะเสริมที่อัตลักษณ์ที่มีอยู่ให้เข้มแข็งขึ้น จนได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมภายใต้วิถีไทยกลายเป็นชุมชนวัฒนธรรมไทลื้อ เป็นหนึ่งจังหวัดใน 5 จังหวัด ของประเทศไทย ที่ได้รับเลือก เช่น ระยอง จะทำเกี่ยวกับไข่เค็มเคียวของปทุมธานีทำเกี่ยวกับเกษตร อีสานจะทำเกี่ยวกับศาลดำรงธรรม แต่ละที่จะมีจุดเด่นไม่เหมือนกัน พอเข้ามาในจังหวัดพะเยาก็เลือกเอาอำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงคำก็เลือกเอาวัฒนธรรมไทลื้อ เน้นเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมภายใต้วิถีไทย

ในความโดดเด่นของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยพวนและไทลื้อนั้น มีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายกัน การทอผ้าของไทยพวนและไทลื้อมีความคล้ายกันแตกต่างกันตรงลายผ้าแต่ภาษาถิ่นที่ใช้ก็จะแตกต่างกันออกไป แต่อาศัยความเชื่อของบรรพบุรุษเพื่อปลูกฝังให้คนรุ่นหลังมีความเคารพศรัทธาในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้เพื่อต่อยอดในการพัฒนาสินค้าของตน รวมถึงการใช้พลังของชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตัวเอง ช่วยกันขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจภายในจังหวัดและชุมชนของตน โดยมีรัฐเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ แต่ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ประชาชนนั้นได้รับผลประโยชน์รัฐเองก็ได้ผลประโยชน์ต่อจังหวัดด้วยเป็นแนวคิดพลเมืองของการมีส่วนร่วมของประชารัฐของสังคมในยุคที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ แต่ชาวบ้านไทยพวนและไทลื้อใช้ความเป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษมาเป็นจุดขายและนำมาประยุกต์ต่อยอดทางสินค้าและคงความเป็นวัฒนธรรมเพื่อเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันระหว่างประชารัฐกับรัฐในการพัฒนาที่ภายใต้แนวความคิดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นของตน ทางบ้านเชียงคำไทลื้อพะเยาก็มี

การจัดมาดูงานการทอผ้าที่ไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย ด้วยรวมถึงแลกเปลี่ยน
 อุดหนุนทางเศรษฐกิจระหว่างไทยพวนและไทลื้อ สองกลุ่มชาติพันธุ์มีการถ่ายทอดศิลปะ หัตถกรรม
 จัดเป็นหลักสูตรสอนให้แก่โรงเรียนประจำตำบล

ชุมชนชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นการเกิดขึ้นของชุมชนที่เป็นรากฐานของสังคมไทยในอดีตมีข้อ
 สันนิษฐานที่หลากหลาย ตลอดจนความสืบเนื่องของประเพณี วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ
 ที่สืบกันมาได้แล้วนั้นทำให้เห็นภาพของความเป็นชุมชนแห่งชาติพันธุ์ในลักษณะเป็น “ชุมชนที่
 พึ่งตนเองเป็นหลัก” การพึ่งตนเองของชุมชนอิงอยู่กับพื้นฐานทรัพยากรที่ชุมชนตั้งอยู่

ในชุมชนในสภาพแบบนี้ ได้พัฒนาวิถีชีวิตและธรรมเนียมปฏิบัติในชุมชนอันมีผลเป็น
 การจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนในมิติต่าง ๆ และเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม
 ชาติพันธุ์ของชุมชน และเพื่อทำให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวได้รับความเคารพและปฏิบัติอย่าง
 ต่อเนื่อง ในชุมชนจึงได้สร้างกลไกในทางสังคมที่สลับซับซ้อนที่จัดการให้ความเป็นชุมชนสามารถ
 ได้สืบเนื่องต่อไป เช่น ประเพณี วัฒนธรรม การนับถือผีบรรพบุรุษ การมีพิธีกรรมที่นับถือกับทุกสิ่ง
 ในการดำรงชีวิต

การกระจายตัวของไทลื้อในปัจจุบัน สำหรับประเทศไทย มีชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ
 อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศ คือ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และ
 เชียงราย ด้วยวิธีการผลิตแบบการทำนาดำ ดังนั้นชาวไทลื้อจึงนิยมตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ราบที่เป็น
 แอ่งหุบเขาที่มีลำน้ำไหลผ่าน นั่นคือในจังหวัดเชียงใหม่ ชาวไทลื้อตั้งชุมชนอยู่บริเวณ ที่ราบลุ่ม
 แม่น้ำกว๊ม คือในพื้นที่ตำบลวงเหนือ อำเภอคอยสะเกิด บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่สาบตำบลสะเมิงใต้
 ในเขตอำเภอสะเมิง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำออน อำเภอแม่ออน ส่วนที่จังหวัดเชียงราย ชุมชนของ
 ไทลื้อกระจายอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำกก แม่น้ำอิง ซึ่งครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่สาย
 แม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ อำเภอเวียงแก่น อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอ
 แม่ฟ้าหลวง อำเภอเทิง อำเภอพาน จังหวัดลำพูน พบการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง
 แม่น้ำกว๊ม แม่น้ำทา โดยอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอแม่ทา
 อำเภอลี้ และอำเภอหัวทุ่งช้าง ในพื้นที่จังหวัดลำปางชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง
 และแม่น้ำห้วยแม่ปุงในตำบลกล้วยแพะ อำเภอเมือง และตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ ที่จังหวัดพะเยา
 พบการตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำลาว แม่น้ำแวน แม่น้ำยวน ในเขตอำเภอเชียงคำ อำเภอภูซาง
 บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำอิงในเขตอำเภอจุน บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยมในพื้นที่อำเภอบ้านม่วงและ
 ตำบลสระ อำเภอเชียงม่วน ที่จังหวัดแพร่ ชาวไทลื้ออาศัยอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม เขตตำบล
 บ้านถิ่น อำเภอเมือง และตำบลพระหลวง อำเภอสูงเม่น และที่จังหวัดน่าน พบการตั้งถิ่นฐานของชาว

ไทลื้อบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขา เช่น ลำน้ำปัว ลำน้ำย่าง และลำน้ำยาว โดยชุมชนกระจายอยู่จนอำเภอเมือง อำเภอวังผา อำเภอปัว อำเภอเขียงกลาง อำเภอทุ่งช้าง และอำเภอสันติสุข (ประสิทธิ์ สิปรีชาและคณะ, 2558)

5.3.2 พิธีกรรมสำคัญของไทลื้ออำเภอเขียงคำ

พิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว การที่ชาวไทลื้อประกอบพิธีกรรมดังกล่าว ก็เพื่อรำลึกถึงบุญญาบารมีของเจ้าหลวงเมืองลำ นักรบผู้เก่งกล้าสามารถ และสร้างความเป็นปึกแผ่น แก่ชาวไทลื้อเมืองลำ ทั้งหลายทั้งปวง เหตุที่ประกอบพิธีกรรมนี้ เพื่อให้ชาวไทลื้อได้ตระหนักถึงบุญคุณของผู้มีคุณูปการต่อบ้านต่อเมืองและเคารพในความเป็นผู้นำของท่าน จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเล่าสืบต่อกันมาเป็นที่เชื่อถือได้ว่า เจ้าหลวงเมืองลำ คือเจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองลำในดินแดนแคว้นสิบสองปันนามณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวไทลื้อ และได้ถึงแก่พิราลัยในดินแดนสิบสองปันนา นอกจากนี้ เจ้าหลวงเมืองลำ ยังมีบริวารหรือผู้ช่วยอีกหลายคน เช่น หิ้งช้าง หิ้งม้า ล่ามเมือง หาบมาด แจ่งฝาย เขียงล้าน ไ้อ่กา ช้างเผือก น้ำปืด ปู้ก่าผมเขียว กำแดง ปางแสน ปางสา ปางเม็ด ม่อนเขียงเคือ ปากบ่อทั้งห้า บ่อต่วน สวนตาล เมืองหลุก อางเรียง บ้านตอง เป็นต้น

รูปที่ 5.5 พิธีกรรมสามปีสี่รวงข้าว การที่ชาวไทลื้อประกอบพิธีกรรม
ที่มา: รวมพลคนฮักเจียงคำ, 2560

ประเพณีเลี้ยงเทวดาหลวงและบริวาร จะปฏิบัติสืบต่อกันมาทุก ๆ สามปี ซึ่งมักพูดกันเป็นคำคล้องจองว่า “สามปี สี่รวงข้าว” หมายความว่า หากนับตามปฏิทินจะเป็น 3 ปี หรือถ้านับจากการทำนาจะเป็น 4 ครั้ง ในลักษณะหมุนเวียน ปกติจะเป็นช่วงเดือน ธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าว

ในนาเสร็จแล้ว การประกอบพิธีกรรมในอดีต จะกำหนด 7 วัน ปัจจุบันกำหนด 3 วัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

วันแรก เป็นวันปิดตาแหลว (แหลว) ซึ่งเป็นวันที่ปิดกั้นทางเข้าออกหมู่บ้าน โดยห้ามคนในออกและห้ามคนนอกเข้า (คนนอกในที่นี้หมายถึงบุคคลที่ไม่ใช่เชื้อสายไทลื้อเมืองลำ หรือบุคคลที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน) เพื่อคนในหมายถึงชาวไทลื้อ จะเข้ากำแพงไม่ให้ติดต่อกับบุคคลภายนอก หรือประกอบธุรกิจใด ๆ นอกบ้าน

วันที่สอง เป็นวันเลี้ยงเทวดาหลวงหรือเจ้าหลวงเมืองลำ เรียกกันว่า “วันเต่า”

วันที่สาม เป็นวันเลี้ยงผีอุ หรือเทวดาอุ หมายถึง การประกอบพิธีเลี้ยงโดยชาวไทลื้อที่นับถือผีอุหรือเทวดาอุแห่งเมืองอุเหนือและอุใต้ แคว้นสิบสองปันนา และในตอนเย็นของวันนี้ จะทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเจ้าเมืองและหมอเมือง แล้วส่งเจ้าเมืองและหมอเมืองกลับบ้าน จึงจะเอาตาแหลวลง เรียกว่า “ตัวแหลว” จากนั้นผู้คนในหมู่บ้านจะเข้าออกได้ตามปกติ

ชาวไทลื้อ ยึดอาชีพ การเกษตรเป็นหลัก มีการปลูกพืช ผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์เช่น วัว ควาย หมู เป็ด และไก่ ไว้ใช้งาน หรือประกอบอาหารในครัวเรือน โดยถือคติว่า “ไม่ซื้อ ไม่ขาย เก็บไว้กิน และ แบ่งปันพี่น้อง” ชาวไทลื้อต่างนับถือพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากการสร้างวัดที่มีศิลปะแบบของไทลื้อล้วน ๆ และแบบศิลปะไทลื้อผสมพม่า ซึ่งในท้องที่ อ.เชียงคำ มีอยู่หลายวัด เช่น วัดหยวน วัดมัง และวัดนันทาราม ความเชื่อถือของบรรพบุรุษก็คือ นับถือเทพดา อารักษ์ ผีสาว จะเห็นได้จากการที่มีการไหว้ผีประจำปีของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจะมีขึ้นเป็นประจำที่ชาวไทลื้อ นับถือมี 3 จำพวก ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน และพระ (ผี) เลื้อเมือง เพราะชาวไทลื้อ เชื่อว่าเหตุการณ์ภายในอาคารบ้านเรือน เป็นหน้าที่ของผีบ้านผีเรือนที่ต้องดูแล ค้ำครอง ส่วนการนับถือ ผีบรรพบุรุษอย่างมั่นคง จะช่วยให้เกิดสวัสดิ์มงคล อยู่ดีมีสุข ทำมาค้าขึ้น สำหรับพระ (ผี) เลื้อเมือง จะคอยรักษาเหตุการณ์บ้านเมืองให้อยู่ในความสงบ โดยปราศจากเหตุร้ายต่าง ๆ สมัยก่อนชาวไทลื้อไม่นิยมนำพระพุทธรูปไว้สักการบูชาในบ้าน โดยให้เหตุผลว่า พระพุทธรูปเป็นของสูงที่ทรงความศักดิ์สิทธิ์ ควรจะนำไปประดิษฐานในโบสถ์หรือวิหาร ไม่เหมาะสมที่จะนำมาเก็บรักษาในบ้านเหมือนเป็นการลบหลู่ ดูหมิ่น

ชาวไทลื้อ ถือคติว่าในโลกนี้ไม่มีใครช่วยเขาได้ นอกจากดวงวิญญาณของผีปู่ย่า ตายายของเขาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ทุกบ้านจึงมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษที่จัดไว้ในห้องเป็นพิเศษส่วนการนับถือผีบ้านผีเรือน และพระ (ผี) เสือเมือง ชาวไทลื้อจะมีความเชื่อมั่นอย่างจริงจังเวลาเคราะห์หามยามร้ายอะไรขึ้นมาก็มักกล่าวหาว่า ผีบ้าน ทำเอาบ้าง พระ (ผี) เสือเมืองลงโทษเอาบ้าง สุดแต่จะยกเหตุผลมาอ้างไปต่าง ๆ นานา เช่น หากออกไปนอกบ้านกลับมามีอาการผิดปกติ หนาวจับไข้ขึ้นก็กล่าวหาว่า ผีตายโหงทำเอาโทษบ้าง พระ (ผี) เสือเมืองทำอันตรายเอาบ้าง แม้แพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่หาย ยังมีอาการแบบสามวันดีสี่วันไข้ เจ้าของบ้านจะทำพิธี “สะเดาะเคราะห์” หรือที่เรียกตามภาษาพื้นบ้านว่า “กรรมเฮือน”

รูปที่ 5.6 พิธีบวงสรวงเจ้าหลวงเมือง

ที่มา : รวมพลคนฮักเจียงคำ, 2560

สำหรับพิธีกรรมเลี้ยงพระ (ผี) เสือเมือง จะร่วมใจกันจัดเป็นงานใหญ่ โดยจัดกันเป็น 3 ปี ต่อหนึ่งครั้ง คือ เริ่มต้นในฤดูเก็บเกี่ยวในปีแรกจนครบ 3 ปี ตามปฏิทิน หรือฤดูกาล ทำนาครั้งที่ 4 ชาวไทลื้อ เรียกพิธีนี้ว่า 3 ปี 4 งวง (รวง) ข้าว เวลาทำพิธีเลี้ยงพระเสือเมืองเขาห้ามคนในออกไปที่อื่น คนนอกเข้ามาในหมู่บ้าน มีการแสดงเขตกำหนดบริเวณหมู่บ้าน โดยการทำเฉลว (ตาเหลว) ที่สานด้วยไม้ไผ่ ไปผูกติดไว้ที่ประตูชั่วคราว ตรงปากทาง เป็นเครื่องหมายพร้อมกับมีหนังสือกำชับ หรือมีคนคอยป่าวประกาศห้าม พอคนต่างถิ่นมาเห็นเข้าก็ต้องเดินอ้อมไปอีกทางหนึ่ง เพราะถ้าขึ้นล่วงล้ำเข้าไปในหมู่บ้าน ในขณะที่ชาวบ้านกำลังกระทำพิธีเลี้ยงผีประจำหมู่บ้าน บุคคลนั้นจะถูกปรับไหมแบบหลักเลี้ยงไม่ได้ ซึ่งชาวไทลื้อทุกคนยินดีที่จะปฏิบัติตาม มิฉะนั้นจะถูกประณาม อย่างเสียหาย พิธีกรรมเลี้ยงผีเริ่มทำกันตั้งแต่ตอนเช้าตรู่เป็นต้นไป ซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่า ถ้ามีการเลี้ยงผี กำนันผู้ใหญ่ และชาวบ้านทุกหลังคาเรือน จะต้องนำไก่มีชีวิตมารวมกันที่บ้านของหมอผีประจำหมู่บ้าน โดยหมอผีเป็นผู้กระทำพิธีทางไสยศาสตร์ไปด้วย

เรื่องการนำไก่มีชีวิตไปรวมกัน ถือเป็นข้อปฏิบัติที่ทุกบ้านจะขาดเสียมิได้ ถ้าเวลานั้นเจ้าของบ้านที่เป็นผู้ชายไม่อยู่ อาจมีกิจธุระต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้เป็นภรรยาจะต้องให้คนนำไก่ไปที่บ้านหอมผี แต่ตัวของนางจะไม่ไปเองเด็ดขาด เหตุผลก็คือ ผู้หญิงเป็นเพศที่ขี้หว้ออ่อน มักตื่นตระหนกใจง่าย เวลาที่เห็นการฆ่าสัตว์ หรือบางทีผู้หญิงหน้าตาสวยเข้าไปในงานพิธีพระ (ผี) เสือเมือง อาจถูกใจเอาไปเป็นเมียที่เมืองผีก็ได้ ดังนั้นในงานพิธีเลยมีเฉพาะผู้ชายเท่านั้น เมื่อเจ้าของบ้านที่เป็นผู้ชายทุกคนอุ้มไก่คนละตัว ไปบ้านหอมผีจนได้ไก่ครบตามจำนวนครบครัน ขั้นตอนการปฏิบัติต่อมาเขาจะเชิญหอมผีประจำหมู่บ้านมาทำพิธี ใครที่เอาไก่ไปก็ลงมือเชือดคอไก่ด้วยตนเอง แบบของใครของมัน

ส่วนอีกพวกหนึ่งก็จุดไฟต้มน้ำร้อนไว้ลวกไก่ หลังจากถอนขนเสร็จก็เอาใส่รวมกันในกระทะใบใหญ่ต้มให้สุก จากนั้นเอาไก่เพียงตัวเดียวใส่พานไม้พร้อมกับข้าวเหนียวหนึ่ง 1 จาน เทียนสีผึ้ง และสุรา 1 จอก (ประมาณ 100 ซีซี.) โดยหอมผีประจำหมู่บ้านจะถือไปด้วยตนเอง เพื่อเปิดการเจรจากับพระเสื่อเมือง หรือเทพารักษ์ประจำหมู่บ้าน หลังจากที่ทุกอย่างพร้อมแล้วบรรดาผู้ชายต่างพากันนั่งยอง ๆ ด้วยอาการสงบนิ่งอยู่ในบริเวณนั้น โดยหอมผีประจำหมู่บ้านจะเปล่งเสียงสาธยายมนต์ตามตำราอย่างชัดเจนว่า “ปีนี้ก็ควบไคว่เต็งเวลาแล้ว หมู่จุมจาวบ้านตั้งหลายตั้งมวลได้ร่ำเปิงหาปู่เจ้าเสื่อบ้าน จึงมารู้รื้อไร สุมาการวะปู่เจ้าเสื่อบ้านขออาราธนาปู่เจ้าได้รับของกินของท่าน ดังนี้แล้วขอปู่เจ้าเสื่อบ้านจงได้โผดกรุณาให้ลูกให้หลานเหลนหลีกกล้วยได้ยู่ดีมีสุขผู้ทุกคนฮอดไปเต็งหมู หม่า เป็ด ไก่ ช้าง ม้า วัว ควาย หื้ออย่าได้มีภัยพยาธิมาเต็งโดยแล” ต่อจากนั้นก็ยกไก่และสุราไว้บนห่อ ให้เวลาประมาณ 15 นาที คาดคะเนว่าปู่เจ้าเสื่อบ้านได้รับของเช่นสังเวช เรียบร้อยแล้ว ก็จะเอาไก่ต้มตัวดังกล่าว ลงจากห่อปู่เจ้าเสื่อบ้านไปรวมกับไก่ต้มตัวอื่น ๆ ก่อนที่จะลงมือฉีกเนื้อไก่จุ่มน้ำปลากินกันอย่างเอร็ดอร่อย พร้อมแก้มกับสุราที่เตรียมเอามาล้วงหน้า

บรรดาอาหารต่าง ๆ ห้ามนำเอากลับบ้าน เหลืออะไรก็ให้เอาไว้ที่ใต้ต้นไม้สูง (ต้นไทร) ใหญ่หน้าศาลปู่เจ้าเสื่อบ้านทั้งหมด ดังคำกล่าวที่ว่ากราบพระได้บุญเลี้ยงผีคนได้กินอิมท้อง ในวันนั้นเป็นวันหยุดงานทุกชนิด คนในหมู่บ้านทั้งหมดจะห้ามออกนอกบ้าน ไปทางหนึ่งทางใดเด็ดขาด ต้องอยู่ในหมู่บ้านตลอดเวลา ถ้าใครที่เดินทางออกไปจากบ้านชาวบ้านจะถือว่าละเมิดประเพณี แสดงว่าเป็นตัว “อุบาทว์” หรือ “จืด” ประจำหมู่บ้าน ไม่มีผู้ใดอยากคบหาสมาคมด้วย พิธีกรรมเมืองหรือการบูชาเทพารักษ์ของแต่ละเมือง มีขนบธรรมเนียมที่แตกต่างกันไปคนละแบบไม่เหมือนกัน ตลอดจนการจัดพิธีกรรมก็ไม่ตรงกัน เพราะบางเมืองจะมีพระเสื่อเมืองไม่เท่ากัน บางเมืองมีเพียง 3-4 คน แต่บางเมืองมีมากถึง 20-30 คน ทำให้ต้องเลี้ยงกันนานถึง 3 วันติดต่อกัน และจะจัดเพียง 3 ปีต่อครั้ง เรียกว่า “3ปี 4 งวง (รวง) ข้าว” ในพิธี 3 ปี 4 รวงข้าว นั้น มีการสนุกรื่นริง เฮฮาตาม

ประสาชวชนบท มีการละเล่น และเสียงมโหรีปี่ซอ บรรเลงกันเต็มที่ตลอดจนมีอาหารการกินทุกอย่างเลี้ยงกันเต็มที่

งานประเพณีที่สำคัญ

- 1) งานอนุสรณ์ผู้เสียสละ พตท.2324 ระหว่างวันที่ 31 มกราคม - 7 กุมภาพันธ์ของทุกปี
- 2) งานสืบสานตำนานไทลื้อ ชาวงเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี
- 3) งานประเพณีสงกรานต์ วันที่ 15 เมษายน ของทุกปี
- 4) ประเพณีบุญบั้งไฟอีสาน วันเสาร์ ที่สองของเดือนพฤษภาคม ของทุกปี
- 5) งานชาติพันธุ์เชียงคำ ช่วงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี

5.4 งานศึกษาและข้อถกเถียงเกี่ยวกับไทลื้อ

นอกจากตำนานและการบันทึกที่เป็นลักษณะดั้งเดิมแล้ว งานเขียนยุคใหม่ที่ถือว่าที่เกี่ยวข้องกับไทลื้อ ประการแรก เป็นการนำเสนอข้อมูลที่เป็นภาพนิ่ง นั่นคือไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของชาวไทลื้ออันเนื่องมาจากบริบทที่เกี่ยวข้อง ประเภทที่สอง เป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไป ครอบคลุมด้านประวัติศาสตร์ ภาษา เครื่องแต่งกาย ความเชื่อ และพิธีกรรม สถาปัตยกรรม และการค้า เป็นต้น โดยไม่พิจารณาบริบทและความสัมพันธ์อันใด

ต่อมามีนักวิชาการชาวอเมริกันที่เข้ามาศึกษาชาวไทลื้อที่เชียงคำในช่วงต้นทศวรรษ 2500 คือ ไมเคิล มอร์แมน งานเขียนที่สำคัญของ มอร์แมน คือ บทความ Ethnic identification in a complex Civilization : Who are the Lue? (การกำหนดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในอารยธรรมที่ซับซ้อน : ใครคือชนชาวลื้อ?) ที่พยายามเสนอว่า แบบแผนหรือหน่วยยึดทางวัฒนธรรม เช่น รูปแบบการเมือง ความเชื่อพิธีกรรม แบบแผนการดำรงชีวิต และภาษา เป็นต้น กำเนิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ชี้ให้เห็นว่าในกรณีของชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่เราต้องค้นหา “เกณฑ์กำหนด” ที่ใช้ในการเรียกชื่อทางชาติพันธุ์ในการจำแนกประเภททุกระดับ นั่นคือ

- 1) ในระดับความเป็นชาติพันธุ์ ชาวไทลื้อถือว่าพวกเขาเป็นคนไท ซึ่งแตกต่างจากคนจีนและชาวเขา
- 2) ในระดับของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท พวกเขาถือเป็นคนเหนือที่แตกต่างจากคนภาคกลาง
- 3) ในระดับของคนไทในภาคเหนือ พวกเขาเป็นลื้อ ซึ่งแตกต่างจากไทใหญ่ ไทวน และลาว
- 4) ในระดับคนลื้อด้วยตนเอง พวกเขาใช้เมืองที่ตัวเองมีถิ่นฐานอยู่ 5) ระดับพลเมือง พวกเขาให้ความสำคัญเป็นบ้านหรือชุมชนเป็นตัวกำหนดความแตกต่าง เช่น ลื้อบ้านแพด ลื้อบ้านสบแวน ลื้อบ้านห้วยวน ฯลฯ นอกจากนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อนั้นมีหลากหลาย นั่นคือ เป็นทั้งคนไทย

คนเมือง และไทลื้อ การที่พวกเขาจะนิยามว่าตัวเองเป็นใครนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์และประโยชน์ที่ตัวเองได้รับ

แม้นโยบายของรัฐบาลจะส่งผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทลื้อ หากแต่ชาวไทลื้อเองยังคงสามารถดำรงไว้ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ได้ ประการสำคัญคือชาติพันธุ์นั้นก่อให้เกิดการต่อรองกันและกันอยู่ตลอดเวลา และในบางครั้งก็ต้องดิ้นรนต่อสู้ บนความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษเฉพาะของตัวเองซึ่งได้อาศัยอยู่ภายใต้รัฐต่าง ๆ ดังนั้น ไทลื้อในรัฐไทยที่มีอัตลักษณ์ในฐานะเป็นต้นธารบรรพบุรุษของคนไทย แต่ในยุคหนึ่งก็เป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ขายได้ ขณะที่ไทลื้อภายใต้รัฐลาว ดังกรณีของลื้อเมืองสิงห์นั้นแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่ท้องถิ่นอ้างว่ามาจากสิบสองปันนาถือว่าตนเป็นไทลื้อแท้แม้จะเผชิญกับการล่าอาณานิคมฝรั่งเศส ท้องถิ่นของตนควบคู่ไปกับวัฒนธรรมแห่งชาติลาวได้อย่างไม่ขัดแย้ง (ประสิทธิ์ สิปรีชา และคณะ, 2558)

จากเหตุการณ์ที่เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ของล้านนา มีนัยสำคัญต่อ “สำนึกทางชาติพันธุ์” ในแง่การบอกว่าตนเองเป็นใคร โดยความทรงจำสะท้อนถึงประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงถิ่นที่จากมา การตั้งถิ่นฐานบริเวณซึ่งภูมิศาสตร์คล้ายถิ่นที่จากมา การนำชื่อสถานที่ (บ้านเมือง) เดิมมาใช้ การกล่าวถึงผีบรรพบุรุษและการสร้างผีเมืองขึ้นมาใหม่อันเชื่อมโยงกับเมืองที่จากมา ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับรัฐไทยที่ตนมาตั้งถิ่นฐาน โดยการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ท้องถิ่นในที่นี้ คือ พิธีเลี้ยงผีเมือง อาทิเช่น การเลี้ยงข้าราชการไทยเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรม เป็นต้น ดังนั้น อัตลักษณ์ของถิ่นไทลื้อในรัฐไทยจึงมีความแตกต่างจากไทลื้อเมืองอื่นในประเด็นการเชื่อมโยงตนเองเข้ากับรัฐชาติที่เข้ามาอยู่ในถิ่นฐานปัจจุบัน

เมื่อสังคมเข้ามาสู่ยุคที่การติดต่อสื่อสาร พรมแดนของประเทศเปิดกว้างทางการเมืองและการค้า กับทั้งมีช่องทางสื่อสารสะดวกมากขึ้น การเคลื่อนย้ายเดินทางข้ามประเทศของชาวไทลื้อจึงมีมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะประเทศ จีน พม่า ลาว ไทย ไม่ว่าจะเป็นเพราะเพื่อการศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพ การแสวงบุญ การเยี่ยมญาติ รวมถึงการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมด้วยงานวิจัยเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทลื้อจึงเป็นการทำความเข้าใจถึงบริบททางเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยว ที่ส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ดังในกรณีไทลื้อในจังหวัดพะเยา ที่อำเภอเชียงคำ

อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนข้อจำกัดที่สำคัญของอัตลักษณ์ที่หลากหลายซับซ้อนของกลุ่มชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ในแต่ละประเภทเป็นตัวแทนเพียงเศษเสี้ยวหนึ่งของประสบการณ์ชีวิตเท่านั้น บริบทที่แตกต่างไปกันแต่ละแบบ ก่อรูปให้เกิดการจัดการองค์กร ผลประโยชน์และจุดหมายทางการเมืองที่แตกต่างกันและส่งผลให้ “อัตลักษณ์” ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีลักษณะที่แตกแยก มีจุดยืนและผลประโยชน์ทางการเมืองที่หลากหลายจนเกินไป ปัญหาสำคัญจึงมีอยู่ว่า อัตลักษณ์แบบใดที่เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตภาคเหนือ คำตอบบางส่วนของคำถามนี้ คือ ประเด็นความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity)

อัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานความเป็น “รัฐชาติ” (Nation-State) ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เริ่มเข้ามามีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น (ยศ สันตสมบัติ, 2553) บริเวณภาคเหนือของไทยก็เช่นเดียวกัน “ความเป็นชาติพันธุ์” เริ่มกลายเป็นกระแสสังคมที่เคลื่อนไหวอย่างชัดเจน เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการตื่นตัวในกระแสความเป็นชาติพันธุ์ คือ ประสบการณ์จากการถูกเลือกปฏิบัติ จากอคติจากเจ้าหน้าที่รัฐ

กระแสทางการเมืองของความเป็นชาติพันธุ์ เริ่มมีการเชื่อมโยงต่ออัตลักษณ์ที่แยกกระจัดกระจายให้หลอมมาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้นำของชาวไทยพวนและไทลื้อ ได้พัฒนากระแสสังคมของความเป็นชาติพันธุ์ด้วยการปรับเปลี่ยนภาพ รวบรวม อัตลักษณ์ที่ดั้งเดิมของกลุ่ม ให้กลายมาเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและศักยภาพในการจัดการอย่างยั่งยืน ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถนำไปใช้ในการลงทุนทางการเมืองเพื่อสร้างสรรค์อัตลักษณ์และความมีตัวตนในการอยู่รอดของชาวไทยพวนและไทลื้อ “กลุ่มชาติพันธุ์” ที่มีภูมิปัญญาความรู้ อัตลักษณ์ดังกล่าว ได้รับการถ่ายทอดทางสื่อ หนังสือพิมพ์และสารคดีโทรทัศน์ มากมายจนเป็นที่ยอมรับทั้งจากในตัวชาวไทยพวนและไทลื้อเองและสังคมภายนอก ทางผู้นำของไทยพวนและไทลื้อยังใช้กลยุทธ์และวิธีการทางการเมืองนิเวศ ในการนำเสนอภาพของกลุ่มชาวไทยพวนบ้านหาดเสี้ยวและไทลื้อเชียงคำ ในฐานะที่มีความเป็นอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นในพื้นที่ภาคเหนือ อัตลักษณ์ของความเป็น “กลุ่มชาติพันธุ์” เริ่มผนวกเข้ามารวมกัน กระแสความเป็นชาติพันธุ์เริ่มกลายมาเป็นพื้นฐานการสร้างเครือข่ายของกลุ่มชนกลุ่มต่าง ๆ ที่ทำการบริหารจัดการทางด้านทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

การนำเอากลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาเป็นประเด็นทางการเมือง ยังเป็นการจัดรูปแบบในเชิงอำนาจแบบใหม่ ในบริบทของรัฐชาตินั้น เพื่อเป็นการควบคุมและใช้ประโยชน์ จากสัญลักษณ์ในเชิงวัฒนธรรมในการเปิดพื้นที่และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ๆ ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์

รูปที่ 5.7 แผนสรุปการทำงานของอำเภอเชียงคำและคู่มือการท่องเที่ยว

5.5 การปกครองและจำนวนประชากร

อำเภอเชียงคำ แบ่งเขตการปกครอง ตาม พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองท้องถิ่น ออกเป็น 10 ตำบล 134 หมู่บ้าน จำนวนประชากร 77,015 คน แยกเป็นชาย 38,315คน หญิง 38,664 คน

ตารางที่ 5.1 จำนวนประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ อ.เชียงคำ

ที่	ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	ตำบลห้วย่วน	15	5,465	6,067	11,532
2	ตำบลร่มเย็น	21	6,126	6,063	12,189
3	ตำบลฝายกวาง	17	4,353	4,476	8,829
4	ตำบลอ่างทอง	13	4,204	4,169	8,373
5	ตำบลเชียงบาน	11	4,048	3,330	7,378
6	ตำบลน้ำแวน	14	3,505	3,609	7,114
7	ตำบลแม่ลาว	14	3,256	3,230	6,486
8	ตำบลเจดีย์คำ	12	2,907	3,083	5,990
9	ตำบลเวียง	10	2,769	2,900	5,669
10	ตำบลทุ่งผาสุข	7	1,718	1,737	3,455
รวม		134	38,351	38,664	77,015

ที่มา: ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ, 2560

อำเภอเชียงคำ เป็นอำเภอซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยร่วมร้อยปีมาแล้ว แปรชาติพันธุ์ ดังนี้
 1) ไตยวน หรือคนเมือง 2) ไตลื้อ 3) ไตใหญ่ 4) ไทลาว 5) ไทยจีน 6) ชาวไทยภูเขาเผ่าเมี่ยน
 7) ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง และ 8) ชาวไทอีสาน

5.6 ผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อำเภอเชียงคำ

ตารางที่ 5.2 ข้อมูลผู้จดทะเบียน OTOP และมูลค่าการผลิตภัณฑ์ OTOP ของอำเภอ (พ.ศ. 2560)

ที่	ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้จดทะเบียน (กลุ่ม/ผู้ผลิต)	มูลค่าการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์(บาท)
1	อาหาร	27	105,096,900
2	เครื่องดืม	7	5,246,080
3	ผ้าและเครื่องแต่งกาย	21	61,228,349
4	ของใช้และของประดับตกแต่ง	31	36,369,282
5	สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	1	865,010
	รวม	87	20,8805,621

รายได้เฉลี่ยต่อหัว 71,055 บาท/คน/ปี

ที่มา: กระทรวงมหาดไทย, 2560

ผลิตภัณฑ์เด่นของอำเภอเชียงคำ ที่มีอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีคุณค่าเป็นที่นิยม มีศักยภาพด้านการผลิตและการตลาด เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป

- 1) ผ้าทอไทลื้อ และผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทลื้อ
- 2) ผลิตภัณฑ์จากผ้าปักชาวเขา
- 3) กาละแมโบราณ
- 4) ลำไยสด

ผลิตภัณฑ์ OTOP ที่สร้างรายได้สูงสุด 5 อันดับแรก ได้แก่

- อันดับที่ 1 ลำไยสด
- อันดับที่ 2 ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทลื้อ
- อันดับที่ 3 ผลิตภัณฑ์จากผ้าปักชาวเขา
- อันดับที่ 4 วิสาหกิจชุมชนกาละแมโบราณ
- อันดับที่ 5 วิสาหกิจชุมชนตุ๊กตาบ้านถักทอ

ยอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ของอำเภอเชียงคำ ปีงบประมาณ 2560 รวมทั้งสิ้น 20,8805,621 บาท

5.7 การวิเคราะห์บริบททางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ที่มีผลต่อความคงอยู่รอดของชาติกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

5.7.1 บริบททางด้านสังคม

กลุ่มชาติพันธุ์เชียงคำนั้น มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม หลากหลายทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ มีทั้งหมด 8 ชาติพันธุ์ ก็คือ ไทลื้อ ไทใหญ่ ม้ง เยว่ อีสาน ไทจีน ไทลาว และก๊ไถยวน หรือไทลื้อนาพื้นเมือง ด้วยความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเชียงคำ ในส่วนนี้จะพูดถึงด้านชาติพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่น คือ ชาติพันธุ์ไทลื้อ แต่ความจริงแล้วชาติพันธุ์ที่อยู่ดั้งเดิมมาก่อน คือ ชาติพันธุ์ไถยวน เป็นกลุ่มเจ้าถิ่นเดิมที่อาศัยอยู่ที่นั่นมาก่อน ด้วยความที่เป็นคนพื้นเมือง จึงอยู่แบบไม่ได้มีการสร้างกิจกรรมด้านใดที่โดดเด่นขึ้นมา และต่อมาอีกรุ่นชาติพันธุ์ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่อำเภอเชียงคำซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สองที่เข้ามาอยู่ที่เชียงคำ คือ ไทลื้อ หลายคนอาจเข้าใจผิดว่าเชียงคำเป็นอำเภอที่มีชาวไทลื้อมากที่สุดแต่แท้จริงเป็นชาวชาวไถยวน แต่พอชาวไทลื้ออพยพเข้ามาใหม่นั้น ก็มีการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม ประเพณีขึ้น มีการย้ายตัวเมืองจากเชียงคำ มาอยู่ที่ตำบลหย่วน คำว่า หย่วน เป็นชื่อของชาวไทลื้อ ที่อยู่ที่สิบสองปันนา และด้วยความโดดเด่นของไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นอัตลักษณ์และมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ที่อนุรักษ์และสืบต่อกันมาทั้งในเรื่อง อาหาร การกิน เรื่องเครื่องแต่งกาย ภาษาพูด เรื่องวัฒนธรรมประเพณีการแสดง จนได้มีการรวมตัวกัน สืบสานชาติพันธุ์ไทลื้อโลก มาถึง 17-18 ครั้ง และมีผู้หลักผู้ใหญ่ที่สนับสนุน โดยนักการเมืองที่เป็นหลัก คือ คุณรัตดาวรรณ ศรีวงศ์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งท่านเป็นชาวไทลื้อที่เชียงคำ จึงถือว่าเป็นผู้นำในการผลักดันให้จัดงานไทลื้อโลกเป็นประจำทุกปี ทำให้ไทลื้อเชียงคำเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงทุกวันนี้ เช่น ความโดดเด่นเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย วัฒนาอาราม จึงโด่งดังขึ้นมา ถือเป็นจุดแข็งหนึ่งของเชียงคำ ประกอบกับทางรัฐบาล มีนโยบายที่เน้นการพัฒนาในพื้นที่เป็นหลัก ทางอำเภอจึงคิดว่าเรื่องไทลื้อน่าจะเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งของเชียงคำ ที่สามารถจะนำมาพัฒนาและต่อยอดในทางสังคม และเศรษฐกิจได้

จึงเลือกพื้นที่หมู่บ้านที่มีความโดดเด่นที่กระจายอยู่หลายที่ เช่น เชียงบาน น้ำแวน ที่บ้านหยวน และมียู่ 4 หมู่บ้าน ที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างมาก สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จึงส่งผลต่อมาในรูปแบบของบริบททางเศรษฐกิจภายในชุมชนนั้นต่อไป

5.7.2 บริบททางด้านเศรษฐกิจ

ในด้านบริบททางเศรษฐกิจนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อได้ต่อยอดที่มี จากทุนทางสังคม ได้กำหนดขอบเขตว่า นำพื้นที่ทางวัฒนธรรม 4 หมู่บ้านมารวมตัวกันทำเป็น “ชุมชนวัฒนธรรมชาวไทลื้อ” โดยมีเป้าหมายว่า นำเอาวัฒนธรรมไทลื้อมาเป็นแนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด เรื่องของสังคม คือ การสร้างความเข้มแข็ง ความอบอุ่น สร้างความสามัคคีในชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมหล่อหลอม กลุ่มคนเพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยากให้นำทุนทางวัฒนธรรมของคนที่มียู่มาต่อยอดทำให้เกิดรายได้ เป็นการสร้างรายได้ และสามารถยึดเป็นอาชีพหลักและเสริม ซึ่งนำเอาวัฒนธรรมไปขยายกับเรื่องเศรษฐกิจ สร้างให้เป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีการพัฒนาในเรื่องของการทำสินค้าขาย เรื่องการท่องเที่ยว ส่งเสริมทางด้านอาชีพ และรายได้ และได้ตั้งโมเดลไว้ว่า มียู่ 3 ปัจจัยที่จะขับเคลื่อนเรื่องนี้ นั่นคือ 3m 1) M ตัวแรก คือ เรื่องคน (Man) คนไทลื้อที่มีอยู่ทั้งหมดในชุมชนซึ่งก็คือชาวไทลื้อ และกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นไทลื้อ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสะล้อซอซึง กลุ่มดนตรี กลุ่มทอผ้า กลุ่มศิลปะ ที่เป็นทางด้านทุนวัฒนธรรม 2) M ตัวที่สอง คือ วัตถุคิบ (Material) หรือทรัพยากรที่มีเรื่องของสถานที่ วัดวาอาราม บ้านเรือน เรื่องของอาหารการกิน เรื่องของตัวเครื่องแต่งกาย คือ เรื่องของปัจจัย 4 ทั้งหมดเราถือว่าเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ 3) M ตัวที่สาม เป็นเรื่องของการจัดการ (Management) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม มาประยุกต์ใช้กับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน นั่นคือจะเอา m ตัวแรก คนมาจัดการตัวที่สอง อย่างไร (Method) จะมาผลิต จะมาพัฒนาต่อยอด ดัดแปลงยังไงสร้างมูลค่าเพิ่มให้วัฒนธรรมในรูปแบบไหน และอยู่ในตัวที่สามอีกตัวก็คือ Marketing (การตลาด) เมื่อทำทั้งสามตัวแล้ว ต้องทำการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก เพื่อที่จะดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว นั่นคือเป็นการใช้โมเดล (Model) ในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อที่เชิงคำ จึงเกิดเป็นโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาในเรื่องช่องทางการตลาด มีการพัฒนาขึ้นเรื่อง ๆ จากเดิมที่ชาวบ้านทำเองขายเองในพื้นที่ ตอนนี้มีทั้งเรื่อง Facebook เรื่อง LINE ทำให้มีออเดอร์สั่งเข้ามาเยอะ กลุ่มที่ทำก็มีเยอะขึ้น ก็เท่ากับว่าวันนี้ “วัฒนธรรมขายได้” (วัฒนธรรมทำให้เกิดการต่อยอดทางเศรษฐกิจได้) เมื่อวัฒนธรรมกินได้ ชาวบ้านก็เริ่มมาสนใจทางด้านวัฒนธรรมมากขึ้น จากเดิมมีวิถีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ พอวันหนึ่งวัฒนธรรมสามารถขายได้ กินได้ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ คนก็มาสนใจวัฒนธรรมมากขึ้น

5.7.3 บริบททางด้านวัฒนธรรม

ทางด้านแผนการพัฒนาชุมชนวัฒนธรรมไทลื้อ โดยอาศัย “วัฒนธรรมเป็นรากฐาน” (Area – Based Approach) การวิจัยในเชิงพื้นที่ เพื่อการบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ เป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ “ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน” อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การสกัดความต้องการอันหลากหลายของชุมชน ที่จะตอบสนองได้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จขั้นต้น บวกกับการชี้้นำให้ชุมชนตั้งอยู่ในวิถีอันควร ช่วยกันขับเคลื่อน นำเสนอแนวทางในการทำงานว่าจะมีรูปแบบการบริหารจัดการแบบใดในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ทำเป็นแผนพัฒนาชุมชนขึ้นมา มีโครงการกิจกรรมมานำเสนอ เพื่อที่จะนำมาของงบประมาณต่าง ๆ ในการพัฒนาปรับปรุง จัดกิจกรรมต่างๆ และนำโมเดล ในพื้นที่ มาต่อยอดประสานกับโครงการแรกในการขยายผล

ตอนนี้ปัจจัยสำคัญเรื่องวัฒนธรรมโดยให้ชุมชนเห็นคุณค่าของความสำเร็จโดยใช้การมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการในพื้นที่ร่วมกับประชาชน มาช่วยในรูปการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นรากฐาน ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้ยั่งยืนต่อไป ประโยชน์ทั้งหมดนี้ จึงตกอยู่กับตัวชุมชนเอง ในช่วงแรกนั้นรัฐบาลหรือชาวบ้านที่เป็นคนที่จะคิดในการพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม จะเห็นว่า บริบททางด้านทุนทางวัฒนธรรมมีอยู่แล้ว ทั้งเรื่องการแต่งกาย ภาษาพูด อาหาร บ้านเรือน แต่ว่าเดิมทีที่ผ่านมา ได้ปล่อยให้ทุนวัฒนธรรมเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ได้มีการมาเจียรนัย แต่พอเราเห็นคุณค่าตรงนี้ เราจึงควรที่หยิบขึ้นมาว่า สิ่งที่มีอยู่เป็น “ทุน” ที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดให้ชาวบ้านเห็นคุณค่า เพราะบางครั้งชาวบ้านก็อยู่แบบไม่ได้เห็นคุณค่า “ทุน” ที่มีอยู่บางครั้งคนที่อยู่ภายนอกอาจรู้เรื่องของเรามากกว่า

ดังนั้น “การสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนที่เรามีอยู่แล้วในชุมชน มาจัดระเบียบ จัดระบบ ในการบริหารจัดการ แล้วก็ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น” ปัจจุบันนี้ เรื่องเสื้อผ้าไทลื้อ ทำให้มีคนสนใจมากขึ้น ใส่กันมากขึ้น เรื่องอาหารการกิน มีการจัดอีเวนต์ (Event) จัดกาดไทลื้อ คนในชุมชนก็เริ่มรู้จักความเป็นตัวตนของตัวเองมากขึ้น คนภายนอกก็เริ่มเห็นคุณค่า ทำให้สร้างชื่อเสียงสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยวัดเป็นฐานหลักในการที่จะดึงคนมาเที่ยว เพราะวัดถือเป็นศูนย์รวมจุดแรกที่เข้ามา ก็จะเป็นวัดแสนเมืองมาที่บ้านมาง วัดนี้จะมีทั้งเรื่องโบสถ์ซึ่งขึ้นทะเบียนกรมศิลปากร เป็นโบสถ์ศิลปะไทลื้อที่เก่าแก่ที่สุด พระประธานทางไทลื้อ และมีเรือนไทลื้อจำลองหลังใหม่ที่สุดที่วัดกับชุมชนได้ร่วมกันสร้างไว้ และมีพิพิธภัณฑ์ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชฯ วัดแสนเมืองมา ซึ่งได้รวบรวมวัตถุศิลปะต่าง ๆ ประวัติศาสตร์ไว้ในนั้น จะมีภาพฝาผนังภายในโบสถ์ เล่าถึงประวัติอดีตความเป็นมาของชาวไทลื้อ ได้อพยพกันมาอย่างไร จากบ้านมางก็จะมาที่บ้านหยวน ซึ่งมี

ศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อที่สร้างมาหลายปีแล้ว โดยบของกระทรวงการท่องเที่ยวในศูนย์นั้นจะมีเครื่องใช้ไม้สอย แสดงถึงวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ เสื้อผ้า อาหารการกิน เครื่องแต่งกาย เครื่องดำรงชีวิต อุปกรณ์เครื่องครัว ในศูนย์วัฒนธรรมที่รวมอยู่ในนั้นหมดเลย ซึ่งมีคนดูแลศูนย์อยู่โดยมีคนทอผ้า ทออยู่เป็นประจำที่วัดหยวน เสร็จจากบ้านหยวนออกมาเข้าไปที่บ้านธาตุ ถ้าไปหมู่บ้านที่ 2 ก่อนจะมีบ้านไทลื้อจริง ๆ ที่มีคนอาศัยจริงที่อนุรักษ์ไว้ประมาณเกือบ 100 ปี เรียกว่า เสือนแม่แสงดา หรือป่าแสงดา ก็จะไปศึกษาวิธีการดำรงชีวิตของเค้าที่นั่นว่า อยู่ยังไง กินยังไง นอนยังไง และข้างล่างมีกี่ทอผ้า ทอผ้าขายทำของที่ระลึกขาย

รูปที่ 5.8 บ้านของป่าแสงดา ไทลื้อ

ต่อมาก็จะมาที่บ้านธาตุหมู่บ้านที่ 1 ก็จะมีพระธาตุสบแวน ซึ่งตามประวัติตำนานก็จะเป็นวัดแรก พระธาตุแรกที่ชาวไทลื้อได้สร้างขึ้นมาในพระธาตุสบแวนก็จะมีทางเรื่องโบสถ์ที่เป็นศิลปะของชาวไทลื้อ จะมีหอเล็กกว่าหอ 13 ภาพ จะเล่าประวัติความเป็นมาของชาวไทลื้อสืบสองปีนั้นมา อยู่กันอย่างไร เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นบ้าง อพยพเมื่อมาถึงเชิงคำสร้างบ้านแปลงเมืองตรงไหน มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร จะเป็นเรื่องเล่าพร้อมกับภาพประกอบ แล้วก็มีเรือนไทลื้อจำลองที่อยู่ในวัด

รูปที่ 5.9 เส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมของไทลื้อเชียงคำ

เป็นการสร้างเป็นเส้นทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ใช้ต้นทุนที่มีอยู่ ทั้ง 4 หมู่บ้าน 4 จุด เป็นเหมือนจุดเช็คคอิน Check-in ในการที่จะมาเที่ยวชุมชนไทลื้อ แต่นอกจากนี้แล้ว วิถีชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน ก็จะมีทุนวัฒนธรรมแฝงอยู่ในนั้น เช่น บ้านเรือนของชาวไทลื้อจะเป็นคนที่รักความสะอาด หน้าบ้านแต่ละหลังจะไม่มีขยะชุมชนแต่ละบ้านจะช่วยกันรักษาความสะอาดร่วมกัน คอยตัดต้นไม้ใบหญ้าหมด ซึ่งตรงนี้ก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของไทลื้อ คนที่มาเที่ยวแค่ข้ามผ่านชุมชนไทลื้อ ก็เกิดความประทับใจเร็วกว่า บ้านไทลื้อสะอาดถนนหนทางเรียบร้อย และมีตลาดบ้านธาตุซึ่งเป็นตลาดกลางของ 4 หมู่บ้าน จะมีของพื้นเมืองของชาวไทลื้อขาย เป็นตลาดในช่วงเย็น ตอนนี้มีโครงการงบประมาณพัฒนาโครงการพัฒนาจังหวัด มาปรับทางเรื่องภูมิทัศน์ทั้ง 4 หมู่บ้าน มีการตกแต่งป้ายให้ชัดเจน ทำเสา ทำตุง ในเส้นทางเพื่อมาลองรับนักท่องเที่ยวหลัก ๆ ให้เข้ามาสัมผัสชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทลื้อที่นี่ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม

5.7.4 บริบททางการเมือง

ในวิถีความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นปัจจุบันนั้น ปัจจัยที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนต่อบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมนั้น ก็คือ ผู้นำชุมชนที่ผ่านการเลือกจากชุมชนโดยตรง เพื่อเข้ามาบริหารจัดการและพัฒนา แต่ก็จะเป็รูปแบบของการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละหมู่บ้าน เป็นกลุ่มอำนาจทางการเมืองของแต่ละฝ่าย เพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองเลือกตั้ง และใช้ในการ

ดั่งงบประมาณ เพื่อที่จะเข้ามาบริหารจัดการในหมู่บ้านของตนเอง ซึ่งเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์เพื่อกลุ่มเฉพาะของตนเอง แต่ในความเห็นของผู้วิจัยนั้น น่าจะมีการเลือกตัวแทนที่มาจากส่วนย่อย ๆ ในการที่จะมาเป็นผู้นำทางด้านการบริหาร โดยประชาชนสามารถเลือกบุคคลที่มีความสามารถในเรื่องต่าง ๆ เช่น เลือกผู้นำที่มาจากกลุ่มที่มีความรู้ด้านการตลาด เลือกผู้นำที่มีความรู้จากพัฒนาสินค้าท้องถิ่น เลือกผู้นำที่มีความรู้และมีส่วนร่วมในการลงมือช่วยคิดและเห็นประโยชน์จากท้องถิ่นนั้น ๆ

ซึ่งในด้านการเป็นผู้นำ ในการเข้ามาเป็นพลังหลักในการที่ช่วยขับเคลื่อน ในการส่งเสริมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ หรือนโยบายของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีฐานนะในทางสังคม มีบทบาทและหน้าที่สำคัญของท้องถิ่น จะมีทุนทางด้านสังคมและการเมือง เพราะฉะนั้นคนในท้องถิ่นต้องมีความเข้าใจ เกี่ยวกับบริบทความเป็นพลวัตของสังคมด้วย ว่าเราจะเปิดชุมชนให้ออกมาอย่างไรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในความเป็นชาติพันธุ์ ทำให้เป็นพลังในการบริหารจัดการของประชาชน ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการของภาครัฐ โดยใช้การจัดการความรู้ของกลุ่มคนในชุมชนและการผลักดันและส่งเสริมจากพลังทางการเมือง ตามแนวคิดรูปแบบการบริหารนโยบายสาธารณะแบบใหม่ ร่วมกับความเป็นพลเมืองของท้องถิ่นทำให้เกิดพลังกิจกรรมทางด้านในเชิงสร้างสรรค์

ดังนั้น การรวมประเด็นสำคัญของ 4 กระบวนการบริหารงานตรงนี้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในความยั่งยืนในที่นี้ คือ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนให้เข้มแข็ง แล้วดึงภาครัฐ ทั้งภาคท้องถิ่น ภาคราชการส่วนภูมิภาคส่วนกลาง เข้ามาช่วยเข้ามาเป็นภาคีเครือข่าย ซึ่งวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งอยู่แล้ว คนในชุมชนที่อยู่รอด แล้วต่อยอดขยายผลไปในด้านต่างๆ ได้ เหมือนการสร้างบ้านเราต้องสร้างรากฐานให้แข็งแรงก่อน พอฐานแข็งแรงแล้ว ทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่นก็จะขายได้ในอนาคต

ชุมชนไทลื้อในขณะนี้ถือว่าพัฒนาอยู่ในขั้นกลางแล้ว หมายถึงว่า ฐาน ชาวบ้านเริ่มเห็นว่ามีทุนของตัวเองที่มีอยู่ ว่ามีคุณค่าด้านต่าง ๆ ซึ่งตอนนี้หน่วยงานต่าง ๆ ก็เริ่มเห็นความสำคัญแล้ว จึงมาช่วยจัดอีเวนต์ (Event) จัดกิจกรรมมาลงในพื้นที่ แต่ประเด็นที่จะต้องคิดต่อไปก็คือ ชาวบ้านจะรักษาทุนทางวัฒนธรรมตรงนี้อย่างไร จะต่อยอดอย่างไร ในเรื่องของการบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนในข้างหน้า

ในด้านเศรษฐกิจ รายได้ของการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก OTOP และที่เป็นอาหารการกินดูจากตัวเลขสินค้า OTOP ที่เป็นเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม มีปริมาณยอดขายที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ในชีวิตจริงก็คือ 1) คนเชียงคำเริ่มที่จะหาเสื้อผ้าไทลื้อมาใช้ ทั้งที่ไม่ใช่คนลื้อและคนลื้อ คนลื้อมีอยู่ แล้วก็ใส่ตามวิถีชีวิต และปรับตามกระแสนิยม 2) มีการที่เข้ามาทำงานที่เชียงคำบุคคลต่าง ๆ เริ่มเห็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ เกิดความชอบก็ซื้อมาสวมใส่ทำงานประจำวัน 3) เวลาที่ผู้บังคับบัญชาหรือนักท่องเที่ยวคนต่างจังหวัดมาเที่ยวเชียงคำ เห็นแล้วก็สั่งซื้อ เหล่านี้กลายเป็นของฝากของกำนัลที่ระลึกที่มอบให้ใครกลายเป็นสิ่งที่มีมูลค่า ทั้งผู้ให้และผู้รับ ดังนั้นยอดจำหน่ายของเรื่องเสื้อผ้าของที่ระลึกทางด้านวัฒนธรรมไทลื้อมีปริมาณเพิ่มขึ้น

ในเรื่องการเผยแพร่ความเป็นไทลื้อเข้าไปในสถานศึกษา ก็จะมีโรงเรียนประถม โรงเรียนขยายโอกาส มัธยม ซึ่งจะใช้วัฒนธรรมไทลื้อเป็นจุดขายของโรงเรียน เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนักเรียนทุกวันศุกร์ จะเป็นวันที่ทรงยศใส่ชุดพื้นเมือง โรงเรียนก็จะเอาชุดพื้นเมืองให้นักเรียนใส่ หรืออย่างจะมีการประกวดประเพณีโรงเรียน ก็จะมักหยิบเอาวัฒนธรรมไทลื้อมาเสนอมาเป็นผลงานการแสดงของนักเรียน เวลาทางอำเภอเมือง จังหวัดมืองาน ก็จะหยิบยกวัฒนธรรมมาเป็นการแสดงของโรงเรียนใช้ในการประกวดแข่ง ทักษะของโรงเรียนด้วย เพราะฉะนั้นจะเชื่อมโยงไปในด้านการศึกษา ทางหน่วยงานภาครัฐเองต้องการให้แต่ละโรงเรียนมีส่วนร่วมกับชุมชน เพราะว่าวัฒนธรรมจะอยู่ได้ต้องไปในสายการศึกษาด้วย ต้องให้ความรู้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ด้วย มีการเสนอให้ทางโรงเรียนทำหลักสูตร เชียงคำศึกษา หรือว่าไทลื้อศึกษาในชุมชน อย่างน้อยเด็กในเชียงคำ จบไปเรียนที่อื่น ต้องรู้จักตัวตนตัวเองก่อน ถึงจะไปอยู่สังคมวัฒนธรรมภายนอก ตอนนี้อยู่โรงเรียนต่าง ๆ ในเชียงคำเริ่มจะมีหลักสูตร การศึกษาค้นคว้าวิถีชีวิต ไทลื้อหรือเชียงคำศึกษาแล้ว

ส่วนในด้านปัญหาของชุมชน ไทลื้อนั้น ก็น่าจะเหมือนชุมชนทั่วไป คือ ประเด็นที่ 1 เรามองเบื้องต้นว่าเมื่อคนอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกัน ก็จะเป็นพวกเดียวกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่จริงๆ แล้วในชีวิตคนเรายังมีความขัดแย้งเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นคนไทลื้อ ไทใหญ่ ไทลาว ไทจีน ไทอีสาน ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดาในชุมชน เวลาทำงานเป็นกลุ่มย่อมมีความขัดแย้ง เป็นเหมือนปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกองค์กร เป็นปัญหาที่อยู่ในระดับที่แก้ไขได้ ประเด็นที่ 2 ก็คือ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่จะเข้ามาช่วย ทั้งหน่วยงานในท้องถิ่น หน่วยงานส่วนอำเภอ จังหวัด ก็อาจจะมองว่างอยู่ข้างในการประสานงาน อย่างท้องถิ่นก็อาจจะต้องให้ความสำคัญมากกว่านี้ หน่วยงานระดับจังหวัด หน่วยงานส่วนกลางที่จะเข้ามาอุดหนุนเรื่องงบประมาณ บางทีต้องเข้ามาศึกษาทำความเข้าใจ บริบทของชุมชนว่าเป็นอย่างไร และเองงบประมาณหรือโครงการมาลงให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ เช่น บางวันอาจจะมาจัดงาน 2-3 วันแล้วจบไป แต่จริงๆ แล้วควรจะทำอะไรให้คงอยู่กับชุมชนให้เป็นวัฒนธรรมที่สามารถใช้ในการสืบทอดต่อไปได้

ในทางในการบริหารจัดการให้ชุมชนมีการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนั้น ที่ สกว. กำลังทำอยู่ ก็คือ การเอาชุมชนเป็นหลัก พัฒนาคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง นำตัวทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ให้เกิดความเข้มแข็ง และถ้าเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนแล้วอยู่ได้ด้วยตัวเอง แล้วหน่วยงานต่าง ๆ หรือภาคี เครือข่าย เวลาเข้ามาจะนำตรงนี้เป็นหลักและก็สามารถปรับให้เข้ากับชุมชน เพราะฉะนั้นตัวชุมชนต้องสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเองก่อน ให้รักวัฒนธรรมที่มีอยู่ ให้ช่วยเหลือร่วมมือกันในการสร้างวัฒนธรรมให้เข้มแข็ง

จึงเป็นที่มาของคำว่ามาที่เขวเชิงคำไม่ธรรมดา มีการจัดกิจกรรมปั่นจักรยาน บิ๊กไบค์ มีรถรางนำเที่ยว ปูพื้นว่าเชิงคำมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชิงคำไม่ได้ขายแค่ไถลื้ออย่างเดียว ไถลื้ออาจจะเป็นจุดเด่น แต่ก็ขายอย่างอื่นพ่วงด้วย เชิงคำไม่ได้มีแค่ทุนทางวัฒนธรรมเท่านั้นยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามอีกด้วยอย่างเช่นภูลังกา ภูอานม้า กลายเป็นจุดขายของอำเภอ หรือเรียกได้ว่าจะจะเป็นสถานที่ใหม่ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทุก ๆ วัย ทำให้ชุมชนตอนนี้มีการตื่นตัวมากขึ้น ในเรื่องการแต่งกาย อาหารการกิน เรื่องภาษาพูด มีการจัดงานที่เขวเชิงคำ เขวเชิงคำ 11 ที่ 111 เชิงคำ คัดเลือก 11 ที่โดดเด่นของเชิงคำมา ในหลวงรัชการที่ 9 มาที่เชิงคำ 11 ครั้ง มาเปิดอนุสาวรีย์ วัดแสนเมืองมา เอือนไถลื้อ ต้นจามจรีที่สวยงามในประเทศไทย วัดจันตราราม พระธาตุคอกคำ ระวังยืน พระเจ้านั่งดิน

รูปที่ 5.10 การประชุมระดมสมอง ครั้งที่ 2 เรื่องการสร้างกิจกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากทุนทางวัฒนธรรมของไถลื้อ อ.เชิงคำ

จากการลงพื้นที่ร่วมกับ ม.พะเยา/สำนักกองทุนส่งเสริมงานวิจัย สกว./นายอำเภอเชียงคำ/ผู้นำชุมชน จ.พะเยา ดร.ชนกน วัฒนกุล และการกำหนดการประชุมระดมสมอง ครั้งที่ 2 ร่วมกัน เรื่องการสร้างกิจกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากทุนทางวัฒนธรรมของไทยลือ อ.เชียงคำ จ.พะเยา วันที่ 7-8 ตุลาคม เพื่อเป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น อบรมเชิงปฏิบัติการให้ผู้นำชุมชนในเชียงคำร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อนำข้อมูลจากการระดมสมอง มาสร้างสรรค์กิจกรรม โดยแบ่งกลุ่มและทำงานกันเป็นทีมเพื่อให้ได้ต้นแบบแนวคิด Concept Idea ของการจัดการโครงการด้านวัฒนธรรม ต่อมาแต่ละกลุ่มหมู่บ้านสร้างกิจกรรมและพร้อมระบุรายละเอียดและผู้รับผิดชอบโครงการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนำเสนอ Action Plan การนำความคิดหรือวิธีการที่ได้ผ่านการคิดและวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ สำหรับขึ้นนำการดำเนินการ ตามกลยุทธ์ ซึ่งเป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่ามีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นตัวกำหนดแผน การดำเนินงานทั้งหมด ดังคำพูดที่ว่า “วางแผนดีมีชัยไปกว่าครึ่งหนึ่ง” จำเป็นอย่างยิ่งที่ หัวหน้างาน หรือผู้ที่เขียนแผนงานต่าง ๆ ถึงวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมาย การให้ความรู้และ จัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และงานงานดำเนินกิจกรรม การระบุ ตำแหน่งผู้รับผิดชอบในแต่ละภารกิจโครงการเพื่อให้เกิดแผนการดำเนิน โครงการที่ชัดเจน

...ชุมชนท้องถิ่นจะพัฒนาได้หรือไม่ และดำเนินไปในทิศทาง จำเป็นต้องต้องมี องค์ประกอบของแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน และการ ดำเนินงานพัฒนาชุมชน รวมทั้งการปรับตัวให้ทันต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม... (สมชาย ศรีวิรัตน์, 2560)

สิ่งสำคัญของการพัฒนาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่จะสามารถทำงานกับประชาชนได้อย่าง ถูกต้อง และทำให้งานมีประสิทธิภาพ อันประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนในระดับ การปฏิบัติ มีดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของงานพัฒนาชุมชน โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจวางแผนงาน การปฏิบัติการและร่วมบำรุงรักษา

2) การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self - Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการ สำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนในท้องถิ่นพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยให้การ ช่วยเหลือ สนับสนุน ในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตาม โอกาสและหลักเกณฑ์ ที่เหมาะสม

3) ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตย และหาโอกาส กระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิด และแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็น ประโยชน์ต่อ ชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้าน ตำบล

4) ความต้องการของชุมชน (Felt - Needs) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต้องให้ประชาชน และ องค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของท้องถิ่นเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่า งานเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

5) การศึกษาภาคชีวิต (Life - Long Education) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นถือเป็นกระบวนการ ให้การศึกษาภาคชีวิตแก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนาท้องถิ่น การให้การศึกษา ต้องให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องกันไป ครอบคลุมทั้งบุคคลยังดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน

ในส่วนของภาครัฐจะมีการให้นโยบายมาแล้วทำร่วมเป็นโครงการนำร่องเรื่องทุนทาง วัฒนธรรม ภาคเหนือเป็นเรื่องของที่เชียงคำไทลื้อ อีกที่คือที่จังหวัดเชียงใหม่ คือ ชาติพันธุ์ไทยอง ที่สันป่าตอง โครงการนี้จะมี 3 ภาคเข้ามาร่วม คือ ภาคประชาสังคมของนายอำเภอ สถาบันการศึกษา ในท้องถิ่น ซึ่งเลือกมหาวิทยาลัยพะเยา และประชาชนไทลื้อ ในอำเภอเชียงคำภาคเหนือ ที่จังหวัด พะเยา ทำภายใต้หัวข้อว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมภายใต้วิถีวัฒนธรรมไทย

ซึ่งเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ค่อนข้างชัดเจน เลือกลงมาเฉพาะการบริหารเชิงพื้นที่ (Area Based) ซึ่งเป็นการบริหารจัดการในแนวใหม่ “ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน” เป็นส่วนสะท้อนว่า แนวทางให้ชุมชน ได้รับการบริหารจัดการจากภาครัฐจริงควรเป็นอย่างไร ที่มีการตอบสนองซึ่งเป็นปัจจัยแห่ง ความสำเร็จขั้นต้น บวกกับการชี้แนะให้ชุมชนตั้งอยู่บนวิถีอันควร นั้นเป็นจุดรวมระหว่างการทำงาน ของภาครัฐกับภาคประชาชน อาศัยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน ร่วมกันก่อให้เกิดสร้างให้มีขึ้น และรักษาให้ยั่งยืนโดยคนในชุมชนนั่นเอง

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่ม ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มิได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งหรือตายตัวหากแต่เป็นกระบวนการที่ถูก สร้างขึ้นและปรับเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่องและยืดหยุ่นบนพื้นฐานการแบ่งแยกระหว่างเรา ชนกลุ่ม อื่น ๆ ที่มีความหลากหลาย อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จึงไม่ได้คงที่ หากแต่เป็นภาพสะท้อน กระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มมีความหมายใน ฐานะเป็นตัวแทนของการเป็นบ้าน ความเป็นชุมชน พื้นที่ซึ่งพวกเขาไม่จำเป็นต้องอธิบานตนเองต่อ คนนอก ความเป็นชาติพันธุ์กับพื้นที่เริ่มมีความหมายแนบสนิท การเปิดพื้นที่ทางสังคม ความเป็น

ชุมชนและความเป็นชาติพันธุ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นผลิตผลแห่งการต่อสู้เลื่อนไหลไปตามบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ยังเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับยุทธวิธีทางการเมืองและการตีความทางประวัติศาสตร์ (Martin and Mohanty, 1986, p. 210 อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร์, 2545)

อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์จึงมิใช่ผลผลิตของเชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม (Miron, 1999, pp. 80-81 อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร์, 2545) หากแต่อัตลักษณ์สร้างเป็นกระบวนการ บริบท และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และเลื่อนไหลตามเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์อำนาจ กระบวนการก่อร่างสร้างอัตลักษณ์ในบริบทของการเป็นชาติพันธุ์ จึงไม่อาจแยกได้ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และโครงสร้างความสัมพันธ์ในเศรษฐกิจ การเมืองและสัญลักษณ์ การที่เป็นประเด็นของกลุ่ม “ชาติพันธุ์” (Ethnicity) จึงกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจต่อนโยบายของประเทศในยุคปัจจุบัน

บทที่ 6

กลยุทธ์ในการบริหารจัดการโดยผ่านการมีส่วนร่วม เปรียบเทียบความสำเร็จในการจัดการเป็นต้นแบบโมเดลบูรณาการ ในการพัฒนาชาติพันธุ์ไทพวน ไทลื้อ

กลยุทธ์ กิจกรรม วัฒนธรรมประเพณี องค์กรใด ๆ ก็ตาม จะดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งจะต้องมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางผ่านกระบวนการโดยร่วมกันวางเป้าหมาย หรือวิสัยทัศน์ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเผยแพร่ หรือนำเสนอเพื่อการหาวิธีการและแนวทาง ในการบริหารจัดการ ซึ่งทำให้เป็นการบริหารจัดการผ่านการมีส่วนร่วม ได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย บุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในบริบทนี้หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ มีจุดประสงค์ที่ไม่ได้ตอบสนองต่อกลุ่มใด กลุ่มหนึ่ง เป็นสิ่งที่มาจากหลาย ๆ องค์กร ซึ่งจะเป็นการบริหารจัดการในรูปแบบที่มียั่งยืน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนและกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ดำเนินรูปแบบการบริหารจัดการแนวทฤษฎีการจัดการตนเองตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (รัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่) ที่ประชาชนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานพยายามทำความเข้าใจต่อกัน มุ่งหาแนวทางการทำงานที่เป็นทางออกที่ดีต่อทุก ๆ ฝ่ายให้มากที่สุด จนสามารถบรรลุเป้าหมายของการร่วมกันทำผลงานหรือกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนได้ โดยสิ่งสำคัญที่สุดที่ประชาคมของสองกลุ่มชาติพันธุ์นี้ ได้สะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน คือ “พลังในการขับเคลื่อน” พูนของท้องถิ่นที่มีอยู่ โดยภาคประชาชนด้วยและภาครัฐ หาแนวทางที่จะผลักดันการบริหารจัดการร่วมกัน กระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันส่งเสริม เอาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่สามารถนำมา นำเสนอให้คนในและนอกพื้นที่มาเรียนรู้ วัฒนธรรมของท้องถิ่น พยายามร่วมกันกระตุ้น ในภาคส่วนของการเมือง มาช่วยเป็นกำลังสำคัญ ในการบูรณาการกิจกรรมของคนในท้องถิ่นให้ออกมาเป็น โครงการหรือพัฒนาให้ เกิดแนวทางที่ยั่งยืน ร่วมกันกับชุมชน เพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนทุกคน

นอกจากนั้น คนส่วนใหญ่มีเอกลักษณ์เข้มแข็ง คนรุ่นใหม่และรุ่นเก่ามีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงในด้านการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ คนในท้องถิ่นกล้าที่จะต้านทานกระแสนิยมหรือกระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อรักษาเครือญาติพี่น้องในท้องถิ่นของตน ไว้ไม่ให้ตามแนวทางทุนนิยม ดังนั้น ปัจจัยทางด้านบริบทของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ส่งผลต่อการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม และมีผลต่อความคงอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตามนั้นจะแยกของมาวิเคราะห์มาเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

สำหรับจังหวัดที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า มีความหลากหลายทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย อาหารการกิน ภาษา อาชีพ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละกลุ่มท้องถิ่น เป็นสิ่งที่สร้างรายได้ให้กับตัวชุมชนเองรวมถึงเป็นการสร้างรายได้ให้แก่จังหวัดด้วย ซึ่งมีประเพณีสำคัญ ๆ ที่ขึ้นชื่อระดับประเทศและเป็นที่ยอมรับของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาถ่ายทำสารคดีด้านศิลปวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงเป็นแหล่งที่ให้ความรู้กับนิสิตนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี การใช้ชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์โดยมีปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และสาธิตกระบวนการทางวัฒนธรรมให้ดู ทำให้คนในชุมชนรวมถึงกลุ่มผู้ที่เข้ามาเรียนรู้เกิดความประทับใจ พร้อมทั้งได้รับเป็นความรู้อย่างหลากหลาย

สิ่งที่พบจากการศึกษา ด้านความโดดเด่นของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยพวนและไทลื้อนั้น มีวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายกัน ได้แก่ การทอผ้าของไทยพวน และไทลื้อ มีความคล้ายกันแตกต่างกันเพียงลายผ้า สำหรับภาษาถิ่นที่ใช้ก็จะแตกต่างกันออกไป แต่ทั้งสองกลุ่มอาศัยความเชื่อของบรรพบุรุษในการปลูกฝังให้คนรุ่นหลังมีความเคารพศรัทธาในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาความรู้เพื่อต่อยอดในการพัฒนาสินค้าของตน รวมถึงการใช้พลังของชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตัวเอง ช่วยกันขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจภายในจังหวัดและชุมชนของตน โดยมีรัฐเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ โดยผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ประชาชนนั้นได้รับผลประโยชน์และรัฐเองก็ได้ผลประโยชน์ต่อจังหวัดด้วยเช่นกัน เป็นแนวคิดพลเมือง ในการมีส่วนร่วมของประชารัฐของสังคมในยุคที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจ แต่ชาวบ้านไทยพวนและไทลื้อใช้ความเป็นอัตลักษณ์ภูมิปัญญาเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษมาเป็นจุดขาย และนำมาประยุกต์ต่อยอดทางสินค้า และคงความเป็นวัฒนธรรมเพื่อเป็นจุดขาย ทางด้านการท่องเที่ยว คือร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันระหว่างประชารัฐกับรัฐในการพัฒนาภายใต้ “แนวความคิดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นของตน” ทางบ้านเชียงคำ ไทลื้อ จังหวัดพะเยา ก็มีการจัดมาดูงานการทอผ้าที่ไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว อ.ศรีสาชนาลัย จ.สุโขทัย รวมถึงการแลกเปลี่ยนอุดหนุนทางเศรษฐกิจระหว่าง

ไทพวนและไทลื้อ โดยสองกลุ่มชาติพันธุ์มีการถ่ายทอดศิลปะ หัตถกรรม และจัดเป็นหลักสูตรสอนให้แก่โรงเรียนประจำตำบล

ศักยภาพของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์เกิดจากการนำใช้ทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรมทั้งหมดในชุมชน ประกอบด้วย 1) บุคคล ได้แก่ ผู้นำ ปราชญ์ 2) กลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน ได้แก่ อาสาสมัคร กลุ่มออมทรัพย์กลุ่มอาชีพ สถาบันการเงิน ชุมชน วัด และอื่น ๆ 3) หน่วยงาน ได้แก่ พื้นที่ทั้งรัฐและเอกชน โรงเรียน 4) หมู่บ้าน (ชุมชน) จัดการตนเอง รวมทั้งร่วมกันร่วมคิดร่วมทำเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับประโยชน์ เชื่อมประสานการทำงานของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดในพื้นที่ บูรณาการการทำงาน โดยใช้ปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นตัวตั้ง โดยการมีส่วนร่วมทางสังคมนี้แสดงให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนชาตินั้น เป็นพลังเสริมสำคัญในการบริหารงานเพื่อพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ ความมั่นคงของชุมชน ทั้งเป็นพื้นฐานความมั่นคงและการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มั่นคง การที่ประชามมีลักษณะเช่นนี้ ย่อมแสดงถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมรัฐ มิใช่เป็นการบริหารราชการของรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว แต่แสดงถึงความ เป็นรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ อีกด้วย โดยมีเป้าหมายคือ การสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้กับประชาชน ทั้งด้าน สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ผลกระทบที่ปรากฏเป็นรูปธรรม ได้แก่ การเรียนรู้ของแกนนำ สมาชิก ผู้ได้รับผลประโยชน์การเกิดแหล่งเรียนรู้ผู้นำการเปลี่ยนแปลง การลดปัจจัยเสี่ยงด้านนโยบาย สาธารณะ การตอบสนองต่อภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลกระทบที่ปรากฏเป็นนามธรรม ได้แก่ ความเป็นเจ้าของ งาน กิจกรรม และผลความเชื่อมั่นในแกนนำ กลุ่มทาง สังคม องค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมของสมาชิกและผู้ได้รับประโยชน์ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันของแกนนำ สมาชิก และการสร้างผลกระทบร่วมกัน เป็นต้น

ตารางที่ 6.1 แสดงการเปรียบเทียบกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทลื้อ

บริบทด้านการเปรียบเทียบ	ไทยพวน	ไทลื้อ
ลักษณะท้องถิ่น	สังคมของ ท้องถิ่นกึ่งเมือง ขนาดเล็ก	สังคมของ ท้องถิ่นกึ่งเมือง ขนาดเล็ก
การมีส่วนร่วมของประชาชน	- มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการเฉพาะมีงานสำคัญของท้องถิ่น - เข้าร่วมกิจกรรมของทางภาครัฐรัก และหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมระดับกลาง	- มีการรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่นอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ - ชาวบ้านและชุมชนกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของทางภาครัฐ รักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรมระดับดีมาก
การบริหารจัดการ “ทุน” วัฒนธรรม	ยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เนื่องจาก ผู้นำยังไม่สามารถรวมภาคประชาชนให้เข้ามาบูรณาการให้เกิดความยั่งยืนได้	การบริหารจัดการตามแนวรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง โดยทั้งผู้นำทั้งภาครัฐ ภาคการเมือง และผู้นำชุมชน ต่างก็ส่งเสริมและให้การสนับสนุนกัน
บริบทการเมือง/ทุนทางการเมือง	รัฐเข้ามาอุดหนุนในเรื่องประเพณีสำคัญ ที่เป็นเรื่องของฐานเสียงเลือกตั้ง และมีอีกกลุ่มที่เป็นฐานทางการเมืองอีกฝ่ายร่วมกับกลุ่มประชาชนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่าเข้ามาผลักดันทางด้านวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเรียกคะแนนเสียงเช่นกัน	รัฐเข้ามาอุดหนุนในเรื่องประเพณีสำคัญ ที่เป็นเรื่องของฐานเสียงเลือกตั้ง
บริบททางสังคม/ทุนทางสังคม	- เกิดจากการรวมตัวทางความคิดร่วมทำ พลังของชุมชนและสังคมมีอยู่ในระดับกลาง เพราะคน ไทยพวนพื้นฐานเป็นคนที่รักความเป็นส่วนตัว	- ร่วมกันทำ ร่วมคิด พลังทางสังคมอยู่ในระดับที่ดี เพราะคนไทลื้อนั้น ด้วยพื้นฐานเป็นคนที่มีรายได้น้อยมาก เลยรวมตัวกันเพื่อจะให้ได้ทุนเหล่านั้นเกิดเป็นมูลค่าเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ตารางที่ 6.1 แสดงการเปรียบเทียบกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทลื้อ (ต่อ)

บริบท ด้านการ เปรียบเทียบ	ไทยพวน	ไทลื้อ
บริบททางสังคม/ ทุนทางสังคม	- ทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ ภูมิปัญญา สติปัญญา ความคิด ความรู้ ได้มีการประยุกต์ต่อยอด ภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่ามากขึ้น โดยร่วมกับหน่วยงาน การศึกษามหาวิทยาลัยนเรศวร - มีภาษาที่ได้รับ ประกาศขึ้น ทะเบียนปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรม ปี 2558 - มีการแต่งกายเฉพาะถิ่น ส่งเสริม การแต่งการตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึง ระบบราชการ	- ทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ ภูมิปัญญา สติปัญญา ความคิด ความรู้ ได้มีการประยุกต์ต่อยอด ภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่ามากขึ้น และพัฒนาต่อเนื่อง โดยร่วมหน่วยงานการศึกษา กับ สกว. และมหาวิทยาลัยพะเยา - มีภาษาเป็นเอกลักษณ์ - มีการแต่งการที่เป็นอัตลักษณ์ เฉพาะถิ่น ส่งเสริมการแต่งกาย ตั้งแต่ประถมศึกษา ถึงระบบ ราชการ
บริบททางเศรษฐกิจ/ ทุนทางเศรษฐกิจ	ชุมชนมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรม โดยการแปลงทุนทางวัฒนธรรม ให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจ ในระดับ ที่ดี	ชุมชนมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรม โดยการแปลงทุนทางวัฒนธรรม ให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจ อยู่ใน ระดับดี
การจัดการความรู้	ประยุกต์ ต่อยอดสินค้าผ้าให้มี ความทันสมัย พัฒนาเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมืองนาโน” เป็นการพัฒนาเส้นใยผ้าพื้นเมือง ให้สามารถกันน้ำ กันแมลง และ แสงยูวี ตลอดจนเพิ่มมูลค่าผ้าทอ ตอบสนองกลุ่มคนใช้งาน และ วัยรุ่น ด้วยการผสมผสานผ้าทอ แบบไทยในแทรนด์แฟชั่น	ทำเป็น story สร้างเป็นหนังสือขึ้นมา เกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ การแต่งกาย สถานที่ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม โดยจะให้ผู้กำกับ ออฟ พงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง เป็นละคร วัฒนธรรม เพื่อจะให้เกิดเป็น กระแสขึ้นในการรับรู้ทางวัฒนธรรม ชุมชนไทลื้อที่บ้านเชียงคำ

ตารางที่ 6.1 แสดงการเปรียบเทียบกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทลื้อ (ต่อ)

บริบท ด้านการ เปรียบเทียบ	ไทยพวน	ไทลื้อ
ความเป็นพลเมือง	พลเมืองในรูปแบบเก่า (Classic System) ไม่มีส่วนร่วมในการบริหารงานบ้านเมือง แต่ปฏิบัติ ตามคำสั่งของภาครัฐอย่าง เข้มแข็ง แต่ในทางกลับกันพลเมือง กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่พร้อมที่จะพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยการที่ประชาชนเองเห็นว่าสถานที่ในท้องถิ่นเหมาะแก่การท่องเที่ยวในทางวัฒนธรรมเปรียบเทียบกับที่เชียงคาน จ.เลย	วัฒนธรรมพลเมืองดี (Administration in Civic Culture) มีความรับผิดชอบ ต่อทั้งตนเองและสังคม มีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมือง
ปัญหาและอุปสรรค	คนที่จะมาสืบทอดทางด้านภูมิปัญญาการทอผ้ามีน้อยลง คนรุ่นใหม่นิยมอาชีพรับราชการ เขวชนรุ่นใหม่เริ่มไม่เรียนรู้ภาษาท้องถิ่น	คนที่จะมาสืบทอดทางด้านภูมิปัญญาการทอผ้ามีน้อยลง คนรุ่นใหม่นิยมอาชีพรับราชการ เขวชนรุ่นใหม่เริ่มไม่เรียนรู้ภาษาท้องถิ่น

บริบท ทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง ที่แตกต่างกันทำให้การอนุรักษ์มีรูปแบบที่แตกต่างกัน กลยุทธ์วิธีการต่างกัน ปัญหาอุปสรรคต่างกัน กลุ่มที่มีเงินอุดหนุนมากกับกลุ่มที่มีเงินอุดหนุนน้อยมีฐาน ทางกระบวนการทางจารีตประเพณีในการฟื้นฟูที่ต่างกัน เนื่องจากฐานทางการเมือง จะมีการบริหารจัดการอีกรูปแบบหนึ่ง ชาติพันธุ์ NGO กลุ่มที่ทำออกไปทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่ผ่านองค์กรเอกชนหรือกลุ่มแม่บ้าน วิธีการบริหารฟื้นฟูวัฒนธรรม จะเป็นอีกแบบ วิธีการบริหารฟื้นฟูที่ผ่านผู้นำ ศส. สจ. สท. อบต. จะบริหารทุนทางวัฒนธรรมอีกแบบ ซึ่งมีเงื่อนไขภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่แตกต่างกันหรือบางครั้ง ทำการวิเคราะห์แล้วก็อาจจะเชื่อว่า คล้ายกันก็ได้ โดยมีพื้นฐานคล้ายกันอยู่บางเรื่อง และแตกต่างกันตามบริบทบางส่วน ตัวแปรที่มากมายทำให้ให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูนั้น ความเป็นทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นไทยพวนและไทลื้อนั้น ผู้วิจัยเชื่อว่าวิธีการบนเงื่อนไขเศรษฐกิจสังคมที่เป็นเรื่องการเมือง

จากการลงไปทำวิจัย และนำมาวิเคราะห์ตามแนวทางของรัฐประศาสนศาสตร์ เชื่อว่าพลังทางการเมืองหรือเป้าหมายทางการเมือง ในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟู วัฒนธรรม ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น รัฐนั้นเข้ามาเพื่ออุดหนุนในเรื่องประเพณีสำคัญ เป็นเรื่องของฐานเสียงเลือกตั้ง ถ้าเป็นงานที่ทำร่วมกับชุมชน จะมีเรื่องของการเมืองเข้ามาช่วยส่งเสริมสนับสนุนทางด้านประชาสัมพันธ์ และงบประมาณ เพื่อเป็นการสร้างผลงานและคะแนนฐานเสียงในการเลือกตั้งครั้งต่อไป แต่ถ้าเป็นเรื่องของวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาชีพ ที่เป็นการบริหารจัดการโดยกลุ่มทอผ้าหรือชุมชนเอง ของกลุ่มชาติพันธุ์ ตรงนี้รัฐจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนเพราะประโยชน์ที่จะได้ต่อผลงานนั้นมีน้อย จึงทำให้กลุ่มอาชีพทอผ้า ต้องบริหารและจัดการความรู้ด้วยตนเอง แล้วแต่บริบทและความสำคัญของงาน จึงทำให้เห็นว่า การบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่ต่างกันทำให้การบริหารทรัพยากรทุนทั้งหมด หรือรูปแบบทั้งหมดต่างกันพลังในการทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู ที่ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจในการระดมเงินระดมทุน ประชุมวางแผน ในการส่งเสริมอนุรักษ์ชาติพันธุ์ของตนเองถึงได้เกิดความสำเร็จนั้นออกมา

โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎี การจัดการความรู้ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ การบริหารจัดการของภาคประชาชน

รูปที่ 6.1 โมเดลปลาทุกับการจัดการความรู้

ที่มา: สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้, 2551, น. 10

ส่วนที่หนึ่ง ส่วนหัวปลา ที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ (Knowledge Vision: KV) หรือทิศทางของการจัดการความรู้ เป็นส่วนหัวส่วนหางที่มองว่าจะใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของไทพวนและไทลื้อไปใช้ทางไหน โดยก่อนที่จะทำกิจกรรมการจัดการความรู้ ต้องตอบให้ได้ว่า “เราจะทำ KM ไปเพื่ออะไร” ดังนั้นหัวปลาจึงเป็นความมุ่งมั่นความสำเร็จของกลุ่มภาคประชาชนพลเมือง ผู้ปฏิบัติดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ทั้งหมด เช่น ตัวผู้นำชุมชนที่เป็นคนคิดในการวางแผนการพัฒนา หรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น ส่วนผู้ที่ส่งเสริมให้เกิดหัวปลาที่ชัดเจน คือ คุณเอื้อ (ระบบ)

โดยไทพวน มีกลุ่มผู้นำที่มีความสามารถที่มองเรื่องการใช้ทุนทางวัฒนธรรมไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปะการทอผ้า การประยุกต์ ต่อยอดสินค้าผ้าให้มีความทันสมัยและเป็นที่น่าสนใจของผู้คน กลุ่มไทพวนนั้นมีหน่วยงานทางด้านการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสิน ปัญญาวุธตระกูล เข้ามาร่วม “พัฒนาสินค้าพื้นเมืองเพื่อการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย” โดยได้พัฒนาต่อยอดสินค้าที่ผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ได้แก่ สินค้าประเภทอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ศิลปะประดิษฐ์ สินค้าที่ระลึกของแต่ละอำเภอออกมาเป็นสินค้าต้นแบบ 6 ชิ้น ที่แสดงถึงสัญลักษณ์ กลิ่นอาย ศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ในยุคสมัย สามารถตอบโจทย์ของกระแสการท่องเที่ยว “วัฒนธรรมนิยม” ในปัจจุบัน โดยของไทพวนได้พัฒนาเรื่อง “ผ้าทอพื้นเมืองนาโน” เป็นการพัฒนาเส้นใยผ้าพื้นเมืองให้สามารถกันน้ำ กันแมลง และแสงยูวี ตลอดจนเพิ่มมูลค่าผ้าทอ โดยการเคลือบสารนาโนบนผลิตภัณฑ์พื้นเมืองเดิม เช่น ยาม กระเป่าถือ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกทั้งพัฒนารูปแบบการใช้งาน ให้ตอบสนองกลุ่มคนใช้งาน และวัยรุ่นด้วยการผสมผสานผ้าทอแบบไทยในแทรนด์แฟชั่นทศวรรษหน้า

ส่วนทางกลุ่มไทลื้อนั้นผู้นำ/นักปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกับสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยพะเยา ใช้พลังของหน่วยงานภาคการศึกษาร่วมกับพลังความคิดของพลเมืองในพื้นที่ คิดและประยุกต์เอาผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมมาพัฒนา มาสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้เข้ากับยุคสมัย ไม่ทิ้งคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม คุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม ผลผลิตในแง่ของการสร้างรายได้ ที่มีรากฐานทางวัฒนธรรม ใช้มาเป็นทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่นำมาพัฒนาได้ทำเป็น Story สร้างเป็นหนังสือขึ้นมาเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่การแต่งกาย สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เหมือนหนังสือเรื่องรากรนครา โดยจะให้ผู้กำกับ ออฟ พงษ์พัฒน์ วชิรบรรจง เป็นละครวัฒนธรรม เพื่อจะให้เกิดเป็นกระแสขึ้นในการรับรู้ทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อที่บ้านเชียงคำ

สิ่งเหล่านี้เกิดจากความคิดของแกนนำของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นส่วนหัวที่เป็นเป้าหมาย วิทยทัศน์ (Knowledge Vision: KV) หรือทิศทางของการจัดการความรู้ นำสินค้าพื้นเมืองที่โดดเด่น มาสร้างสรรค์พัฒนา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด อีกทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ ให้กับชุมชนในพื้นที่ และเป็นการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันให้ไปสู่ระดับประเทศและ ระดับชาติชาติ

ส่วนในรูปแบบการจัดการความรู้นั้นก็คือ ส่วนที่สอง ส่วนตัวปลา เป็นส่วนของการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing : KS) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการ เป็นส่วน ของหัวใจ ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ของคนใน ชุมชน จะมีบทบาทในการกระตุ้นให้ “คุณกิจ” ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำออกมาแบ่งปันให้กับเพื่อน ร่วมงานในชุมชน

ชาวไทยพวนนั้นเป็นชุมชนหนึ่งที่มีวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม ที่แตกต่างจากท้องถิ่น อื่น รวมถึงการใช้ภาษา ทางภาครัฐได้ร่วมกับประชาชน จึงได้จัดกิจกรรมลานวัฒนธรรม และ ประเพณีกำฟ้า เป็นกระบวนการ ส่งเสริมและแลกเปลี่ยน เพื่อให้ลูกหลานชาวไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว ได้ทราบถึงภูมิหลัง การพูดภาษาท้องถิ่น อาหารพื้นบ้านชาวไทยพวน และวัฒนธรรมประเพณีของ ชาวไทยพวนซึ่งนับวันจะสูญหาย รวมถึงให้ลูกหลานชาวไทยพวน ได้ตระหนักถึงคุณค่าและร่วมกัน อนุรักษ์ วัฒนธรรมอันดีงามที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษให้คงสืบไป รัฐได้จัดทำงบประมาณขึ้น เพื่อจัดการและให้ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมไทยพวนมาแสดงกิจกรรม วัฒนธรรมเหล่านี้

ส่วนชาวไทยลื้อนั้นรูปแบบของการบริหารจัดการใช้กระบวนการหลัก คือ ให้ 4 หมู่บ้าน มารวมตัวกัน ทำเป็น “ชุมชนวัฒนธรรมชาวไทยลื้อ” โดยมีเป้าหมายว่า นำวัฒนธรรมไทยลื้อมาเป็น แนวทางพัฒนาเป็นพื้นฐานต่อยอด เรื่องของสังคม นั่นก็คือ สร้างความเข้มแข็ง ความอบอุ่น สร้าง ความสามัคคีในชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมหล่อหลอม นำเอาวัฒนธรรมมาขับเคลื่อนกับเรื่องเศรษฐกิจ สร้างให้เป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีการพัฒนาในเรื่องของการทำสินค้าขาย การท่องเที่ยว ส่งเสริมทางด้านอาชีพ และรายได้ สร้างเป็น โมเดล 3 ปัจจัยที่จะขับเคลื่อนเรื่องนี้ นั่นคือ 3m M ตัวแรก คือ เรื่องคน (Man) คนไทยลื้อที่มีอยู่ทั้งหมดในชุมชน ซึ่งก็คือ ชาวไทยลื้อ และ กลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นไทยลื้อ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสะล้อซอซึง กลุ่มดนตรี กลุ่มทอผ้า กลุ่มศิลปะ ที่เป็น ทางด้านทุนวัฒนธรรม M ตัวที่สอง คือ วัตถุดิบ (Material หรือทรัพยากรที่มี เป็นเรื่องของสถานที่ วัดวาอาราม บ้านเรือน อาหารการกิน เครื่องแต่งกาย คือเรื่องของปัจจัย 4 ทั้งหมดถือว่าเป็นทุน วัฒนธรรมที่มีอยู่ M ตัวที่สาม เป็นเรื่องของการจัดการ (Management)

นั่นคือจะเอา m ตัวแรก คนมาจัดการตัวที่สอง พัฒนาต่อยอด คัดแปลงมูลค่าเพิ่มให้ วัฒนธรรม คู่มือทางการตลาด Marketing รวมถึงการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ เป็นที่รู้จัก เพื่อที่จะดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว นั่นคือเป็นการใช้โมเดล (Model) 3M ในการขับเคลื่อน วัฒนธรรมชุมชนไทลื้อที่เชียงคำ ขับเคลื่อน ซึ่งนำมาทำแผนการพัฒนาชุมชนวัฒนธรรมไทลื้อ โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นรากฐาน (Area – Based Approach) การวิจัยในเชิงพื้นที่ เพื่อการบูรณาการ ในระดับชุมชนหรือพื้นที่จึงเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ “ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน” อย่างแท้จริง

การจัดการความรู้ ส่วนที่สาม ส่วนหางปลา เป็นส่วนของคลังความรู้หรือขุมความรู้ (Knowledge Assests : KA) ที่ได้จากการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแก่น ความรู้ เพื่อเก็บสะสมแล้วนำมาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้เทคโนโลยี นำความรู้ที่เด่นชัด ไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้ระหว่างกันต่อไปเปรียบ เสมือนหางปลา ที่พลังในการขับเคลื่อนให้กับชุมชนนักปฏิบัติ

ในกลุ่มของไทยพวนนั้น มีโครงการจากส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ภาครัฐที่ เข้ามาส่งเสริมและเป็นตัวขับเคลื่อนให้กับชุมชน ตลอดทั้งปีมีกิจกรรม 1) โครงการส่งเสริมสืบสาน ประเพณีแห่ช้างบวชช้างไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว ทุกวันที่ 7 เมษายนของทุกปี เป็นประเพณีบวชช้าง ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นเวลา 173 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ เอกลักษณ์ให้สืบทอดไป และเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยว เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมกันมากขึ้น 2) โครงการประเพณีแห่กฐิน ทางน้ำแข่งเรือ (เฮอช่วง) เป็นประเพณีที่ถูกทอดทิ้งมาเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว ทางหน่วยงานรัฐจึงได้ ฟื้นฟูประเพณีแห่กฐินทางน้ำและแข่งเรือ (เฮอช่วง) มีวัตถุประสงค์เพื่อการมีส่วนร่วมของ ประชาชน และกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนให้มีรายได้ เป้าหมาย ประชาชนและนักท่องเที่ยว เข้าร่วมชมและร่วมกิจกรรมประมาณ 7,000 ชุมชน และเทศบาล จำนวน 6 ชุมชน เข้าร่วมแข่งเรือ ประมาณ 400 คน จัดทุกวันที่ 29 ตุลาคม – 2 พฤศจิกายน 3) โครงการประเพณีลานวัฒนธรรมกำฟ้า บ้านเฮา ซึ่งได้กล่าวความสำคัญไว้ข้างต้น 4) โครงการรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ และ 5) โครงการ สนับสนุนประเพณีเทศน์มหาชาติ ทำให้ได้รับรางวัลผลงานดีเด่นด้านการดำเนินงานวัฒนธรรม โครงการสนับสนุนวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ในกิจกรรมด้านคลังสมองภูมิปัญญาท้องถิ่น ในปี 2552 (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560)

ส่วนกลุ่มไทลื้อนั้น จากการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ นพฤทธิ์ ศิริโกศล นายอำเภอเชียงคำ กล่าวว่า จุดแข็งอย่างหนึ่งของเชียงคำ ประกอบกับทางรัฐบาล มีนโยบายว่า เน้นการพัฒนาในพื้นที่เป็นหลัก อำเภอเชียงคำ รับนโยบายจากส่วนกลางและนำมาประยุกต์ปฏิบัติ เป็นแนวทางส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ให้เกิดความเข้มแข็ง สามารถนำมาพัฒนาและต่อยอดในทางสังคม และเศรษฐกิจได้ จึงมีการคัดเลือกพื้นที่หมู่บ้านที่มีความโดดเด่น มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ค่อนข้างหลากหลาย สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หน่วยงานภาครัฐจึงได้กำหนดขอบเขต พื้นที่ในการคัดเลือก 4 หมู่บ้าน รวมตัวกัน ทำเป็น “ชุมชนวัฒนธรรมชาวไทลื้อ” ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรม โดยให้ชุมชนเห็นคุณค่า หน่วยงานราชการในพื้นที่ ได้เข้ามาช่วยกันใช้วัฒนธรรมเป็นรากฐาน ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้ยั่งยืนต่อไป ประโยชน์ทั้งหมดก็จะตกอยู่กับตัวชุมชน เปรียบทุนทางวัฒนธรรมนั้นเป็นเพชร ถ้าไม่นำมาเจียรนัย ก็จะไม่เกิดความสวยงามและมีคุณค่า ต้องนำทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น มาเจียรนัยให้เกิดความสวยงาม หยิบมาพัฒนาต่อยอดให้ชาวบ้านเห็นคุณค่า มาจัดระเบียบ จัดระบบ ในการบริการจัดการ จะทำให้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กระบวนการบริการงานตรงนี้เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

“...ความยั่งยืน คือ การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนให้เข้มแข็ง แล้วก็ดึงภาครัฐ ทั้งภาคท้องถิ่น ภาคราชการส่วนภูมิภาค ส่วนกลาง เข้ามาช่วยเป็นภาคี เครือข่าย ซึ่งวัฒนธรรมที่มันแข็งแรงอยู่แล้ว คนในชุมชนก็จะอยู่รอด แล้วต่อยอด นำมาขยายผลได้ เหมือนการสร้างบ้านเราต้องเอารากฐานให้แข็งแรงก่อนและก็จะขายได้ในอนาคต...” (นพฤทธิ์ ศิริโกศล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 ตุลาคม 2560)

แต่ปัญหาของสองกลุ่มชาติพันธุ์ คือ คนที่ถ่ายทอดและทำอยู่เริ่มอายุเยอะขึ้น จำนวนคนที่ถ่ายทอดเริ่มหายไปทีละคน เนื่องจาก กรณีแรก หายไปโดยสิ้นเชิง นั่นคือเสียชีวิตไปแล้ว อีกส่วนหนึ่งหายไปเพราะสุขภาพไม่เอื้ออำนวยอายุมากขึ้น อีกประการหนึ่งหายไปเพราะลูกหลานมีฐานะที่ดีขึ้น แล้วไม่ให้ผู้สืบทอดนั้นทำ และประเด็นสุดท้าย หายไปเพราะเนื่องจาก บริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป มีเครื่องอำนวยความสะดวกมากมายก็เลยไม่สนใจทางเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติ กลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกในครอบครัวน้อยลง มีลูกแค่คนสองคนความคาดหวังของครอบครัวจึงมีสูง หวังว่าให้ลูกหลานได้เรียนสูง ๆ มีงานดี ๆ เมื่อเด็กถูกเข้ากรอบโอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอด จึงไม่มีและในครัวเรือนก็ไม่ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญ ทำให้เด็กไม่ได้ซึมซับ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมของตนเอง

ถ้าจะพูดถึงทางด้านบริบททางด้านการท่องเที่ยวของกลุ่มไทยพวนและไทลื้อนั้น ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์มี อัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมที่คล้ายกัน ทั้งเรื่อง ภาษาของกลุ่มไทยพวน/ไทลื้อ การแต่งกายที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตน อาหารที่บ่งบอกความเป็น อัตลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงวัฒนธรรมที่เป็นตัวดึงดูดให้คนจากต่างจังหวัด ต่างประเทศมาเที่ยวและมาเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของตน

ทางด้านการบริหารจัดการ ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบ และทำให้เกิดความยั่งยืน ถ้าจะให้เปรียบเทียบทางด้านการบริหารจัดการของภาครัฐแลประชาชนในท้องถิ่นนั้น จากการสังเกตและสัมภาษณ์ ในภาครัฐและประชาชน ทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน ยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เนื่องจากการประสานงานระหว่าง หน่วยงานภาครัฐ ภาคที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และประชาชนในพื้นที่บางกลุ่ม ไม่ได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น เพราะคิดว่าไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ไม่มีความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมจึงไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับภาครัฐ

เพราะกลุ่มพลเมืองของชาติพันธุ์ ไทยพวนนั้น ส่วนใหญ่จะมีฐานะ ปานกลาง ถ้าเรียกในภาษาชาวบ้านก็คือ ไม่ได้เดือดร้อนเรื่องเงินในการใช้จ่าย คนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นนี้ จะมีอาชีพรับราชการ ค้าขายผ้า และการเกษตร จึงทำให้ไม่เกิดความตื่นตัวที่จะมาร่วมกันส่งเสริมทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีเท่าที่ควร แต่ถ้าเป็นช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น ประเพณีบวชช้าง หรืองานของดีศรีสัตนาลัย ทางประชาชนท้องถิ่น ถึงจะมีการ ร่วมกันจัดกิจกรรม และเข้าร่วมโดยเป็น “สำนักความเป็นพลเมือง” ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ที่สืบต่อกันมา โดยที่รัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเข้ามาสนับสนุนทางด้านงบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ โดยทางประชาชนในพื้นที่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ถ้าไม่ใช่ช่วงเทศกาล ประเพณีสำคัญของท้องถิ่น ความเป็นวัฒนธรรมนั้นก็ไม่ได้แสดงออกมากนัก

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อใช้การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม แนวรัฐประศาสนศาสตร์ พลเมืองที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมือง โดยทั้งผู้นำทั้งภาครัฐ ภาคการเมือง และผู้นำชุมชน ต่างก็ส่งเสริมและให้การสนับสนุนกัน ที่จะประสานการทำงานร่วมกัน เปิดโอกาสให้ชาวบ้านและชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างเต็มที่ และเนื่องจากเป็นการนำ “ทุน” ของท้องถิ่นที่มีอยู่ มาประยุกต์ พัฒนา สินค้าและการท่องเที่ยวจากฐานรากของท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ จึงยังสามารถคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิม ได้ส่งผลให้เป็นจุดแข็งของการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ที่มีรากฐานชุมชนท้องถิ่นเป็นที่คอยเกื้อหนุน “ทุน” ให้โดดเด่นและเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวต่างถิ่นมากขึ้น

6.1 กลยุทธ์ในการบริหารจัดการ ทูททางวัฒนธรรมโดยผ่านการมีส่วนร่วม เพื่ออนุรักษ์ ฟื้นฟู จารีตประเพณีและอัตลักษณ์ที่ดี

รูปที่ 6.2 ภาพพีระมิดสังคมไทยกลับชุมชนท้องถิ่น
ที่มา: ชนิตา จิตตรุทธรະ, 2559

ในมุมมองของผู้วิจัย พบว่า การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแต่ละชุมชน โดยให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ไปพร้อมกัน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองและระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดขึ้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนนั้น มีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการทั้งนี้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตั้งอยู่บนพื้นฐานของบริบทของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงส่งผลให้การพัฒนามีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ในการที่เราจะพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องทำให้ชุมชนนั้นเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนจะต้องพัฒนาจากระดับรากฐาน เพื่อความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้น เราจำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชน หรือ “ทุน” เป็นฐาน โดยเริ่มจากการมองว่า มนุษย์ทุกคนมีพรสวรรค์อยู่ในตัวไม่อย่างใดอย่างหนึ่งและมีคุณค่าต่อผู้อื่นด้วย ในชุมชนที่เข้มแข็งมีความตระหนักถึงคุณค่าของศักยภาพเหล่านั้น จะสามารถนำศักยภาพและคุณค่าของสิ่งนั้นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในขณะที่ชุมชนอ่อนแอไม่ตระหนักว่าคนในชุมชนมีคุณค่า จึงสูญเสียโอกาสอย่างมหาศาล ดังนั้นความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีผู้คนจำนวนมากในชุมชนที่ช่วยกัน

ขับเคลื่อน ใช้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ใช้การจัดการความรู้ที่มีอยู่ และใช้ความเป็นพลเมือง มาช่วยในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

การพัฒนาชุมชนที่อาศัย สินทรัพย์ หรือทุนวัฒนธรรม ของชุมชนท้องถิ่น เป็นรากฐาน เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความหมายมาจากภายในชุมชนท้องถิ่นเองเสมอ ผู้เชี่ยวชาญก็มีใช้ใครที่ไหน หากแต่เป็นพลเมืองภายในท้องถิ่นนั้นร่วมกันจุดประกายขึ้นมา โดยเน้นที่พลังความคิดและความสามารถของชุมชนท้องถิ่นมากกว่า แต่ละคนต่างมีความสามารถและพรสวรรค์ และใช้ความสามารถที่มีอย่างมีคุณค่า แล้วสร้างสัมพันธภาพระหว่างความสามารถของแต่ละคน สมาคม องค์กรและเครือข่าย เปลี่ยนความคิด แนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากแบบดั้งเดิมที่คิดและทำจากบนลงล่าง ริเริ่มจากภายนอกสู่ภายใน ใช้ความอ่อนแอเป็นฐานคิดว่า คนใน ใช้การไม่ได้ต้องพึ่งภายนอก ให้เปลี่ยนแนวทางการพัฒนา โดยคิดและทำจากล่างสู่บน ใช้ความเข้มแข็งเป็นฐาน คิดว่าคนในชุมชน มีสติปัญญาความสามารถสร้างความสำเร็จโดยสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นขับเคลื่อน ต้องเริ่มจากฐาน คือ พลเมืองท้องถิ่น และร่วมกันนำสินทรัพย์ชุมชนหรือ “ทุน” ชุมพลังชุมชน ต้องมองอย่างจริงจังว่า คืออะไร อยู่ที่ไหนสำคัญอย่างไร มีเท่าไร จะเอามาใช้อย่างไร เพราะในชุมชนจะมีทุนชุมชน ซึ่งก็จะมีต้นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนสิ่งปลูกสร้าง ทุนด้านการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เรียกรวมกันเป็นทุนชุมชนท้องถิ่น จะมีอยู่ในทุกชุมชนขึ้นอยู่กับว่าชุมชนนั้น ๆ จะมองเห็นและค้นหา ออกมามากน้อยแค่ไหน ซึ่งหากแต่การพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นการพัฒนาที่มองข้าม ทุนชุมชนท้องถิ่น จึงส่งผลให้เกิดปัญหา อันเนื่องจากมองข้าม หรือค้นหาทุนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น สนใจเพียงปัจจัยภายนอก ละเลยศักยภาพชุมชนส่งผลในการดำเนินการพัฒนา

รูปที่ 6.3 ภาพพีระมิดควำ สังคมไทยกลับชุมชนท้องถิ่น
ที่มา : ชนิตา จิตตรุทธระ, 2559

ในมุมมองของผู้วิจัย ในการวิเคราะห์ภาพพีระมิดควำ ซึ่งเห็นวำ วัฒนธรรมอำนาจนิยม สะท้อนผ่านกฎระเบียบทางการเมืองของระบบราชการ มีลักษณะเป็นกฎเหล็กของผู้มีอำนาจ คือ มีโครงสร้างที่เป็นการใช้อำนาจผูกขาดและการควบคุมอยู่ที่กลุ่มชั้นผู้นำ (Oligopolistic Structure) ฝ่ายเดียว โดยเฉพาะคำเนินงานของรัฐสภาและการเสริมอำนาจให้กับรัฐมนตรี มีลักษณะมุ่งเข้าถึงประชาชน เพื่อให้ได้คะแนนนิยม ไม่ได้เป็นลักษณะของการกระจายอำนาจให้ประชาชน ร่วมออกความคิด เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แต่เป็นการสร้างภาพของการบริหารให้มี ภาพลักษณ์ที่ดีแต่จบฉวย และมีผลประโยชน์ซ่อนทับในแง่ของคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย ยังไม่ รวมถึงการใช้อำนาจรัฐจัดการผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ผู้นำในการควบคุมการเมือง ระบบการเลือกตั้ง ส.ส. และบรรดาผู้อุปถัมภ์นักการเมืองท้องถิ่น เข้าสู่อำนาจรัฐเพื่อกระจายงบประมาณการพัฒนาไปสู่ ท้องถิ่นของตน

วัฒนธรรมพีระมิด สะท้อนถึงการบริหารจัดการที่ศูนย์รวมอำนาจที่กลุ่มชนชั้นนำที่เป็น คนกลุ่มน้อยที่อยู่บนยอดสุดของพีระมิด เป็นกลุ่มผู้มีอำนาจบริหารจัดการในสังคม ชาติ รัฐ ส่วนประชาชน หรือพลเมือง เป็นคนส่วนใหญ่ที่เป็นคนชนชั้นกลางซึ่งอยู่ในส่วนกลาง หรือชน ชั้นล่างซึ่งอยู่ในส่วนของฐานล่างของพีระมิดซึ่งรับคำสั่งและอยู่ภายใต้อำนาจของชนชั้นนำ อำนาจ มติคณะรัฐมนตรีก็ยิ่งกว้างขวางครอบคลุมและเป็นอำนาจรวบยอดเบ็ดเสร็จมากขึ้นไปอีก หรือทั้ง

ลักษณะของนโยบายสาธารณะของไทยที่จัดทำโดยผู้บริหาร ได้แก่ รัฐบาล ซึ่งประกอบไปด้วยนักการเมือง และกลุ่มนักธุรกิจที่สนับสนุนพรรคการเมือง นโยบายที่ได้จึงสะท้อน “คุณค่า” “ความพอใจ” ของกลุ่มชนชั้นนำ ผ่านการกำหนดนโยบายตามแบบชนชั้นนำ โดยมีได้สะท้อนถึงคุณค่าหรือความพอใจของประชาชน เนื่องจากประชาชนไม่มีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายสาธารณะดังที่เป็นจากภาพ พีระมิดคือว่า

ดังนั้น ควรที่จะกำหนดรูปแบบของแผนยุทธศาสตร์ ในการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนและกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : นำทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนวัดอุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนนำอัตลักษณ์ของชุมชน ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ของท้องถิ่น ความหลากหลายทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาเสริมสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน และเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

โดยใช้กลยุทธ์ที่ 1 บูรณาการความร่วมมืออนุรักษ์สืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน โดยใช้ภาษาไทย/อนุรักษ์ สืบสาน ประเพณี วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น ภาษาถิ่น ประเพณี พื้นบ้าน อาหารพื้นถิ่น และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ร่วมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้คนภายนอกรับรู้ ส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และร่วมกับโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมร่วมส่งเสริม สืบสานประเพณี วัฒนธรรมไทยอันดีงามแก่เด็ก และเยาวชน โดยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติพันธุ์

กลยุทธ์ที่ 2 นำอัตลักษณ์ ทุนทางวัฒนธรรม และความหลากหลายของสินค้าทางวัฒนธรรม ประเพณี มาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่คนในชุมชน แนวทางการดำเนินงานของวัด/ศาสนสถาน 1) จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนภายในวัดหรือชุมชน 2) ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญา ร่วมส่งเสริมผลิตสินค้าและพัฒนาต่อยอดสินค้า จากภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชาวบ้านในชุมชน เช่น การแปรรูปผ้าขาวม้าเป็นเสื้อหรือของใช้ 3) จัดตลาดนัดภูมิปัญญาในสถานศึกษา/ชุมชน 4) จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น : เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ทุนทาง วัฒนธรรมของชุมชน ในการขับเคลื่อนชุมชน ใช้ความเป็นอัตลักษณ์/ทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนา คุณภาพชีวิตประชาชน

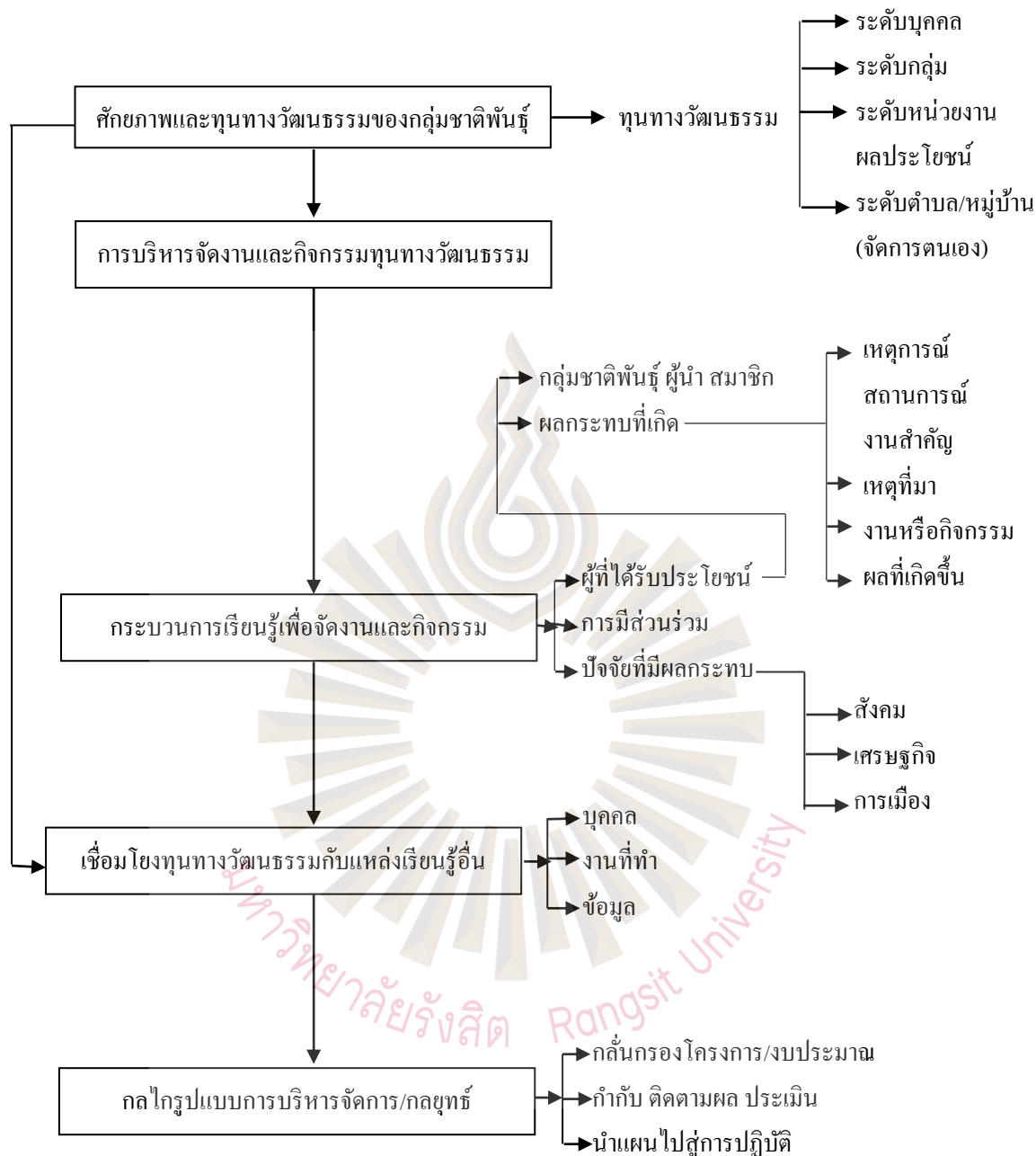
แนวทางขั้นตอนการดำเนินงาน

ขั้นที่ 1 การแสวงหาจุดร่วมค้นหาอัตลักษณ์ของตน : ชุมชนค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ทูตทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรจากองค์กร/หน่วยงานในชุมชน และจิตอาสา ร่วมกันประชุมหารือกับชาวบ้านในชุมชน ค้นหาและกำหนดจุดร่วมในการขับเคลื่อนชุมชน “ส่งเสริมการประสานความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย และนำอัตลักษณ์/มาสร้างทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน” ดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม

ขั้นที่ 2 การร่วมคิด ร่วมทำ “แกนนำชุมชน” ชาวบ้านในชุมชนร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ/เวทีประชาคม เพื่อระดมความคิด ร่วมกันวางแผนงาน กำหนดขั้นตอน และวิธีการขับเคลื่อนวัฒนธรรม โดยจัดทำแผนงาน/โครงการ กำหนดกิจกรรม เวลา สถานที่ และวิธีการดำเนินงาน กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ การสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์ และกำหนดวิธีการ ตรวจสอบติดตาม ผลการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนงาน/โครงการฯ

ขั้นที่ 3 การแสวงหาเครือข่ายชุมชน ต้องประสานความร่วมมือภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งในและนอกพื้นที่ ร่วมสนับสนุนการดำเนินงานทั้งด้านความรู้ทางวิชาการ บุคลากร สถานที่ วัสดุ/อุปกรณ์และงบประมาณ

ขั้นที่ 4 แต่งตั้งคณะทำงานและกำหนดบทบาท และภารกิจ เพื่อให้การขับเคลื่อนชุมชนพลังของทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางการเมือง ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

รูปที่ 6.4 รูปแบบการบริหารทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

สิ่งใดจะอยู่ตรงไหนและอยู่กันอย่างไรนับวันเป็นเรื่องที่สำคัญมากขึ้นทุกขณะในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน พิจารณากันในเฉพาะในความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคล ใครจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างไรในสังคมเป็นเรื่องที่สังคมมนุษย์เพียรพยายามในการหารูปแบบที่แน่นอนตายตัว ดังจะ

เห็นได้จากความเป็นรูปธรรมในเชิงของรูปแบบในการจัดการองค์การต่างๆในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

แต่ในขณะเดียวกันมีความพยายามที่จะใช้นามธรรมในเชิงของอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อในด้านต่าง ๆ ที่จะจัดรูปแบบความสัมพันธ์ในทางสังคม ในความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์ในบุคคลต่าง ๆ ในสังคมมีจุดเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันโดยสายใยของสังคมที่หลากหลาย อาทิเช่น ความเป็นเครือญาติกัน ความเป็นเพื่อนกัน ไปจนกระทั่งการมีบุญคุณต่อกัน สายความสัมพันธ์มีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงให้เป็นสังคมที่แตกต่างกันด้วย

ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของรัฐสมัยใหม่ กฎหมายของรัฐ เข้าามีบทบาทค่อนข้างมาก โดยกฎหมายใช้ “สิทธิ” และ “หน้าที่” เป็นสิ่งที่ใช้ในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งต่าง ๆ

และในแง่ของการพิจารณาถึงคำว่า “สิทธิ” ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของสังคมไทย มีกระบวนการให้ความหมายผ่านการกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมักจะต่อยอดกระบวนการในการให้ความหมายเดียวซึ่งเป็นประโยชน์ต่อรัฐและกลุ่มคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงสิทธิหน้าที่ในทางกฎหมาย และในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงของสิทธิและหน้าที่ทางกฎหมายก็สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมและวัฒนธรรมได้ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ บนระหว่างสองเงื่อนไขที่อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในสังคม ควรที่จะเลือกเงื่อนไขใด และการจะหยิบเงื่อนไขใดขึ้นมาใช้ใน “เชิงยุทธศาสตร์” ที่มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจภาพของสังคมวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและแนวโน้มในอนาคต

ภาพสังคมแห่งวัฒนธรรมถูกอธิบายให้เห็นรูปแบบโครงสร้างทางวัฒนธรรมในยุคนี้ที่มีความหลากหลายดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างมากที่จะช่วยทำให้เข้าใจความเป็นชุมชน เพื่อจะชี้แจงทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้คนที่ผ่านมา จึงอาศัยวิธีการศึกษาโดยมองผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นอันเนื่องมาจาก เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี

การนิยามตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มมีความเชื่อมโยงกับเหตุผลทางการเมืองมีการติดต่อกันทางอำนาจ การจัดสรรอำนาจ การปกป้องผลประโยชน์ต่าง ๆ ดังเช่นการศึกษาของ โคอเฮน ส่วนคาสส์ ก็ได้แสดงถึงกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ จะนิยามตัวเองปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์หรือบทบาทที่ตนเองกำลังสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มใด ๆ หรือแม้แต่งานของลิตซ์ ก็เป็นเรื่องของการเมืองอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็เหตุผลประการใด การนิยามกรอบความเป็นชาติพันธุ์มักเล็งไม่พ้นประเด็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะการนิยามขอบเขตทางชาติพันธุ์ย่อมตามมาด้วยนิยาม

“ความเป็นอื่น” ที่อยู่นอกกรอบนั้น มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ จะยอมรับความต่างของกลุ่มอื่นอย่างไร โดยกระบวนการเหล่านี้มีการปฏิบัติผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2551)

เมื่อมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ งานศึกษาทางด้านชาติพันธุ์ ในยุคหลัง ๆ จึงมีเรื่องราวเกี่ยวกับการรวมตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเรียกร้องสิทธิ ผลประโยชน์ รวมถึงต่อต้าน ต่อรองกับรัฐ ซึ่งเป็นแกนกลางของอำนาจการปกครองของประเทศ กระบวนการรื้อฟื้นต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น เพื่อที่กลุ่มชาติพันธุ์จะใช้เป็นเครื่องมือในการประกาศการมีอยู่ สร้างความชอบธรรมของตนเอง แม้ว่าจะถูกบีบเบียนขับให้เป็น “ชายขอบ” ของสังคม แต่การลุกขึ้นมา ลือพื้น ปรุงสร้างอัตลักษณ์ของพวกเขา อย่างน้อยก็ทำให้คนในสังคมรับรู้ เข้าใจ และอาจจะนำไปสู่ การได้มาซึ่งสิทธิและความชอบธรรม ปราบปรามการดั่งกล่าวเกิดขึ้นหลายรูปแบบ ปะปนอยู่ในกระแส วัฒนธรรมนิยมแห่งโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันสมัย

การกลับไปหารากเหง้า/อดีตของตนเอง ดังกรณีเคลื่อนไหวทางสังคม ในการบริหารจัดการ กลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวของคนพื้นเมืองดั้งเดิม ในส่วนต่าง ๆ ของโลก ขณะนี้ หรือการหวนกลับมาใหม่ของขบวนการที่เรียกร้องให้กลับไปสู่คำสอนเดิมของศาสนา (Religious Fundamentalism) และขบวนการชาตินิยมบนฐานของชาติพันธุ์ (Ethnic Nationalism) มิใช่จะกลับไปหารากเหง้าเดิมอย่างง่าย ๆ และอย่างตื้น ๆ เหมือนมักที่เคยเข้าใจกัน แต่ขบวนการเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญของขบวนการต่อสู้อย่างไม่รู้จบ ที่ต้องการกลับไปบูรณะฟื้นฟู และ สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของตนอย่างมีจิตสำนึก การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ในยุคปัจจุบันจึงเป็นเรื่อง ของการปะทะประสานที่ยุ่ยยากและสลับซับซ้อนระหว่างชนบจาริตปฏิบัติดั้งเดิมต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ กับกระแสสมัยใหม่หรือกระแสโลกและตผลึกในรูปของการต่อสู้เชิงอัตลักษณ์ที่หาข้อยุติเด็ดขาด ไม่ได้ แต่ลื่นไหลเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2545, น. 331)

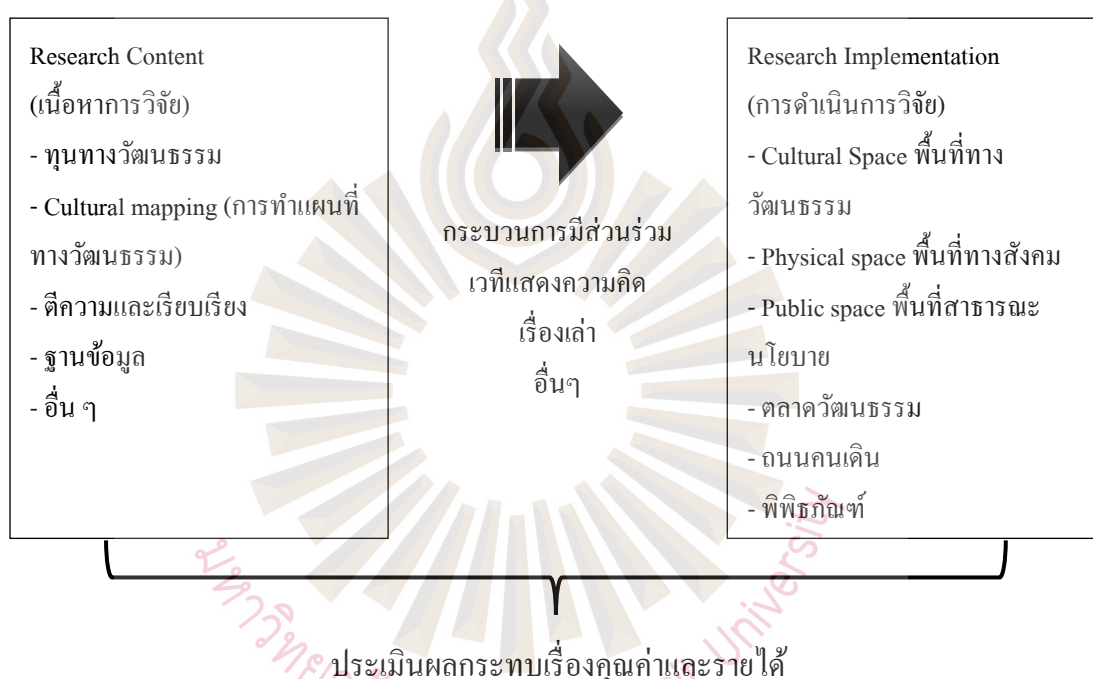
6.2 รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนของไทยพวนและไทลื้อ

การจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน Cultural Space (พื้นที่ทาง วัฒนธรรม) สร้างคุณค่า สร้างรายได้ สร้างแรงบันดาลใจ

- 1) รายได้ที่เกิดสังคมและชุมชน
- 2) แรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพ แรงบันดาลใจในการอนุรักษ์รักษา
- 3) ความตระหนัก ความรักหวงแหนรากฐานของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของตนเอง
- 4) ยกระดับการทำงานด้านศิลปะ ประยุกต์เพื่อเพิ่มมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรม

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2557) กล่าวว่า ท้องถิ่น ๆ ไม่จำเป็นต้องตาม “ประเทศ” เสมอไป ในทางสติปัญญา โดยทั่วไปก็ทำให้เขาดูว่าเราทำตาม แต่ต้องไม่ตามอย่างไร้เดียงสา ความจริงต้อง “นำ” ทุกส่วนราชการในทางความคิด สติปัญญา และในทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาคนด้วย

กลไก ภาวดี เครือข่าย ในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์
หน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ กลไกจังหวัด/อำเภอ ท้องถิ่น เอกชน ประชาชนในพื้นที่

รูปที่ 6.5 รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนของไทยพวนและไทลื้อ

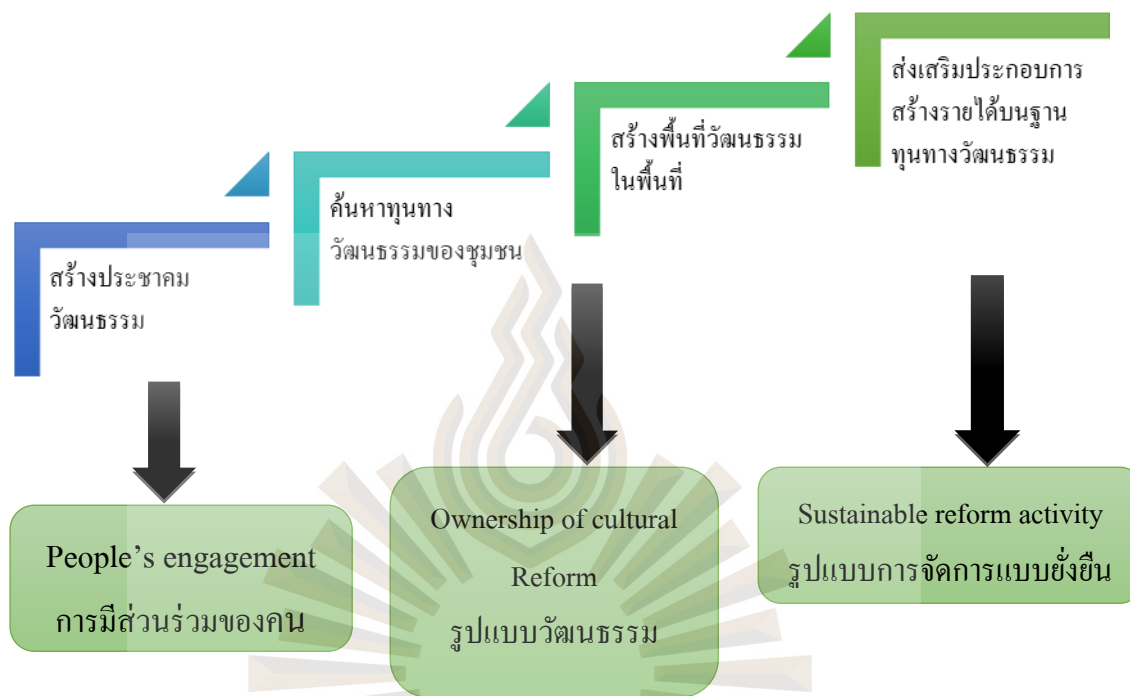
การบูรณาการส่วนราชการ

โดยสานพลังภาคประชาชน + องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

รูปที่ 6.6 การบูรณาการส่วนราชการ โดยสานพลังภาคประชาชน+องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแนวทางการดำเนินงาน

แนวทางในการดำเนินงาน

รูปที่ 6.7 แนวทางในการดำเนินงาน

พื้นที่นำร่อง 6 จังหวัด บนฐานทางด้านทุนวัฒนธรรมที่แตกต่าง

- 1) พื้นที่ทางวัฒนธรรมวิถีไทลื้อ จังหวัดพะเยา
- 2) พื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชนไทยอง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) พื้นที่ทางวัฒนธรรมผ้าทอมือ จังหวัดสกลนคร
- 4) พื้นที่ทางวัฒนธรรมดนตรีและการ แสดงพื้นบ้าน จังหวัดกาญจนบุรี
- 5) พื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมทางการค้า อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 6) พื้นที่ทางวัฒนธรรมกลุ่มเศรษฐกิจ วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เส้นทางถนน

หน้าพระลาน-มหาราช-พระจันทร์-พระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร

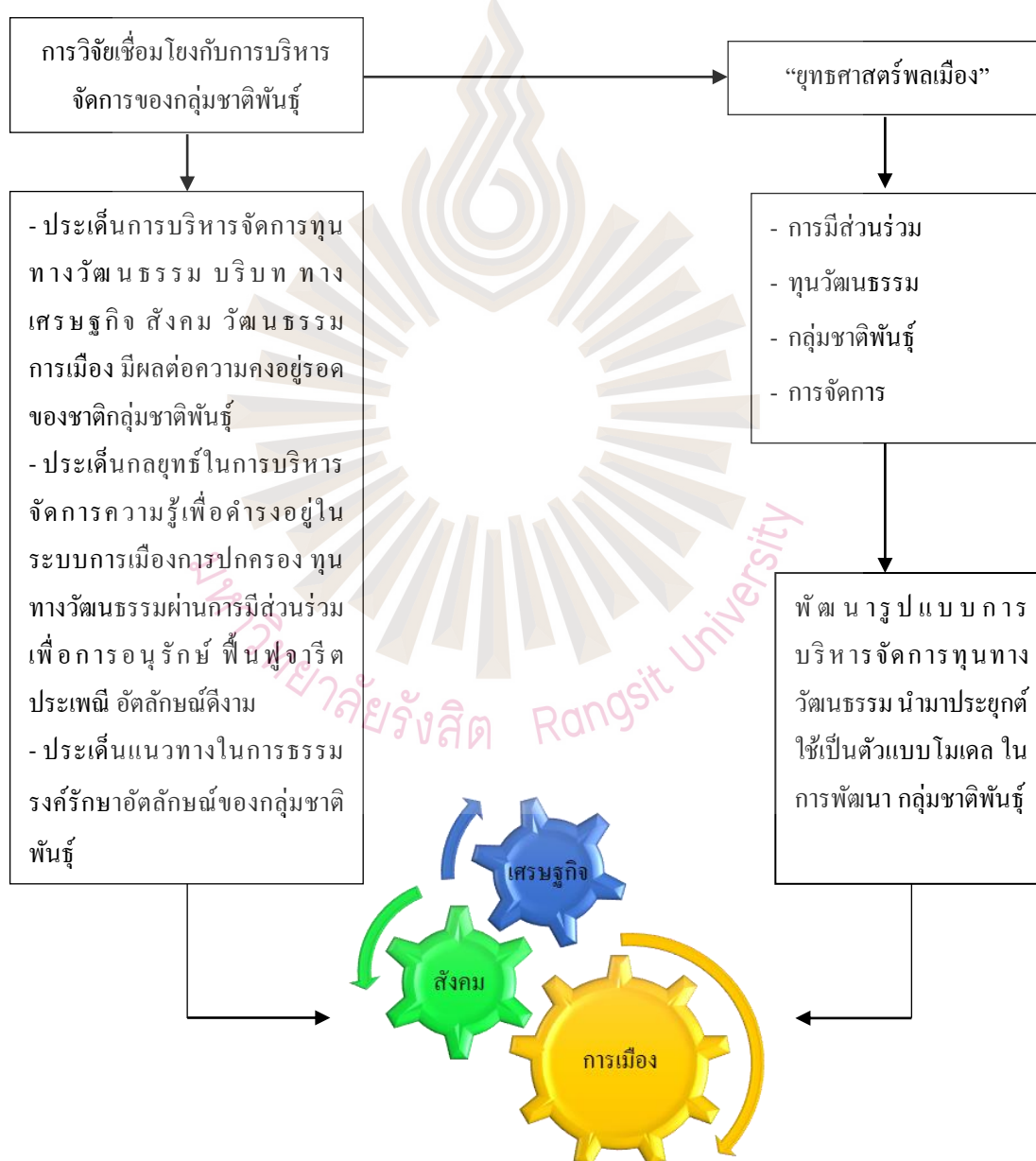
การเชื่อมต่อองค์ประกอบเพื่อสร้างกลไกขับเคลื่อน

- 1) ข้อมูล ทำความเข้าใจพื้นที่ลักษณะ ปัญหา การพัฒนาในพื้นที่ภาพรวม การแก้ไข ปัญหาที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่
- 2) กลยุทธ์ ความร่วมมือเชิงพื้นที่

3) กระบวนการ การจัดการเรียนรู้/การจัดการความสัมพันธ์

4) เป้าหมายของการจัดการ การส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคชุมชน/ประชาสังคม/ท้องถิ่น/และภาควิชาการในพื้นที่ รวมถึงการเสริมสร้างความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคชุมชนประชาสังคม

มุ่งพัฒนาการบริหารจัดการในพื้นที่จังหวัด โดยใช้ข้อมูลความรู้ และเชื่อมโยง ภายใต้การบริหารจัดการของพื้นที่ ไทลื้อ จังหวัดพะเยา/ไทยพวน จังหวัดสุโขทัย

รูปที่ 6.8 การบริหารจัดการในพื้นที่จังหวัด โดยใช้ข้อมูลความรู้ และเชื่อมโยง

ภายใต้การบริหารจัดการของพื้นที่ ไทลื้อ จังหวัดพะเยา/ไทยพวน จังหวัดสุโขทัย

ในช่วงที่ผ่านมา กระแสของการปรับประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ
 ทูทางวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่ เริ่มมีการขยายและต่อยอดจนกลายเป็นการจัดตั้งเครือข่าย กลุ่มต่าง ๆ
 มีการประชุมร่วมกันช่วยกันคิดช่วยกันออกแบบ มีการจัดตั้งตัวแทนชุมชนต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็น
 คณะกรรมการประสานความร่วมมือในการพิจารณาและดำเนินงานสำคัญ ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์
 ฟื้นฟู ทูทางวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสะสมทุนทางวัฒนธรรม
 ในรูปแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการลงทุนเพื่อแสดงถึงการรักษาให้เกิดความยั่งยืนในตัวเองและ
 บุคคลนอก ทำให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์สามารถบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่าง
 ยั่งยืน และสามารถสร้างอำนาจในด้านผลประโยชน์ที่ร่วมกันกับภาครัฐ ตามแนวคิดพลเมืองของ
 ท่านอาจารย์เอนก เหล่าธรรมทัศน์

ประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมให้เกิดผลที่ยั่งยืน ในส่วนของผู้นำ
 หน่วยงาน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคการเมือง หรือภาคนโยบายต่าง ๆ ต้องเป็นฝ่ายจัดอุปสรรคต่าง ๆ
 ที่มีโครงสร้างสลับซับซ้อนจนกลายเป็นขัดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชนออกไป รูปแบบระบบ
 ราชการ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประชาชน ควรจะเป็นหัวเรือ
 ใหญ่ในการลดลำดับชั้น การทำงานให้น้อยลง หรือหาทางออกให้เจ้าหน้าที่ทำงานร่วมกับชาวบ้าน
 ให้มากขึ้น ผู้นำไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำภาครัฐ หรือผู้นำชุมชน ควรจะมีการเรียนรู้
 เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มขึ้น ขั้นตอนสำคัญต้องเริ่มจาก
 การระดมกำลัง ค้นหาพลังความมุ่งมั่นของชาวบ้านที่ซ่อนอยู่ในชุมชนให้ชุมชนสามารถระบุนปัญหา
 ของตนเองได้ พร้อมทั้งให้ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเพื่อหาทางออก แล้วชุมชนจะมีแรงจูงใจ
 และความมุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนไปสู่สังคมที่ดียิ่งขึ้น เป็นการช่วย
 สร้างกระตุ้นจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของพลเมือง จำเป็นต้องมีกระบวนการร่วมทำอย่างสม่ำเสมอ
 และทั่วถึงในทุกพื้นที่ที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามต้องเริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อนแล้วจึงค่อย
 แพร่ขยายออกไป เมื่อแต่ละชุมชนค่อย ๆ ทำกันคนละเล็กคนละน้อย การสร้างการมีส่วนร่วมของ
 ประชาชนจะค่อยกำเนิดขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นพลังใหญ่พอที่จะสามารถขับเคลื่อนจนเกิดเป็น
 ประชาสังคมภาคพลเมืองขึ้นมาได้

กลยุทธ์สำคัญที่ผู้นำควรตระหนัก คือ กระบวนการใด ๆ ก็ตามที่จะดึงประชาชนเข้ามามี
 ส่วนร่วมได้นั้น ไม่มีสิ่งตายตัวหรือหยุดนิ่ง ทุกวิธีการต้องปรับเปลี่ยนตามสภาพสังคม วัฒนธรรม
 ตามสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่เหล่านั้นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและ

ชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งเป็นชุมชนกึ่งเมือง ชนบท ชุมชนกึ่งชนบท แทรกอยู่ในบริเวณเดียวกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำ หรือเจ้าหน้าที่ ภาครัฐต้องปรับให้เข้ากับบริบทของแต่ละท้องถิ่น ถึงสภาพสังคมที่แท้จริงในแต่ละแห่งว่าต้องสร้างกลยุทธ์อย่างไรที่จะดึงประชาชนให้กลายมาเป็นพลเมืองตามที่สังคมคาดหวังได้ จนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการทุนท้าววัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยั่งยืนได้

บทที่ 7

อภิปรายผล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาวะปัจจุบัน มีการหวนกลับมาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา เพราะการพัฒนาประเทศหรือท้องถิ่นที่ผ่านมา อยู่พื้นฐานองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญความเป็นปัจเจกบุคคล แต่การพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานองค์ความรู้เดียว แต่ผู้คนที่มีความรู้ที่หลากหลายนอกจากนี้ และต่างก็พัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของตนเองขึ้นมา จึงเปรียบเทียบเป็นตัวอย่างให้เกิดความหลากหลายของภูมิปัญญา กล่าวถึงเรื่องการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่มีผลต่อการอยู่รอดของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น โดยใช้อัตลักษณ์ ทางภาษา อาหาร การแต่งกาย วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำมาใช้ประโยชน์เพื่อให้นักในสังคมหรือพลเมือง กำหนดกฎเกณฑ์ เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการจัดการระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ร่วมกันบูรณาการทำให้เกิดความยั่งยืน โดยใช้แนวคิดของรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่

เป็นแนวคิดการจัดการภาครัฐที่ลดข้อจำกัดของแนวคิดแบบแผน วิธีการจัดการภาครัฐที่มีผลต่อแนวคิด แบบแผน และวิธีการในการจัดบริการสาธารณะ (Public Service) การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) รวมเข้าด้วยกัน มีความแตกต่างกันโดยให้ทัศนวิสัยรัฐประศาสนศาสตร์แบบฉบับเน้นข้าราชการนักการเมือง และส่งเสริมประชาธิปไตยโดยที่ประชาชน หรือประชาชนช่วยกันดูแลจัดการและพัฒนาย่านเมืองด้วยตัวเอง ส่วนการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) และรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) สนใจพลเมืองที่เป็นชุมชน ประชาสังคม ท้องถิ่นด้วย สนับสนุนการกระจายอำนาจ และการบริหารจัดการตัวเองของชุมชน ประชาสังคมและท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธผู้นำหรือการนำจากบุคคล กลุ่มอื่น แต่ต้องเป็นการนำที่กระตุ้น สามารถระดมพลังและผู้นำที่แบ่งปันบทบาทกับประชาชนในขณะเดียวกัน เป็นการบริหารภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่สร้างจากประชาชน มีประโยชน์และเป้าหมายร่วมกัน เน้นว่าประชาชน ชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์นั้นควรทำอะไร เน้นส่วนร่วม พลเมืองและคนที่อยู่ในระบบการเมืองและสังคม เป็นผู้ควบคุมการบริหาร รัฐเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและอำนวยความสะดวก เน้นการกระตุ้น (Catalyst) มุ่งแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชุมชน ท้องถิ่นสร้างเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหา

ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นเป็นความพร้อมและความสามารถของชุมชนในการเรียนรู้และการบริหารจัดการกับความหลากหลายของสถานการณ์ชีวิตของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยกระบวนการพัฒนางานหรือกิจกรรม การจัดการกับปัญหา ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการดำเนินชีวิต อันเป็นผลกระทบจากโครงสร้างทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การปกครองโดยองค์ประกอบที่สำคัญของศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่พบในพื้นที่อาจได้

ท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องตาม “ประเทศ” เสมอไปในทางสติปัญญาโดยทั่วไปก็ทำให้ดูเหมือนทำตาม แต่ต้องไม่ตามอย่าง “ไร้เดียงสา” ความจริงท้องถิ่นต้อง “นำ” ทุกส่วนราชการในความคิด สติปัญญา และในทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาคนด้วย อย่าไป “หลง” อยู่ในการปกครองที่เป็น “ทางการ” จนเกินไป “ไม่ไปละเมิด ไม่ไปต่อสู้อันตราย ไม่ไปขัดขวางไปแข็งขันอะไร ไม่ทำอะไรที่ผิดกฎระเบียบ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560, น. 77) การปรับวัฒนธรรม ทั้งทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ได้สืบเนื่องมาแตกต่างจากประเทศอื่น ขณะเดียวกันในปัจจุบันชนชั้นกลางและชาวบ้านก็มีความตื่นตัว มีจิตสำนึก และต่อสู้เพื่อการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2560 อ้างถึงใน เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2560, น. 3)

การนำศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่นำมาใช้อย่างต่อเนื่อง เป็นกลยุทธ์หลักในการเพิ่มพูน และเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นอันนำไปสู่การบริหารจัดการพื้นที่ กระบวนการนำเงินทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมต้องอาศัยกระบวนการอย่างน้อย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การรับรู้ทั้งสถานการณ์ชีวิต ปัญหา และศักยภาพของทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่น 2) การเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจแนวทางหรือวิธีการที่จะจัดการกับสถานการณ์ชีวิต ปัญหาด้วยศักยภาพของทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ของชุมชนท้องถิ่น 3) การจัดการที่นำเอาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างรูปธรรมการพัฒนางานหรือกิจกรรมที่นำไปสู่การจัดการปัญหาและสร้างผลกระทบที่เกิดจากโครงสร้างทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การบริหารจัดการ และการเมืองการปกครอง

องค์ประกอบสำคัญยิ่งของศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นที่นำมาใช้ขับเคลื่อนองค์ประกอบภายในชุมชน คือ “คน” ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่แยกแยะตามวิถีของชุมชนท้องถิ่น ได้ดังนี้ 1) คนเก่ง คนที่เชี่ยวชาญ คนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลคนอื่น ๆ คนที่คนอื่นให้ความเคารพนับถือและนึกถึงเมื่อต้องการความช่วยเหลือ คนที่ชี้นำการพัฒนางานและกิจกรรม 2) กลุ่มทางสังคม (รวมถึงองค์กรชุมชน) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน จนสามารถช่วยเหลือ

เกือบทุก แก่ปัญหาของกลุ่มและสมาชิกกลุ่ม รวมถึงคนในชุมชนนั้น ได้เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มออมทรัพย์กองทุนประเภทต่าง ๆ หมู่บ้าน หน่วยงานในพื้นที่ เครือข่าย เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในเชิงนโยบายสาธารณะนั้น ทฤษฎีหลายทฤษฎี อธิบายว่า การกำหนดนโยบายของรัฐ จะเป็นผลของการประสานประโยชน์ของคนในชาติ และมีสมมุติฐานที่ว่า ในประเทศประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลายผลประโยชน์ที่หลากหลาย มีอาชีพที่หลากหลาย เรื่องของชาติพันธุ์ เป็นเรื่องหนึ่งของความหลากหลาย เพราะฉะนั้น นโยบายหรือการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นต้องมีการหาจุดให้พอดี

ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างความเป็นรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง(Civic Public Administration) นั้นมีแบบแผน แนวทางการนำเสนอโดยเอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวัลย์พร รัตนเศรษฐ อยู่ 4 แบบแผน แนวทาง คือ อย่างแรกรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ต้องสร้างชุมชนและประชาสังคม ที่มีอยู่แนวในท้องถิ่นที่ไม่เป็นทางการในชุมชนท้องถิ่น ด้วยการสร้างศักยภาพ เพิ่มแรงจูงใจในการจัดการ พัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตัวเอง โดยการร่วมมือของพลเมือง (Citizen) หรือประชาชนในท้องถิ่นและประชาสังคม (Civil Society) ในระหว่างนั้นท้องถิ่นที่เป็นทางการ รวมถึงรัฐบาล ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต้องดำเนินการส่งเสริมพลเมือง (Citizen) ให้มากขึ้นควบคู่ไปด้วย การบริหารจัดการที่ดำเนินควบคู่ไปพร้อม ๆ กันนี้ จะนำไปสู่รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration) ในที่สุด

แบบแผนแนวทางที่สอง ปรับกลยุทธ์ในการบริหารจัดการของภาครัฐและท้องถิ่น เน้นการบริหารจัดการงานทางด้านเครือข่าย (Governing by Network) ซึ่งการบริหารงานในลักษณะดังกล่าว มีความจำเป็นที่จะนำไปสู่การสร้างรัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง (Civic Public Administration)

แต่พื้นฐานสำคัญหลักจากการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีในยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2553-2561 กล่าวไว้ที่ประชุมได้ให้ความเห็นชอบยุทธศาสตร์เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองโดยมีเป้าหมายสร้างพลเมืองที่มีความสามารถในการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย นั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 1) ยุทธศาสตร์สร้างความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน 2) ยุทธศาสตร์ความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ ครอบครัวและชุมชน 3) ยุทธศาสตร์สร้างพลเมืองการสร้างความตระหนักในสังคม โดยใช้สื่อมวลชน 4) ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน

จากความคิดเห็นของผู้วิจัยแล้วนั้น พื้นฐานเริ่มแรกในการสร้างความเป็นพลเมือง ต้องเริ่มต้นจากเยาวชนก่อน นั่นคือ ต้องปลูกฝังเยาวชนเหล่านั้นเติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ ให้เยาวชนเหล่านั้นได้เรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดความรักความหวงแหน เริ่มตั้งแต่การพูด การแต่งกาย การกิน แล้วถึงมาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี อาจจะจริงที่ว่าสังคม ทุกวันนี้เปลี่ยนไปตามสื่อ แต่สิ่งเหล่านั้นล้วนแต่ขึ้นอยู่กับครอบครัวเป็นพื้นฐาน ที่จะสามารถ สอดแทรกคำสั่งสอน รวมถึงการทำให้เป็นแบบอย่าง เราสามารถสอนให้เยาวชนเหล่านั้นได้ทั้งสังคม ที่เป็นอยู่ปัจจุบัน และสังคมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดิมของตนเอง อย่างผู้วิจัยเองนั้น ก็เป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทยพวน ซึ่งก็ได้รับการปลูกฝังจากครอบครัวในเลือกการใช้ชีวิต เช่น ภาษาพูด การกิน อาหาร การแต่งกาย รวมถึงได้เรียนรู้วัฒนธรรมจากครอบครัวและสังคมรอบด้าน ทั้งโรงเรียน วัด และเครือข่าย แต่ในความเป็นคนรุ่นหลัง ที่เป็นกระแสนิยม ปัจจุบัน ก็ไม่ได้ทั้งภาษาท้องถิ่นซึ่งเป็น ภาษาพวนที่เป็นชาติกำเนิดของบรรพบุรุษ ไม่ได้ทั้งอาหารการกิน รวมถึงการแต่งกาย การเข้าร่วม สืบสานทางด้านวัฒนธรรมของตนเอง นั้นเกิดจากการปลูกฝังของผู้ใหญ่และครอบครัวมาตั้งแต่ เด็ก ๆ นั้นเอง คุณจากที่กล่าวมาที่จะอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 และที่ 2 ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ที่ถือว่าเป็นการเริ่มต้นการสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อจะนำมาเป็นพลังในการขับเคลื่อนทาง วัฒนธรรมนั่นเอง

ทุนสังคมก็เป็นส่วนในการขับเคลื่อนที่สำคัญ ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบทางด้านเศรษฐกิจในท้องถิ่น รวมถึงการเมืองที่เป็นรากฐานในการบริหารจัดการชุมชน ให้เกิดการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วม ตัดสิน แต่สิ่งเหล่านี้จะขาดการประชาสัมพันธ์จากสื่อภายในชุมชนเอง หรือสื่อภายนอกชุมชนเอง ไม่ได้เลย เพราะตอนนี้ถ้าพูดถึงด้านกระแสวัฒนธรรมนิยมที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนสำคัญที่เป็นแรงผลักดัน ให้เกิดการตื่นตัวในการรับรู้วัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี รวมถึง สินค้า ต่าง ๆ พูดได้เลยว่าสื่อมวลชน ที่เข้ามาเก็บภาพ เก็บประวัติความเป็นมาของแต่ละชุมชนท้องถิ่น แล้วนำออกไปเผยแพร่ให้คน ท้องถิ่น คนนอก หรือชาวต่างชาติได้เห็น ได้มาเรียนรู้และมาท่องเที่ยว เกิดจากการประชาสัมพันธ์ ของสื่อที่มีพลังขับเคลื่อนมากเลยทีเดียว ไม่ว่าจะเป็นของกลุ่มชาติพันธุ์เองนั้น ก็มีการจัดตั้งกลุ่มทาง ออนไลน์ในการติดต่อสื่อสาร ทำให้ชาติพันธุ์ ทั้งไทยพวน ไทลื้อ หรือชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้เข้ามา โพสต์แสดงความคิดเห็น นำข้อมูลประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมการแสดงของแต่ละที่ทั่วโลกมา แชรส์ความคิดเห็นกันได้ง่ายและรวดเร็วมากกว่าแต่ก่อน ทำให้เกิดพลังในการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ การนัดพบปะแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทั้งในชาติพันธุ์ของตนและต่างชาติพันธุ์

โดยมีสื่อกลางนั้นก็คือ ทั้งกลุ่มภาครัฐและภาคเอกชน ที่เข้าร่วมในการประสาน ร่วมอุดหนุนทางงบประมาณ ร่วมประชาสัมพันธ์ในการออกงานหรือจัดกิจกรรม รวมถึงภาคี

เครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะเนื่องจากจากปัจจุบัน ทางภาครัฐและเอกชน เห็นความสำคัญของ
 ทูตทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีอยู่ ทูตเหล่านี้สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศและเข้ามาใน
 ท้องถิ่นสร้างรายได้จำนวนไม่น้อยในแต่ละปี วัฒนธรรมการกิน หรือที่พัก การแต่งกาย การเรียนรู้
 ทางวัฒนธรรมนั้น ทุกวันนี้ขายได้ คนรุ่นใหม่เข้ามาสนใจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มากขึ้นด้วย
 ทางรัฐบาลเองก็ตั้งเป็นนโยบายระดับประเทศเพื่อกระจายนโยบายนี้ลงมาส่วนพื้นที่ท้องถิ่นที่เป็น
 กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นในวัฒนธรรมแต่ละจังหวัด แต่ละภูมิภาค สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็น
 ยุทธศาสตร์ในการสร้างความเป็นพลเมืองในการขับเคลื่อนทูตทางวัฒนธรรมให้กับทั้งประเทศและ
 แต่ละชาติพันธุ์ในด้านการบริการจัดการทูตทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

การที่ประชาชนเข้าไปทำหน้าที่แทนรัฐ คือ รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง ในการบริหาร
 จัดการทูตทางวัฒนธรรม ในการดำเนินงานภาคประชาชน ต้องอาศัยต้นทูตทางวัฒนธรรม หรือ
 ต้นทุนทางสังคมเข้ามาเป็นเครื่องมือมือในการขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้ เกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด
 ร่วมทำ องค์ความรู้นี้จะทำให้เกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

ทูตทางวัฒนธรรมเหล่านี้หากบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะก่อให้เกิด
 ประโยชน์ นำมาใช้เพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดผล
 การกระจายรายได้ให้กับชุมชน สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้แก่ชาวบ้านที่นำทุนเหล่านั้นมาใช้ในการ
 สร้างอาชีพให้กับตัวเอง การที่จะเป็นรูปแบบนี้ได้ นั้น ต้องขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่มี
 ประสิทธิภาพและสามารถนำมาใช้ได้จริง การบริหารจัดการนั้นหมายความว่า การบริหารจัดการ
 ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพแต่ละชาติพันธุ์ที่ศึกษา นี้ นำแนวคิดของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ ว่าด้วย
 ยุทธศาสตร์หนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ คือ “ยุทธศาสตร์พลเมือง”

การส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นจึงต้องทำผ่านกระบวนการเสริมศักยภาพของ
 ชุมชนท้องถิ่นและเสริมพลังทุนทางสังคม เพื่อให้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมสามารถ
 บริหารจัดการ โครงสร้างต่าง ๆ ของชุมชนให้เอื้อต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทั้งด้าน
 เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง พร้อมทั้งใช้องค์ประกอบอื่นของทุนทางวัฒนธรรมของ
 ชุมชนร่วมด้วย จนแสดงให้เห็นความสามารถในการจัดการตนเองโดยวิธีการและรูปแบบที่ร่วมกับ
 กระบวนการนำใช้ศักยภาพของทุนที่มีอยู่ เช่น การสรุปบทเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การฝึกอบรม
 จากการปฏิบัติจริง การสร้างกิจกรรมหรืองานใหม่ หรือการพัฒนาวิธีการทำงานใหม่ เป็นต้น ดังนั้น
 ความเป็นไปได้ในการเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นจึงต้องขึ้นอยู่กับความสามารถในการ
 ค้นหาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมและศักยภาพของชุมชน ท้องถิ่นขององค์กรหลักในพื้นที่
 และสร้างโอกาสในการนำใช้ทุนวัฒนธรรมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นนั้นให้ก่อประโยชน์ได้

ยังอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งคนทั้งหลายในประชาคมโลก น่าจะมีวิถีชีวิตคล้าย ๆ กัน แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ความแตกต่างในวิถีชาติพันธุ์กลับเป็นที่เปิดเผย และรับรู้มากยิ่งขึ้น แต่ก่อนนี้ในสายตาของรัฐบาลกลุ่มชาติพันธุ์เป็นเรื่องของ “คนชายขอบ” แต่ทุกวันนี้ สื่อ ไร้พรมแดนได้ “เปิดพื้นที่” ให้เกิดการรับรู้และการยอมรับในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น กลุ่มชาติพันธุ์จึงเข้ามาอยู่ใน “สายตา” ของภาครัฐมากขึ้น โดยเฉพาะบริบทการส่งเสริมเรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว และการนำเสนออัตลักษณ์ของชาติพันธุ์มักจะถูกผ่านกลไกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะคชชน

ซึ่งในเวลานี้ภาครัฐกับการเปิดตัวพื้นที่ทางสังคม ให้กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว นั้น ได้มีข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 78 กำหนดว่า “รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึง และเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของ ประชาชนในจังหวัดนั้น”

นอกจากนี้ ในการด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ยังได้ระบุไว้ในหมวด 9 รวมทั้งหมด 9 มาตรา อันเริ่มตั้งแต่มาตราที่ 282 ถึงมาตรา 290 ซึ่งโดยรวมแล้วพบว่า มาตราทั้งหมด กล่าวถึงการที่รัฐจะต้องให้ความสำคัญเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตาม หลักแห่งการปกครองตนเอง ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นจะมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ในการกำกับดูแล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งมีเนื้อหาสาระในการกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง โดยพยายามถ่ายโอนภารกิจหน้าที่หลายประการที่รัฐดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็สามารถรับผิดชอบในการดำเนินการได้ รวมทั้งกำหนดให้มีการจัดสรรรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เหมาะสมกับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

การพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชุมชน ท้องถิ่น อย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมพื้นที่ ระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ต้องมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนบนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรม คุณค่าประเพณีท้องถิ่นให้มีการอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ รู้คุณค่า และใช้ทุนทางวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

ท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพ ควรกำหนดการวางแผนระยะยาวเพื่อเชื่อมโยง การพัฒนาเศรษฐกิจกับชุมชน แหล่งท่องเที่ยว ผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงหน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่ นักวิชาการ และผู้กำหนดนโยบาย จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดเป้าหมายทิศทาง ที่ควรจะเป็นของเขตพื้นที่ โดยเฉพาะการครอบคลุมพื้นที่ในระดับชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

จะเห็นจากตัวเลข การนำรายได้เข้าประเทศไทยทางหนึ่งคือ ผ่านการท่องเที่ยว เพราะทำให้เกิดการกระจายรายได้ในทางเศรษฐกิจในหลายระดับ ทั้งที่พัก อาหาร ของที่ระลึก รวมไปถึงรายได้ ที่นำไปสู่ชุมชนและชาวบ้าน เท่าที่ผ่านมานโยบายของภาครัฐได้ส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยว เพราะต้องการรายได้เข้าประเทศ โดยเฉพาะจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ เมื่อเป็นดังนี้ การท่องเที่ยว ชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวของกลุ่ม ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวของคนในประเทศ และนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ชอบท่องเที่ยววิถี ที่แตกต่าง นักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น แต่ยังได้ รู้ถึง วิถีชีวิตของชาวบ้าน ชื่อสินค้าหัตถกรรมต่าง ๆ รวมไปถึง โฮมสเตย์ คือการใช้ชีวิตในบ้านของ ชาวไทพวนและไทลื้อ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จึงเป็นสินค้า ที่ขายได้ ในภาวะเช่นนี้

ทว่า การท่องเที่ยวชาติพันธุ์ย่อมมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ประเพณี บางอย่างถูก “จักจก” เพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวดู ไม่ใช่พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป หรือในกรณี ชุดแต่งกายประจำกลุ่มที่ทำมาจากผ้าทอสีล้วนสวยงามก็เป็นสิ่งที่ขายได้ และช่วยในการสร้าง ภาพลักษณ์ให้ดูเป็นของแท้ อย่างถ้ามีนักท่องเที่ยวมาก็จะแต่งกายชุดประจำถิ่น โดยให้เงินเป็น ค่าตอบแทน ทั้ง ๆ ที่ในชีวิตจริง ไม่ได้แต่งกายเช่นนั้น

ตัวอย่างที่ยกมานี้จึงทำให้เห็นถึงนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐที่มุ่งหวังแต่ “รายได้” กลับมีผลกระทบต่อคุณค่าและบทบาทหน้าที่ของวัฒนธรรมที่เคยมีอยู่ในวิถีชีวิตดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ และอาจทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อาจสับสนในเรื่องของการนำเสนอ “ตัวตน” ของชาติพันธุ์ เพราะ “ตัวตน” ในความเป็นจริงเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่เมื่อต้องมานำเสนอ “ตัวตน” ให้นักท่องเที่ยวดูกลับ เป็นอีกอย่างหนึ่ง

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้าสู่หมู่บ้านของชาติพันธุ์ยังอาจทำให้เกิดการ แยกแยกในหมู่บ้าน เพราะรายได้อาจกระจุกอยู่ที่บางครอบครัวเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้น หมู่บ้านของ กลุ่มชาติพันธุ์ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการตั้งรับการท่องเที่ยวที่ดีพอทำให้เกิดผลเสียต่อความเข้มแข็ง ของชุมชน พอจะทำให้เห็นกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ ขาดอำนาจในการต่อกรรูปแบบ การบริหารจัดการ วิถีชีวิตก็ต้องเปลี่ยนไปอันมีปัจจัยต่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งล้วนเป็น

ประเด็นสำคัญต่อชุมชนของชาติพันธุ์ การสืบทอดวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ และการนำเสนอตัวตนของชาติพันธุ์ในบริบททางการท่องเที่ยว

ทุกวันนี้ นโยบายของภาครัฐที่กำหนดให้แต่ละจังหวัดสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัดซึ่งมักจะมีที่มาจากลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดนั้น ๆ แม้ นโยบายนี้มีส่วนสำคัญ ในการเปิดพื้นที่ ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ได้แสดงออกในสังคมได้รู้จักผ่าน ประเพณี พิธีกรรมหรือการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ ก็มีผลกระทบทำให้เกิดพลวัตของประเพณี วัฒนธรรมและการมอง ตัวตน ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างไปจากอดีต

โดยทั่วไป ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดก็ได้กลายเป็นประเพณีของจังหวัดกลุ่ม ชาติพันธุ์นั้น ๆ ก็จะเป็นที่รู้จัก แต่แน่นอนลักษณะ องค์ประกอบ และบทบาทของประเพณีนั้น ๆ ย่อมเปลี่ยนไปเพราะถูกการนำเสนอในบริบทการท่องเที่ยวภายใต้ นโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรม ที่ช่วยสร้างอัตลักษณ์ให้จังหวัด

ในมิติรัฐไทยใช้เทศกาลงานประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในการบริหารจัดการทุนทาง วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อนำรายได้เข้าสู่จังหวัด ปัจจุบันเทศกาลงานประเพณีในจังหวัดต่าง ๆ มักได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยว งาน บวชนาคแห่ช้าง งานประเพณี ไทลื้อโลก หรือจากภาพป้ายโฆษณาเชิญชวน เพื่อสืบสานวิถีไทย ซึ่งเป็น วัฒนธรรมของกลุ่ม วัฒนธรรมย่อย แต่ในความจริงแล้วเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่รัฐกลับนำมาเป็น ประเด็นของการนำเสนอ ภาพรวมว่าเป็น “วัฒนธรรมไทย”

นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอาจเป็นประ โยชน์สำหรับการปรับปรุง การปกครอง ส่วนท้องถิ่น ไม่ปล่อยให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นเป็น ไปตามกลไกตลาด เพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึง ความยากจน และการพึ่งพิงตนเองของชาวบ้านด้วย ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญคือต้องตระหนักว่า ท้องถิ่น ไม่ใช่ส่วนย่อย หรือส่วนย่อย ของเศรษฐกิจชาติ จึงไม่ควรมุ่งแต่เรื่องเฉพาะทาง หรือความเจริญทาง วัตถุ หากแต่ ควรคำนึงถึงความสุขของประชาชนในท้องถิ่นด้วย โดยมีรูปธรรมคือ

หนึ่ง รัฐควรเลิกแนวคิดพัฒนาประเทศที่กำหนดจากส่วนกลางหรือส่วน ภูมิภาค ควรเปิด โอกาสให้ท้องถิ่นเข้าไปพัฒนาประเทศด้วย สอง รัฐควรทำให้มีเมืองใหญ่ กลาง เล็ก ต่างกัน มีจุดเด่นแตกต่าง และไม่ควรคิดว่าท้องถิ่นเป็นเพียงส่วนย่อยของการพัฒนาประเทศ หากแต่มี ลักษณะ เฉพาะที่แตกต่างหลากหลาย สาม พัฒนาท้องถิ่น โดยให้เศรษฐกิจท้องถิ่นพึ่งตนเองได้ มากขึ้น สี่ องค์การบริหารส่วนตำบลต้องคิดถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ และการฝึก อาชีพของประชาชน ห้า องค์การบริหารส่วนจังหวัดต้องร่วมมือกันเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกันเพื่อร่วมมือกันพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันตามข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ หรือ

วัฒนธรรมธรรมชาติของคนที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นมิได้ตกอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์หรืออำนาจเงินตราอย่างไม่มีทางออก หากแต่พร้อมที่จะช่วยกันดูแลชุมชนท้องถิ่นและบ้าน เมืองได้ หากมีการบริหารจัดการให้ท้องถิ่นมีการปกครองตนเองได้มากขึ้น ก็จะลดช่องทางและโอกาสที่พรรคการเมืองหรือนักการเมืองรวบอำนาจและทรัพยากร หรือใช้อำนาจในทางที่ผิดอีกทั้งจะทำให้ประชาชนดีค่า และบทบาทของตัวเองสูงขึ้นจากการเป็นผู้รอคอย มาสู่การเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเอง รวมถึงร่วมมือผลักดันชุมชนหรือพัฒนาท้องถิ่น

หากท้องถิ่นสามารถทำได้ตามข้อเสนอที่กล่าวมา ท้องถิ่นก็จะมีบทบาทสูงขึ้น มีความสำคัญมากขึ้น และมีความสามารถในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากขึ้น ซึ่งเชื่อว่าหากท้องถิ่นพึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้มากขึ้นแล้ว ประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีความระมัดระวังที่จะไม่รับมาตรการหรือโครงการที่ตอบสนองแต่ความพึงพอใจระยะสั้น การที่ท้องถิ่นเป็นรากฐานในการพัฒนา จะทำให้การบริหารทางด้านทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่มีความสำคัญขึ้น รวมถึงจะลดความแปลกแยกและเฉยเมยต่อการเมืองลงได้ในเวลาไม่นาน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2557)

อีกแนวคิดที่สำคัญ ที่ท้องถิ่นควรที่จะปรับรูปแบบการบริหารจัดการ ในการเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมให้มาเป็นทุนทางเศรษฐกิจ คือ แนวคิด เอนก เหล่า ธรรมทัศน์ “ลั่นลำโพงโคโนมิ” ที่ได้กล่าวถึง แนวทางที่จะ “สร้างทุน” ของท้องถิ่นที่มีอยู่ให้กลายเป็นรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืน โดยการที่เน้นกำไร พอประมาณ สร้างสินค้าทางวัฒนธรรมให้เกิด คุณภาพ มากกว่าเน้น ปริมาณ การขายหรือการผลิตแต่ไม่มีคุณภาพของสินค้า ใช้ความคิดประยุกต์ ในการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชน ร่วมคิด ทำเอง คิดเอง ด้วย “จุดแข็งจริง” ไม่ไปตามความคิดของต่างชาติ สร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มท้องถิ่นตนเอง ว่ามีสิ่งที่ดีพอ สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง ประยุกต์ให้เป็น “บูติก” คือ คุณภาพ ความพิถีพิถัน ผลิตพอประมาณ ให้ได้ราคาดีเป็นหลัก ทำด้วยความรู้ทั้งหมด ทั้งกระบวนการ ทำสิ่งที่ถนัดหรือพร้อม ใช้กลยุทธ์ความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สร้างเป็น “การท่องเที่ยวบูติก” ที่เน้นคุณภาพ” และรับเอาภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นด้วย

กล่าวอีกอย่างหนึ่งในสภาวะปัจจุบันว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ประเทศเราติดอันดับต้นในโลกไปแล้ว ต้องใช้ท้องถิ่น เน้นการนำคนต่างชาติ มาอยู่ มากิน มาเรียนรู้ การก้าวไปเป็น “เศรษฐกิจวัฒนธรรม” แบบไทย ๆ

แนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่นและการบริหารจัดการกลุ่มชาติพันธุ์ (โกวิทย์ พวงงาม, 2551, น. 126-128)

1) คนมีความสำคัญมากที่สุด (Man is Most Important) การพัฒนาท้องถิ่น เชื่อมมั่นในศักยภาพ หรือพลังความสามารถของคน การพัฒนาหรือความเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ จึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชนท้องถิ่น จึงให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วย

2) การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาท้องถิ่น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม ที่มีประชาชนเป็นส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชนเพื่อประชาชนนั่นเอง

3) การช่วยเหลือตนเอง (Aided Self-Help) เป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง คือการพัฒนาที่ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐคอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

4) การพึ่งตนเอง (Self-Reliance) จากความเชื่อในศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน แนวความคิดของการพัฒนาท้องถิ่น จึงเชื่อมั่นว่าการสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้นทำให้คนสามารถที่พัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนได้ด้วยตนเอง ให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

5) ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) ในการทำงานกับประชาชนต้องยึดหลักการว่าความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน ซึ่งต้องใช้วิธีแห่งประชาธิปไตยและหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกถึงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบล เป็นแนวคิดที่เชื่อมั่นต่อความคิดเสรีภาพของคน การพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในท้องถิ่น โดยประชาชนเป็นผู้เริ่มในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผน โครงการไม่ใช่ผู้กำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินการพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้เริ่มและรับผิดชอบ หน่วยงานนอกชุมชนอื่น ๆ เป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการให้การศึกษาก่อนในชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในระดับที่เรียกว่า “คิดเป็นทำเป็น” จนสามารถที่จะคิดหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหากำหนดวิธีการแก้ไขและดำเนินการแก้ไขด้วยตนเอง

6) ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น (Felt-Needs) การพัฒนาต้องให้ประชาชน คิดและตัดสินใจบนพื้นฐานความต้องการของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็นของประชาชน และจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

7) การใช้ทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น (Community Natural Resources Utiliz) ผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นย่อมเกิดขึ้นกับชุมชนนั้น จึงต้องใช้ทรัพยากรที่มี เช่น วัฒนธรรม ประเพณี สินค้าพื้นถิ่น อาหาร เครื่องแต่งกาย ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม โดยไม่พึ่งชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชนตนเอง เพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนตนเองเช่นเดียวกัน

8) จิตความสามารถของชุมชนและรัฐ (Community and Government Capacity) การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐมีจิตความสามารถที่จำกัด มีทั้งบุคลากร งบประมาณและระบบการบริหารจัดการ ส่วนชุมชนมีจิตจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมในการพัฒนาที่ไม่เพียงพอ ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงถึงจิตความสามารถของชุมชนและรัฐ กล่าวคือ ชุมชนมีความพร้อมมากก็พึ่งตนเองให้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐก็ให้การสนับสนุนมากขึ้น จิตความสามารถของชุมชนและรัฐนี้ต้องได้สัดส่วนและความสอดคล้องซึ่งกันและกัน

9) ความร่วมมือของรัฐกับประชาชน (Co-operations Between Government with People) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จพัฒนาได้ต้องเกิดจากความร่วมมือของรัฐและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐและประชาชนต่างก็มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ดังกล่าวมาแล้ว การร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐอย่างเหมาะสมเป็นสำคัญ

10) การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ด้าน จะมุ่งไปเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องมีความสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อประหยัดแรงงาน งบประมาณและเวลาที่ใช้ การดำเนินงานจึงต้องประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ และงบประมาณจึงประสบความสำเร็จ

ชุมชนแต่ละแห่ง จะมีการปรับตัวให้ได้ในระดับใดส่วนใหญ่มุ่งขึ้นอยู่กับรากเหง้าทางวัฒนธรรม หรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งภูมิปัญญาและความเชื่อ รัฐประศาสนศาสตร์ พลเมืองที่ขับเคลื่อนจากชุมชนท้องถิ่น การขับเคลื่อนของชุมชนหรือการรวมตัวกันเป็น

กลุ่มก้อน (Association) ต่าง ๆ ร่วมกันดูแลกันและกัน โดยแทบไม่ต้องพึ่งพิงนักการเมืองหรือข้าราชการนั้น มีความสำคัญยิ่ง พลเมืองมักจะมีสำนึกสาธารณะสูง นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม อยู่เสมอ และประโยชน์เฉพาะส่วน เฉพาะที่ เฉพาะเมืองนี้เอง

ดังนั้นการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมโดยใช้หลักการของรัฐประศาสนศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องภายใต้การจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในท้องถิ่นของกลุ่มไทยพวน และไทยลื้อก็คือการสร้างพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) โดยการร่วมตัวของคนเป็นกลุ่มต่าง ๆ ทำให้การขับเคลื่อนโดยชุมชนในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของตนเอง จัดการปัญหาของตนเอง เรื่องของตน เรื่องของพื้นที่ชุมชนของตน โดยเริ่มจากตัวท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อน ผลักดันสู่ภูมิภาคและจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ

จะเห็นได้ว่าบทบาทการขับเคลื่อนจากชุมชนหรือองค์กรชุมชน มีความเข้มแข็งมากขึ้น ชุมชนขับเคลื่อนรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเป็นพลเมืองที่พึ่งตนเองได้ โดยการมีส่วนร่วมกันในการชุมชนอย่างมีคุณภาพ และเป็นส่วนหนึ่งของการบริการจัดการ กิจการสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการดำเนินการและงบประมาณจากรัฐบาล ซึ่งให้เห็นว่าบทบาทของรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองจะเกิดขึ้นได้อย่างดี หากรัฐบาลสนับสนุนการเกิดขึ้นของพลเมือง โดยบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับพลเมือง

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างของความสำเร็จในการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทยลื้อในชุมชนบ้านหาดเลี้ยว จังหวัดสุโขทัย และ ชุมชนไทยลื้อจังหวัดพะเยาในการขับเคลื่อนรัฐประศาสนศาสตร์ความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นพลังและมีความสำเร็จค่อนข้างมาก สะท้อนถึงการบริหารจัดการตนเองในการบริการสาธารณะที่ดี การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ดี การตอบสนองของคนในพื้นที่โดยการรวมตัวเป็นกลุ่มเช่นนี้ไม่เพียงทำให้ชุมชนเป็นทั้งผู้กำหนดแนวทาง และการดำเนินการ และประเมินผลการดำเนินการด้วยตนเองเท่านั้น แต่ยังมีความรู้สึกที่ผูกพันกับชุมชนของตนเอง พร้อมรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสำนึกพลเมืองที่มีต่อชุมชนและส่วนรวมตลอดเวลา แต่มีข้อสังเกตบางประการว่า ความสำเร็จที่เกิดขึ้นเหล่านี้มักเกิดจากการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ช่วยผลักดันสิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้นได้ รวมทั้งอาจเกิดขึ้นได้เพียงระดับชุมชนเท่านั้น และไม่ได้เป็นรัฐประศาสนศาสตร์ในระดับชาติก็ตาม แต่ความเข้มแข็งเข้มแข็งในรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวนและไทยลื้อสองกลุ่มนี้ คือสิ่งที่ยากจะเห็น เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชนที่ประชาชนช่วยกันดูแลตนเองได้ (Self-Government) เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ มุมมองต่าง ๆ และมีส่วนร่วมโดยพากันเข้าร่วม

เพราะอยากเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยกันดูแล บริหารจัดการปัญหาและสนับสนุนในพื้นที่ชุมชนของตนเองด้วยสำนึกของความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ข้อเสนอในความเป็นรัฐประศาสนศาสตร์โดยพิจารณาความเหมาะสมในแต่ละด้านการเป็นรอยต่อระหว่างรัฐกับประชาชน ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการเป็นพลเมืองได้ หากดำเนินการโดยปราศจากผลประโยชน์ส่วนตัว ตั้งมั่นในประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมแล้ว เชื่อว่าการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่มีประชาชนร่วมในการจัดการกับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง จะทำให้พื้นที่ของสาธารณะที่พลเมืองเข้าร่วมได้มีมากขึ้นเช่นกัน

การขับเคลื่อนรัฐประศาสนศาสตร์พลเมืองจากระดับบุคคล (Individual) ผู้วิจัยเชื่อว่าทุกคนทุกกลุ่มชาติพันธุ์หรือไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ น่าจะมีความเข้าใจในเรื่องนี้อยู่เป็นรากฐานอยู่แล้วที่จะสามารถช่วยในการบริหารจัดการชุมชนดำเนินงานสาธารณะ หรือพื้นที่ส่วนกลางหรือส่วนรวมโดยบุคคล แม้ว่าจะเกิดจากภาครัฐก็ตาม แต่การที่แต่ละบุคคลเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร อาจกล่าวได้ว่าเข้าร่วมด้วยจิตใจที่เห็นแก่ส่วนรวม

ผู้วิจัยขอสรุปว่า การบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ในพื้นที่กลุ่มไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย และกลุ่มไทลื้อ บ้านเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยการใช้ความเป็นรัฐประศาสนศาสตร์เข้ามาช่วยเป็นแนวคิดบริการจัดการนั้น ประชาชนในท้องถิ่นต้องร่วมกันกับองค์กรของหน่วยงานภาครัฐในการร่วมกันสนับสนุนแนวทางในการวางแผนพัฒนา การสร้างทุนที่เกิดจากวัฒนธรรมของคนในชุมชน ให้มีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่ ขาดไม่ได้คือการนำ (Leadership) ของกลุ่มผู้นำแบบที่เหมาะสมโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ฉลาดที่จะปรับความคิดตลอดเวลา ที่สำคัญคือการเรียนรู้ร่วมกัน (Social Learning or Mutual Learning) ไม่มีใครผูกขาดความรู้และความถูกต้อง ซึ่งการเมืองหรือรัฐประศาสนศาสตร์ไม่ได้เกิดจากการอ่านจากตำราเท่านั้น แต่เกิดจากการลองผิดลองถูก การนำ การปรับเปลี่ยน และต่อมากลายเป็นความร่วมมือ (Collaboration) ของรัฐและสังคมและประชาชน แม้การนำด้วยยุทธศาสตร์และกระบวนการจะสำคัญ แต่การช่วยตัวเอง พึ่งตนเองของพลเมืองประชาชนในท้องถิ่นก็สำคัญไม่แพ้กัน รวมทั้งการสร้างสำนึกและให้ความรู้แก่ประชาชนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ที่จะทำก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

ซึ่งข้อเสนอจากภาคประชาชนของกลุ่มไทพวนและไทยลื้อ หรือเรียกว่ายุทธศาสตร์ รูปแบบของการบริหารจัดการใช้กระบวนการหลักสร้างเป็นโมเดล 4 ปัจจัยที่จะขับเคลื่อนเรื่องนี้ M ตัวแรกนั้น คือ เรื่องคน (Man) M ตัวที่สอง คือ วัสดุคิบ (Material) หรือทรัพยากรที่มี M ตัวที่สาม เป็นเรื่องของการจัดการ (Management) โดยอาศัยวัฒนธรรมเป็นรากฐาน (Area – Based Approach) การวิจัยในเชิงพื้นที่ เพื่อการบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ “ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน” อย่างแท้จริง

ในมุมมองของผู้วิจัย พบว่า การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในแต่ละชุมชน โดยให้เกิดการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ไปพร้อมกัน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครองและระบบ โครงสร้างพื้นฐานให้เกิดขึ้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนนั้น มีกระบวนการขั้นตอนในการดำเนินการทั้งนี้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตั้งอยู่บน

การพัฒนาชุมชนที่อาศัย สิทธิทรัพย์ หรือทุนวัฒนธรรม ของชุมชนท้องถิ่น เป็นรากฐาน เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างยั่งยืนและมีความหมาย มาจากภายในชุมชนท้องถิ่นเองเสมอ ผู้เชี่ยวชาญก็มีใครที่ไหน หากแต่เป็น พลเมือง ภายในท้องถิ่นนั้นร่วมกันจุดประกายขึ้นมา โดยเน้นที่พลังความคิดและความสามารถของชุมชนท้องถิ่นมากกว่า แต่ละคนต่างมีความสามารถ และพรสวรรค์ และใช้ความสามารถที่มีอย่างมีคุณค่า แล้วสร้างสัมพันธภาพระหว่างความสามารถของแต่ละคน สมาคม องค์กรและเครือข่าย เปลี่ยนความคิด แนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจากแบบดั้งเดิมที่คิดและทำจากบนลงล่าง ริเริ่มจากภายนอกสู่ภายใน และร่วมกันนำ สิทธิทรัพย์ชุมชน หรือ “ทุน” ชุมพลังชุมชน ต้องมองอย่างจริงจังว่า คืออะไร อยู่ที่ไหนสำคัญอย่างไร มีเท่าไรจะนำมาใช้อย่างไร

ดังนั้นประชาชนไม่ต้องมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทน และต้องทำความเข้าใจเข้าใจว่า คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง คือ ความงามและเป็นจุดแข็ง ต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง ท้องถิ่นจึงควร ใช้ความเป็น วิถีอัตลักษณ์ตัวตนแต่เดิม ภูมิใจในความเป็นมาของชาติพันธุ์ของตน โดยใช้ความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น รวมถึงแตกต่างจากส่วนกลางและส่วน ภูมิภาค เพื่อเป็นแนวทางในการธรรมรงค์รักษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทุนทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ต่อไป

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ วรรณชนิง. (2553). *ทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้ผู้ชุมชนพึ่งตนเอง*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). *แผนแม่บท การพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท. (2560). *ฐานข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2560*. สืบค้น 15 มิถุนายน, 2560, จาก <http://rdic.cdd.go.th/>
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *ข้อมูลประวัติและผลงานเพื่อรับการคัดเลือกผู้ทำคุณประโยชน์ต่อ กระทรวงวัฒนธรรม เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.
- กัลยา จำปาทอง. (2560). *สุดยอดภูมิความรู้ จังหวัดพะเยา.ผ้าทอไทลื้อบ้านทุ่งมอก*. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550). *สิทธิของบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- โกวิท พวงงาม. (2551). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จารุวรรณ พรมวัง. (2536). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยลื้อ* (Unpublished Master's thesis). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- จันทร์เพ็ญ เกิดผล. (2560, 10 ธันวาคม). *อาชีพทำผ้าชิ้นเงินจกบ้านหาดเสี้ยว [บทสัมภาษณ์]*.
- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2559). *วัฒนธรรมที่ระมัดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *“โลกาวิวัฒน์ เอกลักษณ์ ความรุนแรง” ในวาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2549). *การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. นนทบุรี : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว. (2551). *สืบเชื้อสาย ไทยพวนบ้านหาดเสี้ยว*. สุโขทัย : เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว.
- เทศบาลตำบลหาดเสี้ยว. (2560). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาล(2560-2562)*. สืบค้น 15 มิถุนายน, 2560, จาก <http://www.hadsiew.com/>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2547). *หอแสดงผ้าไทยพื้นเมือง เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ*. กรุงเทพฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- นพฤทธิ์ สิริโกศล. (2560, 7 ตุลาคม). นายอำเภอเชียงคำ [บทสัมภาษณ์].
- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2559). การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการจัดการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเปรียบเทียบกับจังหวัดน่าน. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 5(3), 10-17.
- นวรรณ์ เลขะกุล. (2547). *หอแสดงผ้าไทยพื้นบ้าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ*. กรุงเทพฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- ประเวศ วะสี. (2544). “เศรษฐกิจพอเพียง : ข้อเสนอสู่การปฏิบัติ” ใน *มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ประสิทธิ์ สิปรีชาและคณะ. (2558). *ไทยพลัดถิ่นภาคเหนือ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพรมแดนรัฐชาติหน้า*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา.
- โพธิ์ แชนกล้าเจียก. (2537). *ตำนานไทยพวน*. กรุงเทพฯ: บริษัทสามัคคีสาร.
- ภาณุพงศ์ ข้างจะงาม. (2552). *การอนุรักษ์ผ้าทอตีนจกของชาวพวน ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2553). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมือง วัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ยุพิน เข้มมุกด์. (2556). *ความปะ ความลม ภาษาไทยพวภาคเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รวมพลคน ฮัก เชียงคำ. (2560). *อำเภอ เชียงคำ*. สืบค้น 15 มิถุนายน, 2560, จาก www.hugchiangkham.com

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ราชกิจจานุเบกษา. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สืบค้น 12 กันยายน, 2557, จาก <http://www.senate.go.th/w3c/senate/pictures/comm/52/lawguide/law1/6.pdf>
- รุ่งนภา ธรรมเกษมสุข. (2550). *ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน : การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวปีแอร์ บูร์ดิเยอ*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ม.ป.ท..
- เริง พ่วงชาวหลวงศ์. (2560, 2 พฤษภาคม). เจ้าของร้านผ้าพื้นเมืองไทยพวนบ้านหาดเลี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย [บทสัมภาษณ์].
- วิโรจน์ เกิดผล. (2560, 10 ธันวาคม). อาชีพทำผ้าชิ้นเงินจกบ้านหาดเลี้ยว [บทสัมภาษณ์].
- ศูนย์บริการข้อมูลอำเภอ. (2560). *อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา*. สืบค้น 15 มิถุนายน, 2560, จาก <http://www.amphoe.com/menu.php?mid=1&am=382&pv=32>
- ศูนย์เรียนรู้ชาติพันธุ์ไทโนล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2560). *ไทลื้อ*. สืบค้น 15 มิถุนายน, 2560, จาก <http://www.sri.cmu.ac.th/~lelc/index.php/2015-11-18-16-02-20>
- สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้. (2551). *การจัดการความรู้ในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้.
- สมชาย ศรีวิรัตน์. (2560). *การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น : แนวคิด หลักการพัฒนา และการดำเนินงานพัฒนาชุมชน*. สืบค้น 15 มิถุนายน, 2560, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/549133>
- สาธิต โสร็จประสพสันติ. (2560, 10 ธันวาคม). เจ้าของสาธิตพิพิธภัณฑสถานผ้าทอคำไทยพวน [บทสัมภาษณ์].
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2558). *ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเมืองเก่าศรีสัชนาลัย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2553). *รายงานผลโครงการสำรวจจัดทำและเผยแพร่ฐานข้อมูลด้านนวัตกรรมและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมในภาคใต้*. สงขลา: สำนักวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2534). *ความเปลี่ยนแปลงของการผลิตผ้าพื้นเมือง ชุมชนบ้านหาดเลี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย* (Unpublished Master's thesis). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุนทร วิชิตนาค. (2560, 10 ธันวาคม). เจ้าของร้านผ้าพื้นเมืองสุนทร [บทสัมภาษณ์].
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2544). *แผนที่ภาษาศาสตร์เชิงสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล. (2551). *มานุษยวิทยาศาสนา: แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทางทฤษฎี*.
เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อาคม เดิมพิทยาไพสิฐ. (2554). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย. การประชุมผู้บริหารระดับสูง
กระทรวงวัฒนธรรม 28 มีนาคม 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). *ภูมิปัญญาสี่ภาควิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศษฐ. (2557). *รัฐประศาสนศาสตร์พลเมือง*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2554). *บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ:
กรุงเทพธุรกิจ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2559 ก). *ประเทศไทยรวม(หลาย)เลือดเนื้อ(เป็น)ชาติเชื้อไทย*. สืบค้น
15 กันยายน, 2559, จาก <https://www.facebook.com/AnekLaothamatas/posts/9776109190>
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2559 ข). *หล่นล้ำ" อีโคโนมี อีกหนึ่งทางเลือกแห่งอนาคตไทย*. สืบค้น
22 พฤศจิกายน, 2559, จาก <https://www.facebook.com/AnekLaothamatas/posts/1027610>
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). *แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของ
ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2560). *เอนก ทรรศน์ พิจารณาสังคมไทยด้วยภูมิปัญญา ความหวัง กำลังใจ*.
ปทุมธานี: สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and
Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood.
- Denhardt, Janet V. and Denhardt Robert. B. (2007). *The New Public Service: Serving, Not
Steering, Expanded Edition*. Armonk, NY: M.E. Sharpe, Inc.
- Frederickson, H. George. (1996). Comparing the Reinventing Government Movement with the
New Public Administration. *Public Administration Review*, 56(3), 263-270.
- Newton, K. (1997). Social capital and democracy. *American Behavioral Scientist*, 40(5), 575-586.
- Throsby, C.D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ชวดี โกศล
วัน เดือน ปีเกิด	26 กันยายน 2527
สถานที่เกิด	จังหวัดนนทบุรี ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปริญญาเศรษฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, 2550 มหาวิทยาลัยนเรศวร ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์นโยบายสาธารณะ, 2555 มหาวิทยาลัยรังสิต ปริญญาปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, 2560
ที่อยู่ปัจจุบัน	550 ม.2 ต.หาดเลี้ยว อ.ศรีสังขาลย์ จ.สุโขทัย รหัสไปรษณีย์ 64130
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University